DE NAAM MARIA

OVER ZIJN BETEEKENIS EN VELERLEI VORMEN, ZIJN VERSPREIDING EN VEREERING

DOOR

P. VINC. VAN WIJK, ORD. CARM.

MET 12 AFBEELDINGEN
DOOR
A. J. TH. M. STAPPERS

LEIDEN
E. J. BRILL
1936

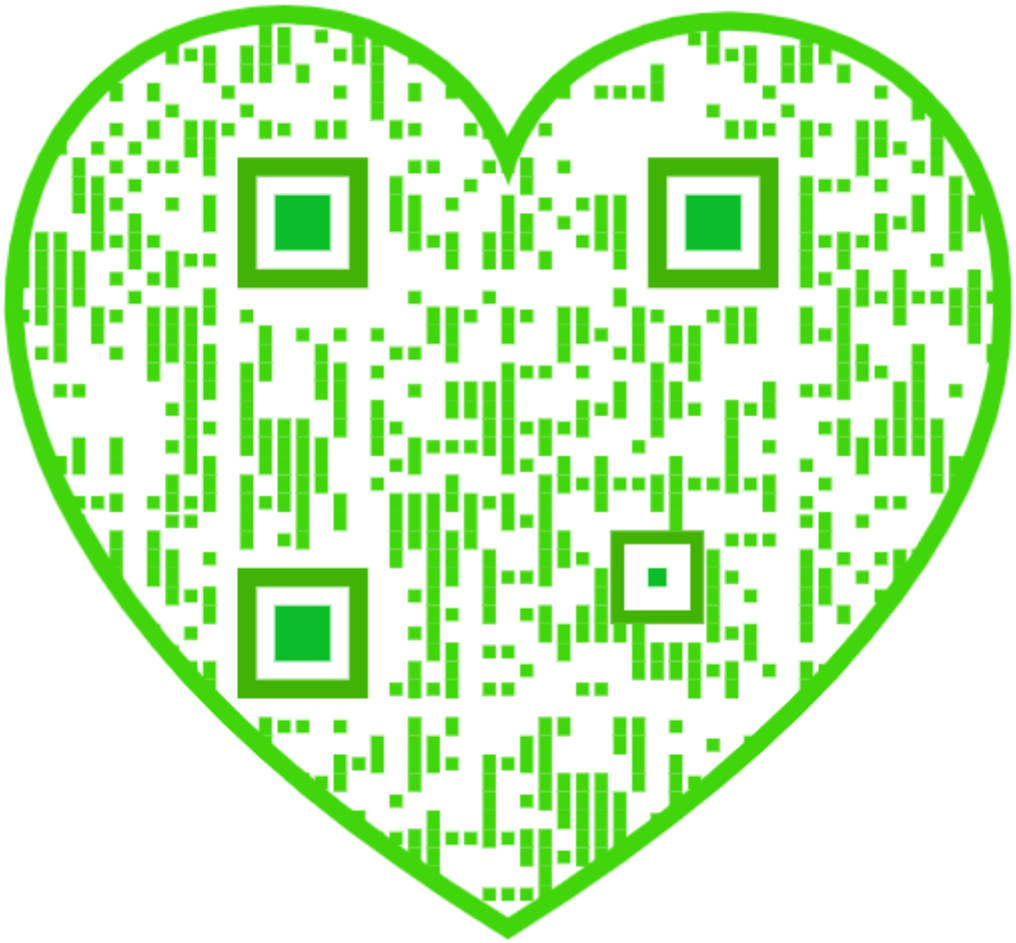

DE NAAM MARIA

DE NAAM MARIA

OVER ZIJN BETEEKENIS EN VELERLEI VORMEN, ZIJN VERSPREIDING EN VEREERING

DOOR

P. VINC. VAN WIJK, ORD. CARM.

MET 12 AFBEELDINGEN
DOOR
A. J. TH. M. STAPPERS

LEIDEN
E. J. BRILL
1936

Aan allen,
die MARIA heeten òf MARIA eeren!

INHOUD

		blz.
	Ter Inleiding	1
I.	Over de beteekenis	2
II.	Verspreiding	29
III.	Onder de menschen	45
IV.	Velerlei vormen	81
V.	Monogrammen	91
VI.	Letterspelingen	99
VII.	In de planten- en dierenwereld	126
VIII.	In huis- en plaatsnamen	132
IX.	Vereering	149
	Register	179

TER INLEIDING

MARIA moet boven alle Heiligen vereerd worden, omdat zij de Moeder is van den Menschgeworden Zoon van God.

Maria kan geëerd worden in haar allerzuiverst Hart, na het Goddelijk Hart van Jezus het edelste menschenhart, dat ooit op aarde heeft geklopt; in haar Vreugden en Smarten, die de H. Schrift ons aandoenlijk beschrijft; in haar eenvoudige Woning, waar zij de Boodschap des Engels ontving, waar het Woord is vleesch geworden en voor het eerst onder ons heeft gewoond. Daardoor wordt de *persoon* van Gods maagdelijke Moeder gehuldigd.

Ook de NAAM van Maria verdient vereering. Wie hem verheft, omdat hij de Naam is van de onbevlekte Maagd en Moeder van God, verheerlijkt inderdaad Gods Moeder en daardoor God zelf.

In de volgende bladzijden zullen wij nagaan, hoe de Katholieken sinds de verbreiding van het Christendom aan deze vereering uiting hebben gegeven; hoe zij gezocht hebben naar allerlei zinrijke beteekenissen en verklaringen van den Naam MARIA; hoe zij dezen gezegenden Naam mettertijd in velerlei vormen over de gansche wereld verbreid hebben, onder de menschen, in de planten- en dierenwereld, in geografische namen. Daaruit zal duidelijk blijken, dat de heilige Naam MARIA in de Katholieke wereld, de eeuwen door, werkelijk op bijzondere wijze is vereerd en nog in de H. Kerk in eere wordt gehouden.

Moge hetgeen hier werd samengebracht iets bijdragen tot meerdere eer van Gods heilige Moeder MARIA!

I. OVER DE BETEEKENIS

MARIA!

Het is een welluidende naam met zijn vele heldere klinkers; het is ook een zinrijke naam in zijn oorspronkelijken vorm.

Algemeen neemt men aan, dat de persoonsnamen in alle talen oorspronkelijk naamwoorden zijn geweest met 'n bepaalde beteekenis, meestal met 'n zeer rijke of diepe beteekenis.

Ongetwijfeld geldt dat in hooge mate bij de Oostersche volken, die zoo'n bijzondere voorliefde toonen voor 't zinrijke en zinnebeeldige. In 't bijzonder zullen dan ook de Bijbelsche namen vaak een diepe beteekenis bevatten.

Vele Heilige Vaders en Geestelijke schrijvers achten het zelfs waarschijnlijk, dat de zinrijke Naam Maria (Mirjam), die de H. Maagd, volgens Joodsch gebruik, op den 14^{en} dag na haar geboorte ontving, haar van Godswege gegeven is, evenals haar uitverkiezing en heiliging haar niet van deze wereld, maar van den Hemel gewerd. Hebben de namen Abraham, Ismaël, Isaac, Jacob, Israël, de allerheiligste Naam Jezus, de namen Joannes de Dooper, Petrus en nog andere in den Bijbel, zoo zeggen zij, naar hun beteekenis alle onmiddellijk betrekking op het karakter en de eigenschappen, de taak en de zending der uitverkoren personen, aan wie ze van Godswege werden gegeven wegens de gewichtige rol, die zij in de verlossing der wereld zouden hebben te vervullen; dan is 't ook billijk, dat iets dergelijks het geval is ten opzichte van den Naam van haar, die na Jezus, als Medeverlosseres en Medemiddelares, het voornaamste aandeel in het door God beschikte verlossingswerk zou hebben.

Zóó rijk van inhoud en zóó diep van zin was blijkbaar voor vele vrome schrijvers de korte welluidende Naam Maria, dat ze meenden er vele en velerlei beteekenissen aan te moeten geven;

ja, 't zelfs niet redelijk achtten, er maar één beteekenis aan te hechten.

De H. Bernardinus († 1444) zegt: „Het is billijk, dat de naam Maria meer dan één beteekenis heeft; daar is immers m.i. geen enkele naam die op zichzelven de heerlijkheid der Moedermaagd volledig kan uitdrukken. De eigennaam toch duidt slechts den persoon aan, maar geeft niet hetgeen tot zijn waardigheid en staat behoort. Daarom heeft de eigennaam Maria niet slechts één enkele, maar een veelvoudige beteekenis. Evenals wij God zelven niet slechts bij één naam noemen, maar met vele namen, om aldus Zijn onmetelijkheid, Zijn onuitsprekelijkheid bekend te maken; zoo ook duiden wij de glorierijke Maagd met vele namen aan, en zijn wij gewoon haar nu eens De Dageraad, dan weer De Zon te noemen of met een anderen naam, om zoodoende eenigszins haar verhevenheid met woorden te benaderen. Want alle menschelijke taal is te arm om de onuitsprekelijkheid harer heerlijkheid weer te geven" [1]).

Uit deze aanhaling alleen kan al blijken, hoe men in vrome en stichtelijke toepassingen gemakkelijk tot talrijke, meestal zeer zinrijke, maar vaak taalkundig onjuiste, zelfs geheel tegenstrijdige verklaringen van het woord Maria kon komen en inderdaad al lang vóór den tijd van Bernardinus van Siena gekomen was.

Deze en dergelijke verklaringen worden echter nog niet eens bedoeld, wanneer pater Geerebaert [2]) 67 beteekenissen van den Naam Maria telt en Prof. Bardenhewer [3]) er in 't geheel wel 75 kan opsommen. Ook de verklaringen, die zich werkelijk bezighouden met het woord als zoodanig en als wetenschappelijk worden voorgesteld, zijn namelijk enorm in aantal. Dat komt vooral, omdat men eerst in betrekkelijk laten tijd een goed inzicht heeft gekregen in de klankleer der Semietische en vooral der Hebreeuwsche talen en in haar wijze van woordvorming.

---

1) Jamar, Maria Moeder van Jezus [2] ('s Hertogenbosch 1872), blz. 89 vv. en 507; Zamoro, De Eminentissima Deiparae Virginis Perfectione Libri Tres (Venetiis 1629), Libri Tertii Caput II, p. 323 ss.

2) De Litanie van O. L. Vrouw (Leuven 1930), blz. 26.

3) Der Name Maria, Geschichte der Deutung desselben (Freiburg im Breisgau, 1895), X + 160 S.

Men deed vóór dien tijd veel en graag aan woordafleiding, gaf met voorliefde zinnebeeldigen en zinrijken uitleg, lette hierbij meer op een zedenkundige strekking en op stichting, dan op 't wetenschappelijk verantwoorde.

In 1895 gaf Prof. Dr. O. Bardenhewer een uitvoerige en zeer wetenschappelijk gedocumenteerde studie over de ingewikkelde geschiedenis, die de taalkundige verklaring van den Naam Maria in den loop der eeuwen had doorgemaakt. [1]) Aan 't slot van zijn arbeid formuleerde hij in enkele punten zijn gevolgtrekkingen. Wij zullen trachten in dit hoofdstuk kort, en zooveel mogelijk bondig, het verloop van deze verklaringspogingen samen te vatten en daaraan toevoegen wat sommige geleerden na 1895 hierover hebben geschreven.

* * *

MARIA komt als persoonsnaam in 't Oude Testament maar weinig voor. Alleen wordt hij daar gebruikt voor de zuster van Mozes en Aäron, in den Hebreeuwschen vorm Mirjam (Ex. 15, 20 en Num. 12, 1 vv.).

Eeuwen vóór Christus reeds, volgens de overlevering op last van den Egyptischen Koning Ptolomeus II (285—246 v. Chr.), werd te Alexandrië door 70 Joodsche geleerden het Oude Testament uit het Hebreeuwsch in het Grieksch overgezet. Naar deze zeventig heet die Overzetting de Septuaginta (Latijn septuaginta = 70). In deze Septuaginta leest men Mariam in plaats van Mirjam. Ook buiten Egypte, dat voor het stamland van de Septuaginta wordt gehouden, namelijk in Palestina, heeft men blijkbaar in de laatste eeuwen vóór het Christendom Marjam in plaats van Mirjam gezegd. Zóó is 't verklaarbaar, dat in den Griekschen grondtekst van het Nieuwe Testament de vormen Mariam èn Maria voorkomen en dàt de beroemde Joodsche geschiedschrijver Flavius Josephus in de 1e eeuw n. C. in zijn geschriften den vorm Mariammè gebruikt. Het Mariam in 't Nieuwe Testament kan niets anders zijn dan het oude Mirjam, terwijl Maria en Mariammè slechts latere vervormingen zijn

---

1) Der Name Maria, Geschichte der Deutung desselben (Freiburg im Breisgau, 1895), X + 160 S.

van het oudere Mariam, meer sierlijke en bevallige vormen van het Hebreeuwsche Marjam; welluidendheid is hier oorzaak geweest van verkorting òf toevoeging.

In 't Nieuwe Testament komt de naam Maria meer voor dan in 't Oude Testament. Meestal luidt hij daar in den Griekschen grondtekst niet Mariam, maar Maria, dat echter hetzelfde woord is, al verschilt de vorm; zonder m klonk het voor Grieksche ooren welluidender. De Evangelisten gebruiken dan ook zeer opvallend voor al de Maria's in het Nieuwe Testament den vorm Maria, maar om de Moeder Gods aan te duiden meestal den oorspronkelijken en eigenlijken naam Mariam. Het schijnt, dat dit geschied is, omdat men de namen van eerbiedwaardige figuren gaarne zooveel mogelijk in den oorspronkelijken Hebreeuwschen vorm gaf. Hier heeft dan de welluidendheid plaats moeten maken voor den grooten eerbied, dien de gewijde schrijvers zelfs in den vorm van haar Naam voor de Uitverkorene onder alle vrouwen wilden toonen.

In de fragmenten, die wij over hebben van de Bijbelvertaling in 't Gotisch door den Westgotischen Ariaanschen Bisschop Wulfila (± 350), wordt voor de Moeder Gods meestal de naam Mariam of Maria gebruikt, voor de andere Maria's niet zelden Marja, dat slechts een andere schrijfwijze is voor Maria. Sommigen meenen, dat hier uit hoogeren eerbied voor de Moeder Gods een bijzondere benaming is gebruikt; anderen echter schrijven dit onderscheid eenvoudig toe aan 't feit, dat Wulfila den Griekschen tekst van het Nieuwe Testament, waarin eveneens die twee vormen voor den naam Maria gevonden worden, zorgvuldig en getrouw heeft vertaald. [1])

Ziehier in 't kort geschetst, hoe men van 't oorspronkelijke Mirjam uit 't Oude Testament is gekomen tot den vorm Maria in 't Nieuwe Testament.

Om de ware beteekenis van 'n naam te achterhalen, dient men den oorspronkelijken en oudsten vorm, dus in dit geval den vorm Mirjam, als uitgangspunt te nemen. Algemeen neemt men aan, dat dit Mirjam een Hebreeuwsch woord is. Het draagt, volgens de kenners der Hebreeuwsche taal, 'n echt

1) Vgl. Kronenburg, Maria's Heerlijkh. in Nederl. (A'dam 1903) I, 167—168.

Hebreeuwsch karakter en het is als eigennaam het eerst aan een Hebreeuwsche gegeven. Bij andere Semietisch sprekende volksstammen komt de naam Mirjam vanouds niet voor. Eerst langs den weg der Schriftuur, en wel langs dien van het Nieuwe Testament, is het woord als 'n leenwoord in andere Semietische talen en literaturen doorgedrongen.

De eerste, die aan den Naam Maria een verklaring heeft trachten te geven, moet de Joodsche schrijver Philo van Alexandrië (gest. na 40 n. Chr.) geweest zijn. Hij wil, dat Mirjam (Marjam) zooveel beteekent als hoop of verwachting. Hij schijnt slechts een zinnebeeldige beteekenis te willen geven: in Mirjam diende men volgens hem een zinnebeeld der hoop te zien. Philo deed graag en veel aan zinnebeeldige toepassingen. Maar volgens de kenners der Hebreeuwsche taal kan dit woord, naar de regels der Hebreeuwsche woordafleiding ontleed, nooit h o o p beteekenen.

In de Rabbijnsche literatuur, d. i. de Nieuw-Hebreeuwsche, die bij Philo aansluit, geeft men aan den naam Mirjam meestal de beteekenis van bitterheid. Ook deze verklaring wordt in strijd geacht met de Hebreeuwsche woordafleiding; en ook hier heeft men blijkbaar met een zinnebeeldige toepassing van den naam te doen, niet met een zuiver-taalkundige afleiding.

Vele en velerlei beteekenissen en verklaringen van den Naam Maria worden gegeven in de Oud-Grieksche Onomastica sacra, dat zijn naamlijsten, vooral van Bijbelsche personen, met bijgevoegde verklaringen der namen. Ze schijnen afkomstig uit de 1e of 2e eeuw na Christüs. De inhoud van deze Onomastica, in 't bijzonder van het Onomasticon, dat aan den Joodschen schrijver Philo wordt toegeschreven, over de Hebreeuwsche namen in 't Oude Testament, is door Origenes († 254) gewijzigd en aangevuld met een Etymologisch Lexicon van de eigennamen uit 't Nieuwe Testament. Hiervan heeft de H. Hieronymus omstreeks 390 een Latijnsche bewerking gegeven: Liber interpretationis hebraicorum nominum, d. i. Boek over de verklaring der Hebreeuwsche namen, dat we straks nog noemen.

De verklaringen, die deze Oud-Grieksche Onomastica van den Naam Maria geven, zijn o. m. bittere zee, zee-mirre, verlichtend, verlichtster, heerscheres, meesteres. Ze zijn in strijd

met de Hebreeuwsche woordvorming, òf Grieksche vormen zijn hier verwisseld of gelijkgesteld met Hebreeuwsche of Arameesche, òf Hebreeuwsche met Arameesche. Bij de verklaring bittere zee valt nog in 't bijzonder op te merken, dat ze 'n vertaling zou kunnen zijn van het Hebreeuwsche jam mar, maar onmogelijk van den vorm Mirjam, waarvan men toch diende uit te gaan. En die vorm Mirjam is niet samengesteld uit 'n zelfstandig naamwoord en 'n bijvoeglijk naamwoord.

Over 't algemeen zijn de naamverklaringen in deze Oud-Grieksche Onomastica slechts proeven van etymologische woordverklaringen; zij willen blijkbaar ook niet meér zijn. Al zijn ook vele dier verklaringen juist, bij vele andere is men met buitengewone willekeur te werk gegaan, zonder ook maar te denken aan wetenschappelijke analyse. Bij de verklaring van den Naam Maria hebben ze bovendien dikwijls als uitgangspunt genomen de vormen, die daarvan voorkomen in 't Nieuwe Testament, terwijl men toch juist had moeten uitgaan van den Oud-Testamentischen vorm Mirjam.

De Grieksche kerkelijke schrijvers uit de Christelijke Oudheid en de Middeleeuwen hebben voor 't meerendeel de toenmaals in omloop zijnde verklaringen van den Naam Maria zonder meer overgenomen. Zij geven o.a. verlichtend, hoop, heerscheres, zee-mirre, die we alle reeds hoorden. Ook willen enkelen hunner Maria vertalen door het Grieksche myria, dat duizendvoudig beteekent. Bij vele verklaringen, zeker bij de laatste, gaan zij uitsluitend af op klankverwantschap met 'n Grieksch woord, zonder zich uitdrukkelijk bezig te houden met den Hebreeuwschen vorm. Sedert de 5e eeuw was in de Middeleeuwen de kennis van het Hebreeuwsch bij de Grieken ook niet groot. De Grieksche lofredenaars van dien tijd weten de meest uiteenloopende en zelfs tegenstrijdige beteekenissen van den Naam Maria met haar leven en deugden in verband te brengen, waardoor een stroom van eeretitels voor de Moeder Gods is ontstaan, die soms in klank eenige overeenkomst hebben met een of andere toenmaals algemeen aanvaarde beteekenis van haar Naam. Meestal bedoelden zij hiermee dan ook geen zuiver etymologische verklaring te geven; het waren meer vrome letterspelingen of opwekkende toepassingen en zinspelingen. Bekend

is uit dezen tijd ook de sterk verbreide beteekenis van heerscheres, die de H. Joannes Damascenus (gest. vóór 754) heeft gegeven [1]) en ook nog in het Breviergebed der priesters op 't feest van O. L. Vrouw Praesentatie voorkomt: „Heerscheres beteekent de Naam Maria. Want inderdaad is zij heerscheres over al het geschapene, omdat zij de Moeder is geworden van den Schepper van het heelal".

Ook bij de Syriërs moeten al vroeg dergelijke verklaringen in omloop geweest zijn, zooals uit sommige hunner geschriften van de 9e en 10e eeuw kan blijken. Waarschijnlijk hebben zij in dit opzicht veel aan de Grieken ontleend, wellicht ook de verklaring geschenk (Gods), die in elk geval slechts zinnebeeldig kan bedoeld zijn [2]).

* * *

MARIA is in 't Oosten geboren. De naam Maria was 't eerst in 't Oosten inheemsch. Dáár zijn eerst en vooral pogingen tot verklaring van dien naam gedaan. Hiervan hebben we boven 'n zeer beknopte samenvatting gegeven. Zien we thans, hoe het Westen beproefd heeft de beteekenis van dezen geliefden naam te achterhalen en welke de resultaten van het pogen aldaar zijn geweest.

De beteekenissen, die in 't Westen aan den naam Maria zijn geheven, hebben haar oorsprong en verbreiding zoo goed als alle te danken aan het reeds genoemde werk „Liber interpretationis Hebraicorum nominum" van den beroemden Latijnschen Kerkvader den H. Hieronymus, omstreeks 390 door hem bewerkt. Alleen zijn tijdgenoot de H. Ambrosius († 397) schijnt voor de verklaring van den naam Maria uit 'n Grieksche bron te hebben geput. Maar overigens zijn bijna alle verklaringen in 't Westen tot ver in de 17e eeuw rechtstreeks of zijdelings aan 't werk van Hieronymus ontleend. Hij geeft hier verschillende beteekenissen, die ook in de bovenvermelde Grieksche Onomastica voorkomen en reeds door ons zijn genoemd. Alleen stella

1) De fide orthodoxa IV, 14 (Migne, P. P. Gr. XCIV, 1157).
2) Vgl. Bardenhewer, o. c. 1—50.

maris (Sterre der zee) komt daar niet voor, en de H. Hieronymus schijnt persoonlijk aan deze beteekenis een bijzondere waarde te hechten. Vóór hem wordt ze niet aangetroffen.

Al vindt men zoo goed als overal in de handschriften „stella maris", toch is 't aannemelijker, dat Hieronymus zelf „stilla maris" heeft geschreven, dat zooveel beteekent als druppel der zee. Hij laat namelijk onmiddellijk op die beteekenis volgen: „sive amarum mare", d.w.z. „òf bittere zee". Nu zou inderdaad het Hebreeuwsch Marjam zoowel door druppel der zee als door bittere zee vertaald kunnen worden, hoewel niet even goed; maar het kan geenszins worden weergegeven door sterre der zee. Het is dus niet aannemelijk, dat de H. Hieronymus, de geleerdste aller Westersche Kerkvaders en 'n buitengewoon goed kenner van het Hebreeuwsch, „stella maris" geschreven heeft.

Niet zelden werd in Latijnsche handschriften stella met stilla verwisseld; men schreef vaak stella in plaats van stilla en ook stilla in plaats van stella. Zoo kan in de afschriften van Hieronymus' werk het stella in de plaats van stilla gekomen zijn en dit stella zijn opgevat in de beteekenis van „ster". In ieder geval is het stella māris = sterre der zee uit Hieronymus' werk de oorsprong geworden van den lateren in de Middeleeuwen zoo algemeen geliefden eeretitel van de Allerheiligste Maagd. En deze benaming is wederom 'n rijke bron geworden van velerlei nieuwe beeldspraak en analogieën.

De H. Ambrosius, die, zooals we reeds zeiden, vooral uit Grieksche bronnen en in 't bijzonder uit de Grieksche Onomastica schijnt geput te hebben voor de verklaring van den naam Maria, geeft blijkens zijn toepassingen en uitweidingen hoofdzakelijk zinnebeeldige beteekenissen in: „Deus ex genere meo" = God (Heer) uit mijn geslacht en „amaritudo maris" = bitterheid der zee [1]); etymologisch zijn deze verklaringen van den grooten Bisschop van Milaan volstrekt onhoudbaar.

Eucherius van Lyon († omstr. 450) noemt de beteekenissen: verlichtster, sterre der zee (of beter: druppel der zee) en heer-

1) De instit. virg. 5, 33—34 (Migne, P. L. XVI, 314).

scheres; hij schijnt hierbij te steunen op uitlatingen van den H. Hieronymus.

De beroemde redenaar St. Petrus Chrysologus († omstr. 450) verklaart in één zijner preeken den naam Maria als domina = heerscheres, met nadruk wijzend op de heerschappij van Maria's Goddelijken Zoon [1]); in een andere gaat hij nog verder in zijn zinnebeeldige uiteenzettingen en stelt Maria gelijk met het in schriftbeeld overeenkomende Latijnsche zelfstandig naamwoord maria = zeeën.

De H. Isidorus van Sevilla († 636) schijnt méér dan 'n zinnebeeldige toepassing te willen geven, als hij Maria verklaart als illuminatrix sive stella maris = verlichtster òf sterre der zee. Maar ook hij heeft blijkbaar, evenals Eucherius van Lyon, geput uit 't werk van Hieronymus, al bedoelt hij blijkens zijn uitweiding en toepassing beslist stella maris en niet stilla maris. Hij noemt ook de beteekenis heerscheres [2]).

De Eerbiedwaardige Beda, de roem der Angelsaksische kerk († 735), maakte ijverig gebruik van de werken van den H. Isidorus van Sevilla en geeft dan ook meermalen dezelfde beteekenissen van Maria als deze vruchtbare Spaansche Bisschop-schrijver: sterre der zee en heerscheres. Uit zijn toepassingen blijkt echter, dat hij aan sterre der zee de voorkeur geeft [3]).

Dezelfde drie beteekenissen, die we bij Isidorus van Sevilla zagen, kent ook de beroemde liturgische schrijver Walafridus Strabo, Abt van Reichenau († 849), maar in zijn uitleg weidt hij, vooral over de beteekenis sterre der zee, veel verder uit [4]).

De bekende Rabanus Maurus († 856), Abt van Fulda en Aartsbisschop van Mainz, neemt eveneens de verklaringen van Isidorus van Sevilla over, maar voegt er nog eenige opmerkingen aan toe van mystieken en zinnebeeldigen aard [5]).

In de 9e eeuw gebruikt ook Hinkmar van Rheims († 882)

---

1) Migne, P. L. LII, 579; vergelijk ook Rom. Brev. op 't feest van Maria's Naam (8e les).

2) Migne, P. L. LXXXII, 289; LXXXIII, 148.

3) Migne, P. L. XCII, 316; XCIV, 10 sq.

4) Migne, P. L. CXIV, 859.

5) Migne, P. L. CXI, 75.

in zijn Latijnsche Mariagedichten den eeretitel stella maris.

Veel grooter bekendheid dan dit werk van Hinkmar heeft de Mariahymne Ave maris stella verkregen, die ook in de 9e eeuw moet vervaardigd zijn en aldus begint:

Ave maris stella	Heldre zeester! Moeder
Dei mater alma	Van den besten Hoeder!
Atque semper virgo	Maagd altijd gebleven!
Felix coeli porta.	Poort van 't eeuwigh leven! [1])

Deze plechtige hymne moet op vele Mariafeesten door de priesters gebeden worden in het Brevier, en men kan ze herhaaldelijk hooren in onze Vespers en Loven. Hier wordt zonder twijfel het maris stella als 'n wezenlijke omschrijving van den Naam Maria bedoeld; „Ave maris stella" heeft blijkens het verband zeer duidelijk de waarde van: „Ave Maria".

Volgens sommigen zou de hymne al in de 6e eeuw zijn gemaakt, volgens anderen eerst in de 10e of 11e eeuw; 't is waarschijnlijker, dat ze uit de 9e eeuw dateert. In ieder geval is ze al vroegtijdig, zeker reeds in de 12e eeuw, algemeen bij het volk bekend en geliefd en door dichters en schrijvers op velerlei wijzen verwerkt en nagebootst, waardoor het stella maris als beteekenis voor den Naam Maria steeds verder verbreid werd en toenemende populariteit heeft verkregen. Van de 10e tot de 12e eeuw komen dan ook de beteekenissen, van Maria gegeven, meestal neer op dit stella maris. Vele schrijvers uit dien tijd geven zelfs geen andere beteekenis of schijnen ternauwernood een andere te kennen. Zoo o.a. Notker Balbulus († 912), [2]) Petrus Damianus († 1072), [3]) Bernardus van Clairvaux († 1153), [4]) Adam van St. Victor († omstreeks 1192), [5]) Paus Innocentius III († 1216). [6]) Vooral dichters en redenaars maken in dienzelfden tijd 'n overvloedig gebruik van deze zin- en klankrijke benaming. Waarschijnlijk is Maria

---

1) Vert. naar Stalpaert v. der Wielen's „Den Lofzanck Mariae: Ave Maris Stella".
2) Migne, P. L. CXXXI, 1005.
3) Migne, P. L. CXLIV, 508.
4) Migne, P. L. CLXXXIII, 70.
5) Gautier, Oeuvres poétiques d' Adam de S.-Victor (Paris, 1858—'59), t, II, p. 134.
6) Migne, P. L. CCXVII, 499.

onder dezen titel ook reeds in de 11e eeuw Patrones der schippers en zeevarenden geworden.

Hier is het de plaats, om althans een gedeelte aan te halen van de beroemde Homilie, die de vurige Mariavereerder St. Bernardus van Clairvaux omstreeks 1123 over de „Sterre der zee" heeft geschreven naar aanleiding van de Schriftuurwoorden: „Et nomen virginis Mariae", En de Naam der Maagd was Maria (Luc. 1, 27) [1]). Op den feestdag van den H. Naam van Maria worden nog steeds door alle priesters der wereld fragmenten uit deze geestdriftige homilie gebeden. Ziehier 'n veelgeprezen passage: „MARIA is die heldere, schitterende Ster, die boven de groote, uitgestrekte zee dezer wereld opgaat, stralen schietend van verdiensten, lichtend door voorbeelden van deugd. O gij, die u bewust zijt, dat gij op den stroom dezer wereld meer door stormen wordt rondgeslingerd dan gij op aarde wandelt, wend uw oogen van dat schitterend Gesternte niet af, als gij door de golven niet wilt verslonden worden! Verheffen zich de stormen der bekoringen, staat gij op de klippen van rampen, zie op naar de Ster, roep tot Maria! Indien gij wordt voortgeslingerd door de golven van hoogmoed, ijverzucht, afgunst, kwaadsprekendheid, zie op naar de Ster, roep tot Maria! Als toorn of hebzucht of de lust des vleesches tegen het scheepje uws harten komen aanbeuken, zie op naar Maria! Wanneer gij door de grootte uwer misdaden verontrust, door de bezoedeling van uw geweten beschaamd, door de angst voor het oordeel verschrikt, in den afgrond der vertwijfeling dreigt neder te storten, denk aan Maria!

In gevaren, in angst en nood, denk aan Maria! Nooit verdwijne die Naam van uw lippen, nimmer uit uw hart! Denk aan haar voorbeelden, opdat gij de hulp harer voorspraak moogt verwerven! Als gij haar volgt, kunt gij niet dwalen; als gij tot haar bidt, zult gij niet wanhopen; als gij aan haar denkt, zijt gij veilig. Zoo gij u aan haar vasthoudt, zult gij niet vallen; als zij u beschermt, hoeft gij niet te vreezen; aan hare hand wordt gij niet moede, onder hare bescherming zult gij uw einddoel bereiken

---

1) Migne, P. L. CLXXXIII, 70 sq

en ondervinden welke waarheid er ligt in de woorden: En de Naam der Maagd was MARIA".

Zoo zijn er sinds de 12e eeuw, vooral door den vurigen ijver van den H. Bernardus, herhaaldelijk preeken en homilieën gehouden op den heiligen Naam Maria. Rijk van inhoud en diep van beteekenis is vooral de homilie, door den bekenden Cisterciënserprior, 'n medebroeder van St. Bernardus, Caesarius van Heisterbach († omstr. 1240) voor zijn Ordegenooten over den Naam Maria gehouden. Het is één van de oudste preeken op den Naam Maria. Ze bestaat uit drie deelen; het eerste deel handelt over de samenstelling van dien Naam, het tweede over de beteekenis en het derde over het aanroepen van den Naam Maria. Op het eerste deel komen wij nog terug, als we spreken over „Letterspelingen" [1]). Wat het tweede deel betreft, wenschen wij in dit verband vooral te wijzen op den sterken nadruk, dien Caesarius legt op de beteekenis stella maris, terwijl hij de beteekenissen verlichtster, bittere of bittere zee en heerscheres slechts terloops vermeldt. Aan het stella maris geeft hij hier, zooals Middeleeuwsche Schriftuuruitleggers meermalen met Schriftuurteksten doen, een drievoudigen uitleg, namelijk een letterlijken, een zinnebeeldigen en een zedenkundigen. Bij het derde deel heeft Caesarius wellicht gedacht aan de woorden van St. Bernardus over den Zoeten Naam Jezus: „Jesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus" = Jezus is als honing in den mond, als welluidende muziek voor het oor, blijdschap voor het hart [2]). In deze en dergelijke bespiegelingen over het godvruchtig uitspreken en aanroepen van den Naam Maria kan de oorsprong gezocht worden van het Feest van den H. Naam Maria, waarover wij in 't laatste hoofdstuk zullen spreken [3]).

Ook de Gelukzalige Albertus de Groote († 1280), de bedachtzame wijsgeer, heeft zich in verschillende zijner werken over de beteekenis van den Naam Maria uitgelaten, meestal echter in

---

1) Zie blz. 98 vv.

2) Coppenstein, Fasciculus moralitatis Ven. Fr. Caesarii Heisterbacensis (Coloniae Agr. 1615), pars I, p. 15—25.

3) Zie blz. 162 vv.

onmiddellijke aansluiting aan den gedachtengang van St. Bernardus. Hij past de beteekenissen verlichtster, sterre, bittere zee en heerscheres vooral toe op Maria als de Uitverkorene Gods en Middelares tusschen God en de menschen. Zelfs vinden wij bij hen de bovengenoemde woordspeling Maria = het Latijnsche maria (zeeën) [1]).

Deze en dergelijke verklaringen zijn nog verder doorgedrongen door het uitvoerige werk van Richard van den H. Laurentius „De laudibus B. Mariae Virginis", dat omstreeks 1245 verscheen en in den geest van St. Bernardus en Albertus den Grooten over de bij hen genoemde beteekenissen uitweidde [2]).

Dezelfde beteekenissen worden terloops ook bij den „Engelachtigen Kerkleeraar" St. Thomas van Aquino († 1274) vermeld, uitvoeriger bij den „Serafijnschen Kerkleeraar" St. Bonaventura († 1274), in de Mariapreeken van Jacobus de Voragine († omstr. 1298) en bij tal van andere Middeleeuwsche kerkelijke schrijvers van naam.

Intusschen zal het wel duidelijk genoeg gebleken zijn, dat de Latijnsche schrijvers uit de Middeleeuwen in hun verklaringen van den Naam Maria geheel steunen op het werk „Liber interpretationis hebraicorum nominum" van den H. Hieronymus, behalve den H. Ambrosius met zijn verklaring „Deus ex genere meo", die echter spoedig in vergetelheid is geraakt [3]).

* * *

MARIA's heilige Naam is niet alleen geroemd en verklaard door talrijke schrijvers uit de Oud-Hebreeuwsche literatuur, beschreven, besproken en bezongen door Oostersche en Westersche Vaders en Kerkleeraren, door redenaars en dichters uit de Grieksche en Latijnsche Letterkunde der Middeleeuwen; ook in de Middeleeuwsche landstaal van alle gekerstende landen treft men de verheerlijking van dien glorievollen Naam, een zelfstandig pogen tot verklaring van den inhoud daarvan, meer nog een veelvuldig gebruik van sommige bekende verklaringen uit het Latijnsche Westen. Ook in onze Middelnederlandsche Letterkunde (van

1) Zie blz. 10.

2) Alberti Magni opera, ed. P. Jammy (Lugduni 1651), t. X, p. 27; t. XX, pars 2, p. 10—16.

3) Bardenhewer, o. c. blz. 50—115.

± 1200 tot ± 1500) kan men dat opmerken. Naar het schijnt, hebben onze Middeleeuwsche dichters en schrijvers, evenals de Duitsche uit datzelfde tijdvak[1]), een bijzondere voorliefde gehad voor de beteekenis: sterre der zee.

De grootste onzer Middeleeuwsche dichters, Jacob van Maerlant (gest. vóór 1300), is het grootst in zijn Mariagedichten. Deze „vader der Dietsche dichtren algader" begint bijna al zijn dichtwerk in den Naam van Maria. In den aanvang van één zijner uitgebreide werken „Der Naturen Bloeme" zegt hij uitdrukkelijk: „Ic beghinne in Mariën Name". En zijn hoofdwerk „Spieghel Historiael" zou men een uitvoerig epos kunnen noemen op Maria en haar deugden. Zijn beste lyrische poëzie vindt men in zijn Strofische Mariagedichten: Die Clausule van der Bible, Van den Vijf Vrouden en Een Disputacie van Onser Vrouwen ende van den Heiligen Cruce. Niet zelden heeft hij hier als bronnen het werk van zijn groote tijdgenooten St. Bonaventura, St. Thomas van Aquino en Albertus den Grooten gebruikt[2]). Het moet ons dus niet verwonderen, dat hij, in navolging van deze schrijvers, aan den Naam Maria een zelfde beteekenis schijnt te hechten als deze beroemde Middeleeuwers herhaaldelijk vooropstelden, namelijk Sterre der zee. In „Die Clausule van der Bible" (strofe 17) getuigt hij van Balaäms voorspelling:

Der scrifturen horic liën (verklaren),
Dat wilen (weleer) soude vermalediën
  Balaäm dat Joodsche here;
Aldaer sprac hi van Mariën
Scone in sire (zijne) propheciën
  Ende hietse (noemde haar) sterre van der mere;
Die sterre coos God tere amiën (tot een geliefde),
Want hi wilder mede ontfriën (overweldigen)
  Altemale die helsche were (macht).
Die deser sterren niene vertiën (nooit verloochenen),
God salse metten bloede wiën (heiligen),
Dat uut sire siden ran an tspere:
Helpt ons, Vrouwe, wi hebbens (hebben het) ghere!

1) Bardenhewer, o. c. blz. 116—120.

2) Verdam en Leendertz, Jacob v. Maerlants Strophische Gedichten, (Leiden 1918), blz. LXXXII en XCI.

De grootste dichter van de tweede Bloeiperiode onzer Letterkunde, Joost van den Vondel († 1679), de „prins der Nederlandsche dichters", heeft in zijn schoonste gedichten herhaaldelijk Maria genoemd en geroemd, en hij toont een heel bijzondere vereering voor haar heiligen Naam, zelfs in de wijze, waarop hij dien schrijft. Het heerlijkste Mariagedicht, dat hij kort na zijn bekeering tot het Katholicisme geschreven heeft, de „Opdracht aen de Heilige Maeght", sluit met de verzen:

O Zeestar! licht my zoo, in 's werelts nacht,
Dat IESUS' troost my aenblicke in MARYE [1]).

De grootste dichter van onze derde Bloeiperiode, dien wij, op gezag van Prosper van Langendonck en Fred. van Eeden, Guido Gezelle († 1899) durven noemen, is vooral groot door zijn talrijke Marialiederen, waarin ook hij niet verzuimt Maria's Naam te prijzen, „dien gansch het Christenvolk belijdt"; die is „vol eer" en „'t schoonste woord der woorden" [2]). In zijn mooiste Mariagedicht „Op O. L. Vr. Geboorte" geeft hij haar den titel „sterrelicht:"

Geboren in een dorpke dat daar verre ligt
in 't land van Galileien, is dat sterrelicht,
dat wijzen zal de haven en de ree
aan 't moegedoolde menschdom, op de zee.

Maar keeren wij terug naar de Middeleeuwen, want elders komen we nog terug op de vereering van Maria's Naam, bij Vondel en latere dichters [3]).

Jan Praet, een navolger van Jacob van Maerlant uit de 14e eeuw, heeft in zijn allegorisch werk „Leeringe der Salichede" veel over Maria en haar deugden gedicht en hij omschrijft den Naam MARIA als **M**ediatrix = middelighe" (Middelares), **A**uxiliatrix = „helpe goet" (Helpster), **R**econciliatrix = „vertroostinghe van allen verdriete" **I**lluminatrix = „verlichtinghe van graciën"

1) Pater Frijns, S. M. M. gaf in 1928 een schitterend standaardwerk uit, getiteld „Vondel en de Zeestar" (Leuven). We zullen dat nog meermalen noemen; men vergelijke daar blz. 139 vv.

2) Zie zijn gedichten: Quae est ista, Aan O. L. Vrouwe onbevlekt ontvangen en O. L. V. van Vlanderen te Kortrijk.

3) Zie blz. 193 vv. en blz. 204 vv.

(Verlichtster), Amatrix Dei verissima = „minnighe (minnaresse) Gods" [1]).

Ook hier dus de titel Verlichtster, dien we reeds vaak als verklaring van den Naam Maria hebben aangetroffen.

Onze bekende sprookspreker Willem van Hildegaersberch (gest. ± 1408), die Maria en haar deugden hoog verheft en evenals Maerlant alle vrouwen eert om haar, noemt Maria „des hemels licht" en „de morgensterre" [2]).

In de Middelnederlandsche Marialegenden en Exempelen uit de 15e eeuw, die voor 'n deel op 't werk van den Cistercienser Caesarius van Heisterbach († omstr. 1240) en van den Dominicaan Jacobus de Voragine († omstr. 1298) berusten, treffen we soms dezelfde verklaringen aan van den Naam Maria, die deze schrijvers ons geven, steunende op hun ordegenooten St. Bernard van Clairvaux en Albertus den Grooten: sterre der zee, verlichtster, bittere (zee), heerscheres. Eén dezer Maria-exempelen, dat betrekking heeft op den Naam Maria, begint aldus [3]):

Maria die eerwaerdighe moeder gods beduut also veel als een sterre des meers want si is een lichtende sterre deser ellendiger werlt Die wi stadeliken aensien sellen Ende sonderlinghe aenropen als wi driven inder see deser werlt Ende aenghestoten worden mit groten harden vlaghen der temptaciën ende becoringhe. Dit wort ons oec wel beduut inden vijf letteren van mariën name. Die eerste letter M beduut dat maria is een ontfermster der ellendigher menschen. Die ander letter A beduut dat maria is een hulpster ende troester der bedroefder menschen. Die derde letter R beduut dat maria is een gebietster ende een keyserynne der enghelen. Die vierde letter I beduut dat maria is een weder-maecster der verdervender. Die vijfte letter A beduut dat maria is een voerspreecster der armer sondaren. Ende in deser voorscreven bedudinghe is verclaert dat maria is ghegheven alle der werlt tot een ewighen troest ende hulp Ende alle dat hemelsche heer tot ewigher vruechden ende tot overvloedighe ghenoechte ende bliscap.

1) Verdam en Leendertz, o. c. blz. 181.
2) Bisschop en Verwijs, Gedichten v. Will. v. Hildegaersberch, blz. 91.
3) De Vooys, Middelnederlandsche Marialegenden (Leiden) II, blz. XV—XVI.

Hier lette men ook op de woord- en letterspelingen met den Naam Maria; wat in de Middeleeuwen, vooral bij Latijnsche schrijvers, zoo veelvuldig voorkwam. We zullen dit kunstig letterspel uitvoeriger bespreken in 't hoofdstuk „Letterspelingen" [1]), maar wijzen er in dit verband met nadruk op, dat de I hierbij dikwijls de waarde kreeg van Illuminatrix = Verlichtster of Imperatrix = keizerin, heerscheres; dit laatste o. a. bij St. Bonaventura [2]). Hierdoor wordt 't nog begrijpelijker, dat in de Middelnederlandsche Marialiteratuur, voor 'n groot gedeelte naar of uit 't Latijn bewerkt, ook deze beteekenissen van den Naam Maria meermalen zijn te vinden.

Dat ook de beteekenis bitter bij ons al vroeg bekend was, kan o. a. blijken uit een Middeleeuwsche Mariapreek naar aanleiding van de woorden: „Er werd een Engel gezonden... tot eene Maagd, geheeten Maria" (Luc. 1, 26—27). Daarin wordt o. m. de volgende les gegeven: „Wij moeten ook Maria heeten, dat is: uit bitter droeviger harte moeten wij aanzien al onzen verloren tijd" [3]).

Toch was ongetwijfeld sterre der zee bij ons de meest geliefde verklaring, hetgeen nog verder kan blijken uit de zoogenaamde Sequentia of smeekbeden ter eere van Maria, waarvan er in onze oude Missalen uit de 15e eeuw twee voorkomen, die beginnen met maris stella en al vroeg in de volkstaal werden overgezet. Het zijn: „Stella maris, o Maria" en „Ave, praeclara maris stella". Vooral de tweede was bij onze voorouders zeer bekend, zooals ook uit onze Middelnederlandsche Marialegenden blijkt. Daar wordt bijv. verhaald van een devoot schoolmeester, die alle dagen in de krocht van een kloosterkerk naar een altaar placht te gaan, waarop een Mariabeeld stond. En daar bad hij dan ootmoedig geknield de Sequentie: Ave praeclara maris stella. Maria beloont hem daarvoor op wonderbare wijze. In een ander exempel wordt gesproken van de nonnen van Schoonauwen, die op een hoogfeest van O. L. Vrouw godvruchtig in het koor de Sequentie zongen: „Wes gegruedet, lichtschi-

1) Zie blz. 94 vv.
2) Verdam en Leendertz, o. c. blz. 181.
3) Vgl. Kronenburg, Maria's Heerlijkheid in Nederland V, 245.

nender sterre des meers". En terwijl zij zongen, kreeg de vrome abdis Elisabeth een verschijning van Maria [1]).

Ook Anna Bijns († 1575) noemt in 't „Eerste Boeck" harer „Refereynen" Maria „Sterre der zee, alder claerst van lichte" en „Leydsterre daer menich sceepken na roeyt". In het „Tweede Boeck" heet Maria „Zee Sterre, die de salighe gheesten prijsen", in het „Derde Boeck" „Zeesterre fijn" [2]).

Uit dit weinige kan blijken, dat bij ons in de Middeleeuwen de Naam Maria bij voorkeur werd weergegeven door sterre der zee, ofschoon ook andere verklaringen, als verlichtster, bitter, heerscheres (gebiedster, keizerin), niet onbekend waren. Het Middelnederlandsche woord Vrouw(e), waarmee in onze Middeleeuwsche literatuur Maria tallooze malen wordt aangeduid, beteekende toen meesteres (domina), gebiedster [3]). Tevens zal gebleken zijn, dat hier geen sprake was van pogingen tot wetenschappelijk-etymologische verklaring, maar slechts vrome zinspelingen en zinnebeeldige toepassingen werden gegeven, meest naar voorbeeld en in den geest van Middeleeuwsche Westersche Latijnsche Kerkelijke schrijvers.

* * *

MARIA wordt in de kinderlijk-vrome Middeleeuwen met gevoeliger liefde vereerd en haar heilige Naam met grooter eerbied en inniger godsvrucht genoemd, dan in de koele Humanistische tijden van scherper critiek en nuchter verstandswerk, die op het Middeleeuwsche tijdperk van hartstochtelijke vroomheidsuiting onmiddellijk volgen. Maar in de dagen van het opkomend Humanisme (14e—15e eeuw) wordt met grooter ijver, en vooral in uitgebreider kring, het oude Grieksch en Latijn bestudeerd, alsook het oude gewijde Hebreeuwsch.

Zoo is 't te begrijpen, dat in dien tijd niet enkel de namenstudie in 't algemeen meer critisch wordt beoefend, maar in 't bijzonder ook de Middeleeuwsche naamverklaringen van Bijbelsche

---

1) Vgl. Kronenburg, o. c. II, 46—49; De Vooys, o. c. II, 60—61.

2) v. Helten, Refereinen van Anna Bijns (R'dam, 1875) blz. 4—5; 98; 275.

3) Kronenburg, o. c. IV, 310; Salzer, Die Sinnbilder u. Beiworte Mariens i. d. deutschen Lit. u. Lat. Hymn. poesie d. Mittelalters (Linz 1886), S. 447.

personen opnieuw grondig onderzocht worden en niet zelden als onjuist of verzonnen verworpen.

Al heeft men hierbij in de 15e eeuw nog betrekkelijk weinig succes, in de 16e en 17e eeuw stijgt mèt de belangstelling in Bijbelsehe namenstudiën ook gaandeweg de moed tot vernieuwden arbeid en het vertrouwen op behoorlijke resultaten, totdat in de 18e en 19e eeuw, vooral door Duitsche taalgeleerden en exegeten, in enkele tientallen van jaren buitengewoon veel wordt bereikt.

In de 18e eeuw kan Hiller een helder inzicht geven in den grammatischen bouw van het woord Mirjam en in de 19e eeuw geven o. a. Schegg, Fürst en Gildemeister van dezen veeldoorvorschten Naam etymologische verklaringen, die aan alle eischen der toenmalige wetenschap voldoen.

In de groote Bijbel-uitgaven van den beroemden Kardinaal Ximenes († 1517) uit 't begin van de 16e eeuw treft men als verklaring van den Naam Maria herhaaldelijk aan: „Maria exaltata vel amaritudinis mare aut myrrha maris sive doctrix vel magistra maris aut ex syro et hebreo domina maris": Maria beteekent verhevene of zee van bitterheid of myrrhe der zee ofwel leerares der zee of als Syrisch-Hebreeuwsch heerscheres der zee. Van wien deze verklaring eigenlijk afkomstig is, kan niet met zekerheid worden uitgemaakt. Ze wordt echter als vaststaande gegeven, en nu laat men voor 't eerst, als gevolg van streng toegepaste critiek, de beteekenissen stella maris, domina, illuminatrix = sterre der zee, heerscheres, verlichtster als onjuist vervallen. Eigenlijk blijven maar twee van de vanouds geliefde verklaringen gehandhaafd: amarum mare en myrrha maris = bittere zee en myrrhe der zee, terwijl men in de plaats van „amarum mare" nog liever den vorm „amaritudinis mare" vertaalt.

Tot deze beteekenissen was men gekomen door in den Hebreeuwschen vorm van den Naam Maria een samenstelling te zien, waarin de samenstellende deelen verschillend werden ontleed en verklaard; zelfs scheen men in één en hetzelfde woord één deel als Syrisch en een ander als Hebreeuwsch te willen opvatten, wat echter begrijpelijkerwijze weinig aanhang heeft gevonden. Veel meer bijval genoot de eerste beteekenis: Maria exaltata =

verhevene, òf, zooals anderen uit dienzelfden tijd het Hebreeuwsche woord liever wilden weergeven: excelsa, sublimis, eminens = hoog, uitstekend, voortreffelijk.

Zeer diep is in de 16e eeuw onze H. Petrus Canisius († 1597) van Nijmegen op de Maria-beteekenis ingegaan. Bijna het heele eerste hoofdstuk van zijn groote Mariologie handelt daarover: „De nominis Mariae aetiologia" [1]). Op grond van den oorspronkelijken Hebreeuwschen òf Syrisch-Hebreeuwschen vorm komt hij o. a. tot de volgende beteekenissen: rebellio, amarum mare, pluvia maris temporanea, domina maris, illuminatrix maris, stella maris = opstand, bittere zee, morgenregen der zee, heerscheres der zee, verlichtster der zee, sterre der zee. Hij verwerpt de bewering van Luther († 1546), die inhield, dat Maria zou kunnen beteekenen „ein Tröpflein Wassers"; acht de verklaringen: exaltata = verhevene en domina (maris) = heerscheres (der zee) niet ongegrond; maar roemt vooral de verklaring „stella maris" als passend en juist en tracht die taalkundig te rechtvaardigen.

In de vruchtbare 17e eeuw begint een breede en diepe stroom van naamverklarende literatuur door verschillende landen te vloeien. Met nieuwen moed gaat men ook weer de namen der Bijbelsche personen doorvorschen en nu vooral, zooveel mogelijk, naar de regels der strenger beoefende woordafleiding. Natuurlijk wordt ook de Naam Maria overdadig behandeld. Vele uitleggers nemen echter ook nu nog met slechts geringe wijziging de beteekenissen uit de 16e eeuw over. Toch gaat onze Gorcumsche Estius († 1613), professor te Douai, reeds meer critisch te werk in dit opzicht. Zoo verwerpt hij de beteekenis „exaltata" en vermoedt, dat de H. Hieronymus niet „stella maris", maar „stilla maris" heeft geschreven als verklaring van Maria, wat ook zijn tijdgenoot de Jezuïet Ludovicus ab Alcasar († 1613) meent te mogen aannemen.

Ook de beroemde Nederlandsche Schriftuurverklaarder Cornelius a Lapide S. J. († 1637) van Bocholt, professor te Leuven, minder bekend onder zijn eigenlijken naam Cornelis Cornelissen Vandensteen, heeft zich meermalen met den Naam Maria en zijn

---

1) De Maria Virgine incomparabili et Dei Genitrice sacrosancta libri quinque, (Ingolstadii 1577) 2°,p. 2—5.

beteekenissen beziggehouden. Nog heden worden zijn omvangrijke werken dikwijls geraadpleegd. Hij noemt nu en dan de oudere verklaringen en pleit in 't bijzonder voor de beteekenissen: myrrha vel amaritudo maris, magistra vel domina maris = myrrhe of bitterheid der zee, meesteres of heerscheres der zee, daarbij wijzend op teksten uit den Bijbel als Ex. 15, 20; Eccli. 43, 7; Luc. 1, 27. Nog andere Paters Jezuïeten uit de 17e eeuw hebben den Naam Maria besproken, maar in hoofdzaak overzichten of samenvattingen gegeven van wat daarover reeds was verschenen. Zeer uitvoerige en vernuftige verklaringen somt o. a. de Antwerpensche Jezuïet Hadrianus Lyraeus op in zijn „Trisagion Marianum" van 1648, blz. 56—86 en blz. 181—238.

In 't begin der 18e eeuw gaf M. Hiller zijn omvangrijk „Onomasticum sacrum" (1707) uit, waarin de Hebreeuwsche vorm van den naam Maria verklaard wordt als: rebellio, contumacia, inobedientia = opstand, weerspannigheid, ongehoorzaamheid, hetgeen we voor 'n gedeelte reeds aantroffen bij onzen H. Petrus Canisius. Hiller wijst hierbij echter in den Hebreeuwschen vorm niet enkel op een wortel die „weerspannig zijn" kan beteekenen, maar verklaart ook de samenstelling van dien heelen vorm op een wijze, die de uitstekendste kenners van het Hebreeuwsch als onaanvechtbaar eerbiedigen, ook al aanvaarden zij de beteekenis niet, waartoe hij besluit. Volgens hem is de heele vorm een afgeleid woord, gevormd uit een naamwoord, dat door toevoeging van den uitgang *am* de beteekenis „weerspannigheid" kreeg. Hij tracht die beteekenis nog aannemelijker te maken door ze op tweeërlei wijzen toe te passen op de geschiedenis van het Joodsche volk ten tijde van Maria, de zuster van Aäron.

Op dezen gedachtengang van Hiller werd na enkele jaren door sommigen voortgebouwd, al kwamen zij soms tot eenigszins andere verwante beteekenissen als: bitterheid, diepe droefheid; anderen bleven ook na Hiller nog vasthouden aan verklaringen als die van St. Petrus Canisius.

In het uitgebreide „Hebräisch-deutsches Handwörterbuch" van W. Gesenius, dat in de eerste helft der 19e eeuw talrijke uitgaven beleefde, wordt de naam Maria verklaard als „ihre Wider-

„spenstigkeit", „contumacia eorum" = hunne weerspannigheid, een verklaring, die Hiller uitdrukkelijk verworpen had. Ook anderen vroegen zich af: hoe kan ooit „hunne weerspannigheid" een vrouwennaam zijn geweest? In een latere Latijnsche uitgave van zijn „Handwörterbuch" (1835—1858) neemt Gesenius deze verklaring dan ook terug en geeft daar de beteekenis „contumacia" = weerspannigheid, zich düs feitelijk in dezen aansluitend bij Hiller, al rechtvaardigt hij zijn uitleg eenigszins anders. Maar velen bleven ook nu nog aan Gesenius' verklaring in de eerste uitgaven van zijn „Handwörterbuch" vasthouden.

Zoo deden ook de bekende exegeten Jos. Grimm [1]) en P. Schanz [2]). De eerste gaf in 1876 een breedvoerigen uitleg van den naam Maria door na te gaan, hoe de inhoud van dezen naam zich geleidelijk mèt de geschiedenis van zijn draagster in het Oude Testament zou hebben ontwikkeld. Hij komt tot het besluit, dat de Hebreeuwsche vorm een wortel bevat, die zoowel bitterheid als weerspannig zijn kan beteekenen, en dat men grammaticaal het woord zoowel door „contumax" en „amara", d. i. weerspannig en bitter als door „contumacia eorum" = hunne weerspannigheid en „amaritudo eorum" = hunne bitterheid zou kunnen weergeven. Hij meent echter uit de positie, die Mirjam (Maria), Aärons zuster, in de geschiedenis van het volk Gods heeft ingenomen, te moeten besluiten tot: contumacia eorum = hunne weerspannigheid, daarbij vooral wijzend op Num. 12, 1 vv.. Ook Schanz pleit voor deze beteekenis, hoewel hij moet toegeven, dat de volledige vorm van den naam ook een bijvoeglijk naamwoord kan zijn en dus contumax = weerspannig en amara = bitter kan beteekenen.

Grimm's verklaring is echter hoofdzakelijk langs historischen weg tot stand gekomen en steunt vooral op historische gronden, terwijl vrij willekeurig wordt verondersteld, dat de beteekenis van den naam Maria voller en rijker bewaarheid is geworden in de zuster van Aäron, dan in haar oudere naamgenooten. Bovendien, niet op historisch, maar op taalkundig terrein moet het vraagstuk over de oorspronkelijke beteekenis van een naam worden opgelost.

1) Das Leben Jesu, Bd. I. (Regensburg 1876), S. 413—432.
2) Commentar über das Evang. des hl. Matthäus (Freib. i. Br. 1879), S. 78.

In 1887 gaat A. Schäfer[1]) uitvoerig de pogingen na, die in den loop der eeuwen gedaan zijn om den naam Maria te verklaren. Hij geeft aan geen bepaalde verklaring de voorkeur, maar is van meening, dat verschillende der gegeven beteekenissen taalkundig onaantastbaar zijn en dat men daarom langs den weg der taalkundige ontleding niet tot volle zekerheid kan komen. Dan slaat hij den weg in, dien wij Jos. Grimm zagen betreden, en komt tot uiteenzettingen, die nauw verband houden met die van Grimm. Ook hier kan men dus dezelfde opmerking maken: de oorspronkelijke beteekenis van den naam Maria dient gezocht te worden langs etymologischen weg en niet langs den historischen. Immers het gaat over de vraag: wat beteekent de naam Maria; niet over de vraag, hoe langzamerhand door het leven en het werk van een bepaalde persoon met den naam Maria, dien naam in de dagen van die persoon een bepaalde beteekenis heeft verkregen.

Ook de beteekenis „contumacia", dus weerspannigheid zonder meer, die later door Gesenius is verdedigd, hebben vele geleerden na hem nog aangehaald, maar niet nader trachten te bewijzen.

Meer en meer begonnen intusschen de taalkundigen van naam de opvattingen van Hiller te deelen. In vele Leerboeken der Hebreeuwsche taal, in Hebreeuwsche Spraakkunsten en Woordenboeken werd zijn taalkundige uitleg van het woord Mirjam als afleiding door den uitgang *ām* met instemming overgenomen, al meenden velen, dat hierdoor geen zekerheid verkregen was, maar slechts uit vergelijking met andere Hebreeuwsche vormen tot een analogen vorm mocht worden besloten.

Bij dezen taalkundigen uitleg aanknoopend meende de exegeet P. Schegg den naam Mirjam tot een wortel te kunnen terugbrengen, dien hij o. a. weergaf met: „fett, wohlgenährt sein" en zoo kwam hij tot vertalingen als: „die Herrliche, Prächtige (Wohlgenährte), die Kräftige oder Hohe (Hochgewachsene)," terwijl de taalkundige J. Fürst tegelijkertijd als zijn verklaringen gaf: „die Dicke, Fette, Starke" en J. Gildemeister en B. Schäfer, rekening houdende met de Oostersche schoon-

---

1) Die Gottesmutter in der Heiligen Schrift (Münster 1887), S. 135—144.

heidsbegrippen, hier meenden te kunnen vertalen: „wohlbeleibt, schöngestaltet, volkommen".

Van deze verklaringen, door alleszins bevoegde exegeten en taalkundigen gegeven, is om verschillende redenen de beteekenis „wohlbeleibt" = welgevormd, schoon het meest verkieselijk. Taalkundig beschouwd is de vorm Mirjam, het beste te verklaren als bijvoeglijk naamwoord, minder goed als zelfstandig naamwoord, ofschoon de uitgang am zoowel abstracte zelfstandige naamwoorden als bijvoeglijke naamwoorden kan helpen vormen. „Welgevormd" is bovendien als vrouwennaam, vooral voor 't Oosten, zeer begrijpelijk en aannemelijk; trouwens bij alle volken komen vrouwennamen voor, waarin de lichamelijke schoonheid verheerlijkt wordt; ook in 't Oude Testament zijn daar andere voorbeelden van te vinden. Naar oud-Christelijken, vooral naar Middeleeuwschen gedachtengang, moesten in de beteekenis van den Naam der Moeder Gods haar leven, positie en waardigheid eenigszins duidelijk worden weergegeven, zooals dat herhaaldelijk het geval is met vele Bijbelsche namen [1]). En inderdaad, de beteekenis welgevormd, schoon beantwoordt ten volle aan dezen gedachtengang, door andere Bijbelsche namen ingegeven. De Bruid van het Hooglied noemt zichzelve „schoon", wordt door haar gezellinnen aangesproken als „de schoone onder de vrouwen" en door den Bruidegom als „schoon, geheel schoon en vrij van smet" geprezen (I, 5, 7, 8, 15; II, 10, 13; IV, 1, 7; V, 2, 9; VI, 1, 4, 9). En in het Nieuwe Testament wordt deze schaduw werkelijkheid: de Engel groet Maria, vóór hij nog haar Naam genoemd heeft, als „genadevolle", alsof „Marjam" hetzelfde was; en Elisabeth neemt de woorden van de gezellinnen uit het Hooglied weer op, als zij uitroept tot Maria: „gezegend zijt gij onder de vrouwen" (Luc. I, 28, 42).

Zoo kan de verklaring „welgevormd, schoon" ongetwijfeld het meest aanspraak maken op wetenschappelijkheid en zekerheid. Wel zijn sindsdien de talrijke verklaringen uit de Middeleeuwen nog in vele geschriften en preeken blijven voortleven, is vooral de beteekenis „sterre der zee" nog dikwijls met voorkeur genoemd; maar ofschoon enkele geleerden opnieuw hebben ge-

1) Vgl. blz. 2—3.

pleit voor deze verklaring, evenals voor de beteekenissen „meesteres", „heerin", „verlichting", „bitterheid der zee" en „myrrhe", ze kunnen thans niet meer als wetenschappelijk-taalkundig verantwoord worden beschouwd.

Op 't eind van de 19e eeuw begonnen langzamerhand de verklaringen „sterke, verhevene, vrouwe" ook meer en meer veld te winnen [1]). Merkwaardig is in dit verband, dat ons woord vrouw naar beteekenis en afleiding kan behooren bij het woord fraai, in den zin van „uitstekend door kracht, levenskracht en levenslust bezittende" [2]).

* * *

„MARIA beteekent welgevormd, schoon; dat is thans de meest gezaghebbende en ook de meest taalkundig-juiste verklaring". Zóó ongeveer hebben in de 20e eeuw talrijke schrijvers, ook ten onzent, zich over dit onderwerp uitgelaten, onder verwijzing naar de voortreffelijk gedocumenteerde studie van Prof. Bardenhewer, over den Naam Maria in 1895 als eerste deeltje van de serie „Biblische Studiën" verschenen. In dezen geest schreven of citeerden o.a. Kronenburg in 1904 [3]); Beissel in 1909 [4]), Brassac in 1910 [5]), Huf in 1914 [6]), Herders Konversations-Lexikon in 1921 [7]), Geerebaert in 1930 [8]), waar zij over den Naam Maria spraken.

Toch zijn er in den laatsten tijd ook kerkhistorici en exegeten, die een andere opvatting schijnen toegedaan te zijn en als hun meening geven, dat het woord Maria niet van Hebreeuwschen oorsprong is, maar van Egyptische herkomst. Zij komen dan ook tot een andere verklaring van den Naam.

Zoo geeft H. Lesêtre [9]) een vrij uitvoerige samenvatting van Prof. Bardenhewers studie en schrijft dan ongeveer als volgt.

---

1) Bardenhewer, o. c. blz. 120—155.
2) Vgl. blz. 18—19; Onze Taaltuin, 2e Jrg. no. 9 blz. 266—'67.
3) Maria's Heerl. in Ned. II, blz. 159.
4) Geschichte der Verehr. Marias in Deutschl. während des Mittelalters, blz. 127.
5) Vigouroux, Bacuez et Brassac, Manuel Biblique, t. 3, p. 280—281.
6) Liturgische Studiën I, blz. 94 vv.
7) i. v. Maria, kol. 1329 (3e Aufl.).
8) De Litanie van O. L. Vrouw, blz. 27.
9) Dict. de la Bible, t. 4, p. 774 ss.

Bij al die verklaringen wordt verondersteld, dat het woord miryâm Hebreeuwsch is, en sommigen vatten het dan op als een samengestelden vorm, anderen als een enkelvoudigen. Zoo is men in hoofdzaak tot de vele en velerlei beteekenissen gekomen, die door Bardenhewer besproken worden. Het zou echter niet onmogelijk zijn, dat de naam Maria van Egyptischen oorsprong is. Mozes, Aäron en hun beider zuster Maria waren in Egypte geboren. De naam Aäron kan in 't Hebreeuwsch niet verklaard worden. De naam Mozes, door de dochter van den pharao aan het kind gegeven, was noodzakelijkerwijze een Egyptische naam, al wordt er een Hebreeuwsche verklaring van gegeven (Exod. 2, 10). Het is dus op z'n minst mógelijk, dat de naam van hun beider zuster, Maria, een Egyptischen oorsprong heeft. Nemen wij dat aan, dan kan hij zooveel beteekenen als geliefde en staat in verband met de woorden mery, meryt, die men zou kunnen vertalen als bemind, geliefd. Dit zou een zeer passende beteekenis zijn voor den naam van een oudste dochter. En wat deze veronderstelling nog zou kunnen versterken, is het feit, dat, zoo de naam Maria van Hebreeuwschen oorsprong was, men hem vaker zou ontmoeten in het Oude Testament, waar hij alleen maar door de zuster van Mozes en Aäron wordt gedragen. Maar van den anderen kant vraagt men zich af, waarom deze naam door de ouders van de H. Maagd voor hun uitverkoren dochter is gekozen en door vele anderen in het Nieuwe Testament. Men kan dus niets met zekerheid zeggen, zoo besluit Lesêtre, over de beteekenis en den oorsprong van dezen geheimzinnigen naam.

Volgens Zorell S. J. kan de naam Maria beteekenen: door Iahwe bemind. Ook hij acht dan het woord van Egyptische herkomst en meent, dat de naam Maria in Egypte het eerst gebezigd werd [1]). Ook Dr. Sieglecker verdedigt deze verklaring en is van meening, dat de naam Maria van Egyptischen oorsprong is [2]). De beroemde exegeet Pater Lagrange O. P. voelt veel voor de etymologie door P. Zorell voorgesteld: het Egyp-

---

1) Huf, o. c. blz. 95.
2) Linzer Quartalschrift (1927), IV 701.

tische meri = beminde en am voor Iahô = Iahvé, dus „door Iahwe bemind [1])

In 1930 schreef Pater Geerebaert [2]): „In den laatsten tijd huldigt men meer de meening, welke beweert, dat Maria van het Egytisch woord meri, dat bemind beteekent, zou afstammen. Wij voor ons voelen meer voor den zuiver Semietischen oorsprong van dien naam, en meenen dat Miryâm geen samengesteld woord is. Denkelijk komt Miryâm van den stam mara, en is âm eenvoudig een uitgang zonder bizondere beteekenis. Mara nu kan niets anders beteekenen dan weerspannig òf welvarend, en derhalve óók, vooral als men met Oostersche opvattingen rekening houdt, schoon. Wie nu kan aannemen, dat men een meisje bij de geboorte den naam van weerspannige zal geven? Vandaar ligt het besluit voor de hand, dat Maria niets anders dan Schoone beteekent".

---

1) Notre-Dame à Nazazeth, p. 30 (Les Cahiers de la Vierge, no. 3 Mai 1934).
2) De Litanie van O. L. Vrouw, blz. 27.

II. VERSPREIDING

MARIA vervult met haar heiligen Naam het heelal. Die Naam leeft onder de menschen, in de wereld der dieren, in 't rijk van de planten. Hij wordt meegevoerd over alle zeeën der aarde in de namen van schepen en schepelingen, gedragen door het luchtruim door vliegtuig, luchtschip en radio, genoemd èn — Gode zij dank! — ook dikwijls geroemd diep onder de aarde in ondergrondsche treinen en trams, in de duizenden schachten der mijnen. Die Naam spreidt vreugd door de zalen des hemels, schrik in de diepten der hel, hoop op verlossing in den kerker des vagevuurs.

Den Naam Maria kan men ontmoeten op huizen, in hutten en paleizen; op schepen, schuiten en booten; op torens, burchten en walmuren, op poorten en stadsmuren, op schilden en wapens, op vlaggen en kronen. Men vindt hem op hekken en sluitboomen, op bruggen en tollen, op windwijzers en klokken; op wimpels en vanen, op wapenschilden en uithangteekens, op munten en penningen; op stempels en zegels, op beelden en boekbanden, op vaatwerk en sieraden, op schoeisel en kleeding; in de wieg van het pasgeboren kind en op den bemosten grafsteen onzer kerkhoven.

Die heilige Naam staat geschilderd op doek, geborduurd in tapijten, geweven in wol en katoen, gebeeldhouwd in steen, gegoten of gedreven in metaal, gebrand in 't glas, gesneden in hout, geschreven, gedrukt en gestempeld op perkament en papier.

Men kan hem vinden in namen van landen en steden, van dorpen, gehuchten en buurtschappen; in namen van kerken en kapellen, van kloosters gestichten en scholen, van kloosterorden, broederschappen en bonden; men treft hem in de namen van straten en pleinen, van stegen en achterbuurten, van hoven, hofjes en hoeven, van villa's, velden en beemden, van bergen en

dalen; men kan hem ontdekken in de namen van stroomen en beken, van meren en bronnen, van poelen en plassen.

De zoete Naam Maria komt voor in 't lied van leeken en geestelijken, in 't proza en de poëzie van alle Christen eeuwen; hij wordt gehoord in de kerk en op straat, in de school en den schouwburg, in den huiselijken kring en op drukke vergaderingen daarbuiten, bij feest en spel, in nood en dood.

* * *

MARIA vervult met haar heiligen Naam het heelal. Zóó is het thans, na negentien eeuwen Christendom. Zóó is het natuurlijk geleidelijk geworden. Hetzij men aanneemt, dat de oorsprong van den Naam Maria moet gezocht worden in Palestina, òf beweert, dat de bakermat ligt in Egypte, in ieder geval staat het vast, dat het veelvuldig gebruik en de ontzaglijke verspreiding van dezen Naam vanuit het Oosten over het Westen geleidelijk moet zijn geschied met den voortgang van het Christendom. Het is echter niet waarschijnlijk, dat in de vroegste tijden van het Christendom de heilige Naam Maria vaak werd gebruikt en de verspreiding van dien Naam gelijken tred heeft gehouden met de snelle verbreiding van het Christendom. Veeleer moet men aannemen, dat diepe eerbied voor dezen geheiligden Naam de vroegste Christenen het veelvuldig gebruik daarvan angstvallig deed mijden, zooals het met vele gewijde namen uit den Bijbel is gegaan. [1]) Eerst betrekkelijk laat is de Naam Maria als persoonsnaam door de Christenen algemeen gebruikt, zooals we in een volgend hoofdstuk uitvoeriger zullen zien [2]). Nòg later zal men hem moeten zoeken in het rijk der dieren, in bloem-, kruid- en plantnamen, in vele gebruiksvoorwerpen en plaatsnamen. Wanneer diep in de Middeleeuwen het Christendom innig beleefd wordt en de vertrouwelijke omgang van den Middeleeuwer met God, met Jezus, en vooral met Diens heilige Moeder Maria, een angstvalligen eerbied voor het heilige heeft doen plaats maken voor een gemoedelijk verkeer daarmee, dan eerst is vanzelf ook de weg geopend tot een veelvuldig gebruik van den heiligen

1) Bardenhewer, o. c. blz. 2—3.
2) Zie blz. 43 vv.

Naam Maria. Wat aan de eerste Christenen misschien hier en daar ontheiliging of ontwijding toescheen en op ons moderne Christenen nu en dan een dergelijken indruk kan maken, is dan bij menig vromen Middeleeuwer als een naïeve uiting van kinderlijken eerbied en begrijpelijke hulde te verklaren,

Toch moet men niet meenen, dat in de dagen, waarin het ongewijde niet zoo opvallend samengaat met het gewijde als in de bloeiperioden van het Middeleeuwsch Christendom met zijn uitgebreide en teere Mariadevotie, de Naam Maria in de wereld van het ongewijde slechts een zeldzaamheid is. Maar het toenemend gebruik en de algemeene verspreiding van dezen geëerbiedigden Naam moet men in deze bloeiperioden zoeken. En waar dergelijke bloeiperioden opnieuw worden beleefd òf onder verschillende omstandigheden eenigszins gewijzigd worden voortgezet, zal men telkens, al is het ook in ander verband, dezen heiligen Naam veelvuldig ontmoeten, tot op onze dagen.

Dit zullen wij eenigszins trachten toe te lichten in de volgende hoofdstukken door na te gaan, hoe de Naam Maria werd en en wordt gebruikt onder de menschen, in het rijk der dieren en planten, en in plaatsnamen, in velerlei vormen en gedaanten.

Hier zullen wij er slechts op wijzen, hoe hij ook voorkwam en nog voorkomt op de talrijke gebruiksvoorwerpen, die wij hierboven hebben opgesomd.

* * *

MARIA werd al vroeg door de Christenen aangeroepen, zoowel in het Oosten als in het Westen. In de oudste Liturgieën van het Oosten vooral vindt men herhaaldelijk haar tusschenkomst afgebeden. In de 2e en 3e eeuw werd zij al meermalen afgebeeld in de Catacomben als Middelares. Het „Sancta Maria" en „Maria Deipara" (Maria Moeder Gods) werd toen reeds gebeden. De heilige Kerkvader Ignatius († 107), in de eerste eeuw bisschop van Antiochië, getuigt: „Onze God Jezus Christus is door de Maagd Maria van den H. Geest in haar schoot ontvangen, gedragen, en uit haar geboren".

Hoe meer de Godheid van Christus en het goddelijk Moederschap van Maria door de ketters der eerste Christeneeuwen werden bestreden, des te nadrukkelijker en uitvoeriger werden

deze waarheden op velerlei wijze herhaald en verdedigd door apologeten en Kerkvaders, als S. Justinus († 165), S. Irenaeus († omstr. 202), S. Athanasius († 373), S. Cyrillus van Jerusalem († 386) e. a. .[1]).

Zoo werd tevens haar heilige Naam meer en meer onder de Christenen en hun bestrijders verbreid en de eerbied daarvoor onwillekeurig bevorderd. Schrijvers, redenaars, schilders en kunstenaars verheerlijkten reeds haar Naam, haar relikwieën en beelden, vóórdat bouwkundigen haar ter eere Mariakerken bouwden.

We noemden zooeven Maria-afbeeldingen uit de Catacomben. In die onderaardsche schuilplaatsen van de vervolgde Christenen der eerste eeuwen zijn ook verschillende zoogenaamde „goudglazen" gevonden, die dateeren uit de 3e en 4e eeuw en dikwijls een voorstelling bevatten van de H. Maagd met 't bijschrift MARIA of MARA. Het zijn gouden platen tusschen glas gevat; ook in den voet van drinkglazen kwamen ze voor. Zeer bekend is ook de Catacombenvoorstelling, die Maria weergeeft met opgeheven handen, staande tusschen St. Petrus en St. Paulus. Het randschrift daarbij luidt: „Petrus, Maria, Paulus" [2]).

Reeds vóór de 4e eeuw moet er te Rome een Mariakerk „Sancta Maria antiqua" bestaan hebben; zij draagt thans den naam van „Sancta Maria Liberatrice" [3]). Waarschijnlijk waren er onder de talrijke kerken, in de 4e eeuw door toedoen van Keizer Constantijn den Grooten († 337) gesticht, ook enkele Mariakerken. Zeker zijn ze in de 5e eeuw in grooten getale verrezen, al waren ze toen nog zeer eenvoudig en weinig versierd. Alexandrië, Antiochië, Jerusalem en Rome hadden vermoedelijk het eerst zulke Godshuizen, aan Maria gewijd. Het beroemde Concilie van Ephese in 431, waar het goddelijk Moederschap van Maria plechtig tot geloofspunt werd verklaard, is gevierd in een Mariakerk. En het jaar daarop liet Paus Sixtus III (432—440) te Rome de beroemde basiliek „Santa Maria Maggiore" bouwen als

---

1) Kirchenlexicon[2], Bd. 8, kol. 711 vv.; Tanquerey, Synopsis theologicae dogmaticae specialis 1909, t. I p. 585, 613; Garriguet, La Vierge Marie (8e éd. Paris 1933), p. 410—432.

2) Dictionnaire de la Bible, t. 4 p. 807; Herders Konversationslexikon[3], Bd. I, kol. 310; Carmelrozen, Jrg. 6 blz. 36 en 80.

3) Schrijnen, Uit het leven der Oude Kerk (1919), blz. 90.

een herinnering aan het algemeen Concilie van Ephese. De keizerlijke stad Constantinopel was toen door haar talrijke Mariakerken reeds een ware Mariastad [1]).

Volgens Pater Delahaye wijzen de lijsten van kerkpatroons uit, dat van ouds na de kerken van de H. Drieëenheid, den Allerheiligsten Verlosser en den H. Geest, in de meeste streken de Mariakerken volgen. Hij wijst erop, dat de meeste dier lijsten hierin overeenstemmen, dat Maria er als kerkpatrones in Europa één der belangrijkste plaatsen heeft. In Engeland, dat reeds in de 7e eeuw verschillende Mariakerken had, zouden thans meer dan 2000 kerken aan haar zijn toegewijd. Ook in Denemarken moeten, evenals in vele andere landen van Europa, de Mariakerken het talrijkst zijn. In Rome alleen zijn meer dan 80 Mariakerken [2]).

Volgens een overlevering dateert de oudste Mariakerk in Nederland uit de dagen van den heiligen Maternus († 128). Ze zou niet ver van den Maasoever gestaan hebben en heette daarom Maria ad littus (Maria aan den oever), een naam die is blijven voortleven in Maria de Luttelre, later voorkomend als St. Marialittekerk of St. Maria-Oeveren. De daarbij aangelegde straat is Mariastraat genoemd. Van de 7e tot de 10e eeuw is het aantal Mariakerken ten onzent gaandeweg toegenomen. Langs de voornaamste wegen van ons land, van Maastricht over Nijmegen naar Utrecht, van Staveren naar Xanten, in Zeeland, kon men ze aantreffen in dien tijd. Met name mogen hier uit die periode de Mariakerken genoemd worden te Utrecht, Oss, Millingen, Arkel, Hagestein, Heukelum, Bedum, Strijen en Deventer [3]). Op heden zijn er in ons land aan Maria, onder een of anderen harer eeretitels, meer parochiekerken (± 166) toegewijd, dan aan de hier vanouds zoo populaire Heiligen St. Maarten (± 77) èn St. Jan den Dooper (± 68) te zamen.

Naast de Mariakerken vinden we ook al vroeg over heel Europa tal van Mariakapellen, - altaren en - kloosters. Daarnaar zijn reeds in de vroege Middeleeuwen niet zelden plaatsen,

1) Kirchenlexicon², Bd. 8. kol. 802.

2) Analecta Bollandiana (1930), t. 48, fasc. 1—2; Kronenburg, Maria's Heerlijkh. in Nederland I, 86.

3) Kronenburg, o. c. I, 33, 66, 73, 79, 198.

wegen, pleinen, velden, stegen en straten genoemd, die dan ook den Naam Maria bevatten [1]). Hierop komen we elders nog terug[2]).

Vooral in de Mariakerken treft men op tal van voorwerpen, die rechtstreeks of zijdelings met het kerkgebouw of de kerkelijke plechtigheden in verband staan, den heiligen Naam Maria. Zoo op klokken, vanen en wapenschilden, op vaatwerk of sieraden, altaar- of preekstoelonderdeelen, wandschilderingen of gebrandschilderde ramen, nu eens in den vollen vorm mèt of zonder één harer eeretitels, dan weer in de gedaante van een ingewikkeld of eenvoudig monogram [3]).

Mariaklokken kwamen reeds voor in de 12e eeuw. Het gebruik om klokken in te zegenen en een naam te geven is veel ouder. De oudste kerkklokken, die in ons land den Naam Maria dragen, zijn waarschijnlijk die van Kortezwaag in Friesland uit de 12e eeuw en van Sittard uit de 13e eeuw [4]). Uit de 14e, 15e en 16e eeuw worden er door Pater Kronenburg niet minder dan 147 opgesomd, en hij vermoedt, dat er tijdens de Hervorming nog vele verloren zijn gegaan. Maar hoevele tientallen zijn er ook ten onzent sindsdien niet bijgekomen!

Dikwijls bevatten zulke klokken, behalve den Naam Maria, nog den Naam Jezus en (of) dien van een Heilige; vaak ook een eeretitel van Maria, den groet Ave Maria of een smeekbede tot haar. Mariaklokken uit de 14e eeuw, die zonder meer den Naam (Sancta) Maria dragen, heeft men o. a. te Uden en te Sevenum; uit de 15e eeuw te Sleen, Windesheim, Groningen, Stein, Koten, Alkmaar, Wirdum, Valkenburg, Eppingehuizen, Genemuiden en Zwolle; uit de 16e eeuw te Utrecht, Dordrecht, Tiel en Tilligte [5]).

Talrijk zijn de kerkklokken uit de 15e en 16e eeuw met de namen Jhesus Maria of Jhesus, Maria, Johannes. Ook als de klok

---

1) Lyraeus, Trisagion Marianum (1648), p. 307 seq.

2) Zie blz. 135 vv.

3) Vgl. blz. 115 vv.

4) Kronenburg, o. c. II 360; Beissel, Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters (1909), S. 457.

5) Kronenburg, o. c. II 361; Snuif, Bijdragen tot de Gesch. van Twenthe, blz. 392.

niet aan Maria gewijd is, wordt toch soms haar Naam nog aan het opschrift toegevoegd.

Herhaaldelijk komt het voor, dat de Mariaklok zelf sprekend optreedt. De oudste in ons land, die op deze wijze haar naam verkondigt, is die van St. Odiliënberg uit het jaar 1300. Zij zegt:

Maria deip ich (ben ik gedoopt)
Meister Coster goet mich (goot mij).

Mariaklokken uit de 14e eeuw te Blaricum, Holtum, Vlodrop, Noorbeek en Stiens verklaren in 't Latijn of Nederlandsch:

Vocor Maria;
Ic heyt Maria.

De groote kerkklok van Haarlem uit het jaar 1375 bevat een opschrift, dat met vele variaties herhaaldelijk op Mariaklokken voorkomt:

Maria es minen name,
Min luut moet Gode sine bequame; (aangenaam)
Van tempeeste behoet God al
Alsoo varre als me min luut hooren sal.

De klok op het Raadhuis te Steenderen (N. B.) en één van de klokken in den toren der Ned. Hervormde kerk te Zevenbergen (N. B.), beide uit de 15e eeuw, dragen dergelijke opschriften [1]). Dat van een Mariaklok in Ommen uit 't begin der 16e eeuw luidt aldus:

Maria is mijn name
mijn gelut sy gode bequame
den levendigen ropick
de doden bescrey ick
hagel ende donder wersta ick [2]).

De klok van Schillaard (Fri.), waarschijnlijk uit 't laatst der 14e eeuw, getuigt:

Maria lut mien name
ave maria.

Soortgelijke klokkenopschriften komen ten onzent in Noord en Zuid, vooral in de 15e en 16e eeuw, veelvuldig voor. Herhaaldelijk

---

1) Taxandria, Jrg. 38, afl. 4, blz. 86 vv.
2) Versl. en Mededeel. Overijs. Regt en Gesch. 2e reeks, 26e stuk, blz. 105.

luidt dan de aanvang: Maria ick heete, Maria heet ick, Maria heisschen ich, Maria ben (bin, sin) i(c)k geheten, Maria es mijn name, Maria is mijnen Naam òf in 't Latijn met dezelfde beteekenis: Maria vocor, Maria dicor, Apellor Maria, Est Mariae nomen mihi [1]).

In Duitschland droegen in de 14e, maar vooral in de 15e en 16e eeuw, tallooze Mariaklokken dergelijke opschriften als bij ons. Zoo o. a. te Mainz (1363), Nieder-Beerbach bij Darmstadt (1402), Geisenheim (1484), Frevelenberg bij Geilenkirchen (1522).

Tillman von Hachenburg in Ober-Westerwaldkreis bij Marienstatt, schreef op vele klokken, o. a. te Hadamar (1451) en te Ober-Hilbersheim bij Bingen (1482):

Maria heissen ich, alle bösen wetter vertreiben ich [2]).

Na 1600 neemt het aantal Mariaklokken onder invloed der Hervorming aanmerkelijk af. De klokken, die de Protestanten deden gieten, droegen dikwijls in plaats van Maria's Naam de namen der predikanten, der kerkvoogden, der ouderlingen, hunner vrouwen en dochters. Toch vinden we er ook in dezen tijd, ten onzent vooral in Brabant en Limburg, nog vele met den Naam Maria, zooals te Ouder-Amstel (1603), Lingen (1606), Susteren (1608), Tegelen (1609), Sittard, waar de kapittelklok in 1677 Maria heette, maar hergoten in 1685 den naam Sittard ontving; één van de klokken der parochiekerk evenwel heette ook reeds in 1685 Maria, en verkondigde in 1839: „Blijde word ik in zwaarder toon hergoten en nog Maria genoemd"; van andere hooren wij een eenvoudige begroeting, tevens een bede, als in het Dominicanenklooster te Groningen (1660): Ave Maria, ora pro nobis; zoo ook de klok op het voormalig kasteel te Geul (1666), in de Praemonstratensenabdij te Houthem (1688) en in de kerk te Prinsenhage (1667) [3]).

Het vrome gebruik van den Mariaklokkendoop, dateerend uit den bloeitijd der Middeleeuwen met zijn rijke Mariavereering,

---

1) Kronenburg, o. c. II 363 vv. en 419 vv.; Noaberschopp, 3e Jrg. (1934) blz. 107 vv.

2) Beissel, o. c. S. 457 vv.

3) Kronenburg, o. c. VII 276 vv.

heeft niet alleen de Hervorming met haar beeldenstorm en Mariamiskenning getrotseerd, maar bestaat nog heden, ook in ons land. In 1928 kon men het bericht lezen: „Ter gelegenheid van het gouden jubileum der kerk aan de Elandstraat te 's Gravenhage werd door de parochianen een viertal klokken geschonken, waarvan de grootste „Maria" werd gedoopt en niet minder dan 2950 K.G. weegt".

* * *

Vóórdat er Mariakerken gebouwd en Mariaklokken gegoten werden, bestonden er reeds Maria-afbeeldingen, niet enkel op glas en doek, maar ook in steen en edel metaal. Men vond ze in de eenvoudige kerken, langs de wegen en in huizen. Catalonië in de Pyreneeën werd zelfs in de 17e eeuw om zijn vele Madonnabeelden langs openbare wegen nog „de tuin van Maria" genoemd. Heeft het Vlaamsche land thans nog zijn „landkapellekens" en „kaskens met Lievevrouwkes", hebben Limburg en Brabant nog heden hun „wegkapelletjes" met een versierde Madonna, iets dergelijks had men in vele katholieke streken ook al in de vroege Middeleeuwen. Onder die afbeeldingen vond men het S. Maria of den groet van den Engel Gabriel Ave Maria. Zelfs kon men bij vele beelden langs onze openbare wegen in de Middeleeuwen de aansporing lezen om op deze wijze te groeten. Een overblijfsel van dit gebruik leeft nog voort in sommige opschriften onder Mariabeelden in de straten van ons Zuiden. In Roermond bijv. kan men daar dergelijke aansporingen treffen:

Als gij hier passeeren moet
Zeg: Maria, wees gegroet [1]).

Onze talrijke mirakuleuze Madonnabeelden hadden en hebben nog meestal namen, met „O. Lieve Vrouw", enkele met „Maria" samengesteld. Het oudste der miraculeuze beelden te Delft heette „Maria Jesse". Het was een houten beeld en stond weleer in de St. Hippolytuskerk. Den naam „Maria Jesse" verklaren sommigen als Maria van Jesse, d. i. uit den stam Jesse. Anderen meenen, dat „Maria Jesse" hetzelfde is als Maria Lyesse = Maria Laetitia,

1) Kronenburg, o. c. II 345.

zoodat het„ O. L. Vrouw van Blijdschap" zou moeten beteekenen, een titel, waarmee de gedaante van het beeld zeer goed moet overeenkomen [1]).

In de Middeleeuwen pronkte bij onze voorvaderen bij gelegenheid van sommige gastmalen („Kinderbieren") aan het hoofd van de tafel „Mayken in 't schaprayken", een Mariabeeldje „in eene casse ofte huysken." Het was een beeldje in een kastje, dat in of op den grooten beker gesneden, of wellicht in den voet daarvan verborgen was, en bij het inschenken te voorschijn kwam. Wanneer dan bij de zgn. „Kinderbieren" de heildronk werd gebracht aan de aanstaande moeder, werd daarbij deze beker gebruikt, om haar de hulp van O. L. Vrouw toe te drinken. In de 17e eeuw is dit gebruik verdwenen [2]).

Zeer bijzonder stelden de Middeleeuwers het „Marianum" op prijs. In tal van Nederlandsche kerken was het te zien. Vondel laat in zijn Gijsbrecht (1637) Arend van Aemstel in 't verhaal van den ondergang van Amsterdam zeggen: „Oock zelf het Marianum, dat te pronck hing aan 't gewelf, wort afgeruckt". Het was een groot zwevend Mariabeeld, dat van het gewelf afhing op de plaats, waar de lang- en dwarsbalk van den kruisvorm, waarin de kerk veelal gebouwd was, elkander sneden. Gewoonlijk waren het eigenlijk twee ruggewaarts aan elkander gehechte beelden, staande op de wolken of de halve maan. Een gouden stralenkrans als een zon omgaf het geheel. Verschillende van die „Marianums" uit Nederlandsche kerken worden in musea bewaard. Ook in verscheiden kerken van ons land zijn ze nog te zien, o. a. in de Munsterkerk te Roermond, in de St. Willibrord te Amsterdam, in de kerken te Venraai en Venloo [3]). Ook in 't buitenland treft men ze nog aan, o. a. een zeer fraai in den Dom van Aken.

Nog kwam de Naam Maria voor, evenals thans, in vele Middeleeuwsche muur- en gewelfschilderingen, op kerkgerief en altaren, in koorbanken en gebrandschilderde ramen, onder tallooze Mariavoorstellingen, hetzij in den vorm van een vrome verzuchting uit

---

1) Kronenburg, o. c. IV 163; Ons Geestelijk Erf, V 217.
2) Kronenburg, o. c. IV 235, VII 187.
3) Kronenburg, o. c. V 566 vv.

het „Ave Maria", hetzij op 'n golvenden spreukband of als monogram [1]).

Ook op zegels, munten en medailles trof men al vroeg den Naam Maria of één harer eeretitels aan. Van de beroemde Benedictinessenabdij „Sint Maria" te Rijnsburg bij Leiden, 15 Sept. 1133 ingewijd en 1574 verwoest, wordt een zegel uit de 13e eeuw bewaard, dat de Madonna met Kind voorstelt en als randschrift draagt: + Sca. Maria in Rinesburch.

Op één der merkwaardigste Maria-medailles van den jongsten tijd willen wij hier bijzonder de aandacht vestigen. Op 27 Nov. 1830 ontving de Eerb. Catharina Labouré, novice der Zusters van den H. Vincentius a Paulo te Parijs, van de allerheiligste Maagd het bevel, volgens een haar door Maria getoond model een medaille te doen slaan, met de aanroeping: „O Maria, zonder zonden ontvangen, bid voor ons, die onze toevlucht tot U nemen". Tevens beloofde de H. Maagd groote genaden aan hen, die ze droegen. Werkelijk werden hierdoor in korten tijd allerwegen groote gunsten ontvangen. Spoedig sprak men algemeen van de „Miraculeuze" Medaille. Te Rome was ze reeds in 1835 bekend. Pausen en Kardinalen ijverden voor haar verspreiding. De godsvrucht tot Maria Onbevlekt Ontvangene nam daardoor buitengewoon toe. Bij de kroning van het Beeld van O. L. Vrouw der Miraculeuze Medaille te Parijs in 1897 wees Kard. Richard erop, dat de verspreiding dezer medaille Maria's voorrecht der Onbevlekte Ontvangenis door de geheele wereld heeft doen schitteren [2]).

De oudste Mariamunten dagteekenen waarschijnlijk uit het begin der 15e eeuw. In het omschrift prijkte meermalen de heilige Naam Maria. Ze dragen meestal een afbeelding van de Moeder Gods met het Jezuskind. In de katholieke streken van Duitschland, Beieren en Hongarije schijnen ze sterk verspreid te zijn geweest. Zeer bekend was in de 15e eeuw in Nedersaksen en Westfalen het zilveren „Mariengroschen"; sinds het begin der 16e eeuw werd het in Goslar, daarna ook in Braunschweig, Corvey

---

1) Beissel, o. c. S. 161.
2) Nederl. Kath. Stemmen, Jrg. 31, afl. 1, blz. 31.

en andere plaatsen geslagen; in Hannover is het tot 1817 als wettig betaalmiddel van 8 Pfenningen erkend. In Schaumburg-Lippe gold het nog in 1821, in Braunschweig nog in 1834. Ook waren er zilveren „Mariengulden" van 20 Mariengroschen en „Marienthaler" van Goslar, Braunschweig, Trier, Würzburg en andere streken bekend. In Hongarije hebben de Mariamunten nog het langste gegolden; vele droegen daar het randschrift „Patrona Hungariae" [1]).

In Gelderland werd in 't begin der 15e eeuw een gouden munt geslagen, die op de keerzijde een gezeten Madonna met Kind vertoonde, aan wier voeten het wapenschild van Arnhem. Rondom deze voorstelling stond het omschrift:

Ave + Maria Gracia + Pl...

Een stedelijke munt van Dordrecht uit 't begin van de 14e eeuw, een zgn. groot of gros, droeg in den buitenrand de woorden:

+ Ave Ma(ria gracia p)lene D.

Zwolle heeft, waarschijnlijk reeds in de 15e eeuw, ook een Mariamunt gehad, met het omschrift:

Salve Regina Ma(ria).

Kuinre, niet ver van Zwolle, had een zelfde munt. Beide waren een nabootsing van een Engelsche penny onder Koning Hendrik III geslagen. Verder kennen wij uit de Middeleeuwen nog een munt van het Graafschap Hoorne, te Kessenich geslagen, die evenals de Geldersche, den groet des Engels tot onderschrift heeft.

Eindelijk zien wij in 1505, dus kort vóór het optreden der groote ketterijen, die de vereering der allerheiligste Maagd zoo geweldig zouden bestrijden, een opschrift op een goudgulden van Friesland, als een laatsten kreet van hulde, als een nieuwe betuiging van onwrikbare trouw: + Ihesu + Marieque + Gloria,

Aan Jezus en Maria glorie! [2]).

De Mariavoorstellingen op munten, medailles en bedevaart-

---

1) Herders Konversationslexikon i. v. Marienmünzen; Meyers Konversationslexikon i. v. Mariengroschen, Mariengulden.

2) Kronenburg, o. c. IV 169 vv.

insignes werden door Middeleeuwsche klokkengieters dikwijls aangewend als versiering hunner klokken. Zoo zijn daarmee tegelijk ook vaak de Namen Jezus en Maria op oude kerkklokken overgegaan [1]).

Adellijke families, vooral in Spanje, voerden niet zelden den Naam Maria in hun wapenschild [2]). Hij stond geweven in vele banieren. De historische banier van de heilige Jeanne d' Arc († Mei 1431), de beroemde Maagd van Orleans, die door de bijzondere hulp van Maria Frankrijk redde, droeg het opschrift: „Jhesus Maria". Op een vaandel der Spaanschen, die in 1567 de Geuzen in Zeeland sloegen, stond met vergulde letters: „Jezus, Maria".

Op oude en nieuwe processievaandels en -vaantjes, op vlaggen, vaandels en blazoenen van eeuwenoude gilden en pasgestichte bonden en vereenigingen ziet men herhaaldelijk over heel de wereld het „Sancta Maria" of „Ave Maria" mèt of zonder een afbeelding der H. Moeder Gods, terwijl bij vele de „Maria-kleur" domineert, het „Lievevrouwenblauw", zooals men in Vlaanderen zegt [3]).

Boekbanden bevatten in de Middeleeuwen naast een rijke versiering op de voorzijde of achterzijde meermalen de Namen Ihesus Maria, soms nog met de toevoeging van een derden Heilige-Naam, bijv. Ihesus Maria Matias. Ook werden door sommige binders teksten met een Mariabede gebruikt; de Keulsche Kruisbroeders bezigden omstreeks de 15e eeuw niet zelden den tekststempel „hilf maria" [4]).

In Middeleeuwsche boeken schreven de monniken in hun schrijfzalen zóó veelvuldig den heiligen Naam Maria, dat ze bij het overschrijven van profane, heidensche teksten niet zelden een devote vergissing begingen en 'n heidenschen naam, die eenige gelijkenis had met die van de Moeder Gods, onwillekeurig

---

1) Beissel, o. c. 463.

2) Lyraeus, o. c. 325 seq.

3) Ook buiten Vlaanderen wijden nog vele katholieke ouders hun kinderen aan Maria toe en beloven daarbij, dat dezen tot een bepaalden leeftijd — ongeveer van drie tot zeven jaar — alleen kleeren in de Mariakleuren, wit en blauw, zullen dragen. Zoo was ook het heilige jongetje Guy de Fontgalland († 1925) Maria toegewijd en droeg drie jaren lang de kleuren van de Moeder Gods.

4) Het Boek, Dl. XXII afl. 2 blz. 158, 169, 179.

als Maria afschreven. Zoo kwam in een heidenschen tekst (Oden 3, 17, 7) van Horatius, die in 't jaar 8 vóór Christus stierf, heel Christelijk den Naam Maria te staan, in plaats van Marica, den naam van een Italiaansche bronnimf. Waar het hart vol van is . . . !

In missalen en psalmenboeken werd bij het „Ave Maria" de Naam van de allerbeminnelijkste Maagd door den vromen Middeleeuwschen „scriver" dikwijls in een blij en vriendelijk blauw geschilderd" [1]).

Een kanunnik uit 't klooster Den Hem bij Schoonhoven, Cornelius Aurelius (van Gouda) uit de 15e eeuw, schrijft ter bestrijding van de zinnelijke liederen aan de school van Deventer, naar zijn eigen getuigenis in opdracht van Maria, een uitvoerig gedicht, getiteld „Marias". In drie boeken, waarvan ons alleen het eerste (5300 verzen) bewaard bleef, bezingt hij Maria's leven en deugden, Na een aanroeping der H. Drieëenheid richt hij zich aldus tot Maria:

Tu quoque dulcis ades, cujus de nomine nomen
Sortitur codex, et tua jussa fove.
Gij, zoete, sta mij bij, gij, aan wier heiligen Naam
Zijn naam dit boek ontleent; begunstig uw gebod. [2])

Dat schepen, schuiten, booten, zelfs vliegmachines, tegenwoordig Maria, Marie, Marietta, Maria Teresa, Maria Victoria, Maria Amelia, Marie Josée of Sancta Maria heeten, is geen zeldzaamheid. Dagelijks kan men in de dagbladen dergelijke namen onder „Zeetijdingen" vinden, dagelijks kan men ze zien op de groote rivieren en in de drukke havens der handelssteden. Eén der machtigste stoomers van Engeland, indertijd „'s werelds grootste schip" genoemd, werd in September 1934 door koningin Mary plechtig Queen Mary gedoopt. De Vlaamsche visschersboot Sancta Maria verwierf dat jaar bijzondere bekendheid door zijn onderzoekingstochten naar het wrak van het schip „Tubantia". De Italiaansche mailstoomer Principessa Maria vervoerde in Juli '35 veel Italiaansche troepen naar Oost-Afrika ter beteugeling van Abessynië. In Dec. '35 strandde bij Egmond 't motorvrachtschip Jos Maria.

---

1) Studiën, Jrg. 61, blz. 173 en Jrg. 62, blz. 244 vv.
2) Kronenburg, o. c. III 71.

Maar reeds in de Middeleeuwen droegen tal van schepen den Naam van Jezus' Moeder, als een directe of indirecte huldiging aan haar, die toen vooral, ook uiterlijk, zoo vurig vereerd werd. In de kruistochten behaalden de Nederlanders wonderlijke overwinningen met een klein schip, dat zij „De heilige Moeder" genoemd hadden. Talrijke en gevoelige nederlagen werden in 1218 den Saracenen door dit nietig „Mariaschip" toegebracht [1]).

Het is bekend, dat het scheepje, waarop de vrome Mariavereerder Columbus in October 1492 de Baháma-eilanden en daarmee het nieuwe werelddeel Amerika ontdekte, Sancta Maria (de la Concepcion) heette. Op zijn tweeden tocht stelde Columbus zich onder de bescherming der Onbevlekte Ontvangenis en noemde zijn admiraalschip Maria gratia plena (Maria vol van genade).

Aan Karel II, die eenigen tijd als balling in ons land had vertoefd, werd in 1660, na zijn uitroeping tot koning in Engeland, bij zijn afscheid door de stad Amsterdam een jacht aangeboden van eigenaardig Hollandsch model; het kreeg den naam Mary en werd weldra in Engeland een voorbeeld voor tal van dergelijke zeiltuigen.

In den 80-jarigen oorlog zagen de Spaansche strijders hun oorlogsschepen gaarne genoemd naar Maria. Daarop schimpte zelfs de anti-katholieke predikant-dichter Revius (1586—1658) al rijmend:

Het domme bijgeloof geeft schepen en galeyen
Den name van de Goon, die hen op zee geleien;
Zoo droeg weleer het schip, daar Paulus innevoer
Naar Rome toe, den naam van Castor en zijn broer.
De Spanjaard speeltet na; zijn lastige caraken,
Zijn grove galioens, en al wat hij laat maken,
Den titel hebben moet van een gewijden Sant,
Opdat het veiliglijk mag komen aan het land.
Het eene wordt gedoopt Maria, Godes Moeder [2]), enz.

Zoo zagen wij dan, dat de Naam van Jezus' Moeder zich mèt de verbreiding van het Christendom geleidelijk op velerlei wijzen

1) Kronenburg, o. c. IV 107 vv.
2) Kronenburg, o. c. VII 97.

onder de Christenen heeft verspreid. Geen ketterijen of scheuringen hebben die steeds toenemende verspreiding kunnen verhinderen. Nog duidelijker zal ons dat blijken uit de volgende bladzijden, waar wij in enkele afzonderlijke hoofdstukken zullen nagaan, hoe de Naam Maria in den loop der eeuwen geleefd heeft onder de menschen, in de planten- en dierenwereld, in huis- en plaatsnamen, en hoe hij ten allen tijde door de Christenen vereerd is. Wij zullen moeten toegeven, dat Vondel met volle recht kort na zijn bekeering Maria mocht toezingen:

> De loftrompet van uw benijde Faam
> vult hemel, aard' en zee met uwen Naam [1]).

1) Opdraght aen de heilige Maeght (1642) vs. 18—19.

Goudglas uit de 3e—4e eeuw.
(blz. 32)

III. ONDER DE MENSCHEN

MARIA, de heilige Naam van Gods heilige Moeder, werd in de vroegste tijden van het Christendom slechts weinig als doopnaam door de Christenen gedragen.

In de drie eerste eeuwen van het Christendom, eeuwen van heftige Christenvervolging, droegen de Westersche Christenen dikwijls namen, die weinig of niet onderscheiden waren van de namen der Heidenen. Zij noemden zich, evenals dezen, naar heidensche godheden, naar waarzeggerij, getallen, kleuren, dieren, landbonw, bloemen, zeevaart, rivieren, landstreken, maanden, lichaamsvorm, geaardheid, slafelijke afkomst, historische personen. Soms droegen zij wel namen met een Christelijk karakter, naar Christelijke geloofswaarheden, feesten, deugden, vroomheid, naar den strijd voor het geloof of de vreugd om het verworven geloof; maar naamgeving naar een Heilige was in die tijden nog een groote zeldzaamheid; slechts enkelen heetten naar de Apostelen en dan meestal naar St. Jan.

Zelfs in de drie volgende eeuwen waren in de Westersche Kerk de Heiligen-namen als doopnamen nog betrekkelijk zeldzaam. Ook na de bekeering van Westelijk Europa nam het aantal dezer namen onder de Christenen slechts langzaam toe. Het gebruik om de kinderen naar de voorouders te blijven noemen was blijkbaar zeer taai, zoodat zelfs in de volkomen Christelijke maatschappij van die landen de oud-germaansche heidensche namen bleven overheerschen. Vooral de Friezen hebben hieraan krampachtig vastgehouden en tot diep in de Middeleeuwen slechts weinig Heiligen-namen voor hun kinderen gebruikt.

In het Oosten, waar het Christendom werd geboren, maakte men begrijpelijkerwijze eerder en veelvuldiger van Christelijke voornamen gebruik. Maar toch begon ook daar het verlangen om bij het Doopsel Heiligen-namen te geven eerst betrekkelijk

laat tot uiting te komen. Eerbied voor het heilige weerhield velen om daartoe over te gaan; anderen hielden angstvallig vast aan de gebruikelijke namen der streek. Het was regel bij het Doopsel den reeds eerder ontvangen naam te behouden [1]).

We treffen dan ook in de eerste eeuwen van het Christendom, zoowel in het Oosten als in het Westen, opvallend weinig Maria's.

In het Oude Testament ontmoet men den naam Maria alleen voor de zuster van Mozes en Aäron. En al was, volgens sommige Bijbelgeleerden [2]), ten tijde van de H. Maagd, in het Oosten, vooral in Palestina, de naam Maria een zeer gewilde vrouwennaam, toch komt hij in het Nieuwe Testament, maar betrekkelijk weinig als zoodanig voor. Behalve voor de maagdelijke Moeder van Jezus, treft men hem aan in de bekende geschiedenis van Martha en haar zuster Maria, die het beste deel had verkoren, zooals Jezus haar zegt. Ook „de zondares in de stad", die zich bekeerde en tot het eind van haar leven zooveel innige liefde voor Jezus betoonde, heette Maria; gewoonlijk wordt ze Maria Magdalena, d.i. „Maria uit Magdala" genoemd. Zij was één van de drie Maria's, die bij de graflegging van Christus tegenwoordig waren. De andere twee, die in de Schriftuur worden genoemd, waren: Maria van Salome, moeder van den H. Joannes en den H. Jacobus den Meerderen, en Maria Cleophas, moeder van den H. Jacobus den Minderen. In de Provence (Frankrijk) viert men jaarlijks nog het feest der „Saintes Maries de la Mer." De bevolking herdenkt dan de aankomst der Heilige Vrouwen, volgens de overlevering „Maria Jacobe" en „Maria Salome", die door de Joden op een schip zonder riemen en zeilen geplaatst zouden zijn en zoo in de Provence zouden geland zijn.

In den Brief aan de Romeinen (16, 6) schrijft St. Paulus nog van een Romeinsche Christin: „Groet Maria, die veel onder U heeft gearbeid" [3]).

Behield men vanouds bij het Doopsel in den regel den reeds eerder ontvangen naam, toch gebeurde het ook, dat doopelingen hun heidenschen naam tegen dien van een Heilige verwisselde. Eerst in de 3e eeuw schijnt dat meer en meer in gebruik te

1) Graaf, Nederl. Doopnamen naar oorsprong en gebruik (1915), blz. 3—5.
2) Vigouroux, Manuel biblique (1910), t. 3, p. 280; Bardenhewer, o.c. blz. 2—3.
3) Vgl. ook blz. 4—5.

komen; maar de Naam der H. Moeder Gods blijft dan als doopnaam nog een uitzondering. We kunnen in dit verband alleen aanhalen, dat één van de beide kinderen, die door den H. Hippolytus (± 236) ten doop gehouden werden, den Naam Maria ontving[1]).

Ook het Martyrologium, dat toch talrijke namen van Martelaressen uit de groote vervolgingen der eerste eeuwen bevat, geeft uit dien tijd zelden den Naam Maria lezen. Wij vonden er slechts een Maria vermeld, die onder Keizer Valerianus (253—260) te Rome den marteldood stierf. Bij een andere Maria, die tijdens de regeering van Keizer Hadrianus (117—138) voor 't geloof werd gemarteld, noemt het Martyrologium geen plaatsnaam. 't Is mogelijk, dat deze maagd in het Oosten den marteldood stierf, waar de Naam Maria in elk geval meer inheemsch schijnt geweest te zijn[2]). Nog lazen wij ergens, dat de vrouw van den Romeinschen Keizer Honorius (395—423) Maria heette.

Toch meenen sommigen, dat ook in de eerste tijden van het Christendom de Naam Maria zoowel door vrouwen als mannen werd gedragen, al schijnt diepe eerbied voor de allerheiligste Maagd volgens hen velen hiervan teruggehouden te hebben. Al vroeg gaf men den Naam Maria om viervoudige reden als doopnaam: uit eerbiedige dankbaarheid en hartelijke liefde, als bede om bescherming en wensch om Maria na te volgen. Niet zelden werd één dezer redenen uitdrukkelijk aangegeven bij het aannemen van den Naam Maria[3]).

Uit oude stadsregisters is gebleken, dat vooral in Limburg al vroeg door mannen uit den gegoeden stand de Naam Maria als tweede of derde naam werd gedragen. Zoo had men daar reeds vanouds namen als Hubertus Maria, Joannes Maria, enz[4]).

Vooral sinds de 13e eeuw, waarin de Mariavereering in de Kerk één harer glanspunten bereikt heeft, is de heilige Naam Maria door een ontelbare menigte gedragen, niet enkel door heilige en Godgewijde personen, maar ook door anderen: door vorstinnen en vorsten, door bisschoppen en leekebroeders, door abdissen en werkzusters, door kloosterlingen uit velerlei Orden en Congre-

1) Kronenburg, o. c. IV 237.
2) Koenders, Maria in den eeredienst der kathol. kerk, D. 1 blz. 226.
3) Bourassé, Summa aurea de laudibus B. V. Mariae (Parijs 1866), IV 355 seq.
4) Kronenburg, o. c. IV 240.

gaties, door kapitalisten en bedelaars, door professoren en analfabeten, door mannen en vrouwen en kinderen van allerlei rangen en godsdienstige belijdenis. Ja, er zijn groote gezinnen, ook ten onzent, waarvan alle leden Maria als één hunner voornamen hebben. Toch duurde het blijkbaar tot de 16e eeuw, eer deze gezegende Naam algemeen onder de menschen als persoonsnaam verspreid was.

Dit zullen wij in de volgende bladzijden toelichten door uit de bonte mengeling Maria's enkele, zooveel mogelijk naar tijdsorde, op te sommen, vooral uit Europa, heel bijzonder uit de Nederlanden, ons meestal beperkend tot bekende persoonlijkheden.

* * *

MARIA telt talrijke naamgenooten onder de Heilige, Gelukzalige, Eerbiedwaardige en Godgewijde personen. Hierboven noemden wij er al enkelen, die in den Bijbel vermeld worden en daar meest als voorbeelden van heiligheid en vroomheid geprezen. Ook in 't Martyrologium ontmoetten wij twee Maria's als martelaressen uit de 2e en 3e eeuw.

Tot één van de eerste Heiligen, die den Naam van Jezus' Moeder heeft gedragen behoort de thans weinig bekende, maar in de Middeleeuwen, ook ten onzent, veel vereerde Maria van Egypte (354—431(?)). Van haar twaalfde tot haar negen en twintigste jaar leefde zij als openbaar zondares in Alexandrië, maar leidde sindsdien aan de oevers van den Jordaan een leven vol gestrengheid en boete. De H. Kerk viert haar feestdag op den 9en April.

Na de H. Maria van Egypte krijgen wij een groote gaping in de chronologische reeks van heilige, gelukzalige of eerbiedwaardige Maria's. Eerst in de 16e eeuw treffen wij er verschillenden aan, in de 17e nog meer, in de 18e, 19e en 20e zijn ze schier ontelbaar geworden [1]). Was vóór de 16e eeuw om verschillende redenen, zooals we reeds zagen, de heilige Naam Maria nog verre van algemeen onder de menschen in gebruik als persoons-

1) Voor de levensbijzonderheden der talrijke heilige, zalige en eerbiedwaardige Maria's, die hier volgen, raadpleegden wij o. a.: Bartels, Gods lieve Heiligen (1930); Weninger, Auf Karmels Höhen (1922); Kirchenlexikon, 2e Aufl.; Lexikon für Theologie u. Kirche (1934 e.v.); Herders Konversationslexikon, 3e Aufl.; De Kathol. Encyclopaedie (1933 e.v.).

naam, sindsdien is hij in vele streken gaandeweg verbreid, waarschijnlijk ook als protest tegen den smaad der Protestanten, Maria aangedaan.

Van de 5e tot de 16e eeuw zijn dus betrekkelijk weinig „heilige" Maria's te noemen. Wij kunnen hier alleen opgeven: de Zalige Maria van Cervello, ook de Socos genoemd, d.i. de succursu = van bijstand, wegens haar veelvuldige wonderbare tusschenkomst, religieuze van de Derde Orde van St. Franciscus, gestorven te Barcelona in 1290, wier feestdag o. a. in 't Bisdom Roermond den 22en Sept. gevierd wordt; de Gelukzalige Maria van Oignies († 1213), geboren te Nivelles in Brabant, die een streng ascetisch leven leidde en als mystieke op buitengewone wijze door God werd begenadigd, feestdag 23 Juni; de Zalige Maria Dolorosa, Maagd en Martelares in Brabant, gestorven tegen 't einde der 13e eeuw, wegens een valsche aanklacht levend begraven, feestdag 18 Juni; de Zalige Maria Mancini († 1431 te Pisa), onder invloed van de H. Catharina van Siëna in de Derde Orde van St. Dominicus getreden, later in 't klooster; haar feestdag is 28 Januari.

Sinds de 16e eeuw echter begint eerst voor goed de stroom van Heilige, Gelukzalige, Eerbiedwaardige en Godgewijde Maria's te vloeien, steeds breeder wordende tot op onze dagen.

Te Keulen sterft in 1547 de veelvereerde Maria van Oosterwijk bij Tilburg, die verschillende merkwaardige ascetische geschriften samenstelde.

De stichter van de Orde der Reguliere Geestelijken van St. Paulus, later ook Barnabieten genoemd, is de heilige Antonius Maria Zaccaria. Hij werd in 1502 te Cremona geboren, was eerst geneesheer en sinds 1528 priester. Heftig streed hij in Cremona en Milaan tegen de zedeloosheid van zijn tijd. Behalve de genoemde Orde van Regulieren stichtte hij nog een Congregatie van Zusters, de zgn. „Angelieken", die zich ten doel stelden als „Engelbewaarders" te zijn voor de opkomende vrouwelijke jeugd. Antonius Maria stierf in 1539; in 1897 is hij door Paus Leo XIII heilig verklaard. Hij en zijn volgelingen waren vurige ijveraars voor de veelvuldige H. Communie en het Veertig-Uren-Gebed.

De Fransche Pater Gilbert ontving in 't begin der 16e eeuw

van de H. Maagd Maria zelve de opdracht om de „Orde van Maria-Boodschap" te stichten, die in de Gelukzalige Jeanne van Valois haar Moeder vereert. De kloosterregels en de geheele geest dezer Orde zijn echter afkomstig van Pater Gilbert. Zóó vurig was zijn devotie tot Maria, dat de Paus persoonlijk zijn naam Gilbert veranderde in Gabriël Maria. Van dien tijd af onderteekende de vrome monnik zijn brieven steeds: „Uw dienaar in Maria". Hij stierf in 1532 en wordt vereerd als de Zalige Gabriël Maria.

Op den 8en Mei 1579 werd te Parijs Charlotte Harlay geboren, die in 1597 huwde met den markgraaf Pierre de Breauté, maar niet lang na den dood van haar man het kleed der H. Teresia aannam en den kloosternaam Maria van Jezus ontving. Den 24en Dec. 1605 deed zij haar Geloften als Carmelites. Zij wordt bij de Carmelieten als „Eerbiedwaardig" vereerd; haar gedachtenis wordt gevierd op 3 October.

De Eerbiedwaardige Zuster Maria van den H. Joseph, geboren 25 Juli 1598 als de dochter van een aanzienlijk geslacht von Roon, trad in 1630 als Carmelites in het noviciaat te Keulen. In trouwe plichtsvervulling en heldhaftige zelfopoffering heeft zij haar kloosterleven doorgebracht. Eén en twintig jaar na haar dood vond men haar lichaam onvergaan; den 10en April 1704 was het nog ongedeerd. Thans is het voor het grootste gedeelte vergaan. Nog enkele deelen van haar gebeente worden met eerbied bewaard door de Zrs. Ursulinen te Roermond.

Den 25en Mei viert de Carmelorde den feestdag van de H. Maria Magdalena de Pazzis, Carmelites, den 2en April 1566 te Florence uit een adellijk geslacht geboren. Zij trad in 1582 te Florence in het Carmelitessenklooster „Maria der Engelen." Om haar buitengewone liefde tot God wordt ze wel de „Serafijnsche" Heilige genoemd. Ze stierf in de Mariamaand (25 Mei) 1607, werd 1626 zalig verklaard en 1669 heilig. Tot op dezen dag wordt haar lichaam ongeschonden door haar medezusters bewaard eenige uren buiten Florence in een kostbaren schrijn onder het hoogaltaar harer kapel. De heilige Maria Magdalena de Pazzis was innig bevriend met de gelukzalige Maria Bartholomea Bagnesi, in 1514 te Florence uit een adellijk Florentijnsch geslacht geboren. Als Dominicanes heeft deze jarenlang te midden van

het grootste lijden een zegenrijk apostolaat uitgeoefend in haar omgeving. Zij stierf te Florence in 1575 [1]).

De Zalige Maria der Menschwording werd 1565 te Parijs geboren uit voorname ouders, den vromen Nicolaas Avrillot van Champlastreux en Maria Lhuillier. Na het afsterven van haar vromen en geleerden echtgenoot trad zij in 1614, overeenkomstig haar uitdrukkelijken wensch als leekezuster, in het Carmelitessenklooster te Amiens, waar zij vooral door haar gehoorzaamheid uitmuntte. Drie harer dochters waren haar voorgegaan als Carmelitessen. Aan één dezer gehoorzaamde zij in diepe nederigheid, toen zij van haar als suppriorin bevelen had te aanvaarden. Zij stierf in 1618 en werd in 1791 Zalig verklaard.

Maria der Menschwording was ook de kloosternaam van de Eerbiedwaardige Ursuline Guyart, in 1599 te Tours geboren. Evenals haar genoemde naamgenoote trad ook zij na 't overlijden van haar man in 't klooster, in 1619 te Tours. Door haar toedoen heeft de Congregatie der Ursulinen zich in Canada verbreid; 33 jaar was zij werkzaam in Quebec. Zij werd door velen „de Teresia der Nieuwe Wereld" genoemd om het geestdriftig ijveren voor haar Stichtingen. In 1877 is zij Eerbiedwaardig verklaard.

Den 2en April 1602 werd in het stadje Agreda in Oud-Castilië uit een oud adellijk geslacht een kind geboren, dat door haar heiligheid en wonderbaar leven de Franciscanessenorde tot eere zou strekken en groote vermaardheid buiten haar Congregatie zou verwerven. Het was de Eerbiedwaardige Maria van Agreda, die later den kloosternaam Maria van Jezus ontving, abdis werd van het klooster der Onbevlekte Ontvangenis van Maria te Agreda en beroemd is geworden door haar mystiek werk „De mystieke Stad Gods", waarin zij, steunende op goddelijke openbaringen, uitvoerig het leven van de Moeder Gods heeft beschreven. Veel is er over haar leven, haar visioenen en extasen en haar mystiek werk geschreven. De H. Kerk heeft zich hierover nog niet officieel uitgesproken; nog steeds is het proces harer Zaligverklaring aanhangig.

Meer bekend is nog geworden de H. Margaretha Maria Alacoque

1) Verkeerdelijk wordt ook H. Maria Magdalena de Pazzis wel eens Dominicanes genoemd, o.a. in den kalender van het bekende Mis- en Vesperboek (1911).

(1647—1690). Ze werd geboren te Berosvres (Bourgogne) in de nabijheid van Paray-le-Monial en trad 1671 in 't klooster der Visitandinen te Paray-le-Monial. Zij verkreeg beteekenis voor de gansche Kerk, want door haar toedoen is vooral de vereering van het H. Hart van Jezus, reeds eerder door de Kerk goedgekeurd, meer en meer verbreid, wat eindelijk aanleiding gaf tot de instelling van het feest van het Goddelijk Hart van Jezus. Zelf beleefde zij nog de opvallend snelle en sterke verbreiding van deze devotie. Haar graf in het klooster der Visitatie te Paray-le-Monial wordt jaarlijks door duizenden uit alle oorden bezocht. Leo XIII liet in 1824 haar Zaligverklaring inleiden, Pius IX nam haar in 1864 onder de Zaligen en Benedictus XV den 13en Mei 1913 onder de Heiligen op.

Den 27en Maart 1676 stief te Düsseldorf de Eerbiedwaardige Zuster Maria Anna van Jezus. Den 4en April 1600 geboren, had zij zoowel in den kring van haar eigen familie (von Knippenburg) als in de woning van Gravin Maria Clara von Spaur een leven geleid, dat velen haar benijdden. Na talrijke en groote moeilijkheden was het haar gelukt in Sept. 1644 als Carmelites de kloostergeloften af te leggen en sindsdien leefde zij als een voorbeeldig religieuze, in algeheele overgave aan Gods H. Wil en trouwe plichtsbetrachting.

Maria van Aquila, te Toledo in Spanje geboren, verliet haar adellijk bezit, deed afstand van haar ontzaglijke rijkdommen en legde de Geloften af als religieuze in de Derde Orde van O. L. Vrouw van den Berg Carmel. Zwaar lichamelijk lijden was haar deel; zij droeg echter haar hevige pijnen niet alleen onderworpen en gelaten, maar legde zichzelf daarenboven nog vele en zware verstervingen op. Den 26en Juli 1638, op 38-jarigen leeftijd, besloot zij haar kostbaar leven.

De kloosternaam van de Eerb. Zr. Maria Bachmanns is niet bekend. Wel weten wij, dat zij, te Keulen geboren, in 1653 bij de Carmelitessen aldaar haar intrede deed. In 1704 stierf zij in 't klooster te Münstereiffel, waarvan zij één der medestichteressen was geweest.

In Dec. 1637 was eveneens te Keulen bij de Carmelitessen de levenslustige dochter van Georges von Edingen ingetreden. Zij werd in 1613 te Bonn geboren. In levendig geloof en diepen

ootmoed heeft zij vol opgewektheid God en haar medezusters gediend, dikwijls te midden van zware beproevingen. Ze stierf 1655 en wordt in den Carmel vereerd als de Eerbiedwaardige Zuster Maria van de H. Drieëenheid.

De Gelukzalige Maria der Engelen heette in de wereld Marianna Fontanella van Baldissero. Ze werd 1661 te Turijn uit adellijke ouders geboren en deed, na vele moeilijkheden van den kant harer familie overwonnen te hebben, in 1677 haar religieuze Geloften als Carmelites te Turijn. In strenge boetvaardigheid leefde zij, vaak in onbeschrijfelijke pijnen en lichamelijk lijden, haar lang en arbeidzaam kloosterleven, dat zij in 1717 plotseling beëindigde met de woorden: „Laat mij mijn lieven Jezus tegemoetsnellen".

Den 13^{en} Sept. 1640 stierf te Toledo in Spanje de Gelukzalige Moeder Maria van Jezus. Sinds 1597 had zij als Carmelites geleefd. Op den feestdag van Maria Geboorte 1575 deed zij haar heilige Geloften. In allerlei kloosterbedieningen als kosteres, ziekenverzorgster, novicenmeesteres, suppriorin en priorin gedroeg zij zich steeds als een voorbeeldig religieuze, die geen moeiten of opoffering ontzag en in alles Gods meerdere eer en het heil der zielen zocht.

Op den 1^{en} Dec. 1637 werd de dochter van den burgemeester van Keulen Constantinus von Lyskirchen, te Keulen als Carmelites ingekleed en ontving den kloosternaam Maria van Jezus Maria. Na een deugdenrijk kloosterleven, geheel gewijd aan de liefde tot God en den naaste, overviel haar op den feestdag van den H. Naam Jezus een doodelijke ziekte, waaraan zij in 1654 stierf. Zij wordt als Eerbiedwaardig in de Carmelorde vereerd.

De Eerbiedw. Maria van Jezus Van der Duyn werd in 1600 in den Haag geboren en bezocht op 14-jarigen leeftijd een Brabantsch pensionaat. Reeds in 1616 trad zij te Brussel, waar haar zuster Carmelites was, in het noviciaat der Carmelitessen. In 1652 werd zij priorin van het klooster te Brugge. Liefdevol en toch krachtig bestuurde zij de haar toevertrouwden, totdat in 1655 een smartelijk lijden een einde maakte aan haar welbesteed leven.

De Gelukzalige Louis Marie Grignion de Montfort (1673—1716) heeft jarenlang in Frankrijk als gevierd volksmissionaris gearbeid,

stichtte de Congregaties der Missionarissen van Maria (Compagnie de Marie) en der Dochters van Wijsheid (Filles de la Sagesse), schreef vele werken over de H. Maagd en haar vereering; het meest bekend is zijn „Verhandeling over de ware Godsvrucht tot de H. Maagd", die in verschillende talen meermalen herdrukt is. In 1888 is Grignion de Montfort zalig verklaard.

De Zalige Crescentia Maria Höss, Tertiarisse van de Derde Orde van den H. Franciscus, werd 1682 uit arme maar vrome ouders te Kaufbeuren geboren, waar zij ook in 't klooster trad. Veel en zwaar werd zij beproefd door bekoringen en aanvallen des duivels, maar des te heerlijker schitterde haar heldendeugd. Langen tijd was zij novicenmeesteres, de laatste drie jaren van haar leven Overste; ze stierf 1744. Bij haar leven door velen bemind, werd zij na haar dood door talrijke wonderen verheerlijkt. Den 7^{en} Oct. 1900 is zij zalig verklaard.

Eén van de meest bekende en meest vereerde Heiligen in Gods kerk is de beroemde Bisschop-Kerkleeraar Alfonsus Maria de Liguori, stichter van de alom verspreide Orde der Redemptoristen, vurig vereerder van Maria, groot bevorderaar harer eer en vereering, schrijver van haar „Heerlijkheden". De H. Alfonsus Maria werd in 1696 te Marianella bij Napels geboren. Veel heeft hij gearbeid voor het heil der zielen, op den kansel, in den biechtstoel en door zijn talrijke geschriften over geloofs- en zedenleer. In 1787 stierf hij te Nocera; 1816 werd hij zalig verklaard, in 1839 heilig, 1871 tot Kerkleeraar verheven.

Een heilige leekebroeder uit zijn Congregatie is de Gelukz. Gerardus Maria Majella, in 1726 in Zuid-Italië geboren. Hij trad in 1749 in de Congregatie van den Allerh. Verlosser, leidde daar een leven van gebed en hooge deugd, bijzonder van zichzelf vergetende naastenliefde. In 1893 is hij zalig verklaard. Op vele plaatsen, ook in ons land, wordt hij buitengewoon vereerd; hij is, naast St. Antonius van Padua, in vele streken een populaire Heilige.

Sinds 1712 leefde als ongeschoeide Carmelites de Gelukzalige Zuster Maria Anna Josepha van Jezus Lindmayr. Reeds als kind had zij bovennatuurlijke verschijningen en pleegde buitengewone werken van boetvaardigheid. Meermalen deed zij profetische mededeelingen. In geur van heiligheid gestorven, wordt zij nog heden door niet weinigen bijzonder vereerd.

Twee andere Maria's uit de 18e eeuw, die hooge eer genieten in de Carmelorde, zijn de Eerbw. Moeder Maria Josepha van het Kindje Jezus, in de wereld Maria Anna Nagel, die als Carmelites leefde te Münstereiffel en Praag van 1782 tot 1830, en Maria Clara von Messerer, die evenals haar man een buitengewone sympathie voor de Carmelorde betoonde, en in 1756 na een leven van groote boetvaardigheid, in Reisach een heiligen dood is gestorven, vol overgeving aan Gods H. Wil.

De Gelukzalige Anna Maria Taïgi wordt vereerd als Patrones der Huismoeders, vooral van groote gezinnen, bijzonder in de parochiekerk te Oosterhout (N.-B.), waar haar ter eere een kapel is gesticht en een broederschap ingesteld. Zij werd in in Mei 1769 te Siëna geboren als kind van een drogist. In 1790 huwde ze met een eenvoudigen huisknecht. In haar huwelijksleven heeft zij als gewone arbeidersvrouw en moeder van zeven kinderen in groote opoffering en liefde voor het lijden een hooge trap van Christelijke volmaaktheid bereikt. Ze stierf in 1837 als lid van de Derde Orde der Ongeschoeide Trinitarissen.

De groote Apostel der Duitsche landen in de tweede helft der 18e en in 't begin der 19e eeuw was de Heilige Redemptorist Clemens Maria Hoffbauer. In 1751 werd hij te Taszwitz in Moravië uit eenvoudige ouders geboren. Na harden handenarbeid en ontzaglijke moeilijkheden kon hij eindelijk zijn roeping tot 't Priesterschap volgen. Weldra was hij een gevierd predikant en een ijverig verbreider van de toen nog jeugdige Congregatie der Redemptoristen in de Duitsche landen. Talrijke en opzienbarnde bekeeringen werden door zijn woord en voorbeeld bewerkt. Ook voor de verzorging der jeugd en de uitbreiding der katholieke pers was hij rusteloos werkzaam, niettegenstaande herhaalde gewelddadige tegenwerking van vrijdenkers en vrijmetselaars. In 1888 werd hij zalig, in 1909 heilig verklaard.

In denzelfden tijd arbeidde in Frankrijk op heel andere wijze, maar niet minder vruchtbaar, aan het heil der zielen de eenvoudige heilige pastoor Joannes Baptista Maria Vianney, in den regel kortweg „Pastoor van Ars" genoemd. Hij werd in Mei 1787 geboren als kind van eenvoudige boerenmenschen in 't dorp Dardilly nabij Lyon. Na een moeilijken studietijd tot priester gewijd, werd hij, na eenige jaren als kapelaan werkzaam te zijn

geweest, benoemd als pastoor van de kleine parochie Ars, waar hij in voorbeeldeloozen ootmoed en grenzenlooze liefde tot God en den evenmensch aan honderdduizenden in biechtstoel en onderrichting raad en troost heeft gebracht. In 1859 stierf hij en zijn begrafenis werd een triomftocht, waaraan meer dan 6000 menschen uit alle streken en standen deelnamen. In 1905 werd deze ideale zielzorger door Paus Pius X zalig verklaard en in 1925 is hij door Pius XI heilig verkaard.

De H. Maria Magdalena Postel is de Stichteres van de Congregatie der Schoolzusters van Barmhartigheid. In 1756 werd zij te Barfleur geboren, een havenstadje in Normandië. Sinds haar negende jaar naderde zij dagelijks tot de Tafel des Heeren. Heel haar lang leven behield zij een vurige devotie tot de H. Eucharistie en menigmaal toonde zij dit op heldhaftige wijze in de vreeselijke Revolutiedagen, die zij meemaakte. Zij stierf in 1846 op 90-jarigen leeftijd, sterk door haar geloof, groot in haar liefde tot de maagdelijke reinheid, schrikwekkend voor ons verweekelijkt geslacht om haar gestrenge boetvaardigheid. Den 17^{en} Mei 1908 had haar zaligverklaring plaats, in 't jubeljaar 1925 haar heiligverklaring.

Den 11^{en} Febr. 1858 verscheen de H. Maagd voor het eerst aan de heilige Maria Bernarda Soubirous, gewoonlijk Bernadette van Lourdes genoemd. Dit arme Pyreneeënkind is het bevoorrechte werktuig in Gods handen geweest van het beroemde Genade-oord Lourdes, waar zoovele honderdduizenden sindsdien naar lichaam en ziel wonderdadig door de voorspraak van Maria, de Onbevlekt Ontvangene, zijn getroost en gesterkt. In 1909 vond men het lichaam van Bernadette nog ongeschonden. In 1926 is zij door Paus Pius XI zalig verklaard, op 8 December 1933 volgde haar heiligverklaring.

In de 17^{e} eeuw stichtte de H. Joannes Eudes een Congregatie met den titel „Zusters van O. L. Vrouw der Liefde", die zich geheel aan de bekeering van gevallen meisjes en vrouwen zou wijden. De Eerb. Zuster Maria van de H. Euphrasia Pelletier hervormde deze Congregatie en Paus Gregorius XVI bekrachtigde in 1835 deze nieuwe organisatie onder den titel „Zusters van O. L. Vrouw der Liefde van den Goeden Herder" of „Zusters van den Goeden Herder". De werkzaamheid der Congregatie

strekte zich onder Moeder Pelletier ook uit over weeshuizen, gevangenissen en strafkolonies. Ze heeft thans in alle beschaafde landen haar stichtingen.

De Eerb. Maria Clotilde (1759-1802), een zuster van Koning Lodewijk XVI van Frankrijk en sinds 1796 koningin van Sardinië, verdroeg haar onnoemelijk lijden in de dagen der Fransche Revolutie in diepen ootmoed en met heldhaftig vertrouwen op God. Het proces harer Zaligverklaring werd begonnen in 1808 en tot het midden der 19e eeuw voortgezet, maar is sindsdien nog niet hervat.

Op Zondag 25 Aug. 1878 stierf te Bethlehem in Palestina een hoogbegenadigde Carmelites met den kloosternaam Maria van den Gekruisigden Jezus (Marie de Jésus crucifié). Haar moeder Maria Chakijn, een eenvoudige werkvrouw te Abellin, niet ver van Nazareth, had twaalf zonen, toen zij de Moeder Gods smeekte om een meisje, dat zij aan Maria beloofde te zullen toewijden en haar heiligen Naam te geven. Haar bede werd verhoord. God schonk haar op 5 Januari 1846 een kleine Maria, die in 1865 te Marseille in de Congregatie van de Zusters van den H. Joseph werd opgenomen en later te Pau bij de Carmelitessen haar intrede deed. Langs wonderbare wegen heeft God deze eenvoudige werkzuster geleid; meermalen mocht zij in haar lichaam de heilige wondteekenen van Jezus ontvangen. Op den 18en Mei 1927 teekende Paus Pius XI het decreet, waarbij hij toestond, dat het proces der Zaligverklaring van Zuster „Marie de Jésus crucifié" werd ingeleid.

Maria Teresia, gravin Ledochowska († 1922), stichtte in 1894 onder goedkeuring van Paus Leo XIII de grootsche vrouwenorganisatie „St Petrus Claver-Sodalität für die Afrikanischen Missionen und die Befreiung der Sklaven", die aan alle Missies in Afrika missionarissen, geld en gebeden schenkt en reeds onnoemelijk veel goeds tot stand heeft gebracht. In 1929 is het proces der Zaligverklaring van gravin Maria Teresia begonnen.

De Eerb. Maria Victoria Theresia, in 1805 te Weiler Le Mas geboren en 1885 te Fourvière gestorven, was eerst onderwijzeres, vervolgens kloosterzuster. Abbé Therme stichtte met haar hulp in 1827 de Congregatie der Zusters van O. L. Vrouw van het Cenakel, waarvan zij de eerste Generale Overste was. De Con-

gregatie werd later in twee takken gesplitst. Het proces der Zaligverklaring van Marie Victoire Couderc is 13 Juli 1927 aanhangig gemaakt.

Toen het heilige fabrieksmeisje Margaretha Sinclair in 't klooster der Arme Clarissen was ingetreden, heette zij voortaan „Sister Mary Frances of the five wounds". Zij leidde een engelachtig leven. In Sept. 1930 is het proces harer Zaligverklaring ingeleid.

In Juli 1935 heeft de Congregatie der Riten de heldhaftigheid en de deugden besproken van de Gelukzalige Maria de Mattias, Stichteres van de Orde der Zusters van het Allerkostbaarst Bloed, die in 1866 te Rome overleden is.

Talrijk zijn vooral in de 19e eeuw de Eerbiedwaardige Carmelitessen met den naam Maria. Wij noemen hier nog: Maria Beatrix, prinses van Bourbon, aartshertogin van Oostenrijk-Este, in 1824 te Modena geboren en in 1906 te Görz een heiligen dood gestorven; Maria der Engelen, in de wereld Anna Elisabeth Schulz, geboren te Heidelberg, in 1864 te Keulen ingetreden bij de Carmelitessen, Stichteres van een Carmelitessenklooster te Roermond in 1882, waar zij in 1894 stierf; Maria Josepha Remer, een voorbeeld voor alle Tertiarissen van den Carmel te Napels, in 1831 als een heilige aldaar gestorven; Maria van den H. Petrus, die in 1848 als Carmelites te Tours stierf, vereerd als een heilige; Maria Rosa van Jezus (Rosa Sacherer), te Graz (Stiermarken) geboren en als priorin van een door haar gesticht Carmelitessenklooster te Linz gestorven in 1895 op een door haarzelf voorspeld uur; Maria van de Onbevl. Ontvangenis, in de wereld Markgravin Athanasia van Olivary, te Aix in Z.-Frankrijk geboren, stierf in 1881 als eenvoudig kloosterzuster.

Maar waar zouden we moeten eindigen! Eén heilige Carmelites mogen we toch nog wel even afzonderlijk vermelden. Hoe weinigen weten, dat de kleine Heilige Teresia van Lisieux (1873-'97) in de wereld als eersten voornaam Maria had: zij heette Marie Françoise Thérèse. En wat we in dit verband ook niet onvermeld mogen laten, al haar zusters en broers, acht in getal, droegen Marie als eersten voornaam! Zij heetten: Marie Louise, Marie Pauline, Marie Léonie, Marie Hélène, Marie Joseph, Marie Joseph, Marie Céline, Marie Thérèse.

Nog vele andere Maria's kunnen hier genoemd worden, die

hun leven geheel of voor 't grootste gedeelte gewijd hebben aan God en zijn heiligen dienst, al worden zij door de H. Kerk nog niet als Eerbiedwaardig, Gelukzalig of Heilig vereerd. Wij denken aan de heldhaftige Miss Maria Ward uit de 17e eeuw, stichteres van een Onderwijscongregatie, die thans meer dan 1500 Zusters telt; aan een Maria Lataste van de Congregatie van het H. Hart uit de 19e eeuw; aan „de blanke koningin van Guyana" Anna Maria Javouhy († 1861); aan de extatische vrouwen Maria van Mörl en Maria van het Goddelijk Hart (Droste zu Visschering, † 1899), die als kloosteroverste van de Congregatie van den Goeden Herder Paus Leo XIII heeft aangemaand, de gansche wereld toe te wijden aan het H. Hart van Jezus; aan Moeder Maria Magdalena, in de wereld Catharina Daemen, het eenvoudig boerenmeisje uit 't dorpje Laak bij Stevensweert, dat in 1835 de Congregatie van de Zusters van Heithuizen stichtte, in 1852 goedgekeurd als „Franciscanessen van Boetvaardigheid en Christelijke Liefde", thans niet minder dan 4113 Zusters tellend en 155 kloosters, over verschillende werelddeelen verspreid.

De naam van Zuster Marie Marthe Chambon (1841—1907) is verbonden aan de devotie tot de H. Wonden des Heeren, die sinds de vorige eeuw weer levendig onder het Christenvolk is opgebloeid als een werk van zelfheiliging en apostolaat.

Melchior Maria Jozef de Marion-Bresillac, in 1813 te Castelnaudary in Frankrijk geboren, sinds 1841 als priester-missionaris en na 1845 als bisschop werkzaam in Engelsch-Indië, stichtte in 1856 de bekende Sociëteit der Afrikaansche Missiën van Cadier en Keer, die thans opleidingshuizen voor missionarissen heeft in Nederland, België, Frankrijk, Engeland, Ierland, Italië en Polen.

Tegen het einde der vorige eeuw stichtte Maria Teresia Tauscher van den Bosch, een bekeerde domineesdochter uit Saksen, de Congregatie der Zusters van het Goddelijk Hart, die op 't oogenblik talrijke huizen telt, zoowel in Europa als in Amerika.

Ruim twintig jaar geleden trad Alexandrina Starabba di Rudini, Markiezin door geboorte en door haar huwelijk met Markies Carlotti, na het overlijden van haar man op 35-jarigen leeftijd in het Carmelitessenklooster te Paray-le-Monial (Frankrijk) en kreeg den kloosternaam Marie de Jésus. Toen de wereldoorlog eindigde, was zij Overste van dit klooster. In 1924 opende zij

een Carmelitessenklooster te Valenciennes, later stichtte ze een ander op de hoogte van Montmartre te Parijs; in 1931 stierf zij aan longontsteking tijdens haar werkzaamheden aan een nieuw Carmelitessenklooster in de besneeuwde bergen van Haute-Savoie.

In den stillen Carmel aan den rijksweg te Roermond stierf in Juli 1931 de bescheiden en geleerde Zuster Maria Hildegardis, in de wereld Anna Vogel. Zij werd den 23^{en} Sept. 1869 te Arnhem geboren en trad eind October 1899 in den Carmel te Roermond, na zich eenige jaren als hoofdonderwijzeres aan de opvoeding der jeugd te hebben gewijd. Zr. Maria Hildegardis heeft als Carmelites talrijke artikelen geschreven over mystiek en ascese en verschillende boeken, waarvan o.a. zeer bekend zijn „Van 't Niet tot 't Al" (1918) en „De Weg der Wijsheid" (1921).

Zóó groot was in vele Congregaties van vrouwelijke religieuzen de voorliefde voor den Naam Maria, dat al hare leden als eersten of tweeden kloosternaam steeds den Naam Maria ontvingen. Die vrome gewoonte bestaat nog, o.a. bij vele Carmelitessen, in verschillende Congregaties van Franciscanessen, bij de Zusters van O. L. Vrouw, bij de Redemptoristinnen. De laatsten vieren ook allen gezamenlijk haar Naamfeest op den feestdag van Maria's Naam, 12 September.

In vele mannelijke religieuze Orden en Congregaties bestaat een dergelijk gebruik, o.a. bij de Ongeschoeide Carmelieten, in sommige Provincies van de Geschoeide Carmelieten, in de Nederlandsche Congregatie van de Fraters van O. L. Vrouw van het H. Hart.

Herhaaldelijk komt het ook in religieuze Orden voor, dat aan den kloosternaam, die bij de intrede den wereldschen voornaam vervangt, nog toegevoegd wordt de Virgine Maria, a Sancta Maria, van Maria, van Jezus Maria of een dergelijke vorm met den Naam Maria, blijkbaar ter vervanging van den familienaam en als bijzondere toewijding aan de allerheiligste Maagd. Vooral bij de Ongeschoeide Carmelieten komt dit veel voor; ook wel bij de Geschoeide in enkele Provincies, bij vele Carmelitessen en in sommige andere vrouwelijke en mannelijke religieuze Congregaties en Orden.

Dominicus a Jesu Maria († 1630) was de naam van den Eerb. ongeschoeiden Carmeliet, wiens levensgeschiedenis zoo nauw ver-

bonden is met de lotgevallen van het miraculeuze Mariabeeldje „O. L. Vrouw met het gebogen hoofd" te Weenen. Hij vond dit beeldje in 1617 onder vuilnis en rommel, restaureerde het en droeg het bij zich, toen hij in 1620 aan de spits der keizerlijke troepen van Ferdinand II in den 30-jarigen oorlog in het habijt der Carmelieten tegen de ketters optrok en door zijn moed en opwekkend woord het leger de schitterende overwinning bij den Weissen Berg bij Praag deed behalen. Sindsdien is het beeldje openlijk vereerd door duizenden Oostenrijkers, vanaf 1901 in de Carmelietenkerk te Weenen, waar het volgens den wensch van den Paus op 27 Sept. 1931 door Kardinaal Pifl, Aartsbisschop van Weenen, plechtig met een gouden kroon is gesierd. Het Zaligverklaringsproces van Pater Dominicus a Jesu Maria is reeds geruimen tijd in Rome aanhangig.

Als voorbeelden van een dergelijken met Maria samengestelden kloosternaam in den Carmel noemen we hier nog: Daniel a Virgine Maria, Provinciaal van de Vlaamsche Provincie der Carmelieten, bekend geschiedschrijver der Orde, stichter van het Carmelietenklooster te Boksmeer (1652), in 1678 te Antwerpen gestorven; P. Basilius van den H. Naam Maria († 1901), één van de markantste persoonlijkheden van den Franschen Carmel in zijn dagen; Pater Hieronymus Maria van de Onbevl. Ontvangenis, meer bekend als Kardinaal Gotti († 1915).

De eerste heiligverklaarde van Zuid-Amerika, de H. Rosa van Lima in Peru, reeds in 1669 tot Patrones van Amerika en Indië verheven, voegde op aansporen van de H. Maagd zelve aan haar naam de woorden a Sancta Maria toe.

Alvarez Pereira van Lissabon (1360—1430), verwant met het koninklijk geslacht der Braganza's en generalissimus der Portugeesche troepen, trad na den dood van zijn gemalin, als eenvoudig leekebroeder in de Carmelorde en wilde sindsdien genoemd worden Nonius a Sancta Maria. Den 8en Febr. 1918 is hij zalig verklaard.

In Spanje werden en worden nog steeds veel namen van Mariafeesten als vrouwennamen gebezigd. Vrouwen en meisjes kunnen daar heeten: Mercedes (naar O. L. Vrouw van Mercedes), Concepcion (naar de Onbevl. Ontvangenis), Nives (naar O. L. Vrouw ter Sneeuw). Ook bij kloosterzusters komen dergelijke namen voor als kloosternamen; bovendien treft men daar in zuster-

kloosters namen als Maria Praesentatio e.d.. Hetzelfde heeft men in Portugal; iets dergelijks ook in Brazilië, hoogstwaarschijnlijk onder invloed van Portugal en Spanje. Ook als plaatsnamen worden dergelijke vormen in die landen gebruikt [1]). Een en ander is een bewijs te meer voor de diepgewortelde Mariadevotie bij deze volken.

Eén onzer missionarissen uit Santos deelde ons mee, dat het in Brazilië niet ongewoon is vier, vijf Maria's in één gezin te ontmoeten. Ze worden dan onderscheiden door een toegevoegd distinctief; men ontmoet er: Maria do Carmo, Maria da Conceiçae, Maria da Purificaçao, Maria da Assumpçao. Sommige meisjes heeten ook gewoonweg Lourdes of Mercedes zonder meer.

Een andere missionaris schrijft, dat bij vele katholieke Negerchristenen in Afrika de Naam Maria de meest voorkomende doopnaam is en de rijke zuidelijke fantasie zich aldaar in verschillende streken van dezen Naam op ons geheel onbekende, maar zeer passende wijze weet te bedienen. In vele vicariaten van Afrika, zegt hij, wordt de Naam der allerzaligste Maagd Maria ten minste als tweede naam door de meeste Christenen gedragen. Niet zelden wordt hij ook toegevoegd aan jongensnamen. De missionaris Baetmann, vervolgt hij, deelde onlangs uit Abessynië mee, dat men hem een gezin had genoemd, waar vijf kinderen allen aan de Moeder Gods waren toegewijd en bovendien haar Naam of één harer titels droegen. Zoo trof hij daar benamingen als: Zoon van Maria, Verbond met Maria, Hoop op Maria, Zuil van Maria, Dienaar van Maria, Maria-Zondag, Sterkte van Maria, Gave der Maagd, Goed van Maria, Buit van Maria, Voorraad van Maria, enz. [2]).

In sommige religieuze Orden en Congregaties, o. a. in de Carmelorde, gebruikt men ook de vormen Marianus, Mariana en Marianna als kloosternamen. De studenten, die in de verschillende huizen voor de Orde worden opgeleid, heeten bij de Carmelieten met den officieelen naam „Mariani". De Constituties der Geschoeide Carmelieten bevatten een afzonderlijk hoofdstuk „De Studentibus Marianis" [3]).

1) Vgl. blz. 135.
2) Fischer, De Catechismus verklaard door voorbeelden uit de Missie (1930) blz. 354.
3) Vgl. ook blz. 84.

De Eerb. Pater Marianus van den H. Benedictus, afkomstig uit Bitonto in Apulië, werd na een veelbewogen leven als Doctor in de Godgeleerdheid en de Rechten en als soldaat onder Philips II, door de H. Teresia zelf voor de Orde der Ongeschoeide Carmelieten gewonnen. Hij stierf in 1594 te Madrid als een heilige.

In 1671 stierf te Keulen de Eerb. Pater Marianus van de Onbevlekte Ontvangenis, in de wereld Herman Puz. Hij werd te Bergen (België) in 1601 geboren, deed in 1633 te München zijn Geloften als Ongeschoeid Carmeliet; in verscheiden kloosters was hij prior, o. a. van het door hem gebouwde te Würzburg.

Marianna Aloysia van het H. Hart was de kloosternaam van een Eerb. Carmelites, uit Tirol afkomstig, die van 1835 tot 1868 in onafgebroken bidden en weldoen haar hemelschen Bruidegom diende.

Louise Schopp, in 1860 te Weenen geboren, die in haar jeugd met verachting had neergezien op „die luie Carmelitessen", trad door Gods onnaspeurlijke leiding in 1884 in de Orde van Carmel, waar zij na velerlei geduldig gedragen lijden in 1887, volgens de getuigenis van Kardinaal Frühwirth als een heilige is gestorven. Zij wordt door de Carmelorde vereerd als de Eerb. Zuster Marianna van de H. Drieëenheid.

De Naam Maria zonder meer kon in onze geestelijke literatuur ook gebruikt worden voor iedere vrouw, die op bijzondere wijze Maria en haar deugden trachtte na te volgen, zooals o. m. blijkt uit een 16e eeuwsche verhandeling „De Thien Marien", door den Dienaar Gods P. Gabriel Maria Nicolaï O. F. M. geschreven voor de Dochters van Maria, ook Annuntiaten of Zusters van de Tien Deugden van Maria geheeten. Ook Maria's bijzondere deugden heeten daar „Marien". Het begin dezer mystiek-zinnebeeldige verhandeling luidt immers: „Hier volghen thien condiciën die wij moeten hebben, om goede Mariën te wesen, ende de H. Marië te ghelijcken: hebbende hare thien Mariën met ons, die anders niet en sijn dan Maria selver ende hare deuchden". [1])

* * *

MARIA telde en telt ook onder vorstelijke personen haar talrijke naamgenooten. Daarop willen willen wij thans meer in 't bijzonder

1) Bloemen van Ons Geestelijk Erf, Nr. 5/6: De Thien Marien (Antwerpen 1930), blz. 22 vv.; Vgl. ook blz. 18.

de aandacht vestigen, ons hierbij in hoofdzaak beperkend tot de meest bekende in Europa, beginnend met de Nederlanden.

We merkten reeds op, dat ook in ons land in de eerste eeuwen van het Christendom de Naam Maria om verschillende redenen slechts zeer zelden aan de kinderen gegeven werd [1]). We treffen hem dan ook bij onze vorstelijke personen uit de vroegste Middeleeuwen niet aan.

Maar uit de tweede helft van de 12e eeuw kennen wij een Maria als de dochter van graaf Hendrik van Zutfen, en Maria, de dochter van Hendrik van Brabant, die in 1214 met Keizer Otto IV is gehuwd.

In de 13e eeuw geeft Otto II van Gelre († 1271) den Naam der H. Maagd aan zijn jongste dochtertje. En nu zien wij voortaan in het regeerend huis van Gelre dien Naam bijna zonder onderbreking in eere gehouden. Reinoud II (1326—1343) heeft uit zijn eerste huwelijk met Sophia Berkhout vier dochters, waarvan de laatste Maria heet. Zijn opvolger Reinoud III († 1371) huwt met Maria, dochter van Jan III van Brabant. Willem I, die in 1371 met het hertogdom Gelre wordt beleend, noemt zijn eerste dochtertje Maria. Zijn broeder Reinoud IV, die hem in 1402 opvolgt, huwt met Maria, dochter van den graaf van Harcourt en Aumale. Zijn zuster Johanna trouwt met Jan van Arkel en de dochter uit dit huwelijk is een Maria, die huwt met Jan van Egmond. Verder hebben we nog in het hertogelijk huis van Gelre: Maria, gemalin van Arnoud van Egmond, hun dochter Maria, die in 1449 met Jacobus, koning van Schotland, huwt, èn Maria van Bourgondië.

Behalve de zoo even genoemde Brabantsche Maria's uit de 13e en 14e eeuw kennen wij daar nog uit de 13e eeuw Maria van Brabant, de gemalin van Willem I van Holland [2]).

De eenige zuster, die Prins Willem van Oranje (1533—'84) had, heette Maria; ze was gehuwd met Willem, graaf van den Berg, stadhouder van Gelderland (1581—'83).

Onze stadhouder Willem II (1647—'50) was gehuwd met Maria I van Engeland, zijn zoon Willem III (1672—1702) met Maria II

---

1) Vgl. blz. 43—44.

2) Kronenburg, o. c. IV 237 vv.

van Engeland, zijn achterneef de Friesche stadhouder Johan Willem Friso (1696—1711) met Maria Louise van Hessen-Kassel, algemeen bekend als „Marijken-meu" of „Maike-moei".

Een dochter van Koning Willem I heette Marianne (1810—1883); ze was gehuwd met Albrecht van Pruisen. De vijfde voornaam van onze Koningin-Moeder Emma († 1934) was eveneens Marianne.

Het Huis Oranje-Nassau heeft nog meer leden gehad, die als één hunner voornamen Maria droegen; we zullen ze hier niet allen noemen, om de lijst niet te lang te maken. Wel willen we er even de aandacht op vestigen, dat ook één van de voornamen van onze geëerbiedigde Koningin Maria is en de vierde voornaam van H. K. H. Prinses Juliana Marie. Onze Koningin Wilhelmina is, zoowel van haar vaders- als moederszijde verwant met Maria Adelheid van Nassau († 1924), de heilige groothertogin van Luxemburg, in 1894 geboren en in 1913 troonopvolgster geworden in het aan de H. Maagd Maria toegewijde Luxemburg. Erfprinses Maria zu Wied is de moeder van een petekind van onze Prinses Juliana.

Ook bij vorstelijke personen in onze landen kwam het oudtijds voor, dat men uit diepen eerbied voor de allerheiligste Maagd weerhouden werd, haar Naam te dragen of aan anderen te geven. Wij weten, dat de Polen eeuwenlang zelden of nooit den Naam Maria droegen of gaven. Hun koning Casimir uit de elfde eeuw wilde niet, dat zijn vorstelijke bruid Maria zou heeten. Ook koning Alfonsus VI van Castilië omstreeks dienzelfden tijd verkoos zulks niet [1]). In de 17e eeuw werd heel de Poolsche natie officieel toegewijd aan de allerheiligste Maagd en Moeder Gods Maria. Het koningschap van Maria was ook toen nog in Polen zóó absoluut, dat vrouwen, die Maria heetten, vaak verplicht werden haar naam te veranderen: er zou slechts één Maria zijn in Polen, Koningin van Polen, en dat was Maria, de Moeder Gods. Sinds den invloed van het Protestantisme met zijn afkeer van Mariavereering werd in vele streken de Naam Maria als doopnaam om andere reden angstvallig vermeden. Dikwijls moest hij bij de Protestanten plaats maken voor een naam uit het Oude Testament of geleidelijk voor een heidenschen naam.

1) Bardenhewer, o. c. blz. 3.

Maar toch zijn er, ook buiten de Nederlanden, onder de vorstelijke personen uit alle landen van Europa vanaf de Middeleeuwen tot heden nog tal van Maria's te noemen. We kunnen er vermelden uit Oostenrijk en Hongarije, uit Beieren en Würtemberg uit Frankrijk, België, Engeland en Schotland, Roemenië, Etrurië, Napels, Spanje, Portugal en Zweden, uit Italië en Joego-Slavië. Ook Rusland telt van de 15e tot de 20e eeuw onder zijn grootvorstinnen vele Maria's. Ziehier een zeer onvolledig lijstje van de meest bekende vorstelijke Maria's uit deze landen, zooveel mogelijk in chronologische volgorde gerangschikt:

Maria, Koningin van Hongarije, in 1385 gehuwd met Keizer Sigismund, koning van Hongarije; Maria, hertogin van Boergondië, dochter van den vermaarden Karel den Stouten, wiens erfgename zij werd, toen hij in den bloedigen slag bij Nancy in 1447 sneuvelde, gehuwd met Maximiliaan van Oostenrijk; Maria van Mamorancy, Gravinne van Mansvelt, Vrouwe van Condé, aan wie B. H. Pippinck, Provinciaal der Minderbroeders, in 1567 den Derden Bundel opdroeg van Anna Bijns' Refereinen, waarin zooveel Marialiederen voorkomen;

Maria I Tudor, de „Katholieke" genoemd en onverdiend „Bloody Mary", koningin van Engeland (1553—'58), dochter van den beruchten Hendrik VIII van Engeland; de edele Maria Stuart, koningin van Schotland, dochter van Jacobus V van Schotland, die na 'n onrechtvaardig vonnis in 1587 haar hoofd neerlei op 't schavot onder de woorden: „Heer, in Uwe handen beveel ik mijn geest";

Maria de Medici, de bekende koningin van Frankrijk, sinds 1600 echtgenoote van Hendrik IV van Frankrijk; Maria Eleonora, koningin van Zweden, in 1620 gehuwd met Gustaaf Adolf II van Zweden; Maria II Stuart, koningin van Engeland, dochter van Jacobus II, in 1677 getrouwd met onzen stadhouder Willem III; Maria van Modena, koningin van Engeland door haar huwelijk met Jacobus II van Engeland (± 1680); Henriette Marie, zuster van den Franschen koning Lodewijk XIII, koningin van Engeland door haar huwelijk met den Engelschen koning Karel I († 1649); Maria Christina van Zweden, die in 1654 afstand deed van haar troon, overging tot het katholiek geloof, op 8 Dec. 1655 haar kroon en schepter en zichzelve te Loretto wijdde aan de H. Maagd

en bij die gelegenheid aan haar naam Christina die van Maria toevoegde als uitdrukking van haar liefde tot de Moeder Gods;

Maria Anna (1634—1696), koningin van Spanje, dochter van Ferdinand III van Duitschland en echtgenoote van Philips IV; Maria Anna (1667—1740), koningin van Spanje, tweede echtgenoote van Karel II; Maria Louise (1662—'89), koningin van Spanje, dochter van Philippe d' Orleans en gemalin van Karel II van Spanje;

Maria Theresia, koningin van Frankrijk, dochter van koning Philips IV van Spanje, gehuwd met Lodewijk XIV van Frankrijk (± 1680); Maria Leszinska, koningin van Frankrijk, dochter van den koning van Polen Stanislaus Leszinsky, sinds 1725 gemalin van Lodewijk XV van Frankrijk; de roemruchte Maria Theresia (1740—'80), koningin van Hongarije en Bohemen en Aartshertogin van Oostenrijk; de tragische Maria Antoinette van Frankrijk, jongste dochter van keizer Frans I en Maria Theresia, huwde in 1770 met koning Lodewijk XVI van Frankrijk en stierf in 1793 op 't schavot; een van haar kinderen heette Marie Thérèse (l' Orpheline du Temple);

Maria Louise, koningin van Etrurië, dochter van Karel IV van Spanje en Maria Louise van Parma (± 1800); Maria Louise van Oostenrijk, keizerin der Franschen, tweede gemalin van Napoleon I († 1847); de moeder van Napoleon I Maria Laetitia Ramolino († 1836);

Maria Christina van Napels, weduwe van Ferdinand VII (1814—'33), regentes van Spanje; Maria Christina, hertogin van Würtemberg, dochter van koning Louis Philippe van Frankrijk, in 1837 gehuwd met hertog Frederik Wilhelm van Würtemberg;

Marie Amélie van Napels, gehuwd met Louis Philippe den „burgerkoning" van Frankrijk († 1850); Marie Frederika, koningin van Beieren (± 1840);

Maria II da Gloria, koningin van Portugal, dochter van keizer Dom Pedro I van Brazilië (± 1850); Maria Sophia, koningin van Napels, dochter van den hertog Maximiliaan van Beieren (± 1860); Maria Amalia (geb. 1871), koningin van Portugal, gehuwd met Carlos I, koning van Portugal (1889—1908); Maria Christina, gehuwd met Alfonsus XII van Spanje (1875—'85);

Maria Henriette († 1902), koningin der Belgen, gehuwd met Leopold II koning der Belgen (1865—1909); Maria van Teck,

koningin van Engeland, gemalin van George V, koning van Engeland (1910—); haar moeder hertogin Mary Adelaide, dochter van den hertog van Cambridge; hertogin Maria Amalia van Würtemberg, verloofde van kroonprins Georg van Saksen, toen deze zich geroepen voelde tot het kloosterleven en in 1918 Jezuïet werd;

Maria van Roemenië, in 1929 vaak ter sprake gekomen wegens haar oneenigheid met haar schoondochter prinses Helena; haar dochter, koningin Maria van Joego-Slavië, weduwe van den in 1934 te Marseille doodgeschoten Alexander van Joego-Slavië; de Belgische prinses Marie José, in 1931 gehuwd met den Italiaanschen kroonprins Umberto; hun eerste kind (geb. 1934) Maria Pia, genoemd naar de zuster van Umberto I, gewezen koningin van Portugal; Maria Christine, de Spaansche Infante, in 1931 voornemens zich te verloven met den Prins-regent Nicolaas van Roemenië; prinses Maria van Italië, in 1930 genoemd als toekomstig gemalin van Otto van Habsburg; aartshertogin Maria Theresia van Oostenrijk († 1933), weduwe van aartshertog Karl Stephan, die eenige weken vóór haar stierf; de laatste koning van Spanje, Alfonsus XIII, in April 1931 voor de Republiek uitgeweken, had bij zijne vele voornamen ook dien van Maria. October 1935 werd in de kerk van Santa Maria degli Angeli te Rome het huwelijk ingezegend tusschen zijn zoon den prins van Asturië, Don Juan, en prinses Maria Mercedes de Bourbon-Sicily.

Natuurlijk zijn er nog veel meer keizerinnen, koninginnen, hertoginnen, gravinnen, markiezinnen, prinsessen en ook mannelijke personen van vorstelijken bloede te noemen, die den Naam Maria droegen of dragen; we gaven hier alleen maar 'n beknopte opsomming naar tijdsorde van eenige min of meer bekende historische Maria's om 'n beeld te krijgen van de verbreiding van den Naam Maria onder de vorstelijke personen in den loop der eeuwen binnen de landen van Europa.

* * *

MARIA werd en wordt ook herhaaldelijk vernoemd onder den adel, bij de burgerij, niet 't minst bij 't gewone volk en in de laagste standen. We zagen daar al voorbeelden van onder de Heiligen, Gelukzaligen, Eerbiedwaardigen en de Godgewijde per-

sonen. Toch blijkt ook hier wederom, dat deze geheiligde Naam vóór de 16e eeuw nog betrekkelijk weinig gedagen werd en eerst sinds dien tijd steeds algemeener geworden is tot op onze dagen. Reeds gaven we daarvoor eenige redenen aan. We kunnen hier nog bedenken, dat de namen van bekende persoonlijkheden uiteraard eer en meer voor ons bewaard zijn gebleven, dan die van eenvoudige burgers of van menschen uit 't gewone volk en de lagere standen. Toch zijn ten onzent lange namenlijsten vóór de 16e eeuw doorloopen, waarin men slechts weinige Maria's aantrof.

Onder den adel uit de 14e eeuw zijn bekend Maria van Polanen, echtgenoote van Gerard van Heemstede; Maria, gehuwd met Arnold, den zoon van Giselbert, heer van IJselstein; Maria, dochter van Wolfard van Ierseke in Zeeland; Maria, gehuwd met graaf Giselbert van Utengoye; en in Limburg Maria, kloostervrouw te St. Gerlach, die zekeren Oger, voogd van Maastricht, tot vader had;

Verder wordt vermeld Maria van Loen als begijn in 1296 en bij Caesarius van Heisterbach († omstr. 1240) een Friesche non, die Maria heette; terwijl in 1314 te Nijmegen een zekere „Marieken de potsenmaakster" veel van zich deed spreken.

In oude documenten worden o. m. nog genoemd voor ons land: Maria van Arkel, gestorven in 1415; Maryken, dochter van Henric Gijsbertssoen in 1462; Meriken, weduwe van Meyster Gerdes van Amersfoort. Bij de Zusters in de Abdij van Leeuwenhorst komt tusschen de jaren 1330 tot 1630 op de ruim vierhonderd twintig namen slechts een en twintig maal die van Maria voor; op een lijst van nonnen in het klooster Mariënpoel, loopende over de jaren 1447 tot 1546 en bevattende honderd negen en twintig namen, vond men slechts vier Maria's [1]).

Dit wijst er wel op, dat eerst sinds de 16e eeuw de Naam Maria in alle standen gaandeweg meer werd gedragen. Dat zagen we trouwens ook hierboven reeds bij de groepen van Godgewijde en vorstelijke Maria's, die wij in chronologische orde gaven.

Thans zullen we nog enkele persoonlijkheden noemen uit den nieuweren tijd, die in gewijde of profane geschiedenis een rol van beteekenis hebben gespeeld of nog onder de menschen ver-

1) Kronenburg, o. c. IV 238—239.

maard zijn om hun verdiensten voor kerk of staat en den Naam Maria droegen of dragen. Daaruit zullen wij opnieuw zien, hoe ook in deze kringen juist de laatste eeuwen dezen Naam meer en meer in gebruik is gekomen. Wij zullen ons zooveel mogelijk tot Europa moeten beperken en vooral in ons eigen land rondzien. We geven hun namen, met enkele bijzonderheden over hun arbeid, in alfabetische volgorde [1]).

Prof. Dr. Baader (Theodor Ludger Josef Anna Maria), geb. 1888, studeerde te München en Bern, promoveerde in 1913 te Münster tot doctor in de philologie en is sinds 1923 gewoon hoogleeraar aan de R. K. Universiteit te Nijmegen in Germ. en Kelt. taal- en letterkunde. — De vrouwennaam Anna komt wel meer voor als voornaam bij mannen in verbinding met Maria; bij vrouwen treft men die verbinding herhaaldelijk, waaruit misschien ook de vorm Marianne: de naam van de heilige Moeder (St. Anna) doet denken aan dien van het heilige kind (St. Maria), de Moeder van God, en andersom [2]). Ook de verbinding „Jozef Maria" of andersom is niet ongewoon: de heilige Voedstervader (St. Jozef) naast de heilige Moeder (St. Maria). Eveneens is het niet zeldzaam bij mannen den Naam Maria naast „Aloysius" te ontmoeten: de engelachtige reinheid van een St. Aloysius naast de ongerepte zuiverheid der Moedermaagd Maria.

Mgr. Baudrillart (Henri Marie Alfred), 1859 te Parijs geboren, van de Orde der Oratorianen, president van het „Institut Catholique" te Parijs, 1921 benoemd tot titulair bisschop van Melitene, werd December 1935 tot kardinaal verheven.

Maria Elisabeth Belpaire, 31 Jan. 1853 geboren, wordt in heel Vlaanderen en ver daarbuiten geëerd als de onvermoeide strijdster voor de katholieke cultuur van haar volk. Oud en jong kent haar in Vlaanderen onder den naam „Mamieke", haar rasecht Vlaamschen naam vanouds in haar familie, al was deze dan ook door allerlei omstandigheden Fransch georiënteerd.

Jhr. Mr. Bosch van Oud-Amelisweerd (Jan Willem Marie), 1860 te Utrecht geboren, aldaar in 1885 gepromoveerd tot doctor in

1) We maakten hierbij o. m. gebruik van: De Kathol. Encyclopaedie (1933 e.v.); Wie is dat? (1932); Moller, Geschiedenis v. d. Nederl. Letterk. (1932); Herders Konversationslexikon, 3e Aufl.

2) Vgl. blz. 86 en 129.

de Rechtswetenschappen, is lid van de Ridderschap van Utrecht en bekleedde achtereenvolgens in de rechtswereld verschillende belangrijke functies.

Marie Joseph Brusse, 1873 te A'dam geboren was mede-oprichter van „De Telegraaf", is sinds 1893 redacteur van de „Nieuwe Rotterdamsche Courant"; één van zijn succesboeken is „Boefje" (in 1923 17e druk). — Het is opvallend, dat deze niet-katholiek als eersten naam Marie heeft, in ons land bij mannen iets zeldzaams, zeker bij niet-katholieken; in Frankrijk en Italië schijnt dit meer voor te komen.

Cherubini (Maria Luigi Zenobio Carlo Salvatore), bekend Italiaansch componist, 1760 te Florence geboren en 1842 te Parijs gestorven, componeerde vooral kerkelijke muziek, schreef ook een leerboek voor contrapunt, dat nog steeds tot het beste behoort op dit gebied.

Condorcet (Marie Jean Nicolas Caritat), Fransch wiskundige, filosoof en schrijver (1743—'94); heeft bijzondere vermaardheid verworven als medewerker aan de Encyclopédie van d' Alembert.

Prof. Dr. Cornelissen (Joannes Dominicus Maria), 1893 te 's Hertogenbosch geboren, promoveerde in 1923 te Leiden tot doctor, was van 1924 tot 1930 als secr. van het Nederl. Histor. Instituut te Rome werkzaam, is sinds 1930 hoogleeraar aan de R. K. Universiteit te Nijmegen in Vaderl. en Algem. Geschiedenis der nieuwere tijden.

Couperus (Louis Marie Anne), in 1863 te 's Gravenhage geboren, schilderde in zijn romans vooral de geraffineerde, hoogere maatschappij der Residentiestad met haar overbeschaving, zenuwlijders en willoozen, toonde zich in zijn werk pessimist en fatalist, werd door Carel Scharten een „onovertroffen dandy met het woord" genoemd, door Robbers „één der grootste krachten onzer literatuur". Hij stierf in 1923.

Madame Marie Curie-Sklodowska; een beroemd Poolsch chemica, de ontdekster van het radium, verwierf in 1911 den Nobelprijs voor chemie, stierf in 1933. Te Parijs is in 1934 een nieuw plein naar deze verdienstelijke vrouwelijke geleerde „Place Marie Curie genoemd.

Marie Deschard, een bekende Fransche katholieke schrijfster, vooral van vele boeken voor de jeugd, in de tweede helft der

19e eeuw; ze schreef meestal onder het pseudoniem M. Maryan.

Marie Gijsen, in 1856 te Gouda geboren, woont 's zomers meestal in Brabant, schreef vele schetsen en verhalen over het Brabantsche volk, vooral over het armere gedeelte, in gevoelig realistisch proza; ze werd door Querido een „bijzonder talent" genoemd.

Dr. van Gils (Petrus Josephus Maria), Bischoppelijk Inspecteur van het Roomsch-Katholieke Onderwijs, geboren te Waalwijk 1869, promoveerde tot doctor in de klassieke letteren te A'dam in 1902, publiceerde veel op historisch gebied, is de altijd actieve, zeer verdienstelijke strijder voor de beoefening der wetenschap onder de Katholieken in Nederland.

Mr. van Haastert (Henricus Aloysius Maria), van 1913—1918 bekend als redacteur van „De Maasbode", sinds 1928 secretaris-penningmeester van den Kathol. Nederl. Boeren- en Tuindersbond en hoofdredacteur van het Weekblad „De R. K. Boerenstand".

Marie Koenen, echtgenoote van den bekenden journalist-letterkundige Dr. Felix Rutten, heeft het katholieke innerlijke leven en de romantische natuur van haar Zuidlimburgsch land uitgebeeld in talrijke verhalen, schetsen en historische romans, is één van de beste schrijfsters uit den Van-Onzen-Tijd-kring.

Prof. Dr. Kors (Joannes Augustinus Alphonsus Maria), in 1885 te Bokstel geboren, trad in 1903 in de Dominicanenorde, werd in 1916 doctor in de Theologie aan de Universiteit te Freiburg, is sinds 1923 hoogleeraar aan de R. K. Universiteit te Nijmegen in de Godgeleerdheid en speculatieve sociologie.

Kuitenbrouwer (Louis Maria Albertus), meer bekend onder zijn schuilnaam Albert Kuyle, geb. te Utrecht 1904, behoort tot de katholieke Jongeren in de literatuur, is één van de stichters van „De Gemeenschap", waarin hij dikwijls rake beschouwingen en mooie gedichten schreef, gaf reeds verscheiden bundels verzen en prozaverhalen.

Alphonse Marie Louis de Lamartine (1799—1869) verwierf in zijn tijd ver buiten zijn vaderland Frankrijk bij letterkundigen en politici groote vermaardheid; vooral in de omwenteling van 1848 speelde hij een belangrijke rol. — Dat de Naam Maria bij mannen meermalen voorkomt in verbinding met „Alphonsus", houdt hoogstwaarschijnlijk dikwijls verband met benoeming naar

den veel vereerden heiligen Bisschop-Kerkleeraar Alphonsus Maria de Liguori (1696—1787), stichter der Redemptoristenorde [1]).

De Fransche kardinaal Alexis Marie Lepicier schreef vele geestelijke werken, o. a een verklaring van de Litanie van Maria, die ook in het Nederlandsch vertaald werd.

Huib Luns (Hubert Marie), in 1881 te Parijs geboren, ontving als schilder, graficus en beeldhouwer vele onderscheidingen, was docent aan Volksuniversiteiten, sinds 1931 hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool in handteekenen en de geschiedenis der schilder- en beeldhouwkunst. Hij publiceerde vele studiën over Vlaamsche, Italiaansche en Spaansche schilders.

Marie Metz-Koning (1868—1926) schreef, behalve verzen en weinig verheffende sprookjes, eenige goede schetsen en romans.

Maria Montessori, in 1870 geboren, is de veel geroemde en gesmade Italiaansche dokter en paedagoge, naar wie de vermaarde Montessori-methode heet, die door handenarbeid en spel de kinderen intens wil bezighouden en voorbereiden tot ijverig en succesvol werken in de school.

Prof. Dr. Mulder (Willem Johannes Maria), 1875 te A'dam geboren, 1907 gepromoveerd tot doctor in de Nederl. Letteren aan de Universiteit te Leiden, sinds 1923 hoogleeraar aan de R. K. Universiteit te Nijmegen in Kerkgeschiedenis en Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis der Middeleeuwen.

Jhr. Mr. van Nispen tot Sevenaer (Octave François Augustin Marie) verwierf in 1892 het doctoraat in de rechtswetenschappen te Leiden, was van 1915—'26 buitengewoon gezant en gevolmachtigde bij den H. Stoel, van 1926—'28 gezant te Weenen, van 1928—'33 te Brussel.

Prof. Dr. Noyons (Adriaan Karel Marie) 1878 te Utrecht geboren, promoveerde aldaar in 1908 tot doctor in de geneeskunde, werd in 1909 benoemd tot privaat-docent aan de Universiteit te Utrecht in de physiologie, was van 1912—'27 hoogleeraar aan de Universiteit te Leuven in de experimenteele physiologie en sinds 1927 aan de Universiteit te Utrecht.

Onder de duizenden Amerikaansche vrouwen, die Mary heeten, neemt Mrs. Mary T. Norton op 't oogenblik een heel bijzondere

---

1) Zie blz. 54.

plaats in. Zij is zoo veel als de burgemeester van Washington door haar voorzitterschap van de commissie uit het Amerikaansch congres, die Washingtons grondgebied uit naam van het heele Amerikaansche volk beheert, wordt dan ook algemeen „the mayor of Washington" genoemd. Zij is de eenige Amerikaansche vrouw, die ooit in aanmerking is gekomen voor het vice-presidentschap.

In het mooie boek over den heiligen Vlaamschen priester Edward Joannes Maria Poppe (1890—1924) wordt meermalen gewezen op Poppe's vurige Marialiefde, op zijn eerbied voor de heilige Namen van Jezus en Maria en zijn herhaaldelijk bezigen van den Naam Maria in woord en geschrift. Edward was de derde van elf kinderen, waarvan er zeven in den geestelijken stand zijn getreden, die allen den Naam Maria droegen of dragen: Zr. Maria Joseph († 1918), Zr. Maria Desirée (in 1916), priester Edward Joannes Maria († 1924), Zr. Maria Eduarde (in 1916), in de wereld Magdalena Constant Maria, Zr. Maria Mechtildis (in 1918), pater Nestor Maria (in 1924 priester gewijd), Zr. Maria Edward (in 1927), terwijl nog twee zusters in de wereld den Naam Maria hadden: Margaretha Irma Amelberga Maria († 1901) en Maria Joanna Eugenia Antonia [1]).

Maria van Reigersbergh heeft zich door haar fierheid en zelfopoffering bij de ontvluchting van haar echtgenoot Mr. Huig de Groot (1583—1645) bijna even beroemd gemaakt, als deze door zijn vermaarde geleerdheid en innige vroomheid; tijdens zijn gevangenschap te Loevestein dichtte hij nog „De Lofzang van de Jonkvrouw Maria". Vondel schreef in een hekeldicht over Maria van Reigersbergh, dat zij „gelijk MARYE neffens 't kruis haar Bruigom, onder moordenaren gerekent, trooste heele jaren" [2]).

Rainer Maria Rilke, eenige jaren geleden gestorven, was een bekende Duitsche dichter, die zich bovendien een bekwaam prozaïst en criticus toonde; hij hield zich ook gaarne bezig met Nederlandsche Letterkunde.

Maria Tesselschade Roemer Visscher (1594—1649) was de derde dochter van den gevierden 17e-eeuwschen dichter Roemer Visscher.

---

1) Jacobs, Edw. J. M. Poppe (1929), blz. 1—2, 57 vv.
2) Bergsma, J. v. Vondel's Hekeldichten (1909), blz. 2.

Haar begaafdheid en kunstvaardigheid, haar minzaam karakter en ook de gastvrijheid van haars vaders huis maakten haar tot vriendin van al de dichters en groote vernuften van haar tijd: Hooft, Bredero, Barlaeus, Huygens, Vondel, Cats.

Jhr. Mr. Ruijs de Beerenbrouck (Charles Joseph Marie), 1873 te Roermond geboren, verwierf in 1895 te Leiden het doctoraat in de Rechtswetenschappen, bekleedde sinds 1905 herhaaldelijk de meest verantwoordelijke regeeringsambten in ons land, door volk en regeering als een buitengewoon staatsman erkend, sinds 1918 meermalen Minister van Binnenlandsche Zaken en Voorzitter van den Raad van Ministers.

Prof. Mr. Dr. Russel (George Marie Gabriel Henri), geboren te Venloo in 1891, doctor in de rechtswetenschappen te A'dam in 1918, thans buitengewoon hoogleeraar aan de Universiteit te Nijmegen in het belastingrecht en de belastingpolitiek.

Mr. Dr. van Rijckevorsel (Augustinus Bernardus Gijsbertus, Maria), in 1882 te 's Hertogenbosch geboren, promoveerde tot doctor in de rechts- en staatswetenschappen te Utrecht, was o. m. van 1916—1928 lid van de 2e Kamer en is sinds 1928 Commissaris der Koningin in N.-Brabant.

Dr. Schaepman (Herman Johan Alois Maria), een geweldig werker, 'n machtig redenaar en goed prozaschrijver, die in zwaren arbeid en veel miskenning de Nederl. Katholieken sterk heeft gemaakt in hun staatkundige en cultureele ontwikkeling; geboren in 1844 te Tubbergen, waar in 1927 'n reusachtig bronzen standbeeld voor hem werd opgericht, gestorven in 1903 te Rome, waar hij in de schaduw van de St. Pieter begraven werd.

Prof. Dr. Ir. Schmutzer (Josef Ignaz Julius Maria), in 1882 te Weenen geboren, studeerde te Soerabaja, Parijs en Delft, promoveerde in 1910 tot doctor in de technische wetenschappen te Delft, was o. m. van 1927—1929 voorzitter van de Indische Katholieke Partij en is sindsdien hoogleeraar aan de Universiteit te Utrecht in kristallografie, mineralogie en petrologie.

Anna Maria Schuermans van Rhenen wekte in de 17e eeuw door haar ongewone taalkennis en kunstvaardigheid o. a. de bewondering van Cats en Huygens, sloot zich later dweepziek aan bij een groep, die in de Gereformeerde Kerk der 17e eeuw de mystiek-piëtistische richting vertegenwoordigde.

Marie Sloot (1853—1929), in Indië geboren en in 1871 naar ons land gekomen, was de populaire katholieke schrijfster van vele novellen en romans onder de schuilnamen Melati van Java, Mathilde en Max van Ravestein.

Sneevliet (Hendricus Josephus Marie), 1883 te R'dam geboren, trad in 1902 toe tot de S. D. A. P., toonde zich sindsdien in binnen- en buitenland 'n vurig socialist, werd in 1924 voorzitter van het Nationaal Arbeidssecretariaat, in 1931 lid van de Prov Staten van N.-Holland.

Dr. Sterck (Johannes Franciscus Maria), 1859 te A'dam geboren, was leerling van J. A. Alberdingk Thijm in Ned. Lett. en Kunst, verwierf zich groote verdiensten als schoolopziener in de onderwijswereld, was van 1914—1915 voorzitter van de Mij. Ned. Letterk. te Leiden, werd in 1919 doctor honoris causa benoemd van de Universiteit te A'dam, gaf talrijke publicaties over Vondels leven en werken, wordt erkend als één onzer beste Vondelkenners in Nederland.

Mr. Taverne (Bernardus Maria), sinds 1921 raadsheer in den Hoogen Raad der Nederlanden, 1903 doctor in de rechtswetenschappen van de Universiteit te Leiden, 1917 hoogleeraar aan de Universiteit te Amsterdam in strafrecht.

Mgr. Prof. Taskin (Henricus Joseph Maria), in 1865 te Haarlem geboren, is sinds 1906 de hoog-gewaardeerde President van het Groot-Seminarie Warmond in het bisdom Haarlem.

Marie Verhoeven-Schmitz, 1883 te Haarlem geboren, schreef verschillende romans onder den naam Marie Schmitz, en geeft letterkundige kritieken in de Nieuwe R'damsche Courant.

François Marie Aronet de Voltaire, gestorven in 1778, was een beroemd Fransch dichter en wijsgeer, is door zijn verderfelijk werk „de koning der vrijdenkers" en „de god der goddeloozen" geworden.

Prof. De Vries (Jan Pieter Marie Laurens), geb. te A'dam 1890, promoveerde 1915 cum laude tot doctor in de Ned. Lett. aan de Universiteit te A'dam en is sinds 1926 hoogleeraar aan de Universiteit te Leiden in de talen en letterkunde der Oudgermaansche volken.

Annie Salomons, eigenlijk Anna Maria Francisca van Wageningen-Salomons, werd 1885 te Rotterdam geboren, wijdde zich na haar studies aan de Universiteiten te Leiden en Utrecht in de

Ned. Lett. geheel aan letterkundig werk, was o. m. eenige jaren vaste medewerkster van de „Groene Amsterdammer", verwierf groote bekendheid als dichteres en romanschrijfster, ook onder den schuilnaam Ada Gerlo.

Mr. Waszink (Marius Alphonse Marie), 1881 te Maastricht geboren, studeerde van 1907—1909 rechtswetenschappen aan de Universiteit te A'dam, werd aldaar in 1912 doctor in de rechtswetenschappen op stellingen, maakte zich van 1913–1926 bijzonder verdienstelijk als Burgemeester van Heerlen, was van 1926—1929 Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschap en is sinds 1929 Burgemeester van Roermond.

Karel van de Woestijne, met volledige voornamen Karel Peter Edward Maria, in 1878 te Gent geboren, stierf aldaar in 1929 als hoogleeraar in de Ned. Letterkunde, schreef vele bundels fijngevoelige verzen en verhalende gedichten in den geest onzer Tachtigers, was de meest dichterlijke natuur van de Nu en Straksers, gaf heel bijzonder proza en leerzame kunstbeschouwingen over schilders en dichters.

Prof. Dr. Weve (Henricus Jacobus Marie), 1888 te Nijmegen geboren, promoveerde in 1912 tot doctor in de geneeskunde aan de Universiteit te A'dam, is sinds 1929 hoogleeraar aan de Universiteit te Utrecht in oogheelkunde en directeur van het Nederlandsche Gasthuis voor ooglijders aldaar.

Mr. Baron van Wijnbergen (Antonius Ignatius Maria Josephus), in 1869 te Loenen (Geld.) geboren, studeerde aan de Universiteit te A'dam de rechtswetenschappen, werd 1893 doctor in de rechtswetenschap, was sinds 1904 lid van de tweede Kamer en voorzitter of lid van talrijke staatscommissies voor Onderwijs en van verschillende andere maatschappelijke vereenigingen en colleges.

Mayken de Wolff was de werkzame en vrome vrouw van onzen grooten dichter Vondel (1587–1679); hij laat haar in zijn „Lyckklaght" bij haar afsterven (1635), zinspelend op den Naam Maria, aldus spreken:

„Bestel mijn sterflijck deel ter aerde
In 't Koor der segenrijcke Maeghd,
Daer sulck een schaar den naam af draagt,
En die mijn naam ook gaf zijn waarde".

In „De Standaard van Maria" [1]) teekent pater W. M. Frijns s. m. m. bij een bespreking van Vondels „Lijckklaght" over de aangehaalde regels het volgende aan:

„'t Dragen van den naam Maria komt in Vondel's omgeving bij protestantse vrouwen niet zeldzaam voor; daar is, naast een Maria de Wolff, een Maria Tesselschade, een Maria van Reygersbergh. Dit verschijnsel suggereert, hoe weinig sommige sekten hun breuk met Rome beseften bij 't handhaven van 'n oude traditie. Immers vóór de hervorming koos men de zoete naam Maria om 'n viervoudige reden: eerbiedige dankbaarheid, hartelijke liefde, bede om bescherming en de wens om Maria na te volgen; de protestanten als zoodanig gaven in de 16e eeuw bij voorkeur oud-testamentische namen aan hun kinderen; de katholieke synode van Doornik in 1574 merkt deze handelwijs aan als 'n eigenaardig kenteken van de ketters. Wanneer Maeiken zich dus op de verheven Patrones beroept om de waarde van haar kristelijke naam naar voren te brengen door te zeggen „daer sulck een schaar den naam af draagt", dan slaat dat hoofdzakelijk op katholieke vrouwen; 't overgrote merendeel van „sulck een schaar" is toch katholiek, zou men menen.

Er zit meer in die vier verzen door Maeiken aan Maria gewijd. De Creüsa van pius Aeneas roemt haar adellijk geslacht en wijst op haar voorzaten; in plaats daarvan schrijft Maeiken, de Creüsa van den godvruchtigen Vondel, al de waarde van haar naam toe aan Maria; dat is een prachtige trek van zichzelf kleinerende ootmoed; dit toont op frappante manier, hoe Vondel z'n model met kristelijke geest bezielt en tevens hoe hij Maeiken zien wil. En de vergelijking met de tekst van Vergilius bewijst, dat 't niet gaat om de naam, maar om de persoon. Namen immers vervangen dingen. Maeiken's beroep op de naam Maria betekent dus niet alleen: indien m'n naam iets schoons, iets liefelijks, deugdzaams uitdrukt, dan komt dat van de Moeder van God die deze naam droeg, en heiligde door haar uitnemend deugdleven; 't betekent ook, dat er weldoende invloed uitgaat van de „Segenrijcke Maegd" op de personen die haar naam dragen. In de vrouwen de verheven Vrouwe zien is middeleeuws; Vondel stijgt

1) 15e Jrg. afl. 6 (1935) blz. 178—179.

bijna ieder keer bij 't bezingen van een of andere Maria tot de Moeder Gods. Hij laat z'n vrouw op die neiging wijzen".

Wij vervolgen weder onze lijst en noemen nog:

Marie Christine van Zeggelen, 1870 te 's Gravenhage geboren, die als letterkundige bekendheid verwierf door een serie romans, door eenige tooneelspelen en kinderboeken.

De lijst is lang geworden. Toch bleef ze zeer onvolledig. Besluiten we haar met de eenvoudige vermelding van nog enkele bekendheden ten onzent, die Maria als één hunner voornamen ontvingen, om daarna enkele opmerkingen te maken naar aanleiding van deze opsommingen.

In 1931 stierf Franciscus Maria Amandus van Schaeck Mathon, Oud-Burgemeester van Nijmegen; in 1932 Jhr. Mr. Willem Emile Theodore Marie van der Does de Willebois, President van het Gerechtshof Arnhem; hetzelfde jaar Dr. Antonius Cornelis Maria Schaepman, hoogleeraar van het Seminarie Rijsenburg; in 1931 Mr. Marie Willem Frederik Treub, Oud-Minister; in 1935 Ferd. Jac. Ant. Maria Wierdels, de verdienstelijke directeur van „De Tijd".

Dr. Marie Hubert Gerard Alexander Tholen is de Directeur van de R. K. Vrouwenkliniek „Bethlehem" te 's Gravenhage; Dr. Marie Johan van Uven sinds 1918 hoogleeraar aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen; Mr. Dr. Frans Lodewijk Gerhard Zeno Marie Vonck de Both sinds 1915 Burgemeester van Tilburg; Cornelis Gerardus Maria Pompen o. f. m. en Franciscus Antonius Maria van Welie zijn Professoren aan de R. K. Universiteit te Nijmegen, resp. in Engelsche Taal en Letterkunde en het Canoniek Recht; Charles Joseph Ignace Marie Welter was van 1925—1926 Minister van Koloniën, sinds 1931 Oud-Vice-President van den Raad van Ned.-Indië; Prof. Dr. Frans Antoninus Marie Weve O. P. is hoogleeraar aan de R. K. Handelshoogeschool te Tilburg in wijsbegeerte, moraal en sociologie.

We merken op, dat verreweg de meesten dezer „Maria's" Katholieken zijn, den naam Maria of Marie dikwijls als laatsten voornaam hebben, zelden als eersten, tenzij de vrouwelijke, die in de gegeven lijst betrekkelijk gering in aantal zijn. Ook zijn de meesten van den laatsten tijd. Het gebruik om Maria (Marie) aan mannelijke persoonsvoornamen toe te voegen schijnt de laatste eeuwen sterk toegenomen te zijn, hoewel dit, althans in

Limburg, reeds zeer vroeg bestond [1]). Dat er zoo weinig vrouwelijke „Maria's" in deze lijst van bekende persoonlijkheden voorkomen, vindt zeker zijn oorzaak hierin, dat de vrouwen eerst sinds de 19e eeuw meer op den voorgrond getreden zijn bij het bekleeden van openbare maatschappelijke functies en in de wetenschappelijke en letterkundige wereld een plaats van beteekenis zijn gaan innemen.

* * *

Maar niet enkel Heilige, Gelukzalige, Eerbiedwaardige en Godgewijde personen droegen den heiligen Naam Maria, niet enkel personen van vorstelijken bloede, niet enkel mannen en vrouwen, die in de gewijde of profane geschiedenis bekend waren of zijn om hun buitengewone verdiensten jegens kerk of staat; neen, deze lieve Naam werd en wordt gedragen in alle rangen en standen, onder alle volken der aarde. De groepen, waarin wij hem hierboven zagen optreden, dienden slechts ter illustratie. Bij onnoemelijk velen immers buiten deze groepen, wier namen uiteraard niet zoo bekend en verspreid zijn, was en is hij de veelgeliefde voornaam. Ternauwernood zal er thans in vele landen één familie worden aangetroffen, die geen Maria's onder hare leden telt. Dit alles overdenkend, durven wij dit hoofdstuk besluiten met een variatie op een Bijbelwoord, en getuigen: Hemel en aarde zijn vervuld van uw heiligen Naam, o MARIA!

1) Vgl. blz. 47.

IV. VELERLEI VORMEN

MARIA werd door milliarden monden milliarden malen gezegd, in duizenden talen en tongvallen, vele eeuwen lang.

Dat veelvuldig en algemeen gebruik van dezen korten vloeienden Naam is wellicht één van de hoofdoorzaken van de talrijke, sterk wisselende, dikwijls zeer eigenaardige vormen, die hij in den loop der eeuwen in verschillende talen en dialecten heeft aangenomen.

't Zou ondoenlijk zijn, hoe interessant ook, hier de tallooze vormen en bijvormen, vleivormen en verkleiningsvormen, afkortingen en verminkingen van dezen heiligen Naam in de verschillende talen der wereld bijeen te brengen. We zullen ons zooveel mogelijk moeten beperken tot onze moedertaal en enkele andere talen. Ook daardoor zal men tot de ontdekking kunnen komen, dat er eigenlijk veel meer Maria's zijn dan men wel wist.

Naast de vormen Maria, Marie (drielettergrepig), Marij(e) hadden wij al vroeg talrijke andere. Van Maerlant (gest. vóór 1300) schreef, naast het zeldzame Maria, meest Marie (in drie lettergrepen uit te spreken, anders is het Fransch), Mariën, Marye, Marijë; juist dezelfde spelwijzen gebruikte Vondel [1]).

Ook treft men in onze Middelnederlandsche literatuur: May, Maei, Maeye, Mayken. Het beste mirakelspel uit onze Middelnederlandsche Letterkunde heet „Mariken van Nieumeghen" (15e eeuw). Als de duivel Marieken verleiden gaat, eischt hij, dat ze den naam Marieken aflegt. Met tegenzin stemt ze erin toe: toch wil ze den eersten letter van dien heiligen Naam behouden, niet alle verband met Maria verbreken: ze wil voortaan Emmeken heeten [2]).

Op oude en nieuwere grafzerken, geschilderde ramen en in

1) Frijns, Vondel en de Zeestar, blz. 144 (noot).

2) Van Mierlo, Beknopte Gesch. van de Oud- en Middelndl. Letterk. blz. 118.

geschreven documenten ten onzent vinden we nog voor Maria: Mary, Mariken, Maritghen, Marritge, Marichge, Marrichgen, Marrittie, Marretje, Maretgie, Maeryen, Marija, Mat, Matijen, Merrien, Meritien, Merritien, Merretien, Merricke, Merrichgen.

Rosweyde geeft in 1619 een opgave van „Vercorte nederlandsche namen met de latijnsche in 't geheel, om daer uyt synen patroon te vinden" en noemt daar Maye en Merrigen.

In een Rituale van 1726 lezen wij in een lijst der „Eigennamen van Hollanders" daarenboven Maertjen, Maeritjen, May, Marry, terwijl in datzelfde boek een lijst van Friesche Eigennamen nog bevat Maritjen en Mayken [1]).

Als Nederlandsche doopnamen voor Maria komen thans bij ons nog voor: Marië, Marietjen, Marijtjen, Mariete, Miete, Mietjen, Mieken, Marrigjen, Marretjen, Martjen, Maartjen, Matjen, Metjen, Metken, Mettentsje, waarvan de vier laatste ook voor Martha, en Maagjen dat echter ook voor Magdalena wordt gebruikt [2]). Ook de oorspronkelijke Hebreeuwsche vorm Miriam [3]) schijnt in sommige kringen en streken weer in zwang te komen.

Als verkleiningsvormen, vooral vertrouwelijk, dikwijls tegenover kinderen of als vleivormen, komen nog voor, bijzonder in dialecten: Marijtje, Marietje, Mariete, Miete, Rie, Ria, Rietje, Rieke, Marieke(n), Mieke(n), Miek, Mietje, Mies, Miesje. Ook in de zegswijze: „laten we elkaar geen Mietje noemen", komt 'n verkorte verkleiningsvorm van den naam Maria voor.

Het woord marionet, 'n beweegbare (tooneel)pop, is afgeleid van Marion, 'n Franschen verkleiningsnaam voor Marie: 't beteekent dus eigenlijk Marietje, klein meisje. Naast Marion komen ook de vormen Mar(i)otte en Mariette voor. Marionette zou eerst als naam aan kleine meisjes gegeven zijn en later aan de pop, waarmee zij speelden.

Men noemde in ons land de poppen van de vertooningen met de poppenkast oudtijds „beeldekens". Die naam werd echter spoedig verdrongen door 't Fransche marionetten; sinds sprak men ook wel van Mariabeeldekens. Oorspronkelijk droegen namelijk

---

1) Kronenburg, o. c. IV 239.

2) Graaf, Nederl. Doopnamen, blz. LIV.

3) Zie blz. 4 vv.

de vertooningen met poppen, evenals de oude comediespelen, veelal 'n kerkelijk karakter.

Ook Mie kan 'n verkorting zijn van Maria, vooral in Holland; vroeger gebruikte men als zoodanig den vorm Maai, in 't Middelnederlandsch Maaye. In Zuid-Nederland wordt de afkorting Maai voor Maria nog gebruikt, waarbij dan de verkleinvorm Maaiken, die daar echter veel vriendelijker en beleefder klinkt dan Maai. De vleivorm van 't Friesche Marijke is eveneens Maeike (Maaike).

Hier en daar komt bij ons ook als geslachtsnaam 'n vorm van Maria voor. Zoo'n geslachtsnaam is dan 'n moedersnaam, met 'n geleerd woord „matronymicon". Die matronymica komen tegenwoordig zelden meer voor. De vadersnamen, „patronymica", zijn als geslachtsnamen heel gewoon. Als echte matronymica moeten echter nog beschouwd worden de geslachtsnamen Maayen en Maaikes, waarvan men den eerste ook aantreft als Maeyen, Maayens, Maeyens. Zij komen van de vrouwennamen Maai en Maaike (Maey, Maeyken), en dat zijn, met Mary en Maryke (Marytje, Maryken, Marytgen), oud-Nederlandsche verkortingen, afslijtingen of vleivormen, als men wil, van den volledigen naam Maria, 'n echten vrouwennaam, die dan ook geen mannelijken tegenhanger heeft. In vroeger eeuwen wemelde 't in de Nederlandsche steden en dorpen van families, die Maeyke(n) heetten. Thans zijn de Maaikes hoofdzakelijk tot Friesland beperkt, ofschoon men er in Holland ook nog wel aantreft, vooral op 't platteland in afgelegen gouwen, als noordelijk Noord-Holland en het Overmaassche in Zuid-Holland.

Notterdam en Noterdaem, hoe onnederlandsch ze er op 't eerste oog ook uitzien, zijn toch bij ons als geslachtsnamen in gebruik; het zijn verdietschingen van het Fransche „Notre-Dame" en dus tegenhangers van de goed-nederlandsche, vooral in de zuidelijke gewesten inheemsche geslachtsnamen Lievevrouw en Lievrouw [1]). Wij geven ze hier slechts als parallellen van bovengemelde familienamen, afgeleid van den zoeten Naam Maria.

Rechtstreeks zijn daarvan gevormd de geslachtsnamen Marietti, Mariani, Mariano en Mariana, in Italië en Spanje veelvuldig voorkomend. Zoo is Marietti de naam van een bekenden uitgever

1) Winkler, De Nederl. Geslachtsnamen (1885), blz. 169 vv. en 441.

te Turijn, Emma Mariani die van een heilig kind van Lucca, dat van 1911—1916 leefde en in Italië vooral de kinderen tot voorbeeld wordt gesteld om haar godsvrucht tot de Eucharistie en haar vrome dagelijksche H. Communie sinds haar derde jaar. Juan Mariana is 'n vermaarde Spaansche Jezuïet uit de 17e eeuw, Xantés Mariales van Venetië een gevierd theoloog in de 17e eeuw van de Orde der Dominicanen. In April 1935 stierf te Parijs Prof. Fr. Auguste Marie, één der oudste professoren van het „Institut Pasteur", indertijd nog medewerker van Pasteur zelf.

* * *

Evenals de zoete Naam Jezus, kwam ook de Naam Maria of 'n verkorting of verbastering daarvan niet zelden voor bij 'n krachtige verzekering, 'n sterke uiting van verwondering of bij 'n verwensching. Dergelijke uitingen treft men nog hier en daar aan. Ze waren en zijn dikwijls als 'n soort bastaardvloeken te beschouwen, ofschoon de uitroep Jezus, Maria!, zoowel bij onzen adel als bij 't lagere volk, in de Middeleeuwen ook als 'n uiting van vroomheid gebruikt werd bij al wat verwondering, schrik, droefheid of vreugde baarde.

Dikwijls was en is in deze gevallen, vooral bij opgewondenheid en verwensching, de volledige vorm Maria zóózeer verminkt, dat men zich den eigenlijken Naam Maria hier niet meer bewust was of is, waarschijnlijk ook niet meer wist of weet, dat men 'n verbastering van dien Naam bezigde of bezigt. Hetzelfde kan men zeggen met betrekking tot den Naam Jezus in de uitroepen jasses, (a)jakkes e. d..

Zoo heeft men in Zuid-Nederland nog als opzettelijke verminking, om den heiligen Naam Maria niet rechtstreeks te noemen, uitroepen als Marante, Maranteka e. d.. En bastaardvloeken als: Wel Deezes Maranta! Seezes Maderistes, waarschijnlijk voor Jezus-Maria [1]).

Maar ook de uitroep Sinte Marie Vrouwe! komt in de 14e eeuw bij ons voor. En onze oude kluchtspelen, die de volkstaal zoo natuurlijk weergeven, toonen ons, hoe het volk bij verzekering, verwondering en verwensching soms uitdrukkingen bezigde als:

1) Wdb. der Ned. Taal IX kol. 238—'39.

bij de Maget Marie! Sente Marie! e. d.. Ook kinderen hadden bij hun spel dien Naam in den mond; te Sittard hoort men nog de kinderen bij het aftellen een oud rijmpje neuriën, met verbastering van de Fransche cijfernamen: Euneke, deuneke, Sinte Marie! Kwinke de kwank van Domini... [1]).

In de volkstaal van de 17e eeuw komen dergelijke uitlatingen ook nog veelvuldig voor. In de „Spaansche Brabander" (1617) van Bredero moet het May (Mey) in vs. 953, 1554 en 1848, waarvoor men tot nog toe geen bevredigende verklaring vond, wellicht op deze wijze worden verklaard. In vs. 953 moeten we dan i. p. v. de May lezen by May, dat dan ontstaan is uit bij Maria (vgl. by Gans May), evenals ba jemy en ba je mey, resp. in vs. 1554 en 1848, uit bij Jezus Maria [2]).

In sommige streken van Noord-Nederland hebben veel menschen nog heden herhaaldelijk als tusschenwerpsels zonder meer of als uitroepen van schrik of verwondering jemmie, jemie, jeminee of jemig in den mond, die óók als verbasteringen of als bastaardvloeken uit Jezus-Maria verklaard moeten worden, evenals jeminiejoosje wel 'n verbastering moet zijn van Jezus-Maria-Jozef [3]).

Trouwens in Noord-Holland worden deze heilige Namen ook wel zonder eenige verminking, heel oneerbiedig en stuitend, als hartstochtelijke uitroepen van toorn of verwensching gebezigd, dikwijls tot groote ergernis van dieper-nadenkende Katholieken en niet 't minst van geloovige Protestanten.

Van inniger besef en levendiger geloof getuigde in de Middeleeuwen het uitspreken van Maria's Naam bij den aanvang van 'n gesprek, niet enkel onder kloosterlingen, maar ook wel bij vrome leeken. Zoo ook de gewoonte, nog bij de Carmelieten gevolgd, om bij 't aankloppen op 'n celdeur den betrokken confrater te waarschuwen of te begroeten met Ave Maria, dat hij beantwoordde met Deo Gratias.

In onze katholieke streken zegt men in plaats van het „Wees Gegroet" nog vaak „Ave Maria". In Rome is het „ave-maria" gebruikelijk als soortnaam voor 'n tijdsbepaling. Men bedoelt er

1) Kronenburg, o. c. IV 313 vv.

2) Vgl. Bredero's Spaansche Brabander, uitg. Terwey-de Vooys (1908), blz. 84 123, 147 (voetnoten).

3) Wdb. der Ned. Taal VII[1] kol. 433—'4.

dan mee: het vallen van den avond, de tijd waarop des avonds het „Angelus" of „De Engel des Heeren" geluid wordt. Ook op vele plaatsen bij ons spreekt men nog van het „Ave-Maria-luiden".

In de Middeleeuwen heette bij ons 'n oogenblikje, waarin men 'n „Ave Marije" kon bidden, 'n amerij of amerijken, samentrekking van Ave-Maria mèt of zonder verkleiningsuitgang. Nog komt de vorm amerijtje voor in de beteekenis van „'n oogenblikje", en uitdrukkingen als: „'t duurt maar een amerijken", „voor één amerijken" e. d. kan men in Vlaamsche boeken nog herhaaldelijk aantreffen.

De spotnaam Marianne voor de Fransche Republiek wordt gewoonlijk verklaard als ontstaan uit Maria-Anna, in 't Fransch Marie-Anne. Toch is het niet onwaarschijnlijk, dat Marianne slechts een sierlijke bijvorm is van het Oud-Testamentische Marjam, dat als zoodanig bij de Joden al vroeg Marjamme of Mariamme luidde en bij de Romeinen al spoedig voorkwam als Mariamme, Mariamne en Marianne, totdat geleidelijk de vormen Mariamne en Marianne populair werden [1]).

Onze typische ouderwetsche vrouwennaam Annemie is zeer zeker ontstaan uit Anna-Marie. Bij menschen van den ouden stempel in het Noord-Westen van ons land treft men Annemie nog aan in al z'n breeden eenvoud. Maar naar nieuwerwetsche mode vindt men 't tegenwoordig ook dáár al mooier zich Anny, Miny, Mary te noemen en te laten noemen. 't Eind van 'n leuk modern spotversje op die „naampjes met 'n y-tje" luidt: [2])

Alwat uit Eng'land komt is chic.
Ja juist, maar je vergeet,
Dat dáár de waschvrouw Mary,
En het vischwijf Kitty heet!

In Fransch, Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Spaansch, Portugeesch, ja in alle talen der wereld, waarin Maria als eigennaam voorkomt, heeft men óók talrijke verkortingen, verminkingen en vleivormen naast den vollen vorm.

In 't Duitsch gebruikt men naast Maria ook Marie en Mies,

---

1) Bardenhewer, Der Name Maria (1895), blz. 7—8.
2) Charivarius, Ruize-rijmen.

evenals bij ons, maar ook Mariechen als verkleinvorm; men bezigt er zelfs Miri, Miki, Mizi als verminkte vleivormen. Uit 't Fransch gaven we hierboven reeds enkele vormen. Naast het diminutief Marion wordt ook Manon gebruikt. Dezelfde of dergelijke verminkingen komen ook vaak in Vlaanderen voor [1]) In 't Engelsch treft men, behalve het gewone Mary, ook Maria en Marie, terwijl ook Mariana voor Marianne als vrouwennaam gebruikt wordt. Als vleivormen van Mary kan men er Moll, Molly hooren, zelfs Poll(y). In 't Italiaansch is Maria 't meest gebruikelijk. Als uitroep van angst of verwondering hoort men er Santa Maria! of Santissima Maria!, evenals bij ons: Heer in den hemel! H. Maagd sta mij bij! Als iemand plotseling dood neervalt, zegt men er wel: „Non potè dire Gesù e Maria", hij kon niet eens meer Jezus en Maria zeggen. „Esser tutti Gesù e Maria" wil zeggen: een bidbroer of femelaar zijn; „cercare Maria per Ravenna", zijn eigen ongeluk zoeken, tot zijn eigen nadeel handelen; „far viva Maria", rooven, plunderen; „parere le tre Marie", als de drie Maria's doen, weenen en klagen (van vrouwen). In 't Spaansch, Portugeesch en sommige andere talen komt de Naam Maria als persoonsnaam vaak voor met velerlei toevoegingen of eeretitels der H. Maagd, zooals we boven reeds meedeelden [2]).

De afleidingen Marianus en Mariana zijn al vroeg als persoonsnamen in gebruik. We zouden ze kunnen vertalen door: Mariaminnend, Maria toebehoorend, Maria gewijd. Deze vormen komen vooral in religieuze Orden als kloosternamen voor [3]). Als Latijnsch bijv. naamw. is marianus in de Middeleeuwen heel gewoon; in 't Italiaansch mariano; naast 't vernederlandscht adjectief Mariaansch ontmoet men, vooral den laatsten tijd, meer en meer het adjectief Mariaal: men leest van „Mariale Congressen", „Mariale Dagen", enz.. Zelfs de vormen Marius, Marianita e. d. worden als afleidingen van Maria voor persoonsnamen gebezigd. [3])

Ook de mannennaam Marinus wordt wel met Maria in verband gebracht. In een artikel van Graaf over „Uit de levens der Maeghden van den Hoeck" [4]) kan men lezen: „De ouders

1) Zie blz. 82.
2) Vgl. blz. 61—62.
3) Lyraeus, Trisagion Marianum (Antverpiae 1648), p. 300 seq.
4) Bijdragen Bisdom Haarlem, 20, blz. 400.

van Teunisken Marinus Felix, geboortig uit Alkmaar, hadden groote devotie tot de H. Moeder Gods, en verlangden aan één van hunne kinderen de naam van Maria te geven. En dewijl zij geen dochters kregen, noemden zij hun zoon Marinus naar de H. Moeder Gods".

Marianen is de naam van de leden van 'n vereeniging van Duitsche Ridders van O. L. Vrouw, al in 1233 gesticht; ze heeten ook Mariaridders. Mariaslaven zijn leden van een Broederschap, in 1611 te Madrid gesticht en in 1626 naar België overgeplant; zij munten uit door een bijzondere devotie tot den H. Naam van Maria. De „Liefdeslavernij" van Maria is vooral verbreid door het boekje „Ware Godsvrucht tot de Allerh. Maagd" van Grignion de Montfort († 1716); vóór hem door den Carmeliet pater Michael a Fonte. De korte samenvatting daarvan is: te leven door Maria, met Maria, voor Maria, in Maria [1]).

Maricolae, d. i. Mariavereersters, werden de leden van 'n Zusterscongregatie genoemd, in 1663 gesticht door den ijverigen Mariadienaar, den Carmeliet Pater Herman a S. Norberto, in 1686 te Leiden gestorven. 't Volk trok den naam Maricolae samen tot Maricollen of sprak van Marollen en Marollekens. De stichting is in 1881 hervormd en opgegaan in de Congregatie der Ursulinen.

Ook de Maristen (Pères de la Societé de Marie), in 1816 gesticht, vormen 'n religieuze Congregatie, die haar naam ontleend aan dien van Maria; ze worden ook wel Maria-Broeders genoemd. Om hun bijzondere Mariavereering werden de Dominicanen in de Middeleeuwen op sommige plaatsen al Maria-Broeders („Mariens Brüder") geheeten [2]).

Genoemde Congregatie is wel te onderscheiden van die der Marianieten (Societé de Marie) of Marianisten, in 1817 gesticht door den Eerb. Chaminade, die ook de Congregatie der Dochters van Maria van Agen stichtte en twee Derde Orden van Dochters van Maria.

---

1) Vgl. blz. 54; Jacobs, Edw. J. M. Poppe (1929), blz. 57 vv.; Vita Carmelitana (Romae 1933), p. 81 vv.; P. Michael a S. Augustino, O. Carm., Tractatus de vita Mariaeformi et Mariana in Maria propter Mariam (1671) in „Introductio ad vitam internam" (Romae, 1926), p. 362 seq.

2) Beissel, Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters (1909), S. 214.

Mariavieten noemden zich de leden van 'n godsdienstige sekte uit 't begin der 20e eeuw, vooral in Russisch Polen, die indertijd 'n zekere Felicia of Maria Kozlowska als haar hoofd en „heiligste Moeder, van gelijken rang als de Moeder Gods" vereerde.

De Maria-Orde bij uitstek en de oudste is wel de Carmelietenorde. Haar leden werden tijdens de Middeleeuwen in de Nederlanden Vroenbroers, Frouwenbroeders of Lieve-Vrouwen-Broe(de)rs genoemd, in Duitschland Frauenbrüder; naar hun witten mantel ook wel Witte Brueder, in Duitschland Weisze Brüder; „Carmeliet worden" gaf men weer door „in witten religioene gaen" [1]). Nog in de 17e eeuw werden de Carmelieten in ons land „Lievrouwebroeders" genoemd, zooals blijkt uit een „gerichtelijke attestatie" anno 1618 in 't parochiaal archief te Boksmeer betreffende de traditie van het „Miraculeus Bloedt binnen Boxmeer", die aldus eindigt: Deze gerichtelijke attestatie wordt in copije oock bewaert in de archive van het Clooster der eerw. P. P. Lievevrouwebroeders tot Boxmeer". Menige „Lieve-Vrouwen-Broeder" ziet met innig genoegen ook in zijn Latijnschen naam „Carmelita" den heiligen Naam Maria. De Carmelitessen heetten oudtijds wel „Vrouwebroerissen" in ons land of „Onze-Lieve-Vrouwe-Zusteren" [2]).

Het „Lieve Vrouw(e)" in deze benamingen is verklaarbaar. Immers, evenals men in de omgangstaal in plaats van God en Jezus graag Onze Lieve Heer gebruikte en ook nu gebruikt, zoo zei men in plaats van Maria vaak Onze Lieve Vrouw, en doet dat nog. Vertrouwelijkheid en eerbied kunnen hieraan ten grondslag liggen. In vele samenstellingen en verbindingen vindt men dan ook het Onze-Lieve-Vrouw(e) in plaats van Maria, evenals in het Fransch herhaaldelijk Notre-Dame (reeds in de 12e eeuw), in 't Duitsch Liebfrauen, in 't Engelsch (Our)Lady [3]), reeds in

---

1) Onjuist is in Verwijs' Woordenlijst op „Bloemlezing uit Middelnederl. dichters" (1915) blz. 446 de vertaling van Witte broeder door Praemonstratensen, witheeren; immers de Praemonstratensen behoorden niet tot de vier „mendicanten", waarvan van Boendale in de bedoelde passage spreekt, wel de Carmelieten.

2) Kronenburg, o. c. III 385; Verwijs, Bloemlezing uit Middelnederl. dichters, I 103, II 176; de Jager, Anthonis de Roovere, Een keus uit zijn werk, blz. 71. In het „Trisagion Marianum" (1648) van Lyraeus (p. 304 seq. en p. 316 seq.) worden nog vele Congregaties, Ridderorden en Vereenigingen vermeld, die zich naar Maria noemden.

3) Vgl. blz. 131.

de vroege Middeleeuwen ook Our dear Lady St. Mary, Our most sweet Lady St. Mary.

Wij voor ons vinden het jammer, dat in den dagelijkschen omgang zoo talloos vele laffe verminkingen voorkomen van den vollen welluidenden vorm Maria. Mochten althans de Katholieken ten onzent uit gepasten eerbied voor de H. Maagd zich meer gewoon maken onverkort te zeggen en te schrijven:

MARIA.

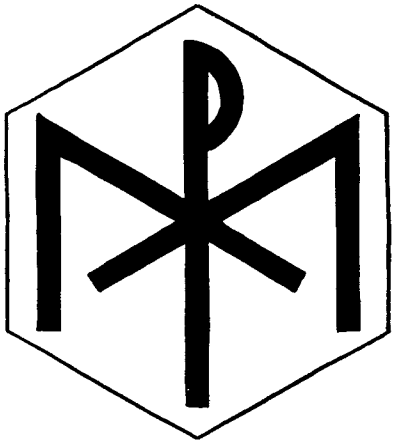

Devies van onze Mariacongregaties, parallel van 'n Christusmonogram. (blz. 92).

V. MONOGRAMMEN

MARIA, de heilige Naam van Jezus' Moeder werd in den loop der eeuwen niet alleen verkort, vervormd en verminkt, maar ook herhaaldelijk op velerlei wijzen gemaakt tot monogram.

Het woord monogram is Grieksch en beteekent eigenlijk één enkel schriftteeken. De meer uitgebreide beteekenis is: een figuur van sierlijk door elkaar gevlochten letters, die den naam van 'n persoon of den inhoud van 'n spreukvorm moeten aangeven.

Het monogram, met 'n Nederlandsch woord ook wel eens naamcijfer genoemd, komt tegenwoordig bijzonder veel voor. Talrijke jongedames beijveren zich om de beginletters van de namen harer familieleden of aanstaanden tot 'n kunstig-kleurrijk monogram te borduren, dat dan als eigendomsmerk moet dienen in hoed of overjas. Bijna alle bekende uitgevers en drukkers, schilders en graveurs, teekenaars en schrijvers hebben tegenwoordig een monogram, meestal bestaande uit 'n meer of minder sierlijke dooreenstrengeling van de beginletters van voornaam en geslachtsnaam. 't Monogrammen-vervaardigen schijnt 'n takje van nijverheid geworden. In velerlei vormen en afmetingen kan men ze op het oogenblik kant en klaar koopen voor hoed, jas en das, voor tafellaken, servet en nog veel andere gebruiksartikelen. Ze komen voor in ringen en horloges, op toiletartikelen en allerlei sieraden. 't Monogram is haast 'n modeartikel geworden. Enkele jaren geleden kende men zelfs in Amerika en Duitschland een lokjesmonogram, dat mode-zieke dames zich met een haarlok op 't voorhoofd lieten friseeren!

Toch is 't monogram geen uitvinding van onzen tijd. 't Werd in oeroude tijden al meermalen gebruikt, bij Heidenen en Christenen, en niet zelden voor soortgelijke doeleinden als thans. 't Kwam al vroeg voor op zegels, munten en medaillons, op wapens, grafmonumenten, lampen, ringen en vaatwerk, ook als onderteekening in oorkonden en charters.

In de 3e eeuw was het Christusmonogram al in gebruik als

een verbinding van de Grieksche X (Ch[i]) en P (R[ho]), in verticalen stand over elkaar geplaatst: ☧. De X en P zijn de beginletters van den Griekschen Naam Christus, in hoofdletters geschreven. Enkele eeuwen later was ook het Christusmonogram in den vorm IHS bekend. Het is vanouds 'n half Latijnsche, half Grieksche afkorting van den Naam Jezus: de middelste letter is de Grieksche H (E[tha]). Later is dit teeken ook wel opgevat als afkorting van den Latijnschen of Middelnederlandschen vorm Ihesus. Sedert 't begin van de 12e eeuw is deze vorm van 't Christusmonogram algemeen geworden [1]).

De monniken, die zich in de Middeleeuwen bijna dagelijks bezig hielden met 't schrijven en afschrijven van Latijnsche Getijdenboeken en andere Latijnsche Kerkelijke geschriften, gebruikten daarbij tal van afkortingen. Het was regel om vaak voorkomende woorden als Dominus (Heer), Sanctus (heilig) en honderd dergelijke af te korten tot enkele letters, waarboven dan gewoonlijk 'n samentrekkingsteeken kwam te staan. Dominus werd vaak Dns, Sanctus Scts, later St. of S.. Ook de namen Christus en Jezus werden vaak verkort weergegeven. Zoo kon de Naam Maria al gauw worden afgekort tot MR. Het Christusmonogram IHS moet op die wijze al vroeg het Mariamonogram als tegenhanger gehad hebben.

Een keurig Mariamonogram bevindt zich op een miniatuur uit de elfde eeuw in het kostbare Evangelieboek van de abdis Uta (1002—1025?) te Regensburg. Deze prachtige zinrijke miniatuur komt voor op het tweede blad van het boek, dat te München bewaard wordt. In 't midden troont in een kring de H. Moeder Gods met het Kind op den schoot. Boven haar hoofd is haar monogram geteekend tusschen zon en maan met het bijschrift:

„Sancta Maria. Domina mundi.
Electa ut sol. Pulchra ut luna.
Theotokos
Stella Maris. Virgo virginum".

„Heilige Maria. Koningin der wereld. Uitverkoren als de zon.

---

1) Vgl. Herders Konversationslexikon (3e Aufl.) en Kirchenlexikon (2e Aufl.) in voce: Monogram; Doering, Christliche Symbole (Freiburg i. Br. 1933), S. 30.

Schoon als de maan. Moeder van God. Sterre der zee. Maagd der Maagden" [1]).

Op den mantel van 't eeuwenoude beeld van O. L. Vrouw van Antwerpen, onder welken titel de Antwerpenaars sedert 1397 tot op heden Maria als hun stadspatrones in de hoofdkerk vereeren, staat een Mariamonogram geborduurd, dat men ook vaak op oude boekbanden aantreft.

Vele kerkklokken droegen in de Middeleeuwen den Naam Maria, vaak verbonden met den Naam Jezus of met dien van 'n Heilige. Maar veel van die klokken droegen ook Maria's naamcijfer, enkele al in de 14e eeuw. Nog vindt men dat o.a. op de klokken van Foudgum, Roodkerk en Warga, alle in Friesland [2]).

Op een oud prentje („santje") in de mooie collectie van het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht ziet men het volgende Mariamonogram in rood geborduurd:

Daaronder staat het teekenend versje geschreven:

ick printe soo ick waer bequaem
in alle herten uwen soeten naem.

Het mooi uitgevoerde titelblad van het „Speculum Carmelitanum", in 1680 te Antwerpen uitgegeven, bevat een gekroond Mariamonogram binnen een vlammenden hartvorm, met een breeden stralenkrans omgeven. Daaronder is 'n banderol geteekend, waarop de woorden „Amor Carmeli" (Carmels Liefde).

Meermalen wordt de vorm MR, met of zonder samentrekkingsteeken erboven, als Mariamonogram in schrift gebruikt. Het samentrekkingsteeken wordt hier ook wel vervangen door 'n kruisje. Dikwijls worden, zonder samentrekkingsteeken, de letters M en R tot één geheel verbonden. Als zoodanig wordt bv. het

1) Beissel, Gesch. der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters (1909) S. 171—'72.

2) Kronenburg, o.c. II, 357 vv. en 419 vv.; 360, 372; zie ook blz. 34 vv. van ons tweede hoofdstuk.

Mariamonogram door vele Carmelieten gebruikt aan 't hoofd van hun brieven of ander schriftelijk werk. Want het is bij hen algemeen gebruik, het schrijfwerk te beginnen met den Naam Maria, òf voluit geschreven òf tot 'n naamcijfer verkort. Ook op hun gedachtenisprentjes en vooral op hun bidprentjes kan men herhaaldelijk boven den tekst den Naam Maria vinden, voluit òf aangegeven door MR. of M.; vaak zal men daar ook de initialen J. M. J. E. (Jezus, Maria, Jozef, Elias) aantreffen en J. + M.

Het monogram MR dient men niet te verwarren met het in de oud-Christelijke kunst veelvoorkomende MP met samentrekkingsteeken, dat er wel op lijkt. Dat treft men al in de 4e eeuw, vooral op afbeeldingen van „Maria orans" (Maria staande met opgeheven handen in gebed). Het is een afkorting in hoofdletters van het Grieksche mètèr = moeder en wordt dikwijls vergezeld van een andere Grieksche verkorting: ΘΥ = theou = van God [1]). Beide teekens ziet men nog dikwijls links en rechts boven de schouders van een Madonna, bijv. op voorstellingen van de „Carmelmadonna" of van „O. L. Vrouw van Altijddurenden Bijstand".

Naast de eenvoudige verbinding MR komen talrijke andere modellen van Mariamonogrammen voor, waarvan wij er boven reeds enkele aanwezen. Schilders en teekenaars, edelsmeden en graveurs, boekbinders en beeldhouwers geven telkens nog nieuwe variaties. Van enkele soorten vindt men hier een afbeelding.

Herhaaldelijk treft men Mariamonogrammen in en op boeken, die handelen over Maria. Ze komen dan meestal voor op titelblad of band, als vignet en sluitstukje of in de randversiering van 'n Maria-afbeelding.

Men vindt verder Mariamonogrammen op Mariavanen, Mariamedailles en Mariascapulieren; op kleedingstukken van Mariavoorstellingen en onder haar afbeeldingen; op gebruiksvoorwerpen van religieuzen aard, bijv. in het Carmelietenklooster te Nijmegen en elders; in gevels van kerken en kapellen, kloosters en gestichten, aan Maria gewijd; op kerkklokken, in gebrandschilderde kerkramen, als sierstuk in gepolychromeerde kerken, vaak als tegenhanger van 't Christusmonogram; op kasuifels, altaar- en communiebankbekleeding, op en in nog vele andere kerk-

1) Doering, o.c. S. 54; Vigouroux, Dictionnaire de la Bible t. 4, p. 808.

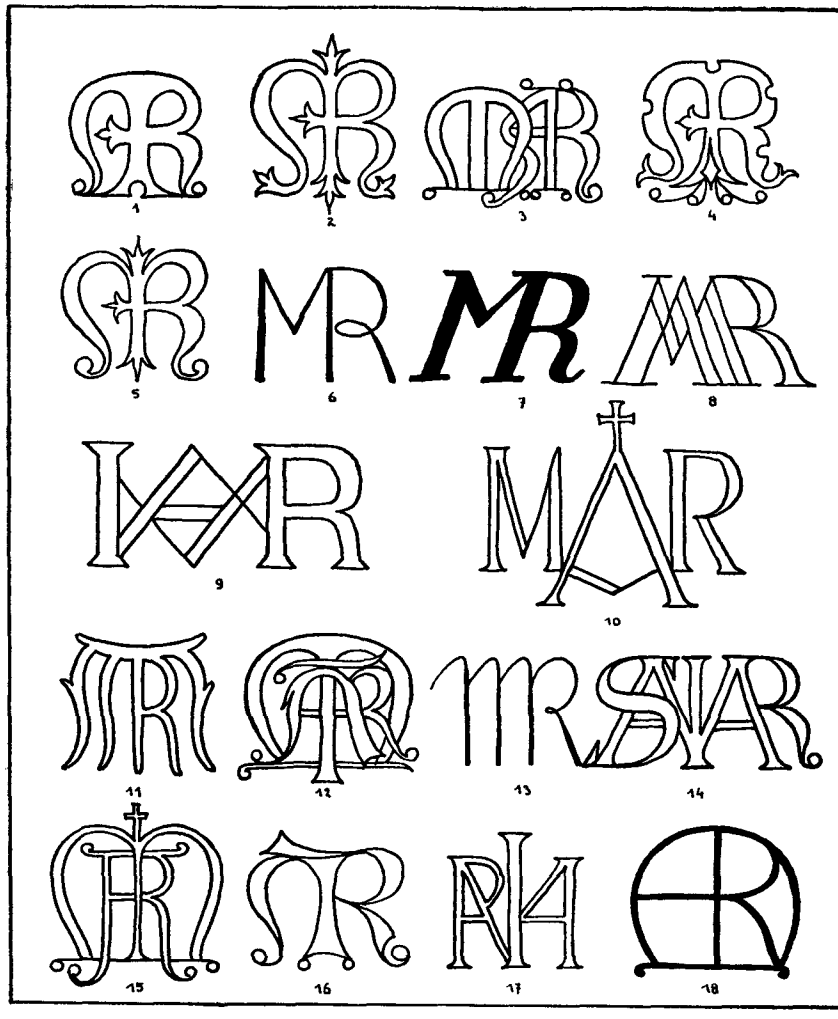

ENKELE MARIAMONOGRAMMEN

1 en **2** in Brevarium Carmelitarum (ed. 1886); **3** in kerkkoorraam (Paterskerk te Oss); **4** en **10** op oude en nieuwere boekbanden; **5** op 't kleed van O. L. Vrouwebeeld te Antwerpen (14e eeuw); **6, 7** en **13** door vele Carmelieten gebruikt boven brieven en schrijfwerk en op sommige gebruiksvoorwerpen in enkele hunner huizen; **8** en **9** op titelblad en titelplaat van Speculum Carmelitanum (ed. 1680); **11** in het wapen van Mgr. Clem. v. d. Pas († 1933), den eersten Apost. Praefect v. d. Carmelmissie op Oost-Java; **12** in 't lofwerk der preekstoelleuning in de Paterskerk te Zenderen (O.); **14** in 't steenen antependium van het Maria-altaar (Plechelmuskerk, Oldenzaal); **15** in vele oude liturgische boeken; **16** sluitstukje uit een Rituale Romanum; **17** op een miniatuur (elfde eeuw); **18** in en vóór de kerk van O. L. Vrouw van Altijddurenden Bijstand te Enschede.

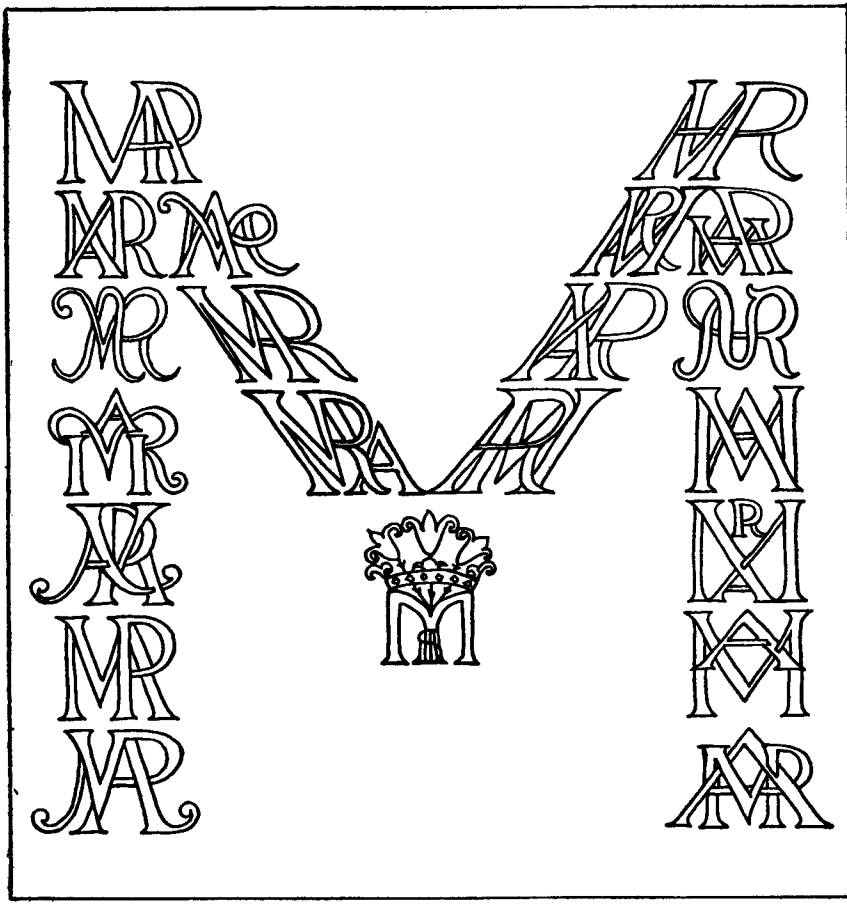

Naar een afbeelding in Hadr. Lyraeus' Trisagion Marianum (1648)

In dit merkwaardig boek verdedigt Lyraeus hierbij (p. 358—363 uitvoerig het gebruik om afbeeldingen te maken van den heiligen Naam Maria en deze te eeren. Immers, zoo betoogt hij, als het in de H. Kerk geoorloofd is een beeltenis te vervaardigen van de H. Maagd en zoo'n afbeelding, door een menschelijken geest ontworpen, eer te bewijzen, omdat men in het beeld de Moeder Gods vereert, die erdoor wordt voorgesteld; dan mag men toch voorzeker ook Maria's Naam, uit den hemel afkomstig, schilderen of afbeelden en die afbeelding eeren, omdat daardoor de persoon van Gods Moeder aan 's menschen geest wordt voorgesteld. Dan beschrijft hij, hoe de Latijnen, in navolging van de Grieken, al vroeg velerlei vormen van den Naam Maria albeeldden; hoe voor velen langzamerhand alleen de voorstelling van de letter M voldoende was om zich dien Naam te binnen te brengen en daardoor de weldaden, die Maria de wereld heeft geschonken; hoe door anderen daaraan de letter A werd toegevoegd met bijzonder zinrijke beteekenis, door nog anderen ook de letter R met allegorische toepassing werd ingevoegd; waarom weer anderen, heenwijzend naar toepasselijke teksten uit den Bijbel en de H. Vaders, een kroon afbeeldden op het Mariamonogram, soms met een krans van twaalf sterren er omheen; door sommigen een hart, met 'n lans doorstoken, werd toegevoegd en 't geheel omgeven met 'n stralenkrans; ook wel de maan en een slang eronder werd afgebeeld.

sieraden en kerkelijke paramenten [1]); op zegels en wapens, vooral van Mariakloosters of -stichtingen.

Groot is bij al deze Mariamonogrammen de verscheidenheid in de dooreenstrengeling der letters. Zeer verschillend zijn meestal ook de bijversieringen, om en in het Mariamonogram aangebracht. Vaak ziet men het gekroond met een koninginnenkroon. Ook komt het voor, omgeven door een stralenkrans of geplaatst op een wapenschildvorm, die soms de gedaante van een hart heeft gekregen. We wezen reeds op 't Mariamonogram in het „Speculum Carmelitanum" (1680). Het wapen van den eersten Apost. Praefect van de Carmelietenmissie op Oost-Java, Mgr. Clemens van der Pas († 1933) bevatte een Mariamonogram in het wapenschild van het Carmelwapen. Het wapen van Mgr. Cobben, bisschop van Finland, heeft in den rechterbovenhoek een bekend Mariamonogram in azuur, tevens als hulde aan Monseigneurs geboortestad, de Mariastad Sittard. Het wapen van Mgr. Avert. Albers, opvolger van Mgr. Clem. v. d. Pas, O. Carm., bevat eveneens een Mariamonogram.

Niet zeldzaam is het Mariamonogram met een kruisje erop. Zoo vindt men het bijv. als pendant van 't Christusmonogram en op 't hartvormig schildje, dat de strengen van de meeste rozenhoedjes verbindt.

Op de vijf letters van den heiligen Naam MARIA of op een verkorting daarvan bouwden vele Mariavereerders, niet enkel in de Middeleeuwen maar ook nog in de 17e eeuw, vele zinrijke meetkundige figuren, wiskundige berekeningen en Maria-verheerlijkende muziekstukken. Ook tijdrekenkundige, aardkundige, sterrenkundige en zelfs bouwkundige voorstellingen en toepassingen werden uit de letters van dezen vereerden Naam en zijn monogram kunstig bewerkt en afgeleid. Zoo werden de meest beoefende wetenschappen der Middeleeuwen alle in dienst gesteld van de vereering van Maria's hoogheiligen Naam [2]).

Niet altijd zijn al de vijf letters van den Naam Maria in het monogram even duidelijk te zien. De M en de R komen meestal 't beste uit; vaak ook is de tweemaal voorkomende A behoor-

1) Nu en dan vindt men ook op palla's een Mariamonogram. Dit lijkt ons in strijd met den geest der Liturgie; hier passen slechts afbeeldingen, die betrekking hebben op Christus of de Eucharistie.

2) Lyraeus, Trisagion Marianum, p. 344—363.

lijk te herkennen. De I is dikwijls lastiger te zien, maar om haar eenvoudige belijning, met een beetje goeden wil, toch wel te ontdekken. Bij sommige Mariamonogrammen is ook nog de S van Sancta (Heilige) in de samengevlochten letters opgenomen, en zijn alle vijf letters van den heiligen Naam vrij duidelijk aangegeven. Men vindt echter ook Mariamonogrammen, die alleen M en A bevatten.

Waar en hoe men dit monogram ook ontdekt, overal wil het getuigenis afleggen van eerbied voor den zoeten Naam MARIA.

Op een miniatuur uit de elfde eeuw. (Zie blz. 92).

VI. LETTERSPELINGEN

MARIA, de heilige Naam van Jezus' Moeder, was voor den vromen Middeleeuwer heilig in ieder zijner letters. Met zijn kleurige verbeelding en aangeboren zin voor symboliek zag hij in elk der vijf letters van dezen zoeten Naam iets van de grootheid en de liefde van Maria aangeduid.

Reeds in de 12e eeuw werden Latijnsche gedichten gemaakt, vooral hymnen, waarin de vijf letters van den Naam Maria op kunstige wijze op den voorgrond werden geschoven. In de 13e en 14e eeuw gebeurde dat nog meer, opvallend veel in de 15e eeuw. In de 14e en 15e eeuw deed men ook op muzikaal gebied aan dergelijke vernuftige „beuzelingen" [1]).

Soms smeedde men naamdichten, zgn. acrostichons, waarin de beginletters, nu en dan ook nog de midden- en eindletters, van vijf opeenvolgende versregels den Naam Maria vormden. En die gedichten bestonden, op die wijze gebouwd, dan nog wel uit verschillende strofen. Dat elke strofe begon met één der vijf letters van Maria kwam nog veel vaker voor.

Het gebeurde ook wel, dat zoo de groet Ave Maria in een acrostichon verwerkt werd òf Maria Mater, Maria Salve e. d., zoodat sommige een respectabele lengte verkregen. Zoo bestaan er twee gedichten van Guillermus de Deguilevilla, Prior van het Cistercienserklooster Chaalis bij Senlis († na 1358), die elk 14 strofen hebben van 12 regels, waarvan elke strofe respectievelijk begint met Ave | Maria | Gratia | Plena | Dominus | Tecum | Benedicta | Tu | In mulieribus | Et | Benedictus | Fructus | Ventris tui | Amen.

Dezelfde dichter maakte nog meer dergelijke gezangen, waardoor de Naam Maria of de Latijnsche tekst van het „Wees Gegroet" geweven was.

In al deze gevallen moest de schrijver, en later ook de zetter,

1) Studiën, Novemberafl. 1929; zie ook blz. 95 van ons vijfde hoofdstuk.

natuurlijk zorgen, dat de letters, die den heiligen Naam en den groet of aanroep moesten samenstellen, door bijzondere plaats en vorm aanstonds in 't oog vielen. Dat gebeurde dan ook trouw. Ze werden b.v. in rooden inkt geschreven of gedrukt, vet of schuin gezet òf als hoofdletters.

Dergelijk „dichterlijk peuterwerk", zooals sommigen het tegenwoordig zouden noemen, geschiedde bij voorkeur in het Latijn. En velen hadden het blijkbaar in dezen vromen arbeid bijzonder ver gebracht. Want niettegenstaande de banden, die de dichter van zulke gezangen zichzelf had aangelegd, hebben vele van die gedichten nog een draaglijke, sommige zelfs een heel mooien inhoud. Ook hieruit kan wederom op bijzondere wijze blijken de groote vaardigheid van velen onzer Middeleeuwers om zich in de Latijnsche taal uit te drukken en de verschillende versmaten daarvan te beheerschen.

Hier ter verduidelijking 'n paar voorbeelden. Aan 't eind van dit hoofdstuk hiervan nog meer voor hen, die 't edele Latijn verstaan.

Vooreerst een mooi gedicht, dat reeds dagteekent uit de 12e eeuw, getiteld „De Beata Maria Virgine". In ieder van zijn drie strofen ziet men aan het begin, in het midden en aan het einde één der letters van den heiligen Naam MARIA [1]):

1 **M**agnificare pia**M** decet omni laude Maria**M**.
Ardua regin**A**, quam summa venerentur et im**A**,
Rite celebrantu**R**, qua lapsus homo reparatu**R**,
Immo dolor morb**I** veteris detegitur orb**I**,
Alma precum vot**A** cui solvat contio tot**A**.

2 **M**e monet ipsoru**M** pia virtus mysterioru**M**
Ad laudis sign**A** depromere carmina dign**A**.
Recte laudatu**R**, per quam Deus haec operatu**R**.
Ipsa rubum Moys**I** signat flammare nec ur**I**,
Astruitur port**A** typico sub aenigmate claus**A**.

3 **M**ox Aaron virga**M** cum manna signat et urna**M**,
Arida nam virg**A** florens cum prole Mari**A**,
Rursus et urna datu**R**, qua Christus manna probatu**R**.
In te, Virgo De**I**, redeunt convivia coel**I**,
Ad quae nos regn**A** perduc, regina benign**A**.

1) Blume-Dreves, Analecta Hymnica Medii Aevi (Leipzig), XLVI S. 152.

Een Rijmpsalterium van Ulrich Stöcklin von Rottach, Abt te Wessobrunn (1438—1443) begint aldus [1]):

1 **M**atrem **A**ltissimi **R**egis **I**n Animu**M**
Meum deposui laudare cantico,
Cujus oramine a malis variis
Tutamur ocius et bonis fruimur.

2 **A**more etenim cogor et grati**A**
Ejus quam reperi laude dignissimam,
Carmen depromere, quamvis dissimile
Ipsius meritis atque praeconiis.

3 **R**egina gloriae, cunctis praestantio**R**
Sanctis in coelica aura degentibus,
Auditum aperi petiunculis,
Quibus subordior, te Virgo, aggredi.

4 Iuva ingenium mis(eri), tui famul**I**,
Ut digne proferam tua praeconia,
Quibus extolleris a iustis iugiter,
Quorum participem me posco fieri.

5 **A**uctori omnium virtus et glori**A**,
Patri et Filio atque Paraclito,
Qui te ex gratia dant nobis miseris
Matrem **A**c **R**eginam **I**n **A**ffluentia.

Dit gedicht is in dubbelen zin acrostichon en telestichon, begint en eindigt op tweevoudige wijze met MARIA.

In een homilie over den Naam Maria spreekt Caesarius van Heisterbach bij Bonn († omstr. 1240), Prior van de Cisterciënsers, zeer uitvoerig over de samenstelling van dien heiligen Naam uit drie klinkers en vijf letters. In het drietal klinkers meent hij op mystieke wijze aangeduid te zien het geloof van Maria aan de heilige Drieëenheid, in het vijftal letters de onderhouding der Mozaïsche Wet. In de verbinding van dit vijftal met het drietal ziet hij de acht zaligste oogenblikken van Maria gesymboliseerd. Zoo gaat hij langen tijd voort met getallensymboliek en verbindt zelfs toepasselijke beteekenissen aan de **M** en de **I** in MARIA, die

1) Blume-Dreves, o. c. XXXVIII S. 159.

bij de Romeinen achtereenvolgens het getal 1000 èn 1 aanduiden, aan alle letters in het woord MARIA, die bij de Grieken respectievelijk 40, 1, 100, 10, 1 aangeven.

Velerlei eeretitels van Maria weet hij aan te geven, samengesteld uit de aanvangsletters van haar heiligen Naam. Hij roemt haar als:

Mater **A**lma **R**edemptoris **I**ncentivum **A**moris,
Zoete Moeder des Verlossers, die tot liefde dringt;

Maria **A**dvocata **R**enatorum **I**mperatrix **A**ngelorum,
Maria, Voorspreekster van hen, die door 't Doopsel zijn herboren, Koningin der Engelen;

Mater **A**ltissimi **R**egis, **I**ntegritatis **A**uctrix,
Moeder des Allerhoogsten, Moeder der zuiverheid;

Multum **A**mabalis **R**egi **I**esu **A**ltissimo,
Veelgeliefde van den Goddelijken Koning Jezus.

Ook haar afkomst ziet hij op dergelijke wijze in haar Naam weerspiegeld:

Matre **A**nna **R**adice **I**esse **A**dorta,
haar moeder was Anna, zij stamde van Jesse.

Maria's Naam is als een zalfolie voor 't hart, als honing in den mond, als muziek in 't oor. Dat tracht hij uit te drukken in:

Multum **A**romatizans **R**egalium **I**nstar **A**romatum;
Mel **A**pis **R**efundens **I**esum **A**dorantibus;
More **A**rmoniae **R**ecreans **I**ntentas **A**ures.

Zelfs de namen der voornaamste Aartsvaders ziet hij in den roemrijken Naam MARIA vervat. De letters **M** en **A**, zegt hij, duiden **M**ozes en **A**aron aan, de letters **I** en **A** Isaac en Abraham. De **R**, die hier tusschenin staat, moet aangeven, dat de genoemde Patriarchen zich tot elkander keeren (**R**espectus) en beiden van hun kant het oog des geestes op Christus, de vrucht van Maria's maagdelijken schoot, gericht houden. Ook de eerste en de laatste letter van den naam Ada**M**, die de stamvader is van het menschelijk geslacht, komen in den Naam MARIA voor.

En als Caesarius dan in zijn uitvoerige homilie den Naam Maria gaat verklaren als Stella Maris, Sterre der Zee, zegt hij o. m.: Maria wordt immers ook aangeduid als Illuminatrix, Verlichtster. Zij is:

Magis **A**stris **R**efulgens **I**ubare **A**dmirabili,
Schitterender dan de sterren in haar wonderbaren glans [1]).

Op dergelijke wijze gaven talrijke Middeleeuwsche schrijvers van naam, in kinderlijke devotie allerlei geheimzinnige beteekenissen en zinrijke verklaringen aan den zoeten Naam van haar, die door hen met zooveel diepe overtuiging en innerlijke liefde beschouwd werd als „de Moeder aller genaden", „de smeekende Almacht".

St. Bonaventura zegt van dien gezegenden Naam: „Gelijk Christus door Zijn vijf wonden volledige geneesmiddelen aan de wereld geschonken heeft, zoo verkrijgt Maria door haar voorspraak dagelijks vergiffenis in deze wereld door haar allerheiligsten Naam".

Iedere letter van den Naam MARIA is voor velen in dien tijd een kostbare edelsteen:

M = **M**argarita (parel).
A = **A**damas (diamant).
R = **R**ubinus (robijn).
I = **I**aspis (jaspis: rood-groen-bruin).
A = **A**methistus (amethist: violet).

Voor anderen wijst de **M** van MARIA op vele harer heerlijkheden of titels. Ze kan o. a. aanduiden:

Moeder Gods, **M**oeder der menschen (**M**ater), **M**eesteres, **M**iddelares (**M**ediatrix), **M**aagd, **M**agneet, **M**edicijn („Er is", zegt Richardus a S. Laurentio, „geen zoo kwaadaardige ziekte, die niet aanstonds voor de kracht van Maria's Naam moet wijken"), **M**eer, **M**uur, **M**aan, **M**irakel, **M**iddelpunt (aller eeuwen), **M**ensa spiritualis (tafel met geestelijke spijze).

De eerste **A** kan wijzen op:

Afbeeldsel, **A**anvang (van den dageraad), **A**fgrond, **A**lbasten vaas, **A**ltaar, **A**rk, **A**mandelroede (van **A**äron), **A**quaeductus.

In de **R** ligt opgesloten:

Roos, **R**oede (van Jesse), **R**eclinatorium (Rustplaats van Gods Zoon), **R**esurrectio Adami, **R**efugii civitas, **R**efrigerium et **R**os gratiae, **R**ecreatio, **R**adix omnium bonorum.

---

1) Bardenhewer, Der Name Maria (1895), S. 97 f.

Door de letter I wordt uitgedrukt:

Imago divini architypi rite descripta; Infinita quasi, Inventrix gratiae, Iordanus, Ius divinum litis, Imperans Dominum, non ancillans.

De laatste A kan nog aanduiden:

Ave, Anker, Adelaar, Almacht (smeekende), Asylum [1]).

Dikwijls werden ook toespelingen gemaakt op het gelijkluidende Latijnsche woord maria = zeeën. Reeds de heilige Petrus Chrysologus († omstr. 450) deed dat in één zijner preeken. Na hem is dat nog door velen geschied, o. a. door Albertus den Grooten († 1280) [2]). De H. Antoninus zegt: „Maria is de verzamelplaats van alle genaden voor haarzelve, voor ons allen en voor ieder onzer in 't bijzonder, want de verzamelplaats van alle wateren noemde God in het Scheppingsverhaal „maria" of de zee, en de verzamelplaats van alle genaden noemt Hij eveneens Maria."

Zeer bekend en verbreid, ook ten onzent, was de letterspeling [3]):

Mediatrix = Middelares.
Auxiliatrix = Helpster.
Reparatrix = Herstelster.
Iperatrix = Heerscheres.
Amatrix = Moeder der Liefde.

Met 'n verwisseling der twee laatste titels gebruikten de kanunniken der Sinte Marie te Utrecht in de 13e eeuw deze letterspeling zelfs in hun Liturgie. Ze zongen op 't feest der Onbevlekte Ontvangenis in de tweede Vespers bij 't Magnificat Maria aldus toe:

Mediatrix = Middelares.
Auxiliatrix = Helpster.
Reparatrix = Herstelster.
Illuminatrix = Verlichtster.
Adjutrix = Hulpbrengster.

Beide groepeeringen waren ook bij de Carmelieten al vroeg bekend en in gebruik, zooals blijkt uit „Speculum Carmelitanum" (ed. 1680).

1) Drehmans, Maria's Verheerlijking (1910), blz. 342 vv.
2) Bardenhewer, o. c. S. 79, 107, 119.
3) Kronenburg, o. c. II 160.

Reeds Caesarius van Heisterbach († omstr. 1240) had een vroom genoegen in deze en dergelijke schikkingen van Maria's eeretitels. Als Antoninus van Florence († 1459) schrijft over den Naam van Maria, geeft hij weer een andere beteekenis aan de vijf letters:

Mater universorum = Moeder van alle menschen.
Arca thesaurorum = Schatkist (vol genaden).
Regina caelorum = Koningin des hemels.
Iaculum inimicorum = Wapen tegen de vijanden.
Advocata peccatorum = Voorspreekster der zondaars.

Anderen gaven wederom aan andere „etymologieën" de voorkeur [1]).

Volgens den Dominiciaan Vincentius van Beauvais († 1264) bad men te Jerusalem reeds in de 11e eeuw ter eere van den Naam MARIA vijf psalmen, die aanvangen met de beginletters van dien Naam:

Magnificat (Luc. 1, 46 vv.).
Ad Dominium cum tribularer (Ps. 119, 1).
Retribue (Ps. 118, 17).
In convertendo (Ps. 125, 1).
Ad te levavi (Ps. 24, 1).

Deze godvruchtige oefening werd van Jerusalem overgebracht naar Beneventum, vandaar naar Rome en vandaar door een Bisschop van Kantelberg op zijn terugreis van Rome in een klooster bij St. Omer bekend gemaakt en nagevolgd. Daar werd ze met bijzonderen ijver verricht door zekeren monnik Joscio, die aan de vijf psalmen nog vijf „Wees Gegroeten" toevoegde. Toen Joscio in 1163 gestorven was, zag men vijf rozen opbloeien van zijn aangezicht en op één dezer stond de Naam Maria te lezen. Dit mirakel vindt men, in velerlei vormen, in verschillende Marialegenden terug, zooals we straks nog nader zullen zien.

In de 13e eeuw werd door andere toevoegingen aan de gebedenreeks nog grooter uitgebreidheid gegeven en in de 15e—16e eeuw baden sommigen vóór elk der vijf psalmen een antifoon en eenige verzen, waarin melding werd gemaakt van vijf geheimen uit Maria's leven. Deze gedachten werden weer uitgewerkt in vijf

1) Bardenhewer, o. c. S. 104—105; Drehmans, o. c. blz. 342.

gebeden, die bij de verzen aansloten. De aanvangsletters der woorden, waarmee die gebeden begonnen, vormden wederom den Naam MARIA. Ze luidden als volgt:

Mediatrix Dei et hominum.
Alma Redemptoris mater eximia.
Regina coeli laetare cum iubilo.
Imperatrix et mundi domina.
Advocata miserorum.

Middelares tusschen God en de menschen; voortreffelijke beminnelijke Moeder van den Verlosser; Koningin des hemels, verblijd U; Heerscheres en Meesteres der wereld; Voorspreekster der arme zondaars [1]).

Hadrianus Lyraeus S. J. [2]) stelde in de 17e eeuw een acrostichon samen uit vijf Psalmen, genomen uit den tekst van verschillende Psalmen [3]), die hij eenigszins wijzigde en toepasselijk maakte op den Naam van MARIA. Hij noemde het een:

HYMNODIA
sive
DAVIDICA ACROSTICHIS
qua dulcissimum Mariae Nomen, quot litteris, tot Psalmis exscriptum invocatur.

Voor hen, die Latijn verstaan, volgt hier dit merkwaardige acrostichon:

Psalmus primus.

Magnificate Dominam meam, et exaltemus Nomen ejus in idipsum.
Memor fui nocte Nominis tui Maria, et cor meum dereliquit me.
Magna Domina es Maria, et laudabile Nomen tuum in civitate [Dei nostri in monte sancto ejus.
Multa flegella peccatoris, sperantem autem in Domina [misericordia circumdabit.
Mirabiles elationes maris, mirabiles in altis Maria.
Mirifica misericordias tuas, et in Nomine tuo speremus [insurgentes in nobis.

1) Beissel, o. c. I, blz. 214—216; II, blz. 43 (voetnoot); Lyraeus, Trisagion Marianum (1648), p. 312 seq.
2) Trisagion Marianum (1648), p. 466 seq.
3) o. a. uit Ps. 44, 92, 28, 112, 118, 69, 65, 24.

Multae tribulationes justorum, et de omnibus eis liberasti eos
[Maria.
Myrrha et casia a vestimentis tuis Maria, a domibus eburneis,
[ex quibus delectaverunt te filiae Regum in honore tuo.
Multiplicasti magnificentiam tuam, et consolata es me.
Memores erimus Nominis tui in generationem et generationem.

Psalmus secundus.

Afferte Dominae gloriam et honorem, afferte Mariae gloriam
[Nomini ejus.
Adstitit Regina a dextris Dei in vestitu deaurato, circumdata
[varietate.
Accedite ad Mariam, et illuminamini a Nomine sancto ejus, et
[facies vestrae non confundentur.
A fructu frumenti, vini, et olei Nominis Mariae multiplicati sumus.
Abscondet nos in abscondito Nominis sui a conturbatione hominum.
Apprehendet arma et scutum, et exurget in adjutorium nobis.
Anima autem nostra exultabit in Nomine ejus, et delectabitur
[super salutari suo.
Apud Mariam gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet.
Adducentur Regi Virgines post eam, proximae autem afferentur illi.
Afferentur in laetitia et exultatione, et laudem dabunt Nomini
[sancto ejus.

Psalmus tertius.

Regna terrae cantate Mariae, psallite Dominae, psallite Matri Dei.
Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam Nominis tui
[Maria, tota die magnitudinem tuam.
Renuit consolari anima mea, et memor fui Mariae, et delectatus
[sum, et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.
Respice in me, et miserere mei Maria, quia unicus et pauper
[sum ego.
Remitte mihi ut refrigerer in Nomine sancto tuo priusquam
[abeam, et amplius non ero.
Redde mihi laetitiam salutaris Nominis tui, et spiritu principali
[confirma me.
Redime me in Nomine tuo animam meam ab his, qui
[appropinquant mihi.
Refloruit caro mea, et ex voluntate mea confitebor Nomini tuo
[Maria.

Reminiscentur et convententur ad Mariam omnes fines terrae.
Redimet autem Dominus animas servorum suorum, qui diligunt
[Nomen Mariae, et non delinquent omnes qui sperant in eo.

Psalmus quartus.

Iubilate Mariae omnis terra, psalmum dicite Nomini ejus, date
[gloriam laudi ejus.
In Nomine Mariae speraverunt Patres nostri: speraverunt et
[liberati sunt.
In tribulatione mea invocavi Nomen Mariae et exaudivit me de
[templo sancto Dei.
Inclina aurem tuam Maria, et exaudi me, quoniam inops et
[pauper sum ego.
Intende in adjutorium meum, spes mea ab uberibus Matris meae.
In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in Nomine tuo
[magnificabimur.
In Deo laudabimur tota die, et in Nomine Mariae confitebimur
[in saeculum.
Illumina oculos meos Maria, ne unquam obdormiam in morte
[peccati, ne quando dicat inimicus meus, praevalui adversus eum.
In Nomine Mariae faciemus virtutem, et ipsa ad nihilum
[deducet inimicos nostros.
Illustra faciem tuam Maria super servum tuum, salvum me fac
[in misericordia tua, Domina, non confundar, quoniam
[invocavi Nomen tuum.

Psalmus quintus.

Ad Mariam levavi animam meam, et Nomini ejus psalmum dicam.
A finibus terrae ad eam clamavi, dum anxiaretur cor meum, in
[Nomine ejus levavi manus meas.
Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge.
A solis ortu usque ad occasum laudabile Nomen Mariae.
Allevat omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos.
Adjuva me in Nomine tuo Maria, et salvus ero, et meditabor in
[mirabilibus Nominis tui.
Adolescentulus sum ego, et contemptus, justificationes Nominis
[tui non sum oblitus.
Appropinquet oratio mea in conspectu tuo, Maria, juxta Nomen
[tuum da mihi intellectum.
A resistentibus Nomini tuo custodi me ut pupillam oculi.

Adjuva nos Maria mediatrix nostra, et propter gloriam Nominis
[tui libera nos, et propitiare peccatis nostris propter Nomen
[sanctum tuum.

* * *

MARIA werd op deze en dergelijke wijze in haar heiligen Naam vooral gehuldigd in het Latijn, de taal van de Kerk en van de geleerden dier dagen. Maar ook in de landstaal maakte men in de 13e, 14e en 15e eeuw meermalen letterdichten, acrostichons en legenden, waarin de vijf letters van den Naam Maria op „vernuftige" wijze te pas werden gebracht of „uitgelegd". Dikwijls putte men daarbij uit de Latijnsche geschriften, die dergelijke bespiegelingen over Maria's Naam bevatten, soms vertaalde men bijna letterlijk. Zeker werd op die wijze gebruik gemaakt van Caesarius van Heisterbach († omstr. 1240) en Vincentius van Beauvais († 1264), wellicht ook van St. Bonaventura († 1274), Thomas van Cantimpré († omstr. 1270) en Albertus den Grooten († 1280).

De Duitscher Reinmar von Zweter (gest. na 1245) zegt over den Naam Maria in de Duitsche taal van zijn dagen:

„MARIA ist ein suezer name . . . Der erste buochstab (letter) is genant ein M, davon uns schuldehaften (zondaars) wesen sol bekant, daz si **M**ediatrix heizet, daz spricht en tiutschen (in het Duitsch): si ist ein suenaerin (Versöhnerin = Middelares) . . . Waz nu der ander buochstap si? ein A: **A**uxiliatrix ist da betiutet bi (daarmee aangeduid), helfaerin genennet . . . Der dritte sol ein R sin, daz sprichtet **R**eparatrix, sist ein widerbringaerin vil maniger (herstelster van vele) armen sele, diu anders waere verlorn iemerme (voor immer) . . . Der vierde ein I geheizen ist: das sprichet **I**lluminatrix; du vil saeldenriche (gelukzalige), bist erliuhtaerin (verlichtster) genennet . . . Der vünfte und ouch der jüngeste wol von schulden (met recht) ist ein A: **A**djutrix man si heiszen sol, schirmaerin (beschermster) genennet, ein helfaerin vür endelose not . . ." [1]).

Eén onzer Middelnederlandsche Marialegenden [2]), waarschijnlijk uit de 14e—15e eeuw, luidt aldus:

1) Bardenhewer, o. c. S. 119—120.

2) De Vooys, Middelnederlandsche Marialegenden, II blz. XV—XVI. Vgl. ook ons eerste hoofdstuk blz. 16 vv.

„Maria die eerwaerdighe moeder Gods beduut also veel als een sterre des meers; want si is een lichtende sterre deser ellendiger werlt, die wi stadeliken (steeds) aensien sellen ende sonderlinghe (vooral) aenropen als wi driven inder see deser werlt ende aenghestoten worden mit groten harden vlaghen der temptaciën ende becoringhe. Dit wort ons oec wel beduut inden vijf letteren van Mariën name. Die eerste letter M beduut, dat Maria is een ontfermster der ellendiger menschen. Die ander letter A beduut, dat Maria is een hulpster ende troester der bedroefder menschen. Die derde letter R beduut, dat Maria is een ghebietster ende een keyserynne der engelen. Die vierde letter I beduut, dat Maria is een wedermaecster der verdervender. Die vijfte letter A beduut, dat Maria is een voerspreecster der armer sondaren."

Van de voorliefde voor de vijf psalmen, wier beginletters den Naam Maria vormen, wordt eveneens in onze Middelnederlandsche Marialegenden verhaald [1]). Ziehier:

„Oec staet daer gescreven van een ander devoet man, die tot reverencie ende eer des naems onser liever Vrouwen, diemen mit letteren scrijft, plach te lesen vijf salmen; als voer die eerste letter M *M*agnificat; voer die eerste A *A*d Dominum cum tribularer; voer die R *R*etribue; voer die I *I*n convertendo; voer die leste A *A*d te levavi. Ende so plach hi dan altoes na elken salm te lesen *Ave Maria*. Ende doe (toen) hi doot was, doe quam die Prior tot sijn bedde ende vernam, dat daer vijf rosen bloemen wt sijn lichaem wessen (groeiden): een wt sijn mont ende twee wt sijn oghen ende twee wt sijn noos gaten. Doe die Prior dat wonder sach, doe riep hi dander broeders tot hem ende si droeghen den doden broeder mit groter bliscap ter kerken. Ende doe si noch bet (beter) toe saghen, doe vonden si, dat in die bloem, die wt sijn monde wes (groeide), ghescreven stont *Ave Maria*. Doe si dat saghen, doe helden si desen broeder seven daghe boven die eerde tot love ende eer onser liever Vrouwen."

Een dergelijk verhaal lezen wij ook in één der legenden over broeder Jordanus uit het land van Saksen, die na St. Dominicus († 1221) als generaal-magister de Dominicanenorde bestuurde.

1) De Vooys, o. c. II blz. 101.

Broeder Jordanus bad dikwijls met groote devotie de vijf „Maria"-psalmen. Toen zijn medebroeder Bartholomeus dit zag, vroeg hij den magister hem dit gebed te willen leeren. Jordanus antwoordde: „Ik zal u iets vertellen, waaruit wel blijkt, hoe goed het is, den Naam der Moedermaagd met dit gebed te prijzen: Daar was een bisschop, die ging naar het heilige land en toen hij wederkeerde, verhaalde hij, dat al de christenen op de heilige plaatsen dit gebed plachten te bidden, en dat de heilige Maagd Maria hun daarom alle genaden verwierf bij hun leven en sterven. En toen die bisschop dit eens verteld had in een klooster, was daar een monnik, die zich voornam, om dit gebed iederen dag te verrichten vóór het altaar der heilige Maagd. En dit volbracht hij ook getrouwelijk. En na vele jaren geschiedde het, dat hij 's morgens dood in zijn cel werd gevonden. En toen men hem begraven zou, groeiden er V rozen op zijn aangezicht, twee op zijne oogen en twee op zijn neus en één op zijn mond. En elke roos droeg op elk bloemblad met gouden letters geschreven: „Ave Maria". . . . [1]).

Hier ziet men ook het „rozenmirakel", dat we boven vermeldden [2]), weer eenigszins gevarieerd terug. De moderne Vlaamsche dichter Pol. de Mont († 1931) heeft iets dergelijks verwerkt naar een „schoon exempel" in zijn bekend gedichtje „De Leekebroeder", „den hakkelaar die schrijven kon noch lezen":

„Maria" echter klonk hem als muziek:

De naam der Lieve Vrouw, die op het outer
Van 't kerkje prijkte, houdend in één hand
Een witte lelie, dragend op haar andre
Een heel klein wichtje, Jezus, God en Mensch!

Daar dacht hij dikwijls aan, bij dag en nacht:

En als een liefdezucht steeg van zijn lippen:
„Ave Maria!" zacht, tot driemaal toe. —
De haklaar stierf. Dicht bij den outermuur
Dolf men zijn graf, doch lei geen zerk daarop,

1) Van den Oudenrijn, Dominicaansche Legenden ('s Hertogenbosch 1916) blz. 181 vv.
2) Zie blz. 103.

Vermeldend naam en deugden... Dit geschiedde
In 't vroege najaar. Doch toen Lente weder
Het kerkhof groenen deed, toen schoot, o wonder!
Een zevenvoudige lelie uit het graf
Des armen broeders, en op ieder blaadje
Van elk dier zeven lelies blonk, in letters
Van bloedrood goud, zijn een'ge zielebeê:
„Ave Maria!"

Nog lang schijnt de devotie tot de vijf psalmen, beginnende met de letters van den Naam Maria, in de Nederlanden geleefd te hebben. Pater Allard S. J. schreef over zijn Confrater van Teylingen: „Hij gaf te Antwerpen in 1639 een door hem omgewerkte „devote oeffeninghe op de vijf letteren van de soete Namen van Jesus en Maria" uit. In wezen is die oefening ook te vinden in Van Teylingen's „Paradijs der geestelijke Wellustigheid" (uitg. 1630), een werk, waaruit Vondel deze devotie kende, zooals blijkt uit de „Vierbaeck", die hij aan de Jezuïeten opdroeg. Van Teylingen beschrijft eerst hoe men deze devotie kan oefenen tot den heiligen Naam Jezus en laat dan volgen: Leest oft singht de vijf psalmen accorderende op de vijf letteren van den soeten Naem Maria die ghij elders vinden sult".

Ook de heilige Petrus Canisius († 1597), die in zijn uitgebreide Mariologie zoo uitvoerig over Maria's Naam handelt [1]), heeft blijkbaar deze oefening gekend [2]).

Een zeer merkwaardige letterspeling bevat een Middelengelsch gedicht uit de 15e eeuw op den Naam MARY (Maria); 't is gepubliceerd in 1847 en opnieuw in 1902 [3]). Het luidt als volgt:

M and A and R and I!
Syngyn I wyl a newe song.

It were fowre letterys of purposy:
M and A and R and I
tho wern letteris of Mary
Of hom al our joye sprong.

1) Bardenhewer, o.c. S. 126 f.
2) Frijns, Vondel en de „Zeestar" (1928), blz. 145 vv.
3) Vriend, The Blessed Virgin Mary in the medieval Drama of England (diss. 1928), blz. 51 vv.

On the mownt of caluory
With M and A and R and I
there he betyn his bryte body
With schorges that wern bothe scharp and long.

Our swete lady stod hym by
With M and A and R and I,
Che wept water with here ey
And alwey the blod folwyd a mong.

God that sit above the sky
With M and A and R and I,
Sauve now al this cumpany
And sende us joye and blysse a in mong.

We zouden het aldus willen vertalen:

M en A en R en Y!
Ik wil een nieuw lied zingen.

't Zijn vier veelbeteekende letters:
M en A en R en Y
De letters van den Naam Mary
Waaruit al onze vreugde ontsprong.

Op den berg Calvarië
Met M en A en R en Y
Daar werd zijn teeder lichaam geslagen
Met roeden die scherp waren en lang.

Onze Lieve Vrouw stond bij Hem
Met M en A en R en Y,
Zij weende water uit haar oogen
En het bloed stroomde er steeds tusschendoor.

God die zetelt hoog in den hemel
Met M en A en R en Y,
Spare nu heel dit gezelschap (ons allen)
En geve ons allen steeds vreugde en zegen.

Me dunkt, menig al te critisch aangelegd lezer zal glimlachen over deze naïeve letterspelingen of zijn geduld ontzettend getergd voelen bij het zien van dit devote knutselwerk. Maar laat hij bedenken, dat geest en opvatting der Middeleeuwers heel anders

waren dan de onze. Evenals in vele Middeleeuwsche Marialegenden en -exempelen, hebben we hier herhaaldelijk te doen met werkelijk mooie uitingen van grooten eerbied en innige liefde voor onze hemelsche Moeder. Gevoel en verbeelding, vaak zuiverder en rijker in dien tijd dan bij ons, gaven hier niet zelden aan de groote godsvrucht tot Maria een vorm, die de al te „verstandelijken" van onze dagen meestal te weinig weten te waardeeren.

Soms heeft dergelijk „dichterlijk peuterwerk" ons ook nog wat anders geleerd. Dat kan blijken uit het volgende.

De geleerden waren het er langen tijd niet over eens, wanneer en door wien de Rijmkroniek van de Zoete Lieve Vrouw van den Bosch was gedicht, waarin de oudste geschiedenis van het miraculeuze beeld der Zoete Lieve Vrouw van den Bosch wordt verhaald [1]).

Nu bemerkte Dr. A. Smijers in 1925 bij het nalezen der Rijmkroniek, dat de naam van den dichter tot tweemaal toe daarin voorkomt, nl. in de beginletters van de eerste verzen en in vers 430—445. Ziehier hoe hij te lezen is in het begin, en hoe daar tevens weer een letterspeling voorkomt van den Naam Maria, waarvan geen der bekende schrijvers over de Kroniek tot dan toe melding maakte [2]):

In den iersten wil ick bestaen,
Om die minne van onser Vrouwen
Aen dese ghedichte, dat ik moet
Niemant hijerin te nae spreken;
Nijet en moet ick oock vergheten
Ennighe dinghen, die hijertoe hooren,
Zoo moetij, Heere, mijn bede verhooren.
Rijker Godt, zoe wel gheboren
Van een maghet uuitvercoren,
Ewelijc ghebenedijt,
Reijn vrucht tot alder tijt,
Moeder Godts wij billicx loven,
Uwer gratien van hijerboven.
Noit en hoorde men dat soe ghesciet,

1) Hermans, Geschiedenis der Rederijkers in Noord-Brabant (1867), 2e st. blz. 97–117.
2) De Maasbode, 10 November 1925.

Tsertogenbossche dat men siet
Van mennighen groote schoonen teken
Aen mennigher mensche suldij weten,
Nijet en wil ons Maria vergheten.
Bidden wij haer met goeder lusten,
Op haren troost wij billicx rusten,
En dienen haar met trouwen,
Kermende ende met goede begheren
Om die sonde, die ons mach deren,
Van onsen gebreck, dat ons mach letten
Tot ons wil sij haer ghenade recken,
Te Goede wij oock roepen seere:
Van onse sonden genade, lief Heere,
En ghij ons nummermeere
Moet u aenschijn van ons keeren.
Als onsen noodt gheclaghet sij,
Reijne maghet, sunte Mari,
In alle noot stae ons bij.
Amen; dat ons dat moet gheschiede.

Verbindt men de beginletters van elk dezer versregels, dan vindt men den naam van den dichter: Ioannez Ruermunt van Boekout en de toevoeging tue Maria. Eveneens vindt men nog in vers 430—445 van dezelfde Kroniek: Iohannez Rurmunt.

Het is Dr. Smijers nog niet gelukt vast te stellen, wanneer deze Johannes Ruermunt geleefd heeft. Wel vermoedt hij sterk, dat het Johannes de Bocholdia moet zijn, die in 1447 prior was der Augustijner-Koorheeren van Mariënborn bij Arnhem.

Veel van dergelijk dichtwerk is uit den Rederijkerstijd: 14e, 15e en 16e eeuw. De Rederijkers hielden zich bij voorkeur bezig met allerlei gekunstelde dichtsoorten. Maar ook wilden zij stichten door hun kunst. En veel van hun beste werk handelt over Maria, die sommige Rederijkerskamers als hun patrones vereerden, o.a. „'t Mariencransken" te Brussel, de Gentsche Kamer met de spreuk „Marien ter eere" en „het Bloemken Jesse" te Middelburg [1]). Door Rederijkers zijn de zeven Mysteriespelen vervaardigd, die elk één der blijdschappen van Maria behandelden en waarvan ons

1) Te Winkel, Ontwikkelingsgang der Nederl. Letterk. I 176.

twee zeer mooie bewaard bleven: „De eerste bliscap" en „De sevenste bliscap". Van hen is ook het oudst bewaarde en veruit het beste Mirakelspel, dat wij in onze Letterkunde hebben: „Mariken van Nieumeghen". Het beste van de zeven stichtelijke godsdienstige spelen van den bekenden Rederijker Corn. Everaert is „Tspel van Maria Hoedeken" en Anna Bijns († 1575), één der laatste en beste Rederijkers, schreef in haar derden bundel voornamelijk refereinen ter verheerlijking van Maria [1]).

Groote vermaardheid genoot in zijn tijd de Rederijker en „factor" Anthonis de Roovere, omstreeks 1415 in de Mariastad Brugge geboren. Hij is onuitputtelijk in het vlechten van taalguirlandes voor de zoete Maagd en wordt niet moede haar zijn virtuositeit in het spelen met rhythmen en klanken te toonen. Talrijke gekunstelde gedichten heeft hij aan de Lieve Vrouwe gewijd. In extatische jubeling zingt hij in één dezer aan het slot een acrostichon AVE MARIA, waarvan tevens haast ieder woord een letter van Ave Maria bevat [2]):

Ave Princersse, artistelijcke Vena,
Vrije voochdesse, Vrouwe vol vreden,
Eerwaerde, edele, eersame Elena,
Maecht, moedere, Maria gratia plena,
Adsistencie aen alle aerme beneden,
Rijsende rancke, recht reynst in seden!
In jonstelijckheden ick groete dy, Lya.
Ave Maria, Ave Maria.

Toch werd ook veel later, zelfs in den nieuwsten tijd, Maria en haar heiligen Naam nog wel in Middeleeuwschen Rederijkerstrant gehuldigd door een enkelen „naïeveling". Zoo vonden wij in den eersten Jaargang van het Mariamaandschrift „Carmelrozen" (1912, blz. 32) het volgende gedichtje:

EEN WOORDJE AAN MARIA's NAAMGENOOTJES.

En 'k hoop, dat dit steeds bij U blijft,
Maria of Mieke, hoe ge ook schrijft.

---

1) Van Mierlo, Beknopte Gesch. v. d. Oud- en Middelndl. Letterk. (1930), blz. 114 vv. en blz. 142.

2) De Jager, Anthonis de Roovere, Een keus uit zijn werk (1926), blz. 14 en 24.

De naam waarin gij U verheugt
Zij U een spiegel meen'ger deugd,
Want hij geeft U vijf deugden aan:

Moed om dit leven door te gaan,
Aanminnigheid, der maagdekens roem,
Reinheid blank als de leliebloem,
Ingetogenheid, een liefelijk kruid,
Aanhankelijkheid aan Jezus' Bruid!

Ziedaar, Maria, 't deugdental,
Dat U door 't leven leiden zal.
Houdt gij Uw hartje zóó bereid,
Maria voert ter zaligheid!

Een bescheiden schrijver, die tegen 't einde der vorige eeuw goede boeken schreef over Maria's leven en deugden, ging schuil onder den naam JAMAR, een anagram van MARIA [1]), een ander onder dien van ARAMI.

En mogen wij nu tenslotte zelf nog een letterspeling geven met den heiligen Naam Maria? Ziehier dan!

Met zijn vijf letters omspant, doorkruist en vervult voor ons die wondere Naam de vijf werelddeelen op velerlei wijze:

AMERIKA
AZIE
EUROPA
AFRIKA
AUSTRALIE

AMERIKA
AZIE
AUSTRALIE
AFRIKA
EUROPA

AMERIKA
AFRIKA
AUSTRALIE
AZIE
EUROPA

AMERIKA
AFRIKA
EUROPA
AZIE
AUSTRALIE.

Maar telkens, hoe men 't ook wringt, gaat hier Amerika voorop, terwijl dit bovendien zelf den Naam „Maria" bevat.

---

1) C. H. T. Jamar, Maria Moeder van Jezus (Brussel 1869, Gent 1879); Concione de Maria Matre Jesu (Bruxelles 1871); Ziedaar Uw Moeder (Brussel 1874).

Ook is Maria voor alle vijf de werelddeelen gelijkelijk MATER, d.w.z. een Moeder, maar Amerika moet weer voorop:

AMERIKA
AZIE
AUSTRALIE
EUROPA
AFRIKA.

Is 't nu ook niet merkwaardig, dat het schip waarmee Columbus Amerika ontdekte „Santa Maria" heette?

Gaat hier de spreukvorm op: Nomen sit (est) omen, de naam zij (is) een voorteeken? Zal het Christendom met zijn onafscheidelijke Mariavereering zijn schitterendste triomfen vieren in het werelddeel, dat in zijn naam den heiligen Naam van Maria bevat?

In elk geval zouden wij bij deze laatste letterspeling bijzonder kunnen denken aan een uitspraak van Vondel in zijn „Opdracht aan de H. Maagd" (1642), kort na zijn bekeering tot het Katholicisme:

„De loftrompet van Uw benijde faam
Vult hemel, aarde en zee met Uwen Naam."

* * *

MARIA ter eere volgen nu nog voor Latijnkenners enkele Latijnsche acrostichons en anagrammen op den Naam van Jezus' Moeder.

DE BEATA MARIA V.

1 Mater patris, nati nata,
Specialis advocata
Peccatricis animae,

2 Aures tuae pietatis
Ad nos vertens a peccatis
Te laudantes exime.

3 Regi regum te fecisti
Thalamum, dum credidisti
Gabrieli nuntio.

4 In te nostra est natura
Non secundum sua jura
Dei nupta filio.

5 **Ab** aeterno generatus
Temporalis est et natus
Ex Maria virgine.

6 **Salus** mundi fit puella
Dum in sua Deus cella
Homo fit pro homine.

7 **Audi** prius inauditum:
Verbum patris est vestitum
Nostrae carnis sacculo;

8 **Lactat** nata genitorem,
Solem fovet stella, rorem
Sugit fons de rivulo.

9 **Virgo**, mater, mater Dei,
Te rogamus servi rei,
A peccati carcere.

10 **Educ** nos potenti prece,
Nobis detur victa nece
Tecum semper vivere.

Dit acrostichon „Maria Salve" is in de dertiende eeuw gemaakt door een Dominicaan. De Dominicanen hebben veel dergelijke Maria-Sequentia vervaardigd. Deze was getoonzet en werd meermalen gezongen [1]).

Guillermus de Deguilevilla, Prior van het Cistercienserklooster Chaalis bij Senlis († na 1358), dien we boven reeds noemden als den vervaardiger van vele uitvoerige acrostichons op den inhoud van het „Wees Gegroet", heeft ook het volgende naamdicht gemaakt, dat nog de eigenaardigheid vertoont, dat alle twaalf regels der vijf strofen achtereenvolgens aanvangen met M. A. R. I. A., ja zelfs alle woorden dier regels.

CORONA MARIAE.

1 **Misericors** mitissima,
Mire mansuetissima,
Mater misericordiae,

1) Blume-Dreves, o.c. LIV s. 426.

Miranda micantissima,
Magna, magnarum, maxima,
Magnae magnificentiae,
Mensuratrix modestiae,
Ministratrix munditiae,
Mundum mundans mundissima,
Malleatrix miseriae,
Mitigatrix maestitiae
Mentio manifestissima.

2 Advocata admittenda,
Audienda, attollenda,
Alta aula angelorum,
Adiutrix aspicienda,
Attendenda, appetenda
Angariis adversorum,
Assidua arcanorum
Apprenhensiva altorum,
Appellanda ad agenda,
Amore adunatorum,
Amatrix ac aliorum
Adiuvatrix amplectanda.

3 Regno regni regulatrix
Regnans, reconciliatrix
Reorum requirentium,
Repulsorum revocatrix,
Relapsorum revelatrix,
Robur rectum ruentium,
Reiectorum refugium,
Reatuum remedium,
Requiei restauratrix,
Rhinoceros rebellium,
Romphea resistentium,
Rigidorum recurvatrix.

4 Iudicis in iudicio
Iustitiam imperio
Inolita inclinare,
Intraneo initio

Iesu iuris indicio
Intercedens imperare,
Illico illuminare,
Inopinanter iuvare
Impulsos infortunio,
In iam inceptis instare,
Inducias impetrare
Iustificando impio.

Altissimi amatoris
Almo amplexu amoris
Astricta, amans, amata
Anxii accusatoris,
Animarum artatoris,
Adnihilans allegata,
Aurorae assimilata,
Aureolis odornata
Altissimi altioris,
Astans adest appellata
Ac abesse abnegata,
Actus agit adiutoris.

Dezelfde dichter maakte nog een gedicht, getiteld „Item Ave Maria per partes resolutas", bestaande uit drie strofen van twaalf regels, waarvan ieder woord achtereenvolgens begint met één der letters van: Ave Maria, gracia plena, Dominus tecum, benedicta tv in mvlieribvs et benedictvs frvctvs ventris tvi [1]).

Raymundus de Vineis, Generale Overste der Dominicanen, in 1318 te Capua geboren en in 1399 te Neuremberg gestorven, dichtte voor de Vespers van het Feest van O. L. Vrouw Visitatie het volgende acrostichon:

IN VISITATIONE BEATAE M. V. AD VESPERAS

Magnae dies laetitiae
Nobis illuxit coelitus,
Maria, thronus gloriae,
Montes petit divinitus.

1) Blume-Dreves, o.c. XLVIII s. 322; vgl. ook hierboven blz. 97.

2 **A**ncilla ferens Dominum
Gerentem vatem visitat
Notumque facit geminum
Donum, quod prius latitat.

3 **R**ecepit nupta virginem
Et salutantem praedicat,
Sic homo Deum-hominem
Obstrusus clausum indicat.

4 **I**n rosa latet lilium
Et in antiqua flosculus,
Sed majestatis solium
Sentit et clamat parvulus.

5 **A** stella sol tunc geritur
Et vatem cana bajulat,
Sed virtus solis cernitur,
Cum infans laudes cumulat.

6 Gloria tibi, Domine
Qui latitas in virgine,
Laudes patris ac spiritus
Multiplicas divinitus.

De doxologie hiervan is blijkens het verschillend rijmschema een ontleening; ze mist het kruisrijm der andere strofen.

Dergelijke acrostichons op Mariafeesten zijn in de 15e eeuw wel meer gemaakt. Zoo: „De V Doloribus B. M. V.", „De Nativitate B. M. V." (beginletters der strofen vormen hier Ave Maria) en „De Rosario B. M. V." (beginletters der strofen vormen de woorden Maria Mater Iesu).

Besluiten we deze lange reeks met drie Latijnsche naamdichten op Maria uit de 15e eeuw, die ook handelen over den Naam Maria, behalve het tweede, al draagt dit ook hetzelfde opschrift als de twee andere [1]).

---

1) Blume-Dreves, o.c. LII s. 51; XLVI s. 129; XXXI, s. 128, 209, 130, 129.

DE NOMINE B. M. V.

1 Ave, luminis imago,
Vera numinis propago,
Felix virgo Maria,
Mira cuius ornamenta
Exponit per elementa
Nominis harmonia.

2 **M**argarita mundans mentes,
Mater mitigans maerentes,
Mel misericordiae,
Aula agni, Abel ara,
Arbor auferens amara,
Ales alimonio.

3 **R**osa roscida ruboris,
Rubus rubens, rivus roris,
Regis Regum regia,
Intacta, inviolata,
Ipotheca, illibata,
Iaspis, iconomia.

4 **A**mans asylum ardentum,
Animarum alimentum,
Amoris alarica;
Ad amorem amatoris
Tui tuos mortis horis
Trahe dulcis amica.

DE NOMINE B. M. V.

Strofe 6 staat in 't hs. tusschen 2 en 3 en stoort dan 't acrostichon.

1 **M**ater pia orphanorum
Consolatrixque maestorum,
Advocata peccatorum,
Miserere miserorum.

2 **A**ngelorum o domina,
Audi nostra precamina,
Eruens nos a ruina,
Pia virgo et regina

3 Rege nos tu, ne cadamus,
Sed ut post te transeamus
Viam vitae inquiramus,
Ubi tecum gaudeamus.

4 Iam in caelis coronaris,
O praeclara stella maris,
Ab angelis veneraris
Et a nobis salutaris.

5 Ave, mater Iesu Christi,
Quae ad caelos conscendisti,
Morte deposita tristi
Te filio sociasti.

6 Iesum placa, tuum natum,
Nostrum solvat quod reatum,
Pacem donet et ducatum
Ad caelestia beatum.

7 Sit laus patri cum filio,
Sancto simul paraclito,
Trino et uni domino,
Qui regnat sine termino.

DE NOMINE B. M. V.

1 Mater mirabilis, Maria, nomine
Multum lucidior quocunque lumine,
Muni me miserum mortis in limine,
Malignis obvians tuo iuvamine.

2 Aurora rutilans lunaque pulchrior,
Astris fulgentior et sole clarior
Adflictum respice, qui nimis crucior,
Averte iaculum hostis, quo ferior.

3 Regina nobilis, filia filii,
Rosae consimilis et flori lilii,
Refove flebilem lacte consili,
Ruentem per vias huius exsilii.

4 Iesse tu congrue vocata virgula,
Immarcessibilis et sine macula,
Iesum dans floridum, qui regit saecula,
Ipsi tu suggeras, ut solvat vincula.

5 Ancilla Domini, sumens tam humilis
Ave, quod Gabriel dedit mirabilis,
Accipe canticum servi inutilis,
Assis in omnibus mihi placabilis.

Ten slotte een paar anagrammen van lateren datum op den Naam Maria.

In Sancta Maria lazen sommigen Amantis Arca of Amas cantari, in Maria het veelbeteekenende Amari; in Virgo Maria zag A. Lyraeus S. J. (17e eeuw) Mira Virago [1]).

1) v. Kesteren, Latijnsche Citaten enz. (1914), blz. 177 vv.

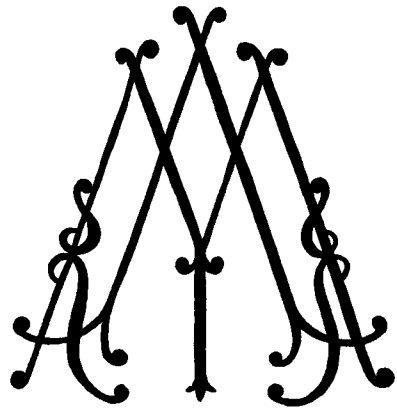

Op een modernen boekband van een Rituale Romanum.

VII. IN DE PLANTEN- EN DIERENWERELD

MARIA wordt ook in het dieren- en plantenrijk vernoemd. — Betrekkelijk weinig in de dierenwereld, maar des te meer in plant-, kruid- en bloemnamen.

Ook als zinnebeelden van de H. Maagd komen veel minder dieren voor dan bloemen en planten. Bekende zinnebeelden van Maria uit het rijk der dieren zijn bij ons in de Middeleeuwen: de zachte duive, de „uitvercoren nachtegale", de edele leeuwerik, maar vooral de geheimzinnige eenhoorn, een klein, maar moedig dier, onvangbaar en onverwinnelijk; in de Latijnsche hymnenpoëzie en de Duitsche Literatuur der Middeleeuwen: Pelikan, Adler, Elephant, Falke, Hirsch, Leopard, Panther, Papagei, Seidenwurm, Tiger, Wiesel e. a. [1]).

Maria's Naam treffen we aan in den Mariakever of Mariator (Coccinella), in de wandeling bij ons meestal „Onzelieve(n)heersbeestje" genoemd, in 't Duitsch wel Marienkäferchen of Marienwürmchen. Hij komt in groote verscheidenheid over alle deelen der aarde voor. Er zijn ongeveer 1000 soorten van Mariakevers. De zwaluw wordt in Tirol wel Marienvogel genoemd [2]).

Herhaaldelijk kan men tegenwoordig lezen en hooren, dat dieren, die bij de huisgenooten bijzonder geliefd zijn, allerlei persoonsnamen ontvangen, niet zelden zoogenaamde „vleinamen". Paarden, koeien, e.d., vooral bekroonde, dragen dan ook dikwijls den naam Marie, Mary, Maria, Maaike, Mieke enz. enz..

Uit het plantenrijk zijn honderden voorbeelden te noemen van planten bloemen en kruiden, die den Naam Maria bevatten. Geen wonder! Want vanouds noemde men reeds talrijke bloemen als

---

1) Kronenburg o.c. IV 342; Salzer, o. c. S. 43 ff.
2) Doering, Christliche Symbole (1933), S. 52.

zinnebeelden van Maria's deugd en heiligheid. Maria is de „Bloem der Schepping" en moet, bijzonder in de „bloem der maanden en de maand der bloemen", als de „Bloem der Heiligen" met bloemen en groen gehuldigd worden. Zij is de lelie van reinheid; de roos der liefde en schoonheid; de olijf van hoop en overvloedige genaden; de onvergangelijke cypres, die ten hemel wijst; de hechte ceder van den Libanon. Zij wordt vergeleken bij een „welrukende wijngaert", omdat zij door haar geboorte de aanstaande komst des Verlossers boodschapte, zij is de „acoleye fier", de „goutbloeme" en de „bloeme die staet int coren, wel gelike den lazueren". Lelie en roos prijken op talrijke zegels en wapens als symbolen van Jezus en Maria. In de Latijnsche hymnenpoëzie en de Duitsche Literatuur der Middeleeuwen vindt men o. m. nog als zinnebeelden van Maria's voorrechten: Himmelschlüssel, Meienreis, Minzenblatt, Osterkerze, Speik, Traube, Zeitlose [1]).

Vele bloem- en plantnamen, die aan Maria doen denken, zijn samengesteld met Onze-lieve-Vrouw(en) of Onze(r) Vrouwe, sommige met Vrouwe alleen. Die met Vrouwe alléén stammen wellicht uit den heidenschen tijd, die met onze(r) (lieve) Vrouwe uit de katholieke Middeleeuwen.

In het Heidendom werden namelijk verscheidene bloemen naar godinnen genoemd, o. a. naar Venus en Freya of Frowa. Zoo hadden onze heidensche voorvaderen het Freyjuhâr (Freyahaar, Vrouwenhaar, Capillus Veneris) en 't Frigjargras (Vrouwengras, Herba conjugalis), 'n plant, waaruit tooverdranken werden gekookt.

Veel dergelijke heidensche plant- en bloemnamen werden in later tijd gekerstend. Het Freyahaar werd Vrouwenhaar of Mariahaar, het Frigjargras werd Vrouwengras of Mariagras. Het Labrum Veneris kreeg den naam van Onzer-Vrouwen-Distel en Mariadistel; het Cypripedium, de schoen der Venus Cypria, heette voortaan Onzer-Vrouwenschoentje en zoo volgde Maria in de volksverbeelding herhaalde malen de Germaansche godin Freya of de Romeinsche Venus op. De benaming zonnedauw (Drosera) wijst op de druppels helder vocht, die de blaadjes omzoomen en ook bij zonneschijn niet uitdrogen. Dit geheimzinnige vocht,

1) Salzer, o. c. S. 301 ff.

dat de klierharen afscheiden, hield men in heidensche tijden voor de tranen, door Freya geweend over het vertrek van haar gemaal, en de Christelijke volksfantasie heeft deze in Mariatranen (Dicentra spectabilis, Lithospermum officiale) herdoopt [1]).

Langs een dergelijken weg zijn waarschijnlijk ook de namen Mariagaren en Mariadraden ontstaan voor de herfstdraden, het fijne teere webbenweefsel van de „kruisspin". Dit vindt misschien z'n bevestiging in de mythe van Vrouw Bertha of vrouw Holle, die bij haar jaarlijks bezoek aan de aarde vergezeld werd door 11000 luchtelfen, die de zilveren draden sponnen.

Later gingen namen al Graswebe en Herbstgarn over in Mariengarn, Fils de Vierge en 't Engelsche Gossamar, wat zooveel wil zeggen als 'n godssleep of slepend gewaad. En men meende, dat de draden afkomstig waren van 't kleed, dat de Moedermaagd Maria droeg en dat haar bij de Hemelvaart ontvallen was. De drie Nornen (Schikgodinnen), die aan den levensdraad sponnen en de benaming „driemeisjeszomertje" of „drie-oudewijvenzomer" in 't leven riepen, werden veranderd in de drie Marieën, die als zusters in vele Germaansche sprookjes voorkomen.

Ook de volgende legende brengt de herfstdraden met Maria in verband: Een vroom meisje had Maria gesmeekt haar toe te staan, dat een door haar gesponnen hemd haar eenigen geliefden broeder die juist ten strijde zou trekken, onkwetsbaar zou maken. De heilige Maagd verhoorde haar smeekbede, doch het meisje dat inmiddels verliefd was geworden op een haar onwaardigen krijgsknecht, schonk het tooverhemd den minnaar en niet aan haar broeder. Toen nu de indringer tegen den broeder daarvan hoog opgaf, werd deze in een tweegevecht gedood. Doch Maria strafte haar gestreng, veroordeelde haar tot een echten sisyphusarbeid. Ze moet eeuwig spinnen aan het doodshemd van haar broeder, de wind verscheurt iederen herfst het weefsel, dat als Mariagaren over de velden zweeft en den schoonsten tooi vormt van den vroegen mistigen najaarsmorgen [2]).

Toen tijdens de Hervorming de beeldstormers de katholieke Heiligen van hun voetstuk hadden gerukt, onttrok de geest der

---

1) Schrijnen, Nederl. Volkskunde [2] II 372 vv.; Kronenburg, o. c. IV 328 vv.

2) van de Ven, Vliegend Zomertje, in „Van Onzen Tijd" Jrg. XVII.

beeldstormerij ook aan vele plant- en bloemnamen het „Onze lieve Vrouw" of „Maria", althans in Noord-Nederland. Een Commissie, die in 1906 officieel de benamingen vaststelde, werkte daaraan mee. De Onser-Lief-Vrouwenmantel (Alchemilla vulgaris), in 't Zuiden ook Maria's mantelken geheeten om de overeenkomst door z'n mantelvormig saamgeplooide blaren met den mantel van Maria, dien zij om haar beschermelingen slaat naar Middeleeuwsche voorstellingen, werd kortweg „gebeeldstormd" tot Vrouwenmantel; Onzer Vrouwenvlas, -haar en -schoen tot vlasleeuwenbekje, moederkruid en pantoffeltje. Door die verminking dreigt jammerlijk een typisch stuk folklore verloren te gaan [1]).

Maar het katholieke volk laat zich door een Commissie van geleerde botanici niet zoo licht de oude traditioneele plant- en bloemnamen ontfutselen. In 't Zuiden van ons land en vooral in Vlaanderen leven dan ook nog talrijke benamingen voor kruiden, bloemen en planten, met Maria of Onze lieve Vrouwe(n) samengesteld. Daar kent men nog: Onzer-Vrouwenhandschoen (Aquilegia vulgaris, de gewone akelei); het Onzer-Vrouwen-Schoenken (Calceolus Marianus), dat met zijn purperbruine kelkbladeren en goudgele lippen deed denken aan gouden schoentjes met purperen banden, waardig den voet der hemelsche Vorstin te sieren; zelfs Onzer-Vrouwekouseband, Onzer-Vrouwesnoeren, Onzer-Vrouwevoorschoot, Onzer-Vrouwevingerhoed, Onzer-Vrouwekam, Onzer-Vrouwesleutelbos, Onzer-Vrouwevingerhoed, enz..

Men gebruikt er nog de zuiver Christelijke plant- en bloembenamingen: Mariasleutel (Primula veris), O. L. Vrouwehandeke (Orchis), Onze-Lieve-Vrouwe-melkkruid (Pulmonaria), dat in de Middeleeuwen werd beschouwd als een zinnebeeld van Maria's bezorgdheid voor den kwijnenden lijder en als „wonderlijck goed voor de gebreken van de longen"; in 1906 is het eenvoudig verbasterd tot „longkruid" door bovengenoemde Commissie van botanici. Bovendien kent men er: Onzer-Vrouwe-vlas, O. L. Vrouwenoogen, Mariaklokje, Mariakaars, Maria's kussen, Maria's zegel, Maria's goud, Mariazwaard, Maria's bosch en nog vele andere, vooral samengesteld met „Onze (Lieve) Vrouw(en)" [2]).

---

1) Verbum, 4e Jrg. blz. 163.

2) Schrijnen, o.c. II 373—374

De Onze-Lieve-Vrouwendistel of Mariadistel (Carduus Mariae, Sylabum marianum) was voor onze Middeleeuwsche voorvaderen om zijn witgeaderde stekelige bladeren het zinnebeeld van Maria's smart; het Onzer Vrouwen-Munte (Menta viridis), dat vooral langs beken welig tiert, hielden zij voor gezondheidaanbrengend. Zij spraken verder nog van Mariënrooskens (Verbascum, Candelaria), Viola Mariana of Marietten (Campanula hortensis), Mariahartjes en Maria's oorbellekens, ook nu nog bij 't katholieke volk bekend.

In bekoorlijke legenden wisten zij te verhalen, hoe de haagwinde (Convolvulus sepium) aan z'n heiligen naam O. L. Vrouweglazeken kwam en waarom de Asperula odorata heilig was en O. L. Vrouwen-bedstroo werd genoemd. Nog zijn deze legenden in 't Zuiden van ons land, en in Vlaanderen vooral, in velerlei lezingen verspreid en is bijzonder het O. L. Vrouwenbedstroo, waarop eenmaal Maria haar kindeke neervlijde, hoog in eere. Het wordt reeds in de 8e eeuw als zoodanig vermeld.

Een eeuwenouden boom, waaronder Maria met haar goddelijk kind zou gerust hebben, toen zij met Joseph langs den weg ging van Jeruzalem naar Betlehem, om zich te laten inschrijven voor de volkstelling, wees de Middeleeuwer aan als therebinthus Mariae.

Maar de Mariabloem bij uitstek was voor hem het madeliefje, dat hij matelieve, maeghdelieve, madesoete, medesuete of kersoude noemde en waarvan hij den naam wel beschouwde als 'n vervorming van Maria lieve of Maghet lieve. Deze „Mariënblome", dit „Mariënbloemkijn" groette hij zelfs als iets heiligs met de woorden: „God groet u, heilige blome mijnre Vrouwen, Sinte Mariën Cruut"! In Gelderland zegt men nog: „iemand opschikken met mariënbloemen", om aan te duiden, dat men iemand wil vleien met 'n kleinigheid of met ijdele hoop [1]).

Maria's Naam wordt ook in andere talen in bloem- en plantnamen geëerd. Vooral in Duitschland leven nog vele dergelijke benamingen. Men heeft er Marienmantel, Marienschuh, Marienflachs, Marienveilchen, Marientränen, Marienkraut, Marienglocke (Campanula medium), Marienbalsam (Calophyllum), Marienblatt,

1) Schrijnen, o.c. II 331—332, 351; Kronenburg, o.c. IV 331, 333, 337; Woordenboek der Ned. Taal, IX kol. 139.

Marienblume (Chrysanthemum), Mariennessel (Marrubium), Marienschlüssel (Primula) e. d..

In Frankrijk noemt men onze Mariadistel lait de Ste.-Marie of chardon de Notre-Dame, het Mariaklokje mariette, Mariaschoentje sabot de la Vierge of soulier de Notre-Dame, Onzer Vrouwenmunte menthe de Notre-Dame.

In het Engelsch heet Onze Lieve Vrouwenmantel Lady's-mantle, het Onzer Vrouwenschoenke Lady's slipper.

VIII. IN HUIS- EN PLAATSNAMEN

MARIA treft men in zóó veel geografische namen over heel de aarde verspreid, dat het ondoenlijk zou zijn ze alle te noemen [1]). Alleen die van Europa zouden wellicht al 'n aanzienlijk boekdeel vullen. Daarom kunnen we hier slechts enkele zeer bekende uit vreemde landen vermelden en zullen we ons verder beperken tot 'n korte bespreking van de meest merkwaardige binnen onze grenzen.

Columbus (1451—1506), die zich gedurende heel zijn leven een vurig Mariavereerder heeft getoond, deed zich ook als zoodanig kennen door de namen, die hij op zijn ontdekkingstochten aan verscheiden eilanden, landtongen en golven gaf. De schoone groep Bahama-eilanden doopte hij „Onze Lieve Vrouw ter Zee", terwijl het grootste den titel kreeg van „Maria Onbevlekt Ontvangen". Bij de ontdekking van Haïti ontving de schoone golf den bekoorlijken naam van „Maria", later werd een kaap „Sterre der Zee" genoemd. Op de Noordwestelijke kust kreeg een andere golf den naam van „Port Conception". Op zijn tweeden tocht gaf hij aan nieuw ontdekte oorden de namen „O. L. Vrouw van Guadeloupe", „O. L. Vrouw Montserrat", „O. L. Vrouw der Rotunda", enz.. Ofschoon zijn derde reis ter eere van de H. Drievuldigheid ondernomen was, doopte hij toch het eerste eiland dat hij ontdekte, „Conception" (Maria's Ontvangenis) en een tweede „Assumption" (Maria's Tenhemelopneming) [2]).

Marianen is de naam van een bekende eilandengroep in Australië, oostelijk van de Philippijnen, genoemd naar Maria Anna, de weduwe van Philips IV van Spanje.

1) Reeds Lyraeus geeft in zijn Trisagion Marianum (1648) p. 326 seq. talrijke gewesten, steden en dorpen, eilanden en meren, bergen, heuvels en bronnen uit allerlei landen der wereld, die naar de H. Maagd Maria genoemd zijn. En hoeveel duizenden zijn er sinds 1648 bijgekomen?

2) De Rozenkrans, Jrg. 57, afl. Juli 1935, blz. 221.

Maryland is één der bekende staten van N.-Amerika, zoo genoemd door Koning Karel I van Engeland († 1649) naar zijn gemalin Henriette Maria.

Maria-eilanden heet een Westmexicaansche eilandengroep, bestaande uit drie kleine eilanden, waarvan het grootste in 't Spaansch den naam Maria Madre draagt, het tweede (Maria) Magdalena en het derde Maria Cleofa; de heele groep heet in 't Spaanseh ook Tres Marias (De drie Maria's). Marie-Galante is een eiland van West-Indië, zuidoostelijk van Guadeloupe.

Marianna is een Braziliaansche stad in den Staat Minas Geraes; Saint Mary een in de 19e eeuw gesticht stadje in Pennsylvanië begonnen door eenige Duitsche katholieke families uit Philadelphia en Baltimore; Maryborough een stad in Ierland en de naam van twee steden in Australië; Maryport een stad in Engeland; Maria-Theresiopel een bekende stad in Hongarije; Mariënbad een stad in het Noordwesten van Bohemen, beroemd als badplaats. Mariehamn is de hoofdstad van de Finlandsche Alandseilanden, Mariestad van het Zweedsche district Skaraborg, Marienberg een stad in Saksen, ook de naam van 'n dorp in Hessen-Nassau en van verschillende Godshuizen in Duitschland; Marienburg is een stad in West-Pruisen, Marienwerder een district en stad in West-Pruisen, Marienheide een streek in Rijn-Pruisen; Mariendorf en Marienfelde zijn aanzienlijke dorpen in Brandenburg, Marienthal is een dorp in Saksen, tevens de naam van vele kloosterstichtingen in Duitschland en in Duitsche missiegebieden.

Talrijk zijn in Duitschland en elders de bedevaartplaatsen en kloosters, die naar Maria genoemd zijn. Boomen en bosschen, bergen en vlakten, bronnen, meren en vijvers, waar de H. Maagd verscheen of haar beeltenis wonderbaar werd gezien of gevonden, waren herhaaldelijk aanleiding tot het ontstaan dezer namen. Zeer bekende zijn als zoodanig in Duitschland, Oostenrijk, Zwitserland en elders: Marienwald, Marienforst, Marienbosch, Marienrode, Marienborn, Mariasprung, Marialaach (ad lacum = bij het meer), Mariensee, Marienweiher, Marienpoel, Mariabrunn, Maria-Rain, Mariazell, Marienberg, Mariahilf, Mariarast, Maria-Saal, Maria-Taferl en nog vele andere, meestal reeds dateerend uit de 11e, 12e en 13e eeuw. Missionarissen en kloosterlingen gaven aan

nieuwe stichtingen in den vreemde herhaaldelijk dergelijke namen naar zulke moederhuizen of -plaatsen [1]).

In Frankrijk en België, waar men zoo opvallend veel geografische „Sint-namen" treft, evenals in Italië en Spanje, heeft men vanouds ook vele plaatsnamen, samengesteld met Dom-, Dam-, Danne-, Donne-, afkorting van Dominus of Domina (Dame). Ook in Italië en Spanje vindt men daarvan wellicht sporen in 'n afkorting van Madonna. Talrijk zijn in sommige streken van Frankrijk aardrijkskundige namen als: Dompierre, Dommartin, maar ook Dommarie, Dammarie, Dannemarie, Donnemarie; in 't laatste lid wordt de Naam van de heilige Maagd bedoeld. In 't Noorden van Frankrijk was dit voorvoegsel in de 8e eeuw al in gebruik; in het Westen bleef het in zwang tot de 12e eeuw. In België treft men er alleen voorbeelden van met mannelijke Heiligen, bijv. Dampremy (naar Saint Remy), Dommartin, enz..

Betrekkelijk zeldzaam is het voorvoegsel Notre-Dame-de in Fransche en Belgische plaatsnamen. In Belgisch Brabant ligt de plaats Notre-Dame-au-Bois, onder Antwerpen Wavre-Notre-Dame of Onze-Lieve-Vrouw-Wayer, 1486 Wavria Marie. In België zijn echter veel meer samengestelde geografische namen met Marie, Maria of Marien in 't eerste of tweede lid. In Luxemburg: Sainte-Marie, 1167 Sancta Maria; in Oost-Vlaanderen Mariakerke-Lez-Gand of kortweg Mariekerke, 941 reeds vermeld; in West-Vlaanderen Maria-kerke, 1171 S. Mariae Capella, 1304 Sinte Marienkerke; onder Mechelen Mariekerke, 1228 Ecclesia S. Mariae in Baesrode; Maria-Horebeke (Oudenaarde), 1560 Marie-orebeeck; Maria-Oudenhove (Aalst), 1675 Oudenhove Saincte-Marie; in Brabant Malèves-Sainte-Marie-Wastines, 1177 Malavia, 1200 Sancta Maria, 1190 la Wastine; in Oost-Vlaanderen Lierde-Sainte-Marie of Maria-Lierde, 1567 Marien Lierde én Maria-Leerne, 1330 Lederne Ste Marie. Onder Namen ligt Mariembourg, in de 9e eeuw Veroflo geheeten, sinds 1546 door Karel V ter eere van zijn zuster Maria van Hongarije omgedoopt in Mariembourg [2]).

---

1) Beissel, Gesch. der Verehrung Marias in Deutschl. währ. des Mittelalters, S. 146 f.; S. 416 f.; Herder Konversations-Lexikon (3e Aufl.) i.v. Maria.

2) Dauzat, Les Noms de Lieux (Paris 1926) p. 150 s.; Vincent, Les Noms de Lieux de la Belgique (Bruxelles 1927), p. 163 s.; 13, 46, 158; Nom. Geogr. Flandrica (den Haag 1935) blz. 106.

Vanouds had men in vele deelen van Europa zoogenaamde „Mariasteden", wijd en zijd bekend door de vereering van een miraculeuze Madonna, door Maria-bedevaarten of een Maria-hoofdkerk, die 't centrale punt vormde van zoo'n stad. Al vroeg werden Weissenburg in Hongarije, Senigaglia in Italië, Brugge in Vlaanderen en 's Hertogenbosch in Brabant als Mariasteden genoemd en heetten Napels, Padua, Viterbo, Florence, Lucera en Ancona in Italië „Cittas di S. Maria" [1]). Eén der oudste „Mariasteden" is ongetwijfeld Constantinopel, reeds den 11en Mei 330 door Constantijn den Grooten aan de Moeder Gods (Theotokos) toegewijd.

In alle landen der wereld is het voorgekomen en komt het nog voor, dat de heilige patroon of patrones van een kerk, kapel, abdij, klooster of andere religieuze inrichting aanleiding werd of wordt tot het ontstaan van den naam van een stad, dorp, gehucht of streek. Op die manier zijn dan ook wellicht de meeste geografische namen, die den Naam Maria in een of anderen vorm bevatten, in gebruik gekomen. Begrijpelijkerwijze treffen we ze het meest aan in die landen, waar de Hervorming weinig of geen invloed heeft gehad en dateeren de meeste aldaar uit den tijd vóór de Reformatie. Deze naamgeving is echter ook na de Hervorming in katholieke streken en in missiegebieden tot op dezen dag, soms zelfs op groote schaal, voortgezet. Niet zelden werden op die wijze ook andere profane plaatsnamen door religieuze vervangen. Het omgekeerde is echter ook wel voorgekomen, zeker onder en door de Hervorming [2]). We zullen een en ander nog nader toelichten door Nederlandsche plaatsnamen, waarin de Naam Maria of één harer titels voorkomt. Voor het buitenland kunnen we hierop niet verder ingaan.

* * *

MARIA werd door onze Middeleeuwsche kloosterlingen op heel bijzondere wijze vereerd. Sommige Orden stelden het zich uitdrukkelijk tot hoofdtaak, haar vereering te bevorderen en droegen dikwijls een naam, waarin die van de H. Maagd in één of

1) Lyraeus, Trisagion Marianum (1648) p. 328.

2) Dauzat, o. c. p. 148 s. en p. 158 s.; Vincent o. c. p. 157 s.; Nomina Geographica Neerlandica (Leiden 1885—1934) VII 50 vv.; Beissel, o. c. I 417 f..

anderen vorm vervat was. Ook in ons land hebben vooral de kloosterlingen het Christenvolk opgevoed en aangewakkerd in de godsvrucht tot de Moeder des Heeren. Van de 11e tot de 16e eeuw waren er hier meer dan 160 kloosters, die reeds door hun naam bewezen, dat zij aan Maria waren toegewijd. Nog tot op dezen dag zijn er vele namen van die kloosterstichtingen voor dorpen, vlekken, gehuchten, huizen, pleinen en straten in ons vaderland bewaard gebleven.

Sommige namen dier stichtingen waren samengesteld met (Onze) Lieve Vrouw, andere met Maria, vele met Mariën, hier op te vatten als tweede naamval: van Maria. Eenige herinnerden aan de geheimen van Maria's leven, als O. L. Vrouw onbevlekt Ontvangen te Middelburg, O. L. Vrouw Boodschap des Engels bij Nunen, O. L. Vrouw Bezoek aan Elisabeth te Haarlem, Mariënwee te Westroyen bij Tiel, Maria's Graf te Buwekloosterin Friesland.

Andere spraken van de plaatsen door haar tegenwoordigheid geheiligd. Zoo hadden wij te Leiden het convent van de H. Maagd te Jerusalem, bij Zwolle het Mariaklooster te Bethlehem, te Waalwijk O. L. Vrouw in Nazareth, te Beverwijk Maria in Sion, bij Hardenberg O. L. Vrouw van Galilea.

Weer andere gaven de gemoedsgesteldheid der vrome bewoners of bewoonsters te kennen. Dezen gevoelden zich bij 's Heeren Moeder thuis en noemden hun klooster Mariënhuis, zooals te Huybergen of zelfs Onze Lieve Vrouwe Kamer, zooals te Emelisse. Nonnen bij Ommel, die zich in haar klooster blijde gevoelden als kinderen bij hun moeder, noemden haar woning Maria's Schoot. Reguliere kanunniken te Reimerswale drukten hetzelfde gevoel uit, toen zij hun verblijf Maria's Paradijs betitelden. Wie zich gelukkig rekenden, in hun stil verblijf aan de gevaren dezer wereld ontsnapt te zijn, woonden, als te Warmond, in Mariënhaven, of als te Soest in Mariënburcht, terwijl Zusters, die voor vijandelijke vervolging de vlucht hadden genomen, haar nieuwe wijkplaats eigenaardig noemden Maria's Vlucht naar Egypte; zij, die meer de grootheid van de Koningin des hemels beschouwden, als de Franciscanessen bij Amersfoort, noemden haar klooster het Hof (curia) of de Hofzaal (aula) van Maria, of ook wel, als te Heesbeen, Mariënkroon.

Niet weinigen eindelijk beschouwden de heilige Moeder der menschen in de natuur en noemden hier hun kloosterstichting, soms ook in navolging of onder invloed van buitenlandsche conventen of genade-oorden [1]), naar een bosch, bron, tuin, poel, enz. Vandaar kregen we Maria's tuin of -gaard te Hallum, Mariënberg te Hohorst, Mariëndal te Utrecht, Mariënweerd onder Beesd, haar Veld te Amsterdam, haar Akker onder Rossum (Geld.), haar Weide te Venloo, de Haag van Maria bij Eindhoven, haar Bosch te Zwolle, haar Wijngaard te Weert, Mariënbron bij Arnhem, Mariënpoel onder Leiderdorp, Maria van de Koude Wateren bij den Bosch, en eindelijk te Gouda Mariënster, en bij Hoorn Maria van 't Nieuwe Licht [2]).

Van enkele dezer oude eerbiedwaardige kweek- en bewaarplaatsen van Nederlandsche Mariadevotie zullen we hier eenige historische bijzonderheden geven. Ook andere komen daarbij nog ter sprake. Dan zullen wij tevens gelegenheid hebben om te doen zien, hoe in de 16e eeuw en later uit afkeer van alles wat naar Mariavereering zweemde bij ons de Naam Maria soms uit plaatsnamen werd gebannen; hoe in die dagen van invoering van Calvinisme de meeste dier verdienstvolle stichtingen ten gronde gingen, verwoest, opgeheven, ontvolkt òf ontheiligd en voor profaan gebruik werden ingericht; maar ook hoe zij, sterker in aantal, met de wederopluiking en uitbloei van het Katholicisme in Nederland, weder op andere of soms op dezelfde plaatsen onder dezelfde of dergelijke Mariabenamingen verrezen zijn en tot op dezen dag blijven verrijzen.

De Premonstratenzen of Norbertijnen, die zich reeds in 't begin der 12e eeuw in ons land vestigden, hebben al hun kerken en kloosters aan Maria toegewijd. Dikwijls komt dat in de namen hunner abdijen tot uiting. Eén der roemrijkste was Mariënweerd (Insula Sanctae Mariae), in 1128 begonnen in de Betuwe aan de Linge, ten Zuiden van Kuilenburg, onder Beesd. Ze bestond tot 1582. Mariënweerd, 'n heerlijkheid, huis en buurt onder de gemeente Beesd, 'n half uur ten Z.O. van 't station, is nog 'n herinnering aan deze vermaarde stichting.

---

1) Vgl. blz. 133—134.
2) Kronenburg o.c. III 20—21.

Te Middelburg hadden de Norbertijnen van omstreeks 1254—1574 een abdij St. Marie (Onze Lieve Vrouwen-abdij). Hun eerste klooster in Friesland, in 1163 door den Z. Fredericus bij Hallum gesticht, heette Mariëngaarde (Hortus Beatae Mariae). Het was in zijn tijd één der machtigste abdijen van ons land en heeft buitengewone verdiensten gehad voor de landontginning in Friesland, o.a. voor 't thans nog bloeiende Bakkeveen in Opsterland, waar 't in 1225 'n kapel stichtte en wat later 'n „uithof" (kloosterhofstede) had, ter eere van de H. Maagd Het Hof van Maria genoemd. Ook op het eiland Marken, dat omstreeks 1250 door aankoop en schenking eigendom was van Mariëngaarde, had de abdij in dien tijd een kapel en een „uithof", Mariënhof (S. Mariae Curia) geheeten, ook Mariëngaard. De abdij heeft bestaan tot 't jaar 1571. Onder Hallum ligt thans op de plaats van 't vroegere klooster nog slechts een aanzienlijke boerderij Mariëngaarde [1]).

Onder Hasker bij Sneek ontstond in 1231 het Norbertijnenklooster Sint Maria's Rozendaal, waaruit zich het dorp Haskerdijken heeft ontwikkeld. Sporen van het verwoeste klooster zijn hier waarschijnlijk nog te zien in een oneffen stuk land, waar eenmaal Rozendaal lag.

Vrouwenkloosters van de Premonstratenzenorde met een Marianaam trof men o. a. in Friesland te Buweklooster bij Drogeham: daar hadden de Norbertinessen van omstreeks 1250—1571 een abdij Mariëngraf (Sepulchrum B. Mariae). Te Cusemer bij Oldekerk (Gr.) hadden zij een klooster Maria's Poort (Porta Mariae) van 1204—1578. Een zandige heuvel met boerderij, omgeven door een gracht, wees in de 19e eeuw nog de plaats van dit Mariaheiligdom aan. Haar klooster te Schildwolde bij Slochteren (Gr.) heette Gratia Mariae (± 1204—1570).

Ruim een half uur ten Zuidwesten van Tiel lag reeds in de eerste helft der 9e eeuw een buurtschap, toen Sinuinum, later Sinewenne, thans Zennewijnen genoemd. Hier stond vanouds een kapel, waarin de H. Maagd op bijzondere wijze werd vereerd, en daarom werd de plaats al vroeg Mariënschoot genoemd; het Latijnsche woord „sinus" beteekent namelijk schoot of boezem. Hier kregen de Norbertinessen in 1218 haar klooster Mariënschoot

1) In „Nederl. Landschappen" (XV bl. 9) door Heimans en Schuiling vindt men 'n goede foto van deze boerderij.

(Sinus B. Mariae Virginis), dat bestond tot omstreeks 't jaar 1600, toen het onder den storm der Hervorming spoorloos verdween [1]).

De Cisterciënsers, die omstreeks 1165 uit Frankrijk in ons land kwamen, hadden hier in hun bloeitijd talrijke stichtingen, die aan Maria waren toegewijd en haar Naam droegen. In 1218 stichtten zij hun abdij Mariënweerd (O. L Vrouwemunster) te Roermond. Aan deze abdij heeft Roermond met z'n beroemde Maria-Munsterkerk z'n opkomst te danken; ze bestond tot de dagen der Fransche Revolutie.

Aan de abdij Maria ten Kampen (Maria in campis) van de Cisterciënsernonnen, in 1258 gesticht, dankt de stad Assen haar ontstaan. Deze abdij, ook Maria's Kamp (S. Maria de Campo) of Maria in de velden genoemd, was een dochterklooster van de wijdvermaarde stichting Aduard bij Bolsward (1192—1594); ze lag aan de rivier de Aa, tusschen Koevorden en Schoonebeek. Vandaar is de eerste welvaart en beschaving over Drente uitgegaan, in dit merkwaardig gewest, dat in vroeger eeuwen zoo vurig Maria vereerde. Aan 't zegel van deze abdij heeft ten slotte de provincie Drente haar wapen ontleend: 'n afbeelding van de Moeder Gods met Kind, zittend in 'n Gotischen tempel. Nog prijkt deze voorstelling, hoezeer deze streek ook van de Moederkerk vervreemd is, in 't wapen van Drente en 'n dergelijke in dat van Assen, dat bij gelegenheid van z'n verheffing tot stad 'n wapen koos naar model van 't landschapswapen. Nog lang waren te Assen in 't Gouvernementsgebouw aan den brink overblijfselen te zien van Maria ten Kampen, dat in 1618 bij de Hervorming is te gronde gegaan.

Van de Cisterciënserorde dragen verder nog een Marianaam de oude invloedrijke stichtingen: Maria's Vreugde, ook Ter Hage geheeten, 'n vrouwenklooster te Beoostenblij bij Aksel (Z.), 'n dochterklooster van Clairvaux (± 1230); 't nonnenklooster Mariëndaal (Ten Daal) te Zuilen, dochterklooster van St. Servaas te Utrecht (± 1246); 't mannenklooster Mariënkroon te Heusden in N.-Brabant (1382); 't vrouwenklooster Maria ter Horst (St. Mariënhorst ter Hunnepe) op de Hunnepe bij Deventer. De

1) Kleijntjens en Huijbers, St. Willebrordskerk I, Bijlage „Klooster-Geografie" (1925); Kronenburg, o.c. III, 136—152.

Cisterciënserabdij Onze Lieve Vrouwenberg (monasterium montis dominae nostrae in yselsteyn) te IJselstein, in 1394 gesticht, had tot dochterklooster Mariënhaven te Warmond (1412—1573), eertijds gelegen tusschen kerk en seminarie. Onder 't St. Salvatorklooster in Antwerpen stonden de Cisterciënsermannenkloosters Mariëndonk te Baardwijk (1439) en Mariënhof te Zieriksee (1483—1573), eerst 'n Franciscannenklooster, ook genoemd „Onser-Liever-Vrouwe-Zaele tot Sint Bernaerts". De Cisterciënsernonnen hadden o.m. ook nog Mariënbosch te Steenkerke (Fr.), dikwijls verplaatst (± 1250—1594), O. L. Vr. Bethlehem te Elkersee op Schouwen, O. L. Vrouwekamer te Emelisse op Noord-Beveland.

Ook de Benedictijnen stichtten vele kloosters op onzen bodem, die naar Maria werden genoemd en dikwijls haar Naam en beeltenis droegen in hun zegel. Bekend was eenmaal het Benedictijnenklooster van Hohorst, later Heiligenberg of Maria's Berg (Mariënberg) bij Amersfoort, omstreeks 1006 gesticht door den heiligen Utrechtschen bisschop Ansfried, die het met talrijke bezittingen begiftigde.

Hun Maria-abdij te Ruinen (Dr.) heeft grooten invloed gehad. Zij deed het dorp Ruinen ontstaan, waar ze gelegen was van 1036—1325. In dat jaar verplaatst naar 't gehucht Dikninge, deed ze daar de gemeente De Wijk (Dr.) opkomen; in 1581 ging ze vandaar over naar Zwolle, waar ze bloeide tot 1603. Dan kunnen we nog wijzen op St. Mariënrode te Werselo, later te Wytmarsum, en op het Mariaklooster te Stavoren, door den H. Odulfus voor kanunniken gesticht, maar waarschijnlijk in 1132 aan de Benedictijnen gegeven. Zijn puinhoopen, thans geheel door de zee overplast, houden nog altijd de herinnering aan de Moeder Gods levendig. Want in dit Lieve-Vrouweklooster moet de naamoorsprong der groote zandbank bij Stavoren, het alom vermaarde Vrouwenzand gezocht worden, en niet, zooals een sage verhaalt, in de gestrafte baloorigheid van een weelderige weduwe, die hier een heele scheepslading graan overboord zou hebben geworpen.

Aan dit verlangen om het klooster naar Maria te noemen voldeden ook vele abdijen van Benedictinessen. Het beroemde Rijnsburg bij Leiden (1133—1574) noemden zij Sinte Maria. Zijn zegel toonde de H. Maagd met het goddelijk Kind en droeg

als randschrift „Sancta Maria in Rinesburch". Haar klooster te Zwartewater (O.), dat bestond van 1228—1580, heette Mariënberg. Daaraan herinnert nog de buurtschap Zwartewaterklooster, ook Mariënberg geheeten, in de gemeente Staphorst, 'n half uur Z.O. van Zwartsluis (O.). Van uit Zwartewater stichtten zij 't O. L. Vrouweklooster Klaarwater in Gelderland, dat bloeide van 1415—1580[1]).

Bij de Carmelieten was vanouds de Naam Maria in heel hun handel en wandel ingeweven. De Orde zelve, velen harer leden, vele harer kerken werden naar Maria genoemd, hun stichtingen bij voorkeur aan Maria toegewijd. Zoo ook in ons land. In 1337 stichtten zij 'n klooster Sancta Maria te Woudsend (Fr.), dat tot 1581 bestond. Andere Mariakloosters hadden zij o.a. te Schoonhoven in Z.-Holland (1330—1572), te IJlst in Friesland (1387—1580), te Vlissingen (1410—1572) en te Appingen in Friesland (1435—1545)[2]); thans nog te Aalsmeer, Hoogeveen, Nijmegen, Oldenzaal, Zenderen.

Het eerste klooster, dat de Kartuizers in ons land stichtten, was hun Mariënklooster ten Zuiden van de stad Geertruidenberg, gewoonlijk aangeduid als „Het Hollandsche Huis" (1336—1573). Van 1342—1572 bezaten zij een Mariaklooster bij Arnhem, op de plaats, die nog „Monnikhuizen" heet, ten N.O. van de stad; van 1348—1384 een O. L. Vrouweklooster bij Kadzand, terwijl hun klooster „Bethlehem" in de Swalmenstraat te Roermond (1376—1782) officieel Betlehem Sanctae Mariae heette.

Een heel bijzondere devotie tot de H. Maagd Maria hebben steeds de Brigittinessen gehad, zooals vooral duidelijk blijkt uit haar Getijden. Geen wonder, dat vele harer huizen ten onzent Maria waren toegewijd en haar heiligen Naam droegen. In 1444 kwam op wonderbare wijze haar kloosterstichting te Coudewater bij 's Hertogenbosch tot stand, die dankbaar Mariënwater (Maria ad aquas frigidas = Maria van de koude wateren) genaamd werd. In 1566 had het klooster veel van de beeldstormers te lijden. Sindsdien bleven de vervolgingen van de Hervormers de Zusters niet gespaard, totdat zij in 1713 besloten naar Uden uit te wijken, waar zij haar stichting zinrijk den naam Maria-Refugie gaven: Maria's Toevlucht. In 1843 werd vanhier uit een nieuwe

1) Kleijntjens en Huijbers. o.c. l.c.; Kronenburg, o.c. III 46 vv.

2) Carmelrozen, Jrg. 15 afl. 5—6: De Carmel in Nederland.

stichting begonnen te Weert onder den titel Mariahart. Lang vóór Mariënwater bestond reeds het „convent van S. Brigitten te Soest", Marienburgh geheeten, waarvan in Maart 1393 wordt gesproken; na 1433 en vóór 1466 was haar Mariënsterre te Gouda gesticht; verder hadden zij o.a. nog Mariënkamp te Kampen, Maria's Wijngaard te Utrecht, Mariënouwe in Zuidland en Mariënboom in 't land van Cleve.

De meeste kloosterstichtingen der Franciscanessen gaven eveneens in haar naam te kennen, dat haar bewoonsters zich bijzonder aan Maria hadden toegewijd. Zoo o.a. het Mariaconvent te Medemblik, Mariëngaarde te Doesburg, Mariënburg in 's Hertogenbosch, Mariagraf te Grave, Sinte Maria in den haghe te Arkel bij Gorkum en nog vele andere [1]).

Toen de Zusters Franciscanessen in 1665 door de Calvinisten gedwongen werden haar klooster te Almeloo te verlaten, namen zij de wijk naar Glanerbrug (gem. Losser) en stichtten daar een klooster, dat zij den zinnebeeldigen naam Mariavlucht gaven. Dikwijls is dit convent met zijn kapel in die dagen van godsdienstvervolging een toevluchtsoord geweest voor Twentsche geestelijken, die uit hun parochies verdreven waren. Van uit Mariavlucht bezochten zij dan, vaak vermomd, hun verstrooide kudden. Onder Napoleon in 1811 is deze stichting opgeheven. Veel van het materiaal van kerk en klooster is in 1814 gebruikt voor het bouwen van een kerk in Lonneker. Enkele overblijfselen van het kloostergebouw zijn nog te zien.

In alle streken van ons land hadden van de 12e tot de 16e eeuw de Religiere Kanunniken met hun verschillende vertakkingen kloosters, genoemd naar de H. Maagd. In de 12e eeuw stichtten zij Sinte Marie in Bethlehem bij Doetichem, in de 13e Mariënberg te Aningen, noord-oostelijk van Franeker, in de 14e O. L. Vrouwe van Bethlehem te Zwolle, in de 15e Onser Lieve Vrouwen op die Hage te Woensel.

Van de 86 mannenkloosters, die in 1585 behoorden tot de Congregatie van Windesheim, waren er 40 aan Maria toegewijd [2]); van de 16 vrouwenkloosters hadden er 9 de H. Maagd tot Patrones. Hierboven noemden we reeds enkele Mariakloosters van de

1) Kronenburg o.c. III 479, 246.

2) Lindeborn, Historia Episcopatus Daventriensis (1670), p. 320 seq..

Windesheimsche Congregatie der Reguliere Kanunniken. Omstreeks 1394 begonnen zij hun stichting Mariënborn of „Fonteijneklooster" bij Arnhem; ze bestond tot 1587. Op 't eind der 19e eeuw werd op de overblijfselen van dit klooster het landhuis Mariëndaal gebouwd.

Het eenige klooster in Zeeland, dat zich (in 1419) bij het Windesheimer Kapittel heeft aangesloten, was 't Regulierenklooster Mariënhof (Paradisus B. Mariae), omstreeks 1405 gesticht onder Reimerswaal, een dochterklooster van 't convent Roodedal bij Brussel; het is in 1530 ontruimd.

Het klooster Frenswegen, dat eens tot het diocees Utrecht behoorde, omdat het in de Neder-Graafschap Bentheim lag, kreeg bij zijn stichting in 1394 den naam Mariënwolde. Het was in zijn bloeitijd een zetel van Nederlandsche cultuur en toonde zich als lid van de Windesheimsche Congregatie buitengewoon actief. Van groote beteekenis is het ook in de dagen der Hervorming geweest voor de vervolgde Twentsche Katholieken. In 1809 hief Napoleon deze stichting op en in 1815 werden de kloostergebouwen verlaten. De kapel is thans een ruïne en wat van het klooster overbleef wordt voor wereldlijke doeleinden gebruikt [1]).

Voor de Zusters van de Windesheimsche Congregatie bouwde de heer Boudijn van Zwieten in 1428 een klooster onder Oestgeest (Z.-H.) op de plaats van het in 1420 verwoeste landhuis Podekenpoel (Paddenpoel), waarbij eertijds 28 morgen land behoorden. Het convent kreeg officieel den naam Mariënpoel, werd later ook wel Onze Lieve Vrouwenpoel genoemd. Het bleef bewoond tot 1571; het volgende jaar is het verwoest. In Juni 1926 werden nog overblijfselen van het „Convent te Poel" uitgegraven.

De pleinnaam Mariënburg te Nijmegen herinnert aan een klooster Mariënborg (Maria-Burcht) aldaar, aan Maria toegewijd en eenmaal bewoond door Zusters van de Windesheimsche Congregatie.

Uit de toegevoegde data en weinige historische aanteekeningen zal het den lezer gebleken zijn, dat de meeste dezer Mariastichtingen tijdens en door de Hervorming of andere godsdienstige beroeringen te niet zijn gegaan.

---

1) Oudheidk. Jrb. 1928, no. 3, blz. 202.

Maar wat waarlijk geestelijk is, valt niet met stoffelijke middelen volkomen te vernietigen. Op heden is ten onzent het aantal kloosters, kerken, kapellen, gasthuizen, ziekenhuizen, scholen en dergelijke stichtingen en inrichtingen, aan Maria gewijd en uitdrukkelijk met haar heiligen Naam in een of anderen vorm benoemd, zeker zoo groot, wellicht nog grooter, dan in de Middeleeuwen.

Vol piëteit werden niet zelden door nieuwe stichtingen de oude roemrijke namen weer opgevat. Noemen we van deze geestelijk herborenen hier enkel: de Maria-Stichting te Haarlem, het bekende ziekenhuis bij den Haarlemmerhout; Mariënburg te 's Hertogenbosch, het moederhuis van de Congregatie der Zusters van het Gezelschap J. M. J. en Mariënbosch bij Nijmegen, een bekend Pensionaat van dezelfde Congregatie; het Pensionaat Mariakroon te Kuilenburg, Mariëngaarde te Aarle-Rikstel en Huize St. Marie, Rustoord voor Ouden van Dagen aan den Arnhemschen weg te Apeldoorn; Mariaburcht op het Kasteel Bouvigne bij Ginneken (N.-B.), een stichting voor katholiek sociaal meisjeswerk in den meest uitgebreiden zin; het nieuwe Zeeliedenhuis Maria Sterre der Zee te Rotterdam. Ieder lezer zal met dergelijke namen uit eigen omgeving het lijstje gemakkelijk kunnen aanvullen.

* * *

MARIA werd echter niet enkel door monniken en kloosterlingen van verschillende Orden en Congregaties in de Middeleeuwen vereerd door hun huizen en stichting onder haar bijzondere schutse te stellen en te noemen naar haar heiligen Naam; ook onder de leeken leefde in die dagen een vurige Mariavereering, sterker en inniger wellicht dan tegenwoordig, die hen aanzette op gelijke wijze Maria ter eere kerken en kapellen te bouwen of „huyskens" voor haar beeltenis en deze naar haar te noemen. Zelfs torens, poorten en bruggen in vele steden en dorpen droegen haar Naam.

De meeste onzer oudste steden hadden al vroeg een Mariakerk, vele een miraculeus Mariabeeld. Noemen we hier als zoodanig alleen Maastricht, Utrecht, Nijmegen, Geertruidenberg, Breda, 's Hertogenbosch, Aardenburg, Dordrecht, Haarlem, Delft, 's Gravensande,

Deventer, Stavoren, Leeuwarden, Groningen, Amsterdam. Vele van die kerken of kapellen waren, evenals de kloosters enhun uithoven, soms al na korten tijd brand- en uitgangspunten van nieuwe gemeenten en niet zelden werden deze dan naar den naam der kerk genoemd [1]).

Vooral in 't Zuiden van ons land treft men talrijke plaatsen met Marianamen. Door Zeeland kan men als langs een bedeweg gaan van stadjes, dorpen, gehuchten, vlekken en polders met Sint- en Marianamen, al zijn sommige eerst later naar Maria genoemd of in den loop der eeuwen gedeeltelijk door overstroomingen verdwenen. Op de Westkust van Schouwen lag eertijds het dorpje Onser Vrouw op See, dat van 1530—'32 door de zee verzwolgen is; in 't Noorden van Walcheren Onser Vrou Polder, in 1340 bedijkt. Vrouwenpolder heet thans nog een heerlijkheid, polder en dorp op Walcheren; de Hinkelenpolder, ook Onze Vrouwenpolder, in de gem. Kruiningen (Z.) heette in 1545 Onser Vrouwen Polre; de H. Maagd Maria was hier vanouds kerkpatrones [2]).

Mariakerke op Walcheren, in 1493 nog Sinte Mariënkerke, ontleende zijn naam aan het oude heiligdom, dat er reeds vóór 1266 aan de H. Maagd was toegewijd. Het St.-Mariënkerk in Zeeuwsch-Vlaanderen onder Biervliet is bij den grooten stormvloed van 1377 gedeeltelijk vergaan. Daarbij had men het Sinte-Mariaveer, dat reeds vóór 1280 dien eerenaam droeg, en den Sinte-Mariaweg, die den Mariapolder doorsnijdt en ook nu nog aldus geheeten wordt. Meer naar 't Zuiden, niet ver van Aardenburg met zijn beroemd miraculeus Madonnabeeld, lagen O. L. Vrouw-Benoorden, door den watervloed van 1477 geheel verdwenen, en O. L. Vrouw-Bezuiden, en eindelijk nog O. L. Vrouw-bij-de-Sluis [3]).

Ook in andere provincies treft men nog dergelijke benamingen. In Friesland, in de gemeente Het Bilt, ligt Lieve-Vrouwen-Parochie, door de Friezen ook Lieve-Vrouwen-Buren, Vrouwenbuurt en Mariaparochie genoemd. Het dorp dankt zijn naam aan een Mariakerk.

1) Kronenburg, o. c. IV 117 vv., 173 vv. en 315.
2) Nom. Geogr. Neerl. VII 66, 70.
3) Nom. Geogr. Neerl. VII, 63—64; Kronenburg, o. c. IV 120.

In Noord-Brabant onder de gemeente Vechel ontstond in den jongsten tijd 'n dorpje Mariaheide door de stichting van een Mariakerk, toegewijd aan Maria Moeder van Goeden Raad, midden in 'n heide, die langzamerhand is ontgonnen en met nieuwe woningen rondom de kerk bezet. Van ouderen datum is de buurtschap H. Maria-Polder onder 't gehucht Hank (gem. Dussen N.-B.), met kerkpatrones Maria Onbevlekt Ontvangen.

Op een dergelijke wijze als Mariaheide is in den nieuwsten tijd de naam Maria-Hoop ontstaan voor 'n gehuchtje onder Echt in Limburg, waar de Paters Passionisten 'n Rectoraat kregen; het omvat de gehuchten Putbroek en Diergaarde, hoort parochiëel onder Pei (waar Maria Onbevlekt Ontvangen kerkpatrones is), gemeentelijk onder Echt (L.).

Bij Maastricht onder de gem. Meersen vindt men een kloosterstichting met name Mariënweerd (ook Mariënwerth en Mariënwaard), die nog niet zoo heel lang geleden haar naam ook gaf aan de spoorweghalte van de lijn Maastricht-Valkenburg. In een lijst van parochiën van het Landdekenaat Maastricht van 't jaar 1553 komt een Mariënberg voor, dat daar wordt aangeduid als Bierge S. Marie Engelsloe.

Mariaparochie, een huizengroep in de buurtschap Harbrinkhoek bij Almeloo, dankt z'n naam, ook onder 't volk aldaar als zoodanig reeds algemeen gebruikt, aan 't feit, dat Juni 1922 in dezen hoek 'n nieuwe parochiekerk werd gevestigd, toegewijd aan O. L. Vrouw van Altijddurenden Bijstand, de eerste kerk in 't Aartsdiocees, die onder dezen titel aan Maria werd gewijd.

Mariënberg of Mariënburg, 'n buurtschap in de gem. Staphorst (O.), 'n half uur Z. O. van Zwartsluis (O.), heet ook Zwartewaterklooster, naar 't Benedictinessenklooster Mariënberg te Zwartewater (O.), vanouds St. Marienberch, dat daar bloeide van 1228—1580. In 1265 wordt het aangeduid als Montis S. Marie juxta Hasselt, in 1322 als Conventus Montis Sancte Marie in Sallandia ad Nigram Aquam. — Het landgoed Mariënberg onder Arnhem wordt 1391 al genoemd als Marienborch. Ook het landgoed Mariëndaal onder Arnhem wordt al vroeg vermeld [1]).

Mariënberg is thans ook de naam van 'n gehucht in de gem.

1) Nom. Geogr. Neerl. III 181.

Ambt-Hardenberg (O.). Onder Hardenberg lag het in 1405 gestichte klooster B. Maria V. in Galilea van de Broeders des Gemeenen Levens, later van de Cisterciënsers in „Zibekelo" of „Zebbekeloe" (thans Sibkeloo) in 't Zuiden van de marke Bergentheim, gedeeltelijk onder Hardenberg, gedeeltelijk onder Friezenveen behoorend. Dit klooster noemde zijn uithof in het Noorden dier marke Mariënborch of Mariënberch [1]). Onder Hardenberg (O.) komt op 't oogenblik ook nog de naam Mariënbergerdijk of Kloosterdijk voor.

In de Middeleeuwen werden ook wel hoeven of landerijen vermaakt om een Mariakerk, -kapel of -altaar te onderhouden. De bewoners van dergelijke hoeven behoorden aan Maria toe en heetten „menschen uit de familie der H. Moeder Gods Maria". Dergelijke schenkingen ter eere van Maria komen, vooral in oude kloosterdocumenten, herhaaldelijk voor [2]).

In Waterland (N.-H.) stond weleer een stuk land te boek onder den naam „de Virgo van Marijë tot Ilpendam"; de rente van dit land was bestemd voor het altaar van „Virgo Maria" te Ilpendam [3]).

Nu nog komen op tal van plaatsen huisnamen voor, die wellicht aan een dergelijke gedachte hun oorsprong te danken hebben. Zoo Mariahoeve (Tessel, Amsterdam, Haarlemmermeer, Sloten, Woensel, Noordwijkerhout), Mariënhoef (Harderwijk), Mariahof (Zoelen, Zundert), Mariënhof (Helvoort, Maarseveen, Alkmaar, Laren (N.-H.), Bennekom, Voorst), Mariënstein (Arnhem, Schipluiden) e. d. [4]).

Ook namen van straten, wegen, dijken en heuvels kunnen zoo ontstaan zijn. Te Gouda heeft men een Mariënboomstraat, bij Nijmegen een heuvel Mariënberg, bij Naaldwijk de Mariëndijk. Te Utrecht herinnert de bekende Mariaplaats aan de beroemde kapittelkerk St. Marie uit de 11e eeuw. Hierboven vermeldden we reeds meermalen dergelijke benamingen als een uitvloeisel van oude of jonge Mariavereering [5]).

Ongetwijfeld zijn er, vooral in latere tijden, ook tal van deze

1) Nom. Geogr. Neerl. VII 64—65; VIII 101—102.
2) Kronenburg, o. c. III 190; IV 83, 315.
3) Nom. Geogr. Neerl. VI 125.
4) v. Wijk, Boerderijnamen (1927), blz. 19 vv.
5) Vgl. ook blz. 33.

namen gegeven, zonder dat de doopheffers daarbij direct aan den naam van de H. Maagd gedacht hebben. Vele dezer benamingen zijn immers slechts bedoeld als een complimentje aan de vrouw of dochter des huizes, aan een moeder, grootmoeder of schoonmoeder, die den mooien naam Maria draagt of droeg. Slechts heel indirect kan hier dan van huldiging aan de H. Maagd Maria sprake zijn. En zoo zijn er honderdtallen te noemen, vooral wanneer men gaat letten op den stroom van villa- en villatjesnamen, die den laatsten tijd zoo rijkelijk is gaan vloeien. Dan zou men kunnen denken aan huisnamen Maria, Marie, Mary, e.d., aan een Marialust, Mariapark, Maria's Lust, Maria's Oord, Mariaville, aan boerderijnamen als Maria-Cornelia-Hoeve, Maria-Victoire-Hoeve, Mariahoeve, Mariënhoeve, Maria's hoeve en nog 'n massa dergelijke [1]). Die alle staan echter hoogstwaarschijnlijk slechts in 'n zeer verwijderd verband met den heiligen Naam MARIA.

1) v. Wijk. Boerderijnamen (1927), blz. 19, 21, 23.

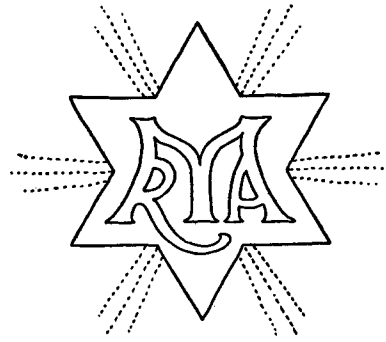

IX. VEREERING

MARIA wordt terecht vereerd in haar heiligen Naam.

Het is goed en lofwaardig den Naam des Heeren te loven, te zegenen en te verheerlijken. De H. Schrift leert het ons, God gebiedt het. „Gij zult den Naam van den Heer, uw God, niet zonder eerbied gebruiken", luidt het tweede der „Tien Geboden Gods". „De Naam des Heeren zij gezegend", leest men op een andere plaats in den Bijbel (Job 1, 21); „Zegen den Heer, o mijn ziel, en alwat in mij is, zegene zijn heiligen Naam" (Ps. 102). En Jezus leert ons bidden in het „Onze Vader": „Uw Naam worde geheiligd" (Matth. 6, 9).

Het is prijzenswaardig, ja Christelijke plicht, den Naam van Gods Zoon te eerbiedigen, te prijzen en te verheffen. De H. Schrift getuigt en gebiedt het op vele plaatsen: „Dat de Naam van onzen Heer Jezus Christus verheerlijkt worde in u" (2 Thess. 1, 12); „in den Naam van Jezus buigen zich alle knieën" (Philipp. 2, 10; Rom. 14, 11). — De H. Kerk doet alles in den Naam des Heeren: „In den Naam van den Vader, den Zoon en den heiligen Geest".

Zou het dan niet lofwaardig zijn, den Naam van Gods heilige Moeder Maria te eeren en te prijzen, aan te roepen en te verheerlijken? De eerbied voor Gods Moeder gebiedt dit. Door haar hemelschen Naam te eeren, vereeren we haar persoon, degene die hem draagt. Evenals de vereering van de relikwieën der Heiligen geoorloofd, nuttig en heilzaam wordt geacht door de H. Kerk, zoo moet het Gode welgevallig zijn, den veelbeteekenenden Naam van zijn maagdelijke Moeder te eeren. De H. Bernardus zegt zelfs (Serm. 2 de Advent.): „In Nomine Mariae sicut in Nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum": In den Naam van Maria moet alle knie gebogen worden, evenals in den Naam van Jezus, in den hemel, op aarde en onder de aarde".

God heeft in den loop der eeuwen dikwijls op wonderbare wijze getoond, hoe aangenaam Hem de godsvrucht is tot den allerheiligsten Naam van Maria. Die devotie bestond al vroegtijdig in de H. Kerk en werd door haar toegelaten en bevorderd [1]).

Alle acht voorafgaande hoofdstukken getuigen op verschillende wijzen van den eerbied, dien de geloovigen vanaf de vroegste Christelijke tijden onder allerlei vormen gekoesterd hebben voor den wonderen Naam Maria. Het vorschen naar zijn ware beteekenis en inhoud, zijn verspreiding onder de menschen, in de dieren- en plantenwereld, het bezigen bij allerlei gelegenheden, zijn velerlei vormen en monogrammen, zijn optreden in tallooze plaatsnamen: dat alles wijst op een langdurig, veelvuldig en eerbiedig gebruik van dezen verheven Naam. Toch willen wij in dit hoofdstuk nog voor enkele bijzondere uitingen dier devotie, die hierboven niet werden vermeld of slechts even zijn aangestipt, de aandacht vragen.

Evenals de Dominicanen, [2]) hebben ook de Carmelieten vanouds de vereering van Maria's Naam bevorderd. Geheel de Orde, velen harer leden, vele harer kerken werden naar Maria genoemd. Daarmede was de liefde der „Lieve-Vrouwen-Broeders" nog niet tevreden; die hemelsche Naam moest als het ware in geheel hun handel en wandel worden ingeweven. „Nog heden", zoo lezen wij in een boekje [3]), dat den liefdestrijd tusschen Maria en deze hare kinderen beschrijft, „nog heden stellen zij haar zoeten Naam op bijna alle plaatsen des kloosters en op de deur hunner cel; wat zij ook doen, wat zij ook spreken of denken, het schijnt te smaken naar den honingvloeienden Naam van Maria; kloppen zij op de cel om iemand even aan te spreken, het eerste, dat zij doen is te zeggen: Ave Maria; schrijven zij een brief, het eerste woord moet zijn: Maria" [4]).

De Norbertijnen, die nog heden bekend zijn om hun buitengewone godsvrucht tot de Allerheiligste Maagd, hadden ook al vroeg een groote devotie tot Maria's heiligen Naam. Reeds in de 14e eeuw koesterden zij in hun Brabantsche abdijen zóóveel liefde

1) Lyraeus, o.c. pag. 17, 102, 163, 247, 282 seq.; Bourassé, Summa Aurea de laudibus B. V. Mariae (Parijs 1866), VIII 206 seq.; XII 1031 seq.

2) Vgl. blz. 119 vv.; Kronenburg, o.c. III, 264.

3) van 't jaar 1662 door Oliverius a S. Anastasio.

4) Kronenburg, o.c. III, blz. 386.

voor Maria's allerheiligsten Naam, zooals een geschiedschrijver verhaalt, dat zij dien in een litanie tot de Moeder Gods vóór iedere aanroeping — dat was vier en zeventig malen — met groote vurigheid herhaalden [1]).

Al vroeg bestond er een kerkelijke voorschrift voor de priesters om onder de H. Mis bij het uitspreken van de zoeten Naam Jezus het hoofd diep te buigen, een weinig bij den naam van de(n) Heilige, die gevierd werd, maar zoodra de Naam van Maria genoemd werd wat dieper te buigen dan bij de namen van andere Heiligen [2]). Ook vele Middeleeuwsche leeken achtten zich verplicht deze rubriek te onderhouden. De geestelijke overheid moedigde zelfs deze eerbiedbetuiging aan door het schenken van aflaten. In het begin der 15e eeuw reeds konden kloosterlingen te Arnhem en Zennewijnen eenige dagen aflaat verdienen, „wanneer zij bij het uitspreken van den zoetsten Naam Jezus of van den glorierijksten Naam der Maagd Maria godvruchtig het hoofd neigden of de knie bogen." In vele oude gebedenboeken vindt men dan ook het schietgebedje: „Gebenedijd moet zijn die zoete naam onzes Heeren Jesu Christi, en der allerglorieuste Maged Maria, in der eeuwigheid. Amen". En in een kroniek van 1480: „De Paus Clemens heeft allen degenen, die deze twee verskens lezen, tot elken reize drie jaar aflaats gegeven. En dat heeft hij gedaan op de bede van Lodewijk, den heiligen koning van Frankrijk" [3]). Zoo moet dus ook in Frankrijk reeds onder Lodewijk den Heilige († 1270) de devotie tot Maria's Naam bij de geloovigen in hooge eere geweest zijn.

Onze groote dichter en volksleeraar Jac. van Maerlant († 1296), die bijna al zijn werk begon „in Mariën Name", beschouwde dezen Naam, met vele geestelijke schrijvers, als gekomen van den hemel. „Haar men dan Maria hiet, Als de Engel voorzeide en ried," schrijft hij in zijn „Spieghel Historiael" (blz. 259). Zijn navolger Jan Praet (14e eeuw) en onze bekende sprookspreker

---

1) Kronenburg, o.c. III 161.

2) Het Ceremoniale der Carmelieten (1906, no. 48) schrijft een diepe buiging van hoofd èn lichaam voor bij 't uitspreken van den Naam Maria, maar minder diep, dan bij dien van Jezus.

3) Kronenburg, o.c. II, 34—35; 162; Bourrassé, Summa aurea de laudibus B. V. Mariae (Parijs 1866), IV 425—454.

Willem van Hildegaersberch (gest. ± 1408) spreken meermalen met eerbied over Maria's Naam. Nog vaker en uitvoeriger wordt er over gehandeld of op gezinspeeld in de Middelnederlandsche Marialegenden en Exempelen uit de 15e eeuw [1]).

Hoe die heilige Naam werd geëerd en gevreesd, zelfs door de duivelen, blijkt ook uit onze Middelnederlandsche dramatiek en Marialegenden. Duidelijk laat de dichter van het 15e eeuwsche mirakelspel „Marieken van Nimmeghen" de wondere macht van Maria's Naam uitkomen. waar hij Marieken haar naam wil doen verloochenen om invloed op haar te verkrijgen, zooals we elders reeds opmerkten [2]). Een Middeleeuwsche Marialegende [3]) verhaalt ons als volgt „Van een wijf die van den duvel verlost wort mitten naem ons heren ende mitten naem maria sijnre liever moeder":

„Het was een vrouwe ende hadde grote becoringhe van den bosen gheest ende hi quam des nachts tot haer in mans ghewijse. Daer en condese gheen raet toe doen. Doe claechde si een (priester) haren noet. Die gaf haer raet ende sprac: „Gaet ende nemt een roede ende scrivet aen die een side den naem ons heren ihesu cristi ende aen die ander side die naem onser liever vrouwen maria ende wanneer hi coemt, soe slaet hem mit deser roeden. Ende het gheviel dat hi quam, doe sloech si hem mitter roede. Te hant vloech hi wech ende en quam niet weder."

In velerlei vormen komt de Middelndl. Marialegende voor, waarin verhaald wordt, hoe de maagdelijkheid van een meisje gespaard wordt, als de belager verneemt, dat ze Maria heet [4]). „Voor uwen naam alle de helsche cracht beeft" zingt Anna Bijns († 1575) in één harer vele „Refereynen" op Maria [5]).

Grooten invloed op de vereering van Maria's Naam, vooral in onze streken, heeft ongetwijfeld de vermaarde schrijver Thomas van Kempen († 1471) gehad. Duidelijk blijkt uit zijn talrijke geschriften zijn vurige godsvrucht tot Maria en in 't bijzonder tot haar hoogheiligen Naam. Elders wezen we er reeds op, hoe

---

1) Vgl. blz. 16 vv. en blz. 109 vv.
2) Zie blz.. 81
3) De Vooys, Middelned. Marialegenden, II 44—45.
4) de Vooys, Middelned. legenden en exempelen (1926), blz. 109 vv.
5) v. Helten, Refereynen van Anna Bijns (1875), blz. 95.

de Windesheimers herhaaldelijk hun huizen wijdden aan Maria [1]); zij vierden haar feesten met bijzonderen luister en hadden bijzondere Oefeningen ter eere van de Beschermster hunner Congregatie. Vooral beoefenden zij de devotie tot Maria's Naam. Uitdrukkelijk werd hun voorgehouden: „Wanneer gij den zoeten Naam Jezus hoort voorlezen of zingen, buig dan eerbiedig uw hoofd, want in de kracht van dien Naam zult gij zalig zijn. Doe altijd eveneens met den zoeten Naam Maria". Moesten zij elkander over zaken spreken, het eerste woord was altijd over God. „Jezus", sprak dan de een, en boog eerbiedig het hoofd; „Maria", antwoordde de andere, insgelijks met een hoofdbuiging. Ook onder vrome leeken begon in de M. E. een gesprek niet zelden met het uitspreken van Maria's Naam [2]). Geen wonder, dat de beroemdste en meest populaire der Windesheimers, Thomas Haemerken van Kempen, dikwijls sprak en schreef „Over de vereering en de herdenking der zalige Maagd Maria", „Over den lof van den allerzoetsten Naam Jezus en van diens allerzoetste Moeder Maria", „Over den devoten dienst der H. Maagd en de gedenkenis van haren Naam". De ijverige priester Joannes Mercator verzamelde en rangschikte indertijd alles wat Thomas van Kempen over Maria schreef: het werd een boek van ruim 260 bladzijden, in 1925 uitgegeven. En nog was volgens de critiek deze arbeid lang niet volledig. Hoe dikwijls wordt daar de Naam van Maria gehuldigd!

Luisteren we hier 'n oogenblik naar een opwekking tot godvruchtige herdenking van Maria's Naam, door den grooten Windesheimer geschreven:

„Als Maria ziet, dat wij de gedachtenis van haar Naam vieren, dan zoekt zij daarin een gelegenheid om ons wel te doen.... De booze geesten hebben angst voor de Koningin des hemels, en zij vluchten, wanneer zij haar heiligen Naam hooren, als voor een vuur. Zij schrikken voor den heiligen en vreeswekkenden Naam Maria, die voor de Christenen hoogst beminnelijk is en allerwegen geprezen is. Zij durven niet verschijnen en kunnen hun bedriegerijen niet uitwerken, wanneer zij weten dat de Naam der

1) Zie blz. 142 vv.

2) Kronenburg, o. c. III 72 vv.; IV 312 vv.

heilige Maria glanst. Alsof de donder uit den hemel sloeg, werpen zij zich neer bij het heilig woord Maria, en hoe meer die Naam wordt geuit en met hoe meer verlangen aangeroepen, des te spoediger en verder slaan ze op de vlucht.

De heilige Engelen daarentegen en de zielen der rechtvaardigen verheugen en verblijden zich in de godsvrucht der geloovigen, die zoo gaarne en ijverig de gedachtenis vieren der heilige Maagd, wier heilige Naam staat boven de deuren van alle kerken, aan haar heiligen Naam op bijzondere wijze toegewijd. En betamelijk en passend is: dat boven alle Heiligen door de bewoners der aarde geëerd wordt Gods Moeder, die het heer der Engelen eert met verheven lofzangen. De Naam van Maria moet derhalve door alle geloovigen geëerd, door de godvruchtigen altijd bemind, door de kloosterlingen omhelsd, aan de menschen in de wereld aanbevolen, aan de zondaren gepredikt, aan die bekoord worden, aangeraden, in alle gevaren aangeroepen worden" [1]).

Johann Geiler von Kaysersberg in den Elzas, Dompredikant te Straatsburg († 1510), één der beroemdste Duitsche predikanten van zijn tijd, noemt onder de zeven Oefeningen ter eere van Gods H. Moeder als zesde uitdrukkelijk: het vereeren van haar heiligen Naam [2]).

Eén der grootste apostelen van den zoeten Naam van Maria in de 16e eeuw was de Gelukz. Simon de Roias, van de Orde der H. Drievuldigheid. Het „Ave Maria" teekent heel het leven van dezen Spaanschen priester; het was zijn gewone groet, als hij iemand ontmoette; het werd als zijn ademhaling. Eén zijner meest geliefde oefeningen was het bidden van de Psalmen Miserere — Ad Dominum — Retribue — In te Domine — Ad te levavi, waarvan de beginletters den Naam Maria vormen. Hij is de stichter te noemen van de „Broederschap der Godvruchtige slaven van den allerzoetsten Naam Maria" [3]).

Kan het ons na dit alles verwonderen, dat men in de Kerk geleidelijk is overgegaan tot de instelling van een feest ter eere van Maria's Naam?

* * *

1) Joannes Mercator, Thomas v. Kempen over de H. Maagd, blz. 176; vgl. ook blz. 52, 61, 172 vv. en passim in dat boek.

2) Beissel o. c. S. 510. 3) De Standaard van Maria, Jrg. 16, afl. 1, blz. 1 vv.

MARIA werd gaandeweg door de geloovigen beter gekend en vuriger bemind. De Vreugden en Smarten van Gods heilige Moeder zijn met steeds grooter innigheid herdacht. Het is begrijpelijk, dat de kinderen van het wereldomvattend gezin, zooals wij de Katholieke Kerk mogen noemen, naast andere Mariafeesten mettertijd ook Moeders Naamfeest plechtig wilden vieren.

Evenals 't met zoo vele feesten is gegaan, die we thans in Gods Kerk algemeen vieren, ging 't ook met 't feest van den Naam van Maria: langzaam en zeer geleidelijk is men gekomen tot 'n openbare en algemeene viering, terwijl 't voorwerp van de feestviering reeds eeuwen tevoren door tal van vrome Christenen op velerlei wijze was geëerd en gehuldigd. Tot 'n openbare algemeene viering bracht vaak 'n samenloop van omstandigheden, door Gods Voorzienigheid opvallend geleid. Eerst geschiedde dan meestal de viering nog uitsluitend in 'n bepaalde stad of diocese, totdat ze zich naar aanleiding van 'n bijzondere gebeurtenis, soms vrij plotseling, over heel de katholieke wereld ging uitbreiden. Zoo is 't ook gegaan met 't feest van den Naam van Maria, zooals we hier zullen aantoonen aan de hand van 'n voortreffelijk gedocumenteerde studie van Pater Oscar Huf S. J.[1]).

Onder goedkeuring van Paus Julius II († 1513) werd het Maria-Naamfeest voor 't eerst gevierd in 1513 in de Spaansche stad en diocese Cuenca, op den octaafdag van Maria-Geboorte (15 Sept.), in een aan de H. Maagd toegewijde kapel. In 1568 werd het echter bij de kalender- en brevierhervormingen van Paus Pius V (1566—1572) als bijzonder feest weer afgeschaft. Maar niet lang daarna werd 'n dringend verzoekschrift ingediend bij Paus Sixtus V (1585—1590) om het herstel der oude plechtige viering voor Cuenca te verkrijgen, hetgeen 16 Jan. 1587 werd goedgekeurd.

Door Gregorius XV werd het feest in 1622 op verzoek van den vurigen Mariavereerder koning Filips IV ook toegestaan voor de stad en 't aartsdiocees van Toledo.

Drie jaren daarna wendt de groote Maria-vereerster aartshertogin Isabella van Oostenrijk, die sinds 1623 in naam van Filips IV van Spanje als Gouvernante de Zuidelijke Nederlanden bestuurde,

---

1) Liturgische Studiën, I blz. 94 vv.; vgl. ook Holweck, Fasti Mariani (Freiburg i. Br. 1892), blz. 230—'31.

zich met 't volgende verzoekschrift tot Paus Urbanus VIII:

„Allerheiligste Vader! Aangezien mij zekere berichten zijn geworden, dat Uwe Heiligheid aan enkele Spaansche bisdommen heeft toegestaan het Officie (feest) van den allerheiligsten Naam der Maagd en Moeder Gods in den rang van duplex te vieren, ben ik in een hevig begeeren ontbrand, deze zoo heilige plechtigheid te verkrijgen voor mijne bezittingen hier, en wel tot haar opbeuring en schutse.

Daarom dan smeek ik Uwe Heiligheid, zoowel uit mijn eigen naam als uit naam van mijne gewesten, alleronderdanigst: dat Zij ons genadiglijk toesta in een zoo groot voorrecht te deelen, en dat Zij versterke mijne hoop, te weten, dat wij den bijstand der Koningin des Hemels des te uitstekender zullen ondervinden, naarmate zij met grooter luister en godsvrucht zal worden aangeroepen. Want ik ben van meening, dat ons in deze rampzalige tijden zekerder noch machtiger redmiddel geboden wordt, dan mij met de mij toevertrouwde onderdanen te werpen in de armen van haar, die door de kracht van haar Naam alle ketterijen verplettert en verslaat.... Brussel, 28 Maart 1625".

In 1626 houdt de Riten-Congregatie besprekingen over den inhoud van dit verzoek en 2 Mei 1626 wordt het in zooverre ingewilligd, dat in de onderhoorigheden van Isabella bedoeld Officie *in 't bijzonder* mag gebeden worden, maar niet *in het koor*; verder mag ook de Mis ter eere van Maria's Naam gelezen worden, doch uitsluitend in aan de H. Maagd toegewijde kerken.

Op Isabella's voorbeeld dingt later ook Wladislaus IV van Polen bij den Paus naar 't voorrecht om 't Maria-Naamfeest in zijn landen plechtig te mogen vieren; met welk gevolg is niet bekend.

De Spaansche Trinitariërs verkrijgen 'n tiental jaren later voor hun Orde de viering van 't feest. Een zelfde toestemming krijgt 15 Nov. 1656 de vurige vereerder van Maria's Naam, Kardinaal Bérulle, voor zijn in 1613 goedgekeurde „Congregatie van het Oratorium O. H. J. Chr.".

In 1666 wordt aan de Ongeschoeide Carmelieten door Alexander VII verlof gegeven om viermaal 's jaars het Officie ter eere van Maria's Naam (duplex) te bidden. Datzelfde privilege krijgen twee jaar later ook de Geschoeide Carmelieten [1]).

1) Holweck, o. c. blz. XV.

Clemens X eindelijk werkt de viering krachtig in de hand door op verzoek van Karel II en Marianne van Spanje bij decreet van 26 Jan. 1671 het feest voor heel Spanje en onderhoorigheden en het koninkrijk Napels toe te staan, en wel te vieren op 17 September.

Vanuit Spanje verspreidt het feest zich nu naar andere streken, en het schijnt, dat men het, in de kloosters vooral, ook wel op 22 September viert. Tot deze datumkeuze leidt het gevoelen, dat de Israëlietische meisjes eerst veertien dagen na hun geboorte (Maria-Geboorte 8 Sept.) een naam kregen [1]).

Bij decreet van 7 Oct. 1671 verleent Clemens X nog aan allen, die in de landen van Karel II op 17 Sept. de feestmis zullen bijwonen, een vollen aflaat, op voorwaarde dat zij zullen bidden voor eendracht onder de christen Vorsten, voor uitroeiïng der ketterij en verheffing van onze Moeder de H. Kerk.

Zooals hier en ook uit 't bovenstaande verzoekschrift van aartshertogin Isabella blijkt, hield de feestviering van Maria's Naam eenig verband met oorlog en andere rampen; 't schijnt vanouds als 'n „oorlogsfeest" opgevat te zijn. Dat zou 't volop worden onder Paus Innocentius XI (1676—1689), naar aanleiding van een schitterende overwinning, onder den bijstand van Maria op de woeste Turken 12 Sept. 1683 bij Weenen behaald door Jan III Sobieski van Polen, bijgestaan door Karel V van Lotharingen en de keurvorsten van Beieren en Saksen. Het was niet slechts voor Weenen, maar voor heel christelijk Europa een der meest kritieke oogenblikken. Reeds achttien zware stormaanvallen had Weenen gelukkig afgeslagen. Toen viel op Zondag 12 Sept. 1683 de beslissende slag, de Turk moest in 'n verwarde vlucht z'n heil zoeken, Weenen was bevrijd en den Christenen viel 'n ontzaglijke buit in handen. De zegen was schitterend en beslissend!

Nu werd als dankfeest ter eere van den H. Maagd, aan wier bijzonderen bijstand de Paus den voorspoedigen afloop van dit zoo belangrijk krijgsbedrijf toeschreef, door Innocentius XI bij decreet van 25 Nov. 1683 het Naamfeest van Maria tot heel de Kerk uitgebreid, wijl Maria in de bevrijding van Weenen aan heel de christenheid een groote weldaad had bewezen. Hij plaatste

1) Vgl. blz. 2.

de viering op den Zondag onder het Octaaf van Maria-Geboorte, aangezien de roemrijke zegepraal bij Weenen op Zondag na Maria-Geboorte bevochten was. Hier volge de tekst van genoemd decreet:

„Naar aanleiding van de uitstekende gunst, door tusschenkomst der H. Maagd Maria ontvangen in de bevrijding van Weenen uit de belegering der Turken, heeft de H. Congregatie der Riten besloten de gedachtenis aan die weldaad te doen opteekenen in het Martyrologium Romanum en daarenboven in geheel de Kerk met Officie en Mis van den Allerheiligsten Naam van Maria jaarlijks op Zondag onder het octaaf van het Geboortefeest der Allerzaligste Maagd, in den rang van duplex majus, als geboden feest te doen vieren door alle Christen-geloovigen van beider kunne, zoowel seculieren als regulieren, die tot het bidden der Kanonieke Uren gehouden zijn: bijaldien dit aan Z. H. mag behagen, 20 November 1683.

En nadat 't bovenstaande met Z. H. besproken is, heeft Z. H. er goedgunstig in toegestemd. 25 November 1683."

Bij decreet van 17 Juni 1684 werd vervolgens 17 September als vierdag vervallen verklaard.

Ten gevolge der Brevier-hervormingen van Pius X (1908) vieren wij Maria-Naamfeest tegenwoordig op 12 September: den historischen datum der zegenrijke overwinning, die het Martyrologium van dien dag herdenkt met deze woorden:

„Feest van den allerheiligsten Naam der Zalige Maria, dat Paus Innocentius gelastte te vieren om de schitterende overwinning, door den bijstand dezer Maagd, bij Weenen op de Turken behaald".

Ook in 't Breviergebied (VIe lectie der Metten) wordt de instellingsgeschiedenis van dit feest tot algemeen kerkfeest herdacht. Daar luidt het:

„Deze eerbiedwaardige Naam werd reeds vroeger in enkele streken der christelijke wereld door een bijzonder feest vereerd; maar Paus Innocentius XI heeft, om de schitterende overwinning, onder schutse der H. Maagd bij Weenen behaald op den allerwreedsten Turkenvorst, die het hart van 't Christenvolk bedreigde, en tot eeuwigdurende gedachtenis aan zoo groot een weldaad, voorgeschreven, dat het telken jare in de gansche Kerk zou worden gevierd".

Zoo was het Maria-Naamfeest dan tot algemeen kerkfeest verheven. Aanvankelijk schijnt de uitvoering ervan nog eenigen tegenstand ondervonden te hebben, omdat enkelen van meening waren, dat een vereeren van Maria's Naam gelijk stond: met een aan de Godheid ontrooven van wat haar uitsluitend toekomt, en Heiligen daaraan deel geven; met een bestrijden der goddelijke leer van de Apostelen Petrus en Paulus; met een recht ingaan tegen de Overlevering en de meest eerbiedwaardige Vaders der H. Kerk.

De aanleiding tot dezen tegenstand wordt aldus verklaard: men schijnt in 't verplicht stellen van Maria's Naamfeest, terwijl Jezus' Naamfeest dit nog niet was, een verheffing van Maria boven Jezus te hebben gezien.

De ingebrachte bezwaren der tegenstanders werden echter uitvoerig weerlegd. Daarbij werd o. m. betoogd: dat de vereering van Maria's Naam niet dezelfde beteekenis heeft als de aanbidding aan Jezus' Naam gebracht; dat de H. Kerk Maria en Jezus geenszins gelijk wil stellen, waar zij aan Maria, in de vereering van haar Naam, iets wil geven, waardoor zij uitsteekt boven de andere Heiligen; dat de vereering van Maria's Naam van ouden datum is en de Paus feitelijk niets anders heeft gedaan dan zijn plechtige viering aan een bepaalden dag verbinden.

De gronden der Mariavereering werden bovendien bij deze gelegenheid nog eens duidelijk tegenover deze tegenstanders uiteengezet en hun bezwaren stuk voor stuk ontzenuwd, terwijl de verdedigers aldus besloten: de instelling des Pausen, aldus beschouwd, kan niet anders dan een blijk van liefde heeten, waardoor hij de Christenheid opwekt, Maria aan te roepen en te vereeren.

De H. Kerk laat haar priesters, en mèt hen de geloovigen, op het Feest van den heiligen Naam van Maria in de H. Mis en de kerkelijke getijden de oratie bidden:

Concede, quaesumus omnipotens Deus: ut fideles tui, qui sub sanctissimae Virginis Mariae nomine et protectione laetantur; ejus pia intercessione, a cunctis malis liberentur in terris, et ad gaudia aeterna pervenire mereantur in caelis. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

Verleen, bidden wij U, almachtige God, dat Uwe geloovigen, die zich over den naam der allerheiligste Maagd en over hare bescherming verblijden, door hare genadige voorspraak van alle kwaad hier op aarde bevrijd mogen worden, en tot de eeuwige vreugden in den hemel mogen geraken. Door onzen Heer Jezus Christus, die met U leeft en heerscht in de eeuwen der eeuwen. Amen.

De Carmelieten bidden volgens hun Ritus op bepaalde tijden ook een votief Officie van den Naam van Maria. Daarbij hebben zij als oratie:

Deus, qui gloriosam Matrem tuam nominari Mariam voluisti: concede quaesumus; ut, qui dulce ejusdem Mariae Nomen implorant, perpetuum sentiant tuae benedictionis effectum. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

God, die gewild hebt dat Uw heilige Moeder Maria werd genoemd, geef, bidden wij U, dat zij die den zoeten Naam van Maria aanroepen, de blijvende uitwerking van Uw zegen mogen gevoelen. Door Christus onzen Heer. Amen.

Nog vóórdat het feest van den Naam van Maria over geheel de Kerk werd gevierd, getuigt onze groote dichter-bekeerling Vondel († 1679) dikwijls op ontroerende wijze van zijn vurige liefde voor dien zoeten Naam.

Reeds vóór zijn openlijken overgang tot het Katholicisme (in 1641) toont deze echt-Middeleeuwsche geest herhaaldelijk in zijn gedichten een teedere vereering voor Maria en maakt hij gaarne toespelingen op haar heiligen Naam. In een lijkzang op den dood van zijn teergeliefde vrouw Mayken de Wolff (in 1635) laat hij de doode in haar verschijning vragen:

> Bestel mijn sterflijk deel ter aarde
> in 't Koor der Zegenrijke Maagd,
> daar zulk een schaar den Naam af draagt
> en die mijn naam ook gaf zijn waarde.

Eén jaar na zijn bekeering, in 1642, openbaarde zich zijn eerbied voor Maria's Naam nog duidelijker in de „Opdracht aan de Heilige Maagd", één zijner schoonste gedichten, die de „Brieven

der Heilige Maagden" uit dat jaar voorafgaat. Daar zingt hij:

De loftrompet van uw benijde faam
vult hemel, aard' en zee met uwen Naam
een Naam waarin wij Jesus kerken bouwen.
Uw titel blinkt in 't voorhoofd onzer kerken
en kooren als een zegen voor ons oog.

Zoowel vóór zijn overgang tot de Katholieke Kerk als daarna maakt de symboliek-aangelegde Vondel meermalen zin- en toespelingen op wie den Naam Maria dragen. Telkens denkt hij daarbij aan de „gezegende MARIJE, die zuivre Maagd en Moeder". Dergelijke toespelingen dicht hij o. m. op den naam van de katholieke koninginnen Maria de Medici van Frankrijk, Henriette Marie van Engeland, Christina Maria van Zweden, Maria Stuart van Schotland, allen kort vóór of met hem in leven [1]). Vooral de geleerde bekeerlinge Christina van Zweden, die aan haar naam de namen Maria en Alexandra toevoegde als uitdrukking harer liefde tot Gods Moeder, is den geleerden bekeerling Vondel bijzonder sympathiek. Al deze Maria's wijzen hem, evenals zijn vrouw Maria de Wolff, zijn vriendin Maria Tesselschade en zijn kleindochter Maria van den Vondel, zonder omweg naar een Naam die hem „méér waard" is, zooals hij bekent in een gedicht aan Maria Stuart, naar den Naam van Gods Moeder:

Indien ik Uwen Naam belije
en eere Vader, Zoon en Geest
is immer méér mij waard geweest
de naam van IESUS en MARIJE.

Uit kinderlijke liefde tot Maria, zooals vele Vondelisten den laatsten tijd hebben opgemerkt, schrijft Vondel in zijn dichtwerk haar Naam, evenals dien van Jezus, telkens met groote letters. Zoo noemt hij Christus soms geheel onverwacht „den Zoon der Maagd MARIJE". Iedereen zal uit deze schrijfwijze zijn eerbied en vereering lezen voor Maria's Naam, temeer omdat hij zich hierdoor op één lijn stelt met vele schrijvers van devotieboeken uit zijn tijd [2]).

1) Zie blz. 66.
2) Frijns, o. c. blz. 139—145.

Opvallend veel wordt er in de 17e en 18e eeuw door Godgeleerden en Schriftuurverklaarders over de beteekenis van Maria's heiligen Naam geschreven, vooral door Jezuïeten [1]). Dit houdt ongetwijfeld mede verband met het toenemen der devotie tot dien zoeten Naam, sinds het Naamfeest van Maria in heel de H. Kerk een verplichte feestdag was geworden, in 1683.

In 1648 geeft de Antwerpensche Jezuïet Hadrianus Lyraeus een uitvoerig werk in folioformaat in 't licht, bijna 500 bladzijden in twee kolommen, grootsch opgezet en breed uitgewerkt, rijk gedocumenteerd, in statig, hier en daar zelfs lyrisch Latijn. Het handelt uitsluitend over den Naam Maria en draagt den weidschen titel:

TRISAGION MARIANUM
sive
TRIUM MUNDI ORDINUM
caelestium, terrestrium et infernorum
cultus, pietas et adoratio
ter sancto nomini
MARIAE
VINDICATA
suppetiis moralibus atque historicis
in gratiam concionatorum
copiose summissis.

De voorname ondertitel, die blijkbaar tevens als huldebetoon moet dienen aan den „driewerf heiligen Naam van Maria", geeft schematisch den inhoud weer van dit lijvige boekdeel. Op velerlei gronden wordt de hulde verdedigd, op verschillende wijze aan Maria's driewerf heiligen Naam geschonken in den hemel, op de aarde en in de hel. 't Is, alsof de Antwerpensche schrijver gedacht heeft aan een variant op de verzen, die Vondel, door zijn ouders ook Antwerpenaar, zes jaar tevoren schreef in zijn „Opdracht aan de Heilige Maagd":

De loftrompet van uw benijde faam
vult hemel, aard' en hel met uwen Naam [2]).

---

1) Bardenhewer, o. c. S. 128 f.; zie ook blz. 21 vv. van ons eerste hoofdstuk.
2) Zie blz. 160; Garriguet, La Vierge Marie (8e éd. Paris 1933), p. 449—'51.

Meermalen mochten we reeds een en ander uit dit merkwaardig boek citeeren.

Hier zij het ons veroorloofd, een vrije vertaling te geven van het hartstochtelijke prozalied, aan 't eind van dit werk door den schrijver gezongen ter eere van den hoogheiligen Naam van Maria [1]). Het doet ons nu en dan denken aan gedeelten uit den „Exultet"-jubel op Paaschzaterdagmorgen of aan verzen uit de hymne „Te Deum".

Verheerlijking van den hoogheiligen Naam
MARIA.

Zoo zingen dan hemel, aarde en onderwereld machtig eendrachtig te zamen den lof van den driewerf heiligen Naam van MARIA.

O verheven, voortreffelijke, hemelsche Naam, vol zoetheid en zachtheid! Naam van onwaardeerbare macht en ontzag, gevonden door God, gedaald van den hemel, gesproken door een Engel, door Gods maagdelijke Moeder in zalige vreugde aanhoord; wiens gedachtenis een weelde van blijdschap verwekt, wiens uitspraak bevrijding, wiens aanroepen zaligheid verzekert.

Terecht vereeren U de Engelen, eerbiedigen U de menschen, vreezen U de duivelen. Hemel, aarde en hel erkennen Uw grootheid, gevoelen Uw macht, verbreiden den glans van Uw glorie.

O zoete Naam MARIA! Zachte balsem, uitgestort van den hemel op aarde om de wonden onzer zwakheid te heelen; geurige wierook, die God en het menschdom verkwikt! Waarom herhaal ik U niet duizendmaal duizenden keeren, U die zoozeer de blijdschap mijns harten vermeerdert? Heilige Naam! Waarom vestig ik U niet dieper in het midden van mijn denken, spreek ik U niet uit zoo dikwijls ik adem?

O Naam, na Dien van Gods eeniggeboren Zoon boven alle namen verheven! Hoe voelbaar doet Gij trillen de vezelen mijns harten en vervoert mij de liefde zoodra ik U noem! Gij weet, allerzoetste Maagd, hoe buiten U mij al het overige walgt en waardeloos is. En waarlijk, ik zou walgen van mijzelven, zoo ik in het allerzoetste manna de eeuwige zoetheden van Uwen Naam niet proefde, de hemelsche geneugten niet smaakte, zoo ik daarbij

1) Lyraeus, o. c. p. 464 seq.

niet verafschuwde alwat de wereld haar volgelingen als minnelijk voorhoudt.

Vlucht dan, dwaasheden der wereld, vlucht, uitzinnigheden, u haat mijn ziel; niets zal ik voortaan meer minnen dan den Naam van mijn Meesteres, een onzegbaar rijken Naam, een Naam van heil en rust, van vreugde, onschuld en liefde, een Naam van heiligheid en eer, die onmiddellijk aan den aanbiddenswaardigen Naam JEZUS zijn glans heeft ontleend, een onuitbluschbaar hemellicht is, waarvan de letters zijn als zoovele sterren, naar alle kanten verschillende deugden uitstralend! Beminnenswaardige Naam, en toch, helaas, door zoovelen niet gekend en bemind, maar veracht en versmaad! O, wanneer zal de wereld U beminnen? Kinderen van Adam, hoelang nog zult gij verhard blijven van harte en onvermurwbaar in uw hardheid verwerpen dezen edelen Naam? Hoelang nog zijn heilzamen indruk ontwijken? De deuren van uw harten voor Hem sluiten? Ziet gij dan niet, dat alwat ergens ter wereld zoet of beminnenswaard is, eerbaar of voortreffelijk, in dit ééne woord is vervat? Blijft gij nog dralen, den heiligen edelen Naam te aanvaarden, bij Wiens aanhef de duivelen sidderen, de zielen der rechtvaardigen juichen en alle Gods kinderen jubelen?

Heilvolle Naam! Machtig om ineens allen hoogmoed en laaghartigen trots te vernietigen, den boosaardigen toorn te beteugelen, den brand der begeerlijkheid te blusschen, den bleeken nijd te verdrijven, de schandelijke onmatigheid te bedwingen.

Volzalige, driewerf heilige Naam, in zich besluitend de hoogheilige Namen van God en JEZUS, eerbiedwaardige en luisterrijke, weerglans van de verheven Maagd en Moeder van God.

O onduldbare ondankbaarheid en huiveringwekkende gevoelloosheid, die durft minachten een Naam, gehuldigd en verheerlijkt door heel de schepping!

Gaat dan, duisterlingen, die het licht schuwt van dezen Naam en vlucht in het eeuwige donker; gaat, lichtschuwe geesten, die dezen glansrijken Naam niet gedenkt en stort u in duizenderlei donkere dwalingen. Ik kan niet toeven in het bijzijn van u, die de zoetheid mijns harten niet mint, den schitterenden, zoeten Naam MARIA niet smaakt. Eeuwige vijandschap verklaar ik en onverzoenlijken strijd aan allen, die zich verzetten tegen de

vereering en liefderijke huldiging van dezen beminnelijken Naam. Ja, zonder ophouden zal ik strijden tegen de goddelooze uitzinnigheid van hen, die dezen heiligen Naam durven aanranden of schimpen.

U, heilige Naam, loof ik intusschen, U prijs ik, ridderlijk belijd ik voor allen Uw hoogheid. O, had ik zooveel tongen als er atomen in de schepping zijn, zandkorrels aan het strand der zee, druppels in den oceaan, sterren aan het firmament, om van den opgang der zon tot haren ondergang den onuitsprekelijken Naam MARIA aan allen te verkonden en lofwaardig te roemen!

Ja, mochten mijn hart en mond en handen niets anders doen dan Uw aanminnigheid verbreiden, o schoone allerbeminnelijkste Naam, dan Uwen lof bekend maken over gansch de wereld! Mocht ik met al mijn krachten meewerken om U geplaatst te zien op het beeld- en schilderwerk van alle Godsgebouwen, op de altaren, in de wapens van alle landen, op grafzerken en graftomben, in de gevels der kerken, op de huizen van particulieren, in de woonkamers en op de vensters, op de grenssteenen van landen en akkers, op de poorten der steden, op de openbare wegen, op de stevens der schepen, op helmen en schilden, veldteekens en lansen, op de plaatsen waar de lichamen der Heiligen rusten, op de kronen en afbeeldingen van vorsten, op de kleedingstukken van alle menschen, opdat Gij gelezen en geëerd mocht worden overal, binnen en buiten, zoowel door allen gezamenlijk in het openbaar als door ieder afzonderlijk in zijn bijzonder leven!

Hemelsche Naam MARIA! Zoo ik niet erlangen kan, wat ik zoo vurig verlang, waarom doe ik dan niet uit alle macht wat ik wèl meen te kunnen volbrengen; waarom verkondig ik U dan niet overal en dring ik daarop niet overal aan?

Ik denk aan een Margaretha van Hongarije en sta verbaasd, als ik lees hoe zij acht dagen lang vóór ieder feest van de heilige Maagd dagelijks honderden keeren diep ter aarde gebogen den Naam MARIA bij zichzelve uitsprak. Ik denk aan u, pasbekeerde Japansche, en sta verstomd, als ik verneem uit uw levensgeschiedenis, dat gij, die vóór uw Doopsel duizenden malen per dag uw god Amida hadt aangeroepen, daarna even dikwijls per dag den allerzoetsten Naam Maria herhaald hebt.

Waarom doe ik, dwaas, niet, zooals deze wijzen gedaan hebben,

en herhaal ik niet dagelijks duizendmaal van ganscher harte met groote vurigheid en innigheid: o MARIA, wees mij een MARIA?

O glansrijke, hemelsche Naam, hoezeer verrukt Gij mijn ziel, ontvoert Ge mij aan het aardsche, trekt Ge mij naar het hemelsche, ontvlamt Ge in mij Serafijnsche begeerten, leert Ge mij haten al wat van de wereld is!

O heilige en allerzoetste Naam, mocht ik U in eeuwigheid lofzingen, sterven met U op de lippen, U uitjubelend den geest geven, of althans zóó dikwijls, zóó vurig en zóó liefdevol U uitspreken, Uwe verhevenheid roemen, dat dit kommervolle leven in mij bezwijkend plaats maakte voor het hemelsch-reine leven der eeuwige rust!

O zachte, machtige Naam, hoe krachtig wondt Gij mijn hart tot in zijn teerste vezelen en ontvlamt Gij het tot vurige liefde? Maar waarom slachtoffert Ge mij niet volkomen? O, wanneer zal het oogenblik daar zijn, dat ik, geheel verteerd door de vlammen eener onveranderlijke liefde tot U, den kerker van dit levend-doodzijn moge verlaten om in te gaan in het driewerf Heilige des hemels, waar alle hemelingen U loven?

MARIA, verrukkelijke Naam! Goddelijke Naam! Mijn hart haakt naar U, mijn oogen richten zich verzadigend op U, mijn gedachten gaan òp in het overdenken van Uw heerlijkheden. Vurig verlangde Naam, mijn innigst zielsbegeeren, o, hoe gaarne zou ik willen sterven uit liefde tot de liefde voor U, tot de verheerlijking van U, wijl Hij, Die U aan Zijn Moeder schonk, zich gewaardigd heeft te sterven uit liefde tot de liefde voor mij! Hoe overgelukkig zou ik zijn, aldus mijn leven te kunnen offeren voor de eer van zulk een Naam!

Edele, verheven Naam, Dien ik uit al mijn krachten min, Dien ik liefheb met heel mijn ziel, waarom acht Gij mij onwaardig voor Uwe glorie te sterven? Ben ik het onwaardig om mijzelven, dat ik het dan waardig moge zijn om U, aan Wien alles in den hemel, op de aarde en onder de aarde uitstekenden lof en bijzondere vereering verschuldigd is.

Maar slechts weinigen is dit voorrecht geschonken; alleen aan vurig minnende zielen is het gegeven iets voor den Naam hunner Meesteres te lijden. Omdat ik mij zòò niet durf noemen, hoezeer ik er ook naar streef het te zijn, wend ik mij tot U, machtige

Maagd, met de bede: weiger niet in Uw Naam Uw slaaf te aanhooren, Uw dienaar te troosten, Uw onderdaan een blik te gunnen, en sta hem althans toe, wijl hij onwaardig is voor Uw heiligen Naam zijn leven te offeren, dat hij U smeeke in dezen Naam te mogen sterven. Moge ik stervend, ná den allerheiligsten en allerhoogsten Naam van Uwen Zoon JEZUS, Uw heiligen en heilvollen Naam MARIA driemaal herhalen, om Hem hierdoor te eeren, te beminnen en smeekend in te roepen, met godsvrucht, met vurige liefde en met bijzonder vertrouwen. Aanhoor mij MARIA, JEZUS verhoor MARIA!

* * *

Ook de nieuwste geschiedenis is rijk aan uitingen van vereering voor Maria's Naam. Hier volgen er enkele uit de 19e en 20e eeuw.

Op 't voorbeeld van zijn heiligen Vader Alfonsus Maria toonde de vermaarde prediker-Redemptorist Pater Bernard († 1865) uit Amsterdam gedurende heel zijn leven een bijzonderen eerbied voor den heiligen Naam van Gods Moeder. Zoo niet dagelijks, dan toch zeer dikwerf bad hij, wederom naar 't voorbeeld van den H. Alfonsus, de vijf psalmen ter eere van Maria's Naam, die hij altijd in zijn manuale bij zich droeg. Schier in elken brief van P. Bernard vindt men den Naam van Maria vermeld [1]).

De H. Gabriël van de Moeder van Smarten, Passionist († 1862), de Aloysius onzer dagen, schreef gedurende zijn noviciaat een „geloofsbelijdenis in de macht van Maria". Hij droeg die op zijn borst als bewijs van kinderlijke liefde tot zijn heilige Moeder, en herhaaldelijk heeft hij zijn overste gevraagd, ze met zijn eigen bloed te mogen overschrijven.

In deze hartstochtelijke belijdenis schreef de Heilige over den Naam van Maria het volgende:

„Ik geloof wat Gij aan de H. Brigitta gezegd hebt: dat de duivel de vlucht neemt, als hij Uw Naam hoort uitspreken. Ik geloof met den H. Hieronymus, den H. Epiphanius, den H. Antonius en anderen, dat Uw Naam uit den hemel afkomstig is en U gegeven werd op Goddelijk bevel. Met den H. Antonius van Padua ontdek ik in Uw Naam dezelfde zoetheid als de

1) Kronenburg, VII 361.

de H. Bernardus in dien van Jezus: hij is als een schoon accoord voor het oor, als honing voor den mond, als een streeling voor het hart.

Ik geloof, dat er, na dien van Jezus, géén naam bestaat, zóó vol van genade, hoop en zoetheid, en met den H. Bonaventura erken ik, dat men Uw Naam niet kan uitspreken zonder voordeel daarvan te ondervinden. Ik geloof wat Gij aan de H. Brigitta geopenbaard hebt, namelijk dat geen ziel zóó ver van Gods liefde kan zijn afgedwaald, of de duivel zal van haar wegvluchten, wanneer zij Uw Naam aanroept" [1]).

Een andere veel-vereerde Heilige uit den laatsten tijd, de kleine H. Teresia van Lisieux († 1897), die als Carmelites een heel bijzondere godsvrucht had tot O. L. Vrouw, getuigde kort vóór haar heiligen dood nog van de verrukking, waarin de heilige Naam Maria haar kon brengen. Haar laatste gedicht „Waarom ik U bemin, Maria!", in de Meimaand van haar sterfjaar geschreven, het dichterlijk testament harer Marialiefde, begint aldus:

Nu melde luid mijn lied, waarom ik U beminne,
Waarom Uw zoete Naam, o Moeder, mij verrukt.

De beroemde apologeet Pater Bensdorp, die de eer van Maria zoo dikwijls ridderlijk en klaar heeft verdedigd in talrijke geschriften, begon in 1896, naar aanleiding van een smadelijke uitlating over de Mariavereering van Dr. Abraham Kuyper, zijn uitvoerig verweer daartegen met een heerlijke lofspraak op de Allerheiligste Maagd, waarin hij aldus den glorievollen Naam Maria roemde:

„Na den Naam van Jezus, onzen Verlosser, is voor den waren Katholiek geen zoeter, geen troostrijker, geen verteederender naam op aarde dan die van de Moeder des Heeren. Maria, zij is voor hem de samenvatting van al wat liefderijk, teeder, goedertieren, barmhartig, beminnelijk en tegelijk groot en verheven mag heeten op de wereld. Maria, zij is voor den Katholiek de heerlijke regenboog, die vrede spelt aan het verzinkende menschengeslacht; de rooskleurige dageraad, voorbode van 's menschen verlossing; de nederige wortel van Jesse, waaruit het leven en

1) Onze Missionarissen, Jrg. 1931, blz. 3.

de blijdschap ontspruiten. Maria, die Naam is voor hem een jubelzang, waarvan de grondtoon is genade en goddelijk mededoogen, een lofgedicht, waaruit de glorie der maagdelijke reinheid hem tegenklinkt. Maria, zij is voor den Katholiek de hoogste uitdrukking van goddelijke liefde in een louter schepsel....[1]).

In de pas verschenen „Korte levensschets van Kardinaal van Rossum" († 1932) door zijn medebroeder Dr. Jos. Maria Drehmans C. s. s. R. wordt zijn groote godsvrucht tot de H. Maagd beschreven en verhaald, hoe deze vrome Nederlandsche Kardinaal-religieus zelfs op de tallooze kleine stukjes papier, waarop hij aanteekeningen maakte, in zijn prachtig handschrift telkens met innige devotie voluit den zoeten Naam „Maria" schreef.

Op het „Tweede Nederlandsche Mariacongres", in 1912 te Maastricht gehouden, sprak één der redenaars in geestdrift: „Doorkruist de wereld van Noord tot Zuid, van Oost tot West, overal ontwaart uw oog een beeld: het beeld van Maria; overal hoort uw oor één Naam: den Naam van Maria. Meer dan achttien eeuwen is Maria de leuze. Die Naam toovert den zoetsten glimlach om de lippen van het kindeken op moeders schoot, op het gerimpelde en gebruinde gelaat van het arme, oude moederken, dat uitgeput neerzijgt langs den weg. Die Naam bezielt den jongeling en de jongedochter met leeuwenmoed en reuzenkracht in den fellen strijd tegen de booze machten, welke de reinheid belagen. Die leuze zet het geloofsleven van honderdduizenden om in grootsche, bovenmenschelijke daden van zelfverloochening en opofferende liefde. Die leuze geeft kracht om met opgewektheid te dragen het zwaarste kruis, onder welks last anderen zich morrend krommen en ten leste bezwijken. In honderdduizenden, die levensmoede neerzinken langs den levensweg, stort dat beeld, die naam levensmoed en levensvreugde. Ja, zóó krachtig is die Naam, dat hij stand houdt, waar alles, alles reeds wegviel, zoodat geheele streken vervreemd van het geloof, Maria nog in eere houden, tot de Madonna vertrouwvol opblikken"[2]).

Boven zagen we reeds in een ander verband, dat de Naam

1) Kronenburg, o. c. VII 377.

2) Verslagboek van Maria-Congres 15—18 Augustus 1912 (Maastricht 1913) blz. 281.

van Maria de eeuwen door ook in 't lied werd geprezen, zoowel in 't Latijnsche als in dat van de landstaal. Gedurende de bloeiperioden onzer Letterkunde bezongen de grootsten onzer dichters, van Maerlant, Vondel en Gezelle, met eerbied dien heiligen Naam, zooals we toen opmerkten [1]). Luisteren we hier nog 'n oogenblik naar de verheerlijking van Maria's Naam in enkele andere gedichten van Gezelle e. a..

In Juni 1873 bij de plechtige wijding van het nieuwe beeld van O. L. Vrouw op den hoek van het stadhuis te Kortrijk, dicht hij 'n gelegenheidslied op „O. L. Vrouw van Vlanderen", waarvan de tweede strofe luidt:

Heel Kortrijk rond, Zuid, West, Oost, Noorden,
langs Heule- en Leie- en bekeboorden,
herklinke 't schoonste woord der woorden,
Maria Maagd, uw Naam vol eer!

En in 't mooie Mariadichtje „Zoo net als nieuwe snee" bidt hij eerbiedig:

„Zij dankend duizendmaal uw zoete Naam geprezen,
O Gij, die schepsel mocht en 's Scheppers Moeder wezen".

Als in December 1854 de Onbevlekte Ontvangenis van Maria plechtig tot geloofspunt is verheven, wijdt hij een gedicht „Aan O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen". In de laatste strofe smeekt hij Maria, de „Maagdenzonne fel":

En schiet uw bliksemvier
op 't drakgebroedsel dat, uit d' hel
herhaalt zijn snoo getier;
dat, Onbevlekte, uw Naam benijdt,
dien gansch het Christen volk belijdt.

Denkende aan Maria in zijn „Binst het stille van den nacht!" geraakt hij in vervoering en roept geestdriftig uit:

Weg met andere namen: allen,
tot geduren onbekwaam,
zijn gerezen, zijn gevallen,
buiten één: Maria's Naam! [2])

1) Zie blz. 15—17; blz. 100 vv.; blz. 118 vv.
2) Monstrey, G. Gezelle en de allerh. Maagd (Leuven 1930), blz. 12, 13, 22, 37.

In het veelverspreide bundeltje: 24 Gezangen voor de Mei- en Octobermaand door pastoor A. I. A. Hens, reeds in 1909 voor de vijfde maal herdrukt, vinden wij het volgende

LOFLIED OP MARIA'S NAAM.

Uw Zoeten Naam,
Maria, heb ik vroeg geweten;
Uw Zoeten Naam
Riep ik reeds aan, de handjes saam,
Als kind op moeders schoot gezeten
En 'k zal in 't doodsuur niet vergeten:
Uw Zoeten Naam.

Uw Naam zoo zacht,
Is streelend maatgeluid in de ooren;
Uw Naam zoo zacht
Versmoort terstond de bitt're klacht;
Wat wee ons hart ook moog doorboren,
Wij zijn getroost, als wij slechts hooren:
Uw Naam zoo zacht.

Uw Naam vol kracht,
Hij sterkt ons bij het bange strijden;
Uw Naam vol kracht
Bedwingt terstond des Satans macht;
Zal van zijn listen ons bevrijden;
Helpt ons de zonden steeds vermijden;
Uw Naam vol kracht.

Uw Naam zoo teêr,
Schenkt tranen van berouw aan de oogen;
Uw Naam zoo teêr,
Brengt zondaars tot Uw Jezus weer;
Ja, hoe verstokt zij wezen mogen,
Zij worden door Uw Naam bewogen;
Uw Naam zoo teêr.

Uw zoeten Naam
Staat diep mij in het hart geschreven;
Uw zoeten Naam
Bind ik met dien van Jezus saam;
Zal in mijn laatsten snik nog zweven,
En eeuwig zing ik na dit leven:
Uw zoeten Naam.

Een ander Marialied, dat reeds jarenlang door ons volk met liefde wordt gezongen, bijzonder in de Mei- en Octobermaand, bevat drie van de meest geliefde verklaringen van den Naam Maria: Vorstin, Sterre der Zee, Zee vol bitterheid. Het is in sommige bundels dan ook aangegeven met den titel: „De beteekenis van Maria's Naam"; in andere heet het eenvoudig naar het eerste woord: [1])

OPPERKONINGIN.

Opperkoningin,
Hemelsche Vorstin,
Luidt Uw Naam, o Maria!
Heersch nu in dit leven
En in 's Hemels dreven
Over ons, o Maria.

Aan den Hemeltrans
Schittert Gij vol glans,
Ster der Zee, o Maria!
Op de wereldbaren,
Bij de zielsgevaren,
Voer ons veilig, o Maria.

Zee vol bitterheid,
Hoe hebt Gij geschreid
Onder 't kruis, o Maria!
Moeder vol van smarten,
O, met kinderharten
Minnen wij U, Maria.

Naam door God bereid,
Naam vol heerlijkheid,
Zoete Naam, o Maria!
Mogen wij eens zingen
In de hemelkringen
Uwen Naam, o Maria.

Hooger dan deze twee, staan de aandoenlijk-fijne dichtjes in Middeleeuwschen trant van de priester-dichters A. van Delft en A. Huybers, die door hun stemmige melodieën nog steeds in tallooze Maria-loven een Middeleeuwsch-devote sfeer weten te scheppen: „Hoe heeft Uw Naam" en „O aanminnige" [2]). De

1) Hens, 24 Gezangen voor de Mei- en Octobermaand (1909), blz. 12; Gezangen voor het Kerkelijk Jaar en ter eere der H. Maagd (Oldenzaal 1932), blz. 53.

2) Hamers, Psalterke, 105 Geestel. Liederen voor Kerk, School en Huisgezin (1928), blz. 94 en 88.

drie eerste regels van 't laatste vormen tevens het refrein:

O aanminnige,
O diepzinnige,
Wond're Naam van Maria.

Het eerste moge hier in zijn geheel volgen:

Hoe heeft Uw Naam een lieven klank
Zoo blij als d'eerste Mei,
Die klank is als een hemelzangk
Van blije Englenrei:
Maria, Maria, Maria!

Hoe heeft Uw Naam een teeren klank
Zoo zacht als sterrenpracht,
Die klank is als een hemelsprank
Zoo prachtig in den nacht:
Maria, Maria, Maria!

Hoe heeft Uw Naam een zachten klank
Zoo fijn als ambrozijn,
Die klank is als een hemeldrank
Van reinen maagdenwijn:
Maria, Maria, Maria!

In bijna evenveel talen als men bidt tot Maria, zingt men ook een lied ter eere van haar heiligen Naam. Nog een paar voorbeelden van fragmenten uit de jongste Duitsche gedichten op Maria's Naam, die wij onlangs aantroffen: [1])

Es tönt ein süsser Name durch Himmel und Erde hin
Ich weiss, dass ich nicht würdig ihn auszusprechen bin.
Und doch muss ich ihn nennen und nennen immerdar,
Er ist der Name der Jungfrau, die ohne Makel war.
Er übertrifft an Grösse, an Macht und Herrlichkeit
All', was Gott konnte schaffen in Zeit und Ewigkeit.
O süsser Mutter Name, du machst das Herz mir weich,
O bleib' mein Schild und Frieden in Zeit und Ewigkeit.

1) Stimmen U. L. Frau vom Berge Karmel, Jrg. 9 blz. 142, 169. Ook in Jrg. 11 blz. 620 een lied op Maria's Naam: „O Maria, süszer Name!"

Will tragen den Namen Maria
Den Gott so werten und lieben
In meine Seele geschrieben
Geschrieben mir mitten ins Herz.

G. Görres, Marienlieder.

Wie inniglich ist Dein Name, Marie!
Dein Name vall Süsse und Melodie!
Er klinget im Himmel, wie Sphärengesang,
Er klinget wie bräutlicher Hochzeitsklang.
Die Saiten der Harfe nicht klingen so süss,
Marie wie Dein Name im Paradies.
Gott selber, der einst Dir den Namen verlieh,
Er hauchte nur Liebe in den Namen „Marie".
Kein Schmerz ist auf Erden, er wird versüsst,
Wenn er Dich mit Deinem Namen begrüsst.
Kein' Freud' ist zu denken, die er nicht vermehrt,
Dein Name den Frieden der Seele verklärt.
O himmlischer Name, o süssester Klang,
Du bist mir willkommen als Engels-Gesang;
Ich will Dich auch preisen in jeglicher Not,
Ich will Dich entgegenflüstern dem Tod.
Dann ist mir das Sterben der rechte Gewinn;
Dein Nam' auf den Lippen komm' ich zu Dir hin,
Dann werd' ich bei Dir in Ewigkeit sein
Und ewig Dich preisen in Engel-Verein.

Dr. Helle, Lieder
zum heiligen Namen Maria.

* * *

Honderden Heiligen stierven met de zoete Namen Jezus, Maria op de lippen. Zoo de H. Mechtildis († 1280), de H. Joannes Nepomucenus († 1383), de H. Laurentius Justinianus († 1455), de H. Fidelis van Sigmaringen († 1622), de H. Franciscus Regis († 1640) en de Eerb. Paters-Carmelieten Hugo van St. Jozef († 1685) en Seraphinus van den H. Dominicus (17e eeuw); zoo de H. Bernadette († 1879), wier laatste woorden waren: „Sainte

Marie, Mère de Dieu, priez pour moi, pauvre pécheresse....". Duizenden vromen sterven dagelijks onder het bidden van „Wees Gegroet, Maria" òf „Heilige Maria, Moeder van God, bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onzen dood". In Italië kent men zelfs den uitroep bij een plotselingen dood: „Non pote dire Gesù e Maria", hij kon niet eens meer Jezus-Maria zeggen [1]); wel een bewijs, hoe veelvuldig daar in stervensnood de heilige Namen van Jezus en Maria worden aangeroepen.

Indrukwekkend was de godsvrucht tot den Naam van Maria, die Don Juan van Oostenrijk, de vrome zoon van Karel V, van 1576—'78 onze landvoogd, de beroemde overwinnaar op de Turken in den slag bij Lepanto, in zijn sterfuur aan den dag legde. Toen de hevigheid der ziekte hem aan het ijlen bracht, zoodat hij niets meer begreep van hetgeen men hem zeide en geen juiste antwoorden meer gaf, was het alsof hij uit een slaap ontwaakte, wanneer hij de Namen van Jezus of Maria hoorde. Zoodra men hem in hun Naam voorschreef om dit of dat te nemen, te doen of na te laten, gehoorzaamde hij terstond onder blijken van groote vreugde; totdat hij op Woensdag 1 October, op een Mariadag van een Mariamaand, gelaten den geest gaf onder het herhalen van de Namen: Jezus, Maria.

Schitterend blonk ook de liefde tot Maria uit in Isabella, dochter van Philips II en landvoogdes der Nederlanden (1621—'33). Met haar begaafden echtgenoot Albertus bevorderde zij allerwegen de Mariavereering en ijverde bijzonder voor Maria's heiligdommen in haar land. Op haar sterfbed had zij herhaaldelijk den heiligen Naam Maria op de lippen.

De beroemde geleerde Justus Lipsius, in de 16e eeuw Professor in geschiedenis en rechten aan de Universiteit te Leiden, begon en voltooide na zijn berouwvollen terugkeer in den schoot der Moederkerk verschillende werken onder Maria's bescherming. Den 23en Maart 1606 stierf hij onder het aanroepen van de Namen van Jezus en Maria.

Justinus van Velthoven, in 1809 uit een aanzienlijk geslacht te Budel geboren, kwam na een zondig leven bij gelegenheid van een missie te Eindhoven in 1842 tot inkeer, werd later Redem-

1) Zie blz. 87.

ptorist en preekte alom bij voorkeur de goedheid en machtige tusschenkomst van Maria. Het oog gevestigd op de beeltenis van Maria stierf hij op een Mariadag van de Mariamaand, op Zaterdag 23 Mei 1857, onder het bewust en herhaaldelijk uitspreken van den Naam van Maria, aan wier machtige voorspraak hij zijn bekeering, zijn treffend sterfbed en zijn zaligen dood dankte [1]).

* * *

Zoo hebben de Christenen de eeuwen door op velerlei wijzen en onder verschillende vormen den Naam van Christus' heilige Moeder gehuldigd. De Kerk heeft dien eerbied goedgekeurd, bevorderd en verbreid. Vooral door de instelling van een algemeen verplicht feest van Maria's Naam heeft zij bekrachtigd wat reeds eeuwen onder millioenen vrome geloovigen leefde.

Om haar kinderen nog meer op te wekken tot dezen vorm van Mariahulde, heeft de H. Kerk in den loop der eeuwen aan het godvruchtig aanroepen van den Naam Maria ook aflaten verbonden [2]). Zoo kunnen zij o. a. thans nog onder de gebruikelijke voorwaarden (Biecht en Communie) zelfs telkens een vollen aflaat verdienen, wanneer zij de aanroeping: „Jezus, Maria, Jozef" gedurende een maand lang dagelijks verricht hebben; bij iedere aanroeping van deze drie heilige Namen verleent de Kerk een aflaat van 7 jaren en 7 quadragenen.

Aan het godvruchtig aanroepen van Maria's Naam alléén is een aflaat verbonden van telkens 25 dagen; aan de aanroeping „Jezus en Maria" 300 dagen telkens, hetzij de aanroeping met den mond of 't hart geschiedt. Ook predikanten en allen, die de geloovigen opwekken, om de heilige Namen „Jezus en Maria" dikwerf aan te roepen, verdienen een aflaat van 300 dagen telkens [3]).

Bij Decreet van 26 Juni 1913 is een aflaat van 100 dagen verbonden aan de wederzijdsche begroeting: Laudetur Jesus et Maria = Geloofd zij Jezus en Maria — Hodie et semper = Nu en altijd. En de aanhef van het Decreet luidt: „Sunt quos amor pius erga Beatissimam inter virgines sic delectat, ut Jesum numquam commemorare queant nisi glorioso comitante nomine Matris

1) Kronenburg, o. c. VII 129, 414, 433; VIII 374.
2) Vgl. blz. 151.
3) Beringer-Hilgers, Die Ablässe (Paderborn 1915), I 236 f.

suae, corredemptricis nostrae, beatae Mariae". „Sommigen zijn zoozeer door vrome liefde tot de Allerheiligste Maagd bezield, dat zij nooit den Naam Jezus kunnen noemen zonder tegelijk den glorievollen Naam te gedenken van Zijn Moeder, onze Medeverlosseres, de gelukzalige Maria" [1]).

God geve, dat allen die Maria minnen, in hun sterfuur aandachtig mogen noemen en roemen de hoogheilige Namen: JEZUS, MARIA!

1) Nederl. Katholieke Stemmen, Jrg. 13 blz. 289 en Jrg. 14 blz. 382.

Uit Lyraeus' Trisagion Marianum (1648).

NIHIL OBSTAT

Oldenzaal 23 Jan. 1936 in festo Desponsationis
B. M. Virginis.
Drs. Ign. Schwering, O. Carm.
Censor Ordinis, ad hoc deleg.

EVULGETUR

M. W. A. WIJTENBURG
libr. cens. ad hoc deput.

Bloemendaal, die 1 Martii 1936.

De samensteller verklaart, dat hij betreffende het aanhalen van bovennatuurlijke gunsten en wonderen en het geven van titels van „heilig" of „zalig" zich volkomen onderwerpt aan de bepalingen daaromtrent van Paus Urbanus VIII, van 13 Maart 1625 en 5 Juni 1631.

ERRATA

blz. 8, 11e regel v. o. *staat* geheven, *lees* gegeven
blz. 13, noot 1, *staat* blz. 98 vv., *lees*: blz. 101 vv.
blz. 13, noot 3, „ blz. 162 vv., „ blz. 155 vv.
blz. 16, noot 3, „ blz. 193 vv. en blz. 204 vv., *lees* blz. 160 vv. en blz. 170 vv.
blz. 18, noot 1, *staat* blz. 94 vv., *lees*: blz. 99 vv.
blz. 30, noot 2, „ blz. 43 vv., „ blz. 45 vv.
blz. 34, noot 2, „ blz. 135 vv., „ blz. 145 vv.
blz. 34, noot 3, „ blz. 115 vv., „ blz. 94 vv.
blz. 62, noot 1, „ blz. 135 vv., „ blz. 132 vv.
blz. 64, noot 1, „ blz. 43—44 vv., *lees*: blz. 45—46 vv.

REGISTER

van de besproken beteekenissen en vormen van den Naam Maria en van de vermelde personen, zaken en plaatsen, naar Maria genoemd òf met haar heiligen Naam verband houdend.

A

A 17, 102 vv., 109, 113.
Aanvang 103.
Abdij(en) 135 vv.
acrostichons 99 vv.
Adam 102.
Adamas 103.
Adelaar 104.
adellijke Maria's 68 vv.
Ad Mariam... 108.
Afbeeldsel 103.
Afferte Dominae... 107.
Afgrond 103.
aflaten 151, 157, 176.
Albasten vaas 103.
Alfonsus Maria 54, 73, 167.
Almacht 104.
Aloysius 70.
Alphonsus 72.
Als gij hier passeeren... 37.
Altaar 103.
ām 22, 24, 28.
Amandelroede 103.
Amantis Arca 125.
amara 23.
Amari 125.
amaritudo eorum 23.
amaritudo maris 9, 20.
amarum mare 9, 20.
Amas cantari 125.
Amatrix 17.
amerij(ken) 86.
Amerika 117 vv.
Amethistus 103.
anagram 117, 125.
Anker 104.
Anna 70.
Anna Maria Javouhy 59.
Anna Maria Taïgi 55.
Anna-Marie 86.
Annemie 86.
Anny 86.
Antonius Maria Zaccaria 49.
Appellor Maria 36.
Aquaeductus 103.
Arami 117.
Ark 103.
a Sancta Maria 60, 61.
Assumption 132.
Asylum 104.
Auxiliatrix 16.
Ave 104.
Ave Maria 11, 34 vv., 41 vv., 85 vv., 99, 110 vv., 122 vv., 150 vv.
Ave Maria... 36, 40, 99, 121.
Ave maris stella 11.
Ave praeclara maris stella 18.

B

Baader, Th. L. J. Anna Maria 70.
ba jemy 85.
banier 41.
Basilius v. d. H. Naam Maria 61.
Baudrillart, H. Marie A. 70.
Belpaire, Maria Elisabeth 70.
bemind 27, 28.
beteekenis 2 vv.
Bethlehem (Sanctae Mariae) 136, 140 vv.
Bij de Maget Marie 85.
bittere (zee) 6 vv., 13 vv. 20 vv.
bitterheid (der zee) 6 vv. 22 vv.
bloemnamen 127 vv.
Bloody Mary 66.
boekbanden 41 vv., 93, 96.
boerderijnamen 147 vv.
Bosch Oud-Amelisweerd J. W. Marie v. 70.
Brabantsche Maria's 64.
Brusse, Marie Joseph 71.
Buit van Maria 62.
burgerlijke Maria's 68 vv.
by Gans May 85.
by May 85.

C

Calceolus Marianus 129.
Carduus Mariae 130.
Carmelita 89.
Catacombenvoorstellingen 32.
cercare Maria... 87.
Cherubini, Maria L. Z. C. S. 71.
Christusmonogram 91 vv.
Cittas di S. Maria 135.
Clemens Maria Hoffbauer 55.
Concepcion 61, 132.
Condorcet, Marie J. N. C. 71.
contumacia (eorum) 22, 23, 24.
contumax 23.
Cornelissen, J. D. Maria 71.
Coudewater 137, 141.
Couperus, L. Marie Anne 71.
Crescentia Maria Höss 54.
Curie, Marie 71.

D

Dageraad 3.
Dammarie 134.
Daniel a Virgine Maria 62.
Dannemarie 134.
Davidica acrostichis 106 vv.
De heilige Moeder 43.
Deschard, Marie 71.
Deus ex genere meo 9, 14.
de Virgine Maria 60.
Dicke 24.
Dienaar van Maria 62.
diepe droefheid 22.
dierenwereld 126 vv.
Does de Willebois W. E. Th. Marie v. d. 79.
domina 10, 19.
domina maris 20 vv.
Dominic. a Jesu Maria 60.
Dommarie 134.
Donnemarie 134.
doopnamen 45 vv.
door Jahwe bemind 27 vv.
drie Mariën 128, 133.
druppel der zee 9.

E

edelsteenen 103.
Eerbiedwaardige Maria's 48 vv.
eminens 20.
Emmeken 81.
esser tutti... 87.
Est Maria nomen mihi 36.
exaltata 20 vv.
excelsa 20.

F

far viva Maria 87.
fett 24.
fraai 26.
Frauenbrüder 89.
Freya(haar) 127 vv.
Frouwenbroeders 89.

G

Gabriël Maria 50.
Gave der Maagd 62.
Gebenedijd... 151.
Gedenkenis v. Maria's Naam 153 vv.
gedichten 15 vv., 100 vv., 118 vv., 170 vv.
geliefde 27.
Gelukzalige Maria's 48 vv.
Gerardus Maria Majella 54.
geschenk (Gods) 8.
getallensymboliek 101 vv.
Gils, P. J. Maria van 72.
Gijsen, Marie 72.
Goed van Maria 62.
goudglazen 32.
Gratia Mariae 138.

H

Haastert, H. A. Maria van 72.
heerin 26.
heerscheres 6 vv., 10 vv., 17 vv., 172.
heerscheres der zee 20, 22.
Heilige Maria's 48 vv.
hemels licht 17.
Henriette Marie 6, 133, 161.
Herrliche 24.
Hieronymus Maria... 61.
hilf maria 41.
Hochgewachsene 24.
Hof(zaal) van Maria 136, 140.
Hohe 24.
hoofdbuiging 151, 153.
hoop 6, 7.
Hoop op Maria 62.
Hubertus Maria 47.
huisnamen 132 vv.
hunne bitterheid 23.
hunne weerspannigheid 23.

I

I 17, 102 vv., 109, 113.
Iahô 28.
Iahvé 28.
Iaspis 103.
Ic heit Maria 35.
ick printe soo.... 93.
Ihesu Marieque Gloria 40.
Ihesus Maria Matias 41.
ihre Widerspenstigkeit 23.
I. H. S. 92.
illuminatrix 10, 16, 18, 102 vv.
illuminatrix maris 20.
Imago 104.
Imperans... 104.
imperatrix 18, 104.
Infinita... 104.
in Marien Name 151.
In Nomine Mariae.. 149.
inobedientia 22.
Inventrix... 104.
Iordanus 104.
Isaac en Abraham 102.
Iubilate Mariae... 108.
Ius divinum... 104.

J

Jamar 117.
jām mar 7.
jasses 84.
jemig 85.
jeminee 85.
jeminie-joosje 85.
jem(m)ie 85.
Jezus 13, 112, 149, 174 vv.
Jezus Maria 84 vv., 153, 176.
Jezus Maria Jozef 85, 176.
Jhesus Maria 34, 41.
Jhesus Maria Johannes 34.
J. + M. 94.
J. M. J. E. 94.
Joann. Bapt. Maria Vianney 55.
Joannes Maria 47.
Jos Maria 42.
Jozef Maria 70.

K

Kamer 136, 140.
kaskens met Lievevrouwkes 37.
keizerin 17, 18.
kinderbieren 38.
klooster(s) 135 vv., 144.
Koenen, Marie 72.
Kors, J. A. A. Maria 72.
Kräftige 24.
kruidnamen 127 vv.
Kuitenbrouwer, L. Maria A. 72.

L

Lamartine, A. Marie L. de 72.
landkapellekens 37.
Laudetur Jesus... 176.
leerares der zee 20.
lelie 112, 127.
Lepicier, A. Marie 73.
letterspelingen 16 vv., 99.
leydsterre 19.
Liebfrauen 89.
Lierde-Sainte-Marie 134.
Lie(ve)vrouw(e) 83, 89, 145.
Lievevrouwenblauw 41.
Lieve-Vrouwen-Broe(de)rs 89, 150.
Lieve-Vrouwe-Zusteren 89.
Liturgie 31.
Louis Marie Grignon 53.
Lourdes 62.
Luns, H. Marie 73.

M

M 17, 93 vv., 102 vv., 109, 113.
Maagd 103.
Maagjen 82.
Maai(ken) 83.
Maaike(s) 83, 126.
Maan 103.
Maartjen 82.
Maayen(s) 83.
madeliefje 130.
Madonnabeeld(en) 37 vv., 135 vv., 144 vv.
Maei(ke) 81, 83.
Maer(i)tjen 82.
Maeryen 82.
Maeye(n) 81, 83.
Maeyke(n) 83.
Magdalena 82.
Magdalena Constant Maria 74.
Magis Astris 103.
Magneet 103.
Magnificare piam... 100.
Magnificat... 105 vv.
Magnificate... 106 vv.
Maike-moei 65.
Malèves-Ste.-Marie-Wastines 134.
Mamieke 70.
Manon 87.
mara 28, 32.
marante(ka) 84.
Maretgie 82.

Margaretha Maria Alacoque 51.
Margarita 103.
Marg. Irma Amelb. Maria 74.
Mariaal 87.
Mariaansch 87.
maria = zeeën 10, 14, 104.
Maria aan den oever 33.
— Adelheid 65.
— ad littus 33.
— Advocata... 102.
— -afbeeldingen 37 vv., 94.
— Alma... 102.
— Amalia 67, 68.
— Amelia 42.
— Anna 55, 67, 132.
— Anna Josepha van Jezus 54.
— Anna v. Jezus 52.
— Antoinette 67.
— Bachmans 52.
— Maria Bartholomea Bagnesi 50.
— Beatrix 58.
— ben (bin, sin) i(c)k geheten 36.
— Bernarda Soubirous 56.
Mariabloem 130.
Mariabroeders 88.
Mariabrunn 133.
Maria Chakijn 57.
— Christina 66 vv., 161.
— Clara v. Messerer 55.
— Clara v. Spaur 52.
— Cleophas 46, 133.
— Clothilde 57.
— Cornelia-hoeve 148.
— da Assumpçao 62.
— da Conceicae 62.
Mariadag 175, 176.
Maria da Gloria 67.
Maria da Purificaçao 62.
Maria Deipara 31.
— deip ich... 35.
— de Luttelre 33.
— de Mattias 58.
— de Medici 66, 161.
— der Engelen 50, 53, 58.
— der Menschwording 51.
— Desirée 74.
— dicor 36.
Mariadistel 127, 130 vv.
Maria do Carmo 62.
— Dolorosa 49.
Mariadraden 128.
Maria Eduarde 74.
— Edward 74.
— -eilanden 133.
— Eleonora 66.
— es minen name.... 35 vv.
Mariagaard 137 vv., 142, 144.
Mariagaren 128.
Mariagras 127.
Maria gratia plena 43,
Mariahart 142.
Mariahartjes 130.
Maria heet ick 36.
Mariaheide 146.
Maria heiss(ch)en ich... 36.
— Henriette 67.
— Hildegardis 60.
Mariahilf 133.
Mariahoeve 147 vv.
Maria-Hoop 146.
Maria-Horebeke 134.
Maria ick heete 36.
Maria in Sion 136.
Maria Jesse 37 vv.
Maria Joan. Eug. Antonia 74.
Maria Josée 42.
Maria Josepha 55, 58.
Mariakaars 129.
Mariakerke 134, 145.
Mariakerken 32 vv., 135 vv., 144, 147.
Mariakever 126.
Mariakleur 41.
Mariaklokje 129, 131.
Mariaklokken 34 vv., 93.
Maria Kozlowska 89.
Marialaach 133.
Maria Laetitia 37 vv., 67.
Maria Lataste 59.
— -Leerne 134.
Marialegende(n) 16 vv., 109 vv., 128, 152.
Mariales 84.
Maria Leszinska 67.
— Lhuillier 51.
— -Lierde 134.
Marialittekerk (St.) 33.
Marialust 148.
Maria luut mien name.. 35.
— Lyesse 37 vv.
Mariam 4, 5.
Mariamaand 175, 176.
Maria Madre 133.
Maria Magdalena 46, 59, 133.
— Magdalena de Pazzis 50.
— Magdalena Postel 56.
— Mancini 49.
Maria Mater 99.
— Mater Iesu 122.

Maria Mechtildis 74.
Mariamedaille(s) 39 vv., 94.
Maria Mercedes 68.
Mariammè 4, 86.
Mariamonogrammen 92 vv.
Mariamunten 39 vv.
Mariana 62, 83 vv., 87.
Marianella 54.
Marianen 88, 132.
Mariani 62, 83 vv.
Marianieten 88.
Marianisten 88.
Marianita 87.
Marianna 53, 62 vv., 133.
Marianne 65, 70, 86 vv., 157.
Mariano 83, 87.
Marianum 38.
Marianus 62 vv., 87.
Maria-Oeveren (St.) 33.
Maria Onbevl. Ontvangen 132.
Maria orans 94.
Maria-Oudenhove 134.
Mariapark 148.
Mariaparochie 145 vv.
Maria Pia 68.
Mariapolder 145 vv.
Maria Praesentatio 62.
„Maria"-psalmen 105 vv., 110 vv., 154.
Maria-Rain 133.
Mariarast 133.
Maria-Refugie 141.
Mariaridders 88.
Maria Rosa v. Jezus 58.
Marias 42.
Maria-Saal 133.
Maria Salve 99, 118 vv.
Maria's bosch 129.
Mariaschoentje 131.
Maria-Sequentia 119 vv.
Maria's goud 129.
Maria's Graf 136.
Maria's Hoeve 148.
Maria's Kamp 139.
— kussen 129.
Mariaslaven 88, 154.
Mariasleutel 129.
Maria's Lust 148.
— naamgenootjes 116 vv.
— oorbellekens 130.
— Oord 148.
Maria Sophia 67.
Maria's Paradijs 136.
— Poort 138.
Mariasprung 133.
Maria's Schoot 136.
Mariastad, -steden 33, 135, 145 vv.
Maria-Stichting 144.
Mariastraat 33, 147.
Maria Stuart 66, 161.
Maria's Toevlucht 141.
— Tuin 137.
— Vlucht 136, 142.
— Vreugde 139.
— Zegel 129.
Maria-Taferl 133.
Maria Teresa 42.
— Teresia 57, 67 vv.
— Teresia Tauscher 59.
— ter Kampen 139, 142.
Maria-Theresiopel 133.
Mariator 126.
Mariatranen 128.
Maria Tudor 66.
Maria van Agreda 51.
— van Aquila 52.
— van Arkel 69.
— van Bourgondië 64.
— van Brabant 64.
— van Cervello 49.
Maria van den Gekruis. Jezus 51.
— van de H. Drieënheid 53.
Maria van de Heilige Euphrasia 56.
— van den H. Joseph 50.
— van de Koude Wateren 137, 141.
— van de Onbevl. Ontvangenis 58.
— van den H. Petrus 58.
— van Egypte 48.
— van Engeland 64 vv., 161.
— van het Godd. Hart 59.
— van het Nieuwe Licht 137.
— van Hongarije 66, 134.
— van Italië 68.
— van Jezus 50 vv.
— van Jezus Maria 53.
— van Joego-Slavië 68.
— van Mamorancy 66.
— van Modena 66.
— van Mörl 59.
— van Oignies 49.
— van Oosterwijk 49.
— van Polanen 69.
— van Roemenië 68.
— van Salome 46.
— van Teck 67.
— Victoire-Hoeve 148
— Victoria 42.
— Victoria Theresia 57.
Mariavieten 89.
Mariaville 148.
Maria vocor 36.

Maria Ward 59.
Mariazell 133.
Maria-Zondag 62.
Maria zu Wied 65.
Mariazwaard 129.
Marica 42.
Marichge 82.
Maricolae 88.
Maricollen 88.
Marie Amélie 67.
Marie-Anne 86.
Marie Céline 58.
Mariechen 87.
Marie de Jésus 59.
— Françoise Thérèse 58.
— Frederika 67.
— -Galante 133.
Mariehamn 133.
Marie Hélène 58.
— José 68.
— Joseph 58, 74.
Mari(e)ke(n) 81, 82.
Marieken de potsenmaakster 69.
Mariekerke 134.
Marie Leonie 58.
— Louise 58, 65, 67.
Marie Marthe Chambon 59.
Mariembourg 134.
Marie(n) 42, 63, 81 vv., 86 vv., 126, 136.
Mariënakker 137.
— bad 133.
— balsam 130.
— berg 133, 137, 141 vv., 146 vv.
— bergerdijk 147.
— blatt 130.
— bloemen 130.
— blume 131.
— boom 142.
Mariënboomstraat 147.
— borg 143,
— born 115, 133, 143.
— bosch 137, 140, 144.
— bron 137.
— burcht 136, 143 vv.
— burg 133, 142 vv.
— daal 139, 143, 146.
— dal 137.
— dijk 147.
— donk 140.
— dorf 133.
— felde 133.
— flachs 130.
— forst 133,
— garn 128.
— glocke 130.
— graf 138, 142.
— groschen 39 vv.
— gulden 40.
— haag 137.
— haven 136, 140.
— heide 133.
— hoef 147.
— hof 140, 143, 147.
— horst 139.
— huis 136.
— käferchen 126.
— kransken 115.
— kraut 130.
— kroon 136, 139, 144.
— mantel 130.
— nessel 131.
— ouwe 142.
— poel 69, 133, 137, 143.
— rode 133, 140.
— rooskens 130.
— schlüssel 131.
— schoot 138.
— schuh 130.
— see 133.
— stad 133.
Mariënstein 147.
— ster 137, 142.
Marien ter eere 115.
Marienthal 133.
Marienthaler 40.
— tränen 130.
— veilchen 130.
— veld 137.
— vogel 126.
— wald 133.
— water 141.
— wee 136.
— weerd 137, 139, 146.
— weide 137.
— weiher 137.
— werder 137.
— wijngaard 137, 142.
— wolde 143.
— würmchen 126.
Marie Pauline 58.
Marie Thérèse 58, 67.
Marietje(n) 82.
Marietta 42.
Mariet(t)e 82.
Marietten 130.
Mariettie 83.
Marija 82.
Marjj(e) 81, 161.
Marijke 83.
Marijken-meu 65.
Marijtje(n) 82.
Mariken v. Nieumeghen 81, 110, 152.
Marinus 87 vv.
Marion 82, 87.
Marionette(n) 82.
Mar(i)otte 82.
maris stella 11.
Maristen 88.
Maritghen 82.
Maritjen 82.
Marittie 82.
Marius 87.

Marja 5.
Marjam 4, 6, 9, 25, 86.
Marollekens 88.
Marollen 88.
Marretje(n) 82.
Marrichgen 82.
Marrigjen 82.
Marritge 82.
Marry 82.
Martha 82.
Martjen 82.
Mary 42 vv., 82 vv., 86 vv., 112, 126, 148.
Mary Adelaïde 68.
Maryan 72,
Maryborough 133.
Marye 74, 81 vv.
Mary Frances 58.
Maryke(n) 83.
Maryland 133.
Maryport 133.
Marytgen 83.
Marytje 83.
Mater 103, 118.
— universorum... 105.
Matijen 82.
Mat(jen) 82.
Matre Anna... 102.
Matrem Altissimi.... 101 vv.
May(e) 81 vv., 85.
Mayken 81 vv.
Mayken in 't schaprayken 38.
Mediatrix 16, 103.
— Auxiliatrix... 104, 109.
— Dei... 106.
Medicijn 103.
Meer 103.
Meesteres (der zee) 6, 19, 22, 26, 103.
Mel Apis... 102.
Melchior Maria Joseph 59.
Mensa spiritualis 103.
Mercedes 61 vv.
meri 28.
Merretien 82.
Merrichgen 82.
Merricke 82.
Merrigen 82.
Merrien 82.
Mer(r)itien 82.
mery(t) 27.
mètèr 94.
Metjen 82.
Metken 82.
Mettentsje 82.
Metz-Koning, Marie 73.
Middelares 103.
Middelpunt 103.
Miek 82.
Mieke(n) 82, 126.
Mies(je) 82, 86.
Mie(te) 82 vv.
Mietje(n) 82.
Miki 87.
miniatuur 92, 95.
Miny 86.
Mirakel 103.
Mira Virago 125.
Miri 87.
Miriam 82.
Mirjam 4 vv, 7, 23 vv.
miryâm 27 vv.
Missionarissen v. Maria 54.
Mizi 87.
Moeder Gods 103.
— der menschen 103.
Moll(y) 87.
Monnikhuizen 141.
monogram 34, 39, 91 vv.
Montessori, Maria 73.
More Armoniae... 102.
Morgenregen der zee 20.
Morgensterre 17.
Mozes en Aaron 102.
Mulder, W. J. Maria 73.
Multum Amabilis... 102.
— Aromatizans.. 102.
Muur 103.
myria 7.
myrrhe (der zee) 20, 22, 26.

N

Naam-afbeelding 96.
naamdichten 99 vv.
Naamfeest v. Maria 154 vv.
Nestor Maria 74.
Nispen tot Sevenaer, O. F. A. Marie v. 73.
Nives 61.
Nonius a Sancta Maria 61.
Non potè dire... 87.
Norton, Mary T. 73.
Noterdaem 83.
Notre-Dame 83, 89, 131, 134.
Notterdam 83.
Noyons, A K. Marie 73.

O

ongehoorzaamheid 22.
Onze-Lieve-Vrouwe(n) 89, 127 vv., 132 vv., 136, 140 vv.
Onzer Vrouwe(n) 127 vv., 145.
oorlogsfeest 157.
opstand 20, 22.
Orde v. Maria-Boodschap 50.
(Our)Lady 89 vv., 131.

P

parere le tre Marie 87.
Patrona Hungariae 40.
Petrus Maria Paulus 32.
plaatsnamen 132 vv.
Place Marie Curie 71.
plantenwereld 126 vv.
pluvia maris temporanea 20.
Poll(y) 87.
Pompen, C. G. Maria 79.
Poppe, E. J. Maria 74.
Port Conception 132.
Prächtige 24.
Principessa Maria 42.

R

R 17, 102 vv., 109, 113.
Radix omnium bonorum 103.
rebellio 20, 22.
Reclinatorium 103.
Reconciliatrix 16.
Recreatio 103.
Rederijkers 115 vv.
Refrigerium 103.
Refugii civitas 103.
Regna terrae ... 107 vv.
Reigersbergh, Maria v. 74, 78.
Resurrectio Adami 103,
Ria 82.
Rieke 82.
Rie(tje) 82.
Rijckevorsel, A. B. G. Maria v. 75.
Rijmkroniek O. L. Vr. v. d. Bosch 114 vv.
Rilke, Rainer Maria 74.
Roede 103.
Roemer Visscher, Maria 74, 78, 161.
Roos 103, 127.
Ros gratiae 108.
rozenmirakel 105 vv., 110 vv.
Rubinus 103.
Ruijs de Beerenbrouck, Ch. J. Marie 75.
Russel, G. Marie G. H. 75.

S

Sainte Marie 134, 174.
Saintes Maries de la Mer 46.
Saint Mary 133.
Salomons, Anna Maria F. 76.
Salve Regina 40.
Sancta Maria 31 vv., 36 vv., 41 vv.,
Sancta Maria .. 92, 125.
Sancta Maria antiqua 32.
— Maria (de la Concepcion) 43.
— Maria Liberatrice 32.
Santa Maria 87, 118, 141.
Santa Maria degli Angeli 68.
— Maria Maggiore 32.
Santissima Maria 87.
Sca Maria in Rinesburch 39, 141.
Schaeck Mathon, F. Maria A. v. 79.
Schaepman, A. C. Maria 79.
—, H. J. A. Maria 75.
schepen, schuiten .... 42 vv., 165.
Schmutzer, J. I. J. Maria 75.
schöngestaltet 25.
schoon 25 vv., 28.
Schuermans, Anna Maria 75.
Seezes Maderistes 84.
Sente Marie 85.
Sinte Maria in den haghe 142.
Sinte-Mariaveer 145.
— -Mariaweg 145.
Sinte Mariën cruut 130.
Sinte Marie Vrouwe 84.
Sint Maria 39.
Sint Maria's Rozendaal 138.
Sittard 36.
Sloot, Marie 76.
Sneevliet, H. J. Marie 76.
Starke 24.
stella maris 9 vv., 13, 18, 20 vv., 102.
Sterck, J. F. Maria 76.
sterfuur 167, 174 vv.
sterke 26.
Sterkte van Maria 62.
sterre (der zee) 9 vv., 14 vv., 25, 102, 110, 132, 144, 172.
stilla maris 9, 21.
St. Marie 138, 142, 144, 147.
St.-Mariënkerke 145.
sublimis 20.
sylabum marianum 130.

T

Taskin, H. J. Maria 76.
Taverne, B. Maria 76.
telestichon 101.
therebinthus Mariae 130.
Thien Marien 63.
Tolen, Marie H. G. A. 79.

Tres Marias 133.
Treub, Marie W. F. 79.
Trisagion Marianum 162 vv.
Tröpflein Wassers 21.
tue Maria 115.
tuin van Maria 37.
Tu quoque dulcis ... 42.

U

uithof 138, 145.
Uven, Marie J. van 79.
Uw dienaar in Maria 50.

V

vaandel(s) 41, 94.
van Jezus Maria 60.
van Maria 60.
Venus 127.
Verbond met Maria 62.
vereering 149 vv.
verhevene 20 vv., 26.
Verhoeven-Schmitz, Marie 76.
verlichtend 6 vv.
verlichting 16, 26.
verlichtster 6, 9 vv., 13 vv., 17 vv., 102.
verlichtster der zee 20.
verspreiding 29 vv.
verwachting 6.
viola Mariana 130.
Virgo Maria 147.
volkommen 25.
Voltaire, F. Marie A. de 76.
Vonck de Both, F. L. G. Z. Marie 79.
Vondel, Maria v. d. 161.
Voorraad van Maria 62.
Voor uwen naam .. 152.
Vorstelijke Maria's 63 vv.
Vries, J. P. Marie L. de
Vroenbroers 89.
Vrouw(e) 19, 26, 127 vv.
Vrouwebroerissen 89.
Vrouwen- 127 vv., 145.
Vrouwenhaar 127.
Vrouwenzand 140.

W

wapen(schild) 41, 97, 139, 165.
Waszink, M. A. Marie 77.
Wavria Marie 134.
wegkapelletjes 37.
weerspannigheid 22, 24.
weerspannig (zijn) 22 vv., 28.
Weisse Brüder 89.
Wel Deezes Maranta 84.
welgevormd 25 vv.
Welie, F. A. Maria van 79.
welvarend 28.
Welter, Ch. J. I. Marie 79.
werelddeelen 117 vv.
Weve, F. A. Marie 79.
—, H. J. Marie 77.
Wierdels, F. J. A. Maria 79.
Wijnbergen, A. I. Maria J. van 77.
Witte Brueder 89.
Woestijne, K. P. E. Maria v. d. 77.
wohlbeleibt 25.
wohlgenährt (sein) 24.
Wolff, Mayken de 77 vv., 160.

Z

Zee-mirre 7.
zeestar 16, 19,
zee van bitterheid 20, 172.
Zeggelen, Marie Chr. v. 79.
zegel(s) 39, 97, 127, 139 vv.
Zennewijnen 138, 151.
zinnebeelden 126 vv.
Zon 3.
Zoon van Maria 62.
Zuil van Maria 62.

200887_029

wijk013naam01

De naam Maria. Over zijn beteekenis en velerlei vormen, zijn verspreiding en vereering